PAŞABAHÇE 1966
GELENEK YARATAN GREV

Aziz Çelik - Zafer Aydın

TÜSTAV

PAŞABAHÇE 1966
GELENEK YARATAN GREV

Aziz Çelik - Zafer Aydın

TÜSTAV

Genel Sıra No: 40
İşçi Hareketi Dizisi: 5

© TÜSTAV - Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı
Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV'a aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

1. Basım Temmuz 2006
ISBN 975-8683-54-3

TÜSTAV-Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı İktisadi İşletmesi
Kocatepe Mah. Feridiye Cad. No: 20 Taksim - İstanbul
Tel : 0212 237 98 92
Faks : 0212 237 98 93
Url : www.tustav.org
e-posta : bilgi@tustav.org

Kapak Tasarımı: Selim Talay
Kapaktaki fotograf, S. Aybatar, Cumhuriyet Arşivi
Ofset Hazırlık: EKOL Tanıtım
Baskı-Cilt: Sunar Matbaacılık, İstanbul
Tel: 0212.613 48 94

TÜSTAV (Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı);
ülkemiz işçi ve sol hareketinin tarihini eksiksiz biçimde
kucaklamayı, bu tarihin belge ve canlı tanıklıklarını toplamayı,
bu alana yönelik araştırmaları özendirmeyi kendine görev biliyor. Bu
çerçevede oluşturduğumuz TÜSTAV Yayınları olarak, ülkemiz işçi ve sol
hareketi tarihini ilgilendiren belge, anı ve araştırmaları tarihseverlere
ulaştırarak ülkemizin aydınlık geleceğine katkıda bulunmayı umuyoruz.
Açıktır ki, TÜSTAV bugüne dek çalışmalarında benimsemiş olduğu bu
tarihin "olduğu gibi" yansıtılması anlayışını, TÜSTAV Yayınları'nda da
sürdürecektir. Buna uygun olarak, yayımladığı belge, anı ve
araştırmalardaki tez, görüş ve yaklaşımlar konusunda, bir kurum olarak
taraf olmamaya özen gösterecektir. Nitekim aynı tarihsel döneme ilişkin
olabildiğince farklı tarafların görüşlerini yansıtan belge, anı ve
araştırmalara yayınlarında yer vermeye çalışacaktır.

PAŞABAHÇE 1966
GELENEK YARATAN GREV

Aziz Çelik - Zafer Aydın

TÜSTAV

İçindekiler

SUNUŞ ve TEŞEKKÜR 7

BİRİNCİ BÖLÜM
GREVİN ÖNCESİ 11
Neden Paşabahçe 1966 grevi? 11
Paşabahçe: Bir semtin, bir fabrikanın, bir sendikanın adı 14
Birinci sendikadan ikinci sendikaya 17
Greve yol açan toplu sözleşme 27
İkinci sendikanın birinci sözleşme girişimi 32
Ayrılık yaratan birlik 38
Yeniden Kristal-İş 42
İkinci sendikanın ikinci sözleşme girişimi 43

İKİNCİ BÖLÜM
GREVİN GÜNCESİ 49
Grev kararı 49
Grevin başlaması 54
Muhitin grevi 58
Sendikal dayanışma 63
Basında grev 69
Petrol-İş'in unutulmaz dayanışması 72
Greve karşı işveren cephesi: Konfederasyonlar savaşı 75
İşverenin davasına ret: Grev yasal 78
"İstenmeyen işveren Kocatopçu" 81
Boğazı aşan grev 83
İstanbul halkına: "Biz işçiyiz..." 90
Greve yönelik saldırılar ve sertlikler 93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRK-İŞ'İ SARSAN GREV 95
Grev başlarken Türk-İş'in tutumu 95
Türk-İş devrede 96
Türk-İş'e rağmen grev 107
Türk-İş'te çatlak büyüyor 109

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GREV VE HUKUK 115
Yargıtay'dan greve onay 115
Hükümetten greve erteleme 117
Demirel'e sendika anahtarı 119
Danıştay'ın uzatmalı kararı 124
Yüksek Uzlaştırma Kurulu kararı: Bir ara çözüm 127

BEŞİNCİ BÖLÜM
GREVİN SONRASI 131
"Rivayeti Muhtelif" grev 131
İhraçlar ve DİSK'in kuruluşu 134
DİSK'in kuruluşunda Paşabahçe grevinin rolü 137
Bir gelenek ve bir sendika yaratan grev 144
Grev başarılı mı? 148
Sendikal kadroların rolü 149
Sonuç yerine 150

KAYNAKÇA 155
EKLER 157
Paşabahçe Cam Fabrikasındaki Grevin Jurnali 158
Toplu İş Sözleşmesi ve Dahili Talimatname 178
Türk-İş 7. Genel Kurulu Onur Kurulu Raporu 200
Paşabahçe Grevi ve Türk-İş'in Tutumu - İsmail Cem 209
Paşabahçe'den İş Bankası Çiftliği'ne - İlhan Selçuk 213
Grevler ve Sendikalar - Adil Aşçıoğlu 217
Bir avuç insan - İsmail Özkan 211
Grev Bildirisi - Adnan Özyalçıner 225

Sunuş ve Teşekkür

Bu kitap Türkiye emek ve çalışma ilişkileri tarihinde önemli bir yer tutan Paşabahçe 1966 grevinin 40. yılında yayınlanıyor. Paşabahçe 1966 grevi binlerce, on binlerce grev ve işçi eylemi içinde özel bir yere sahip. Emek tarihinde kimi fabrikaların ve eylemlerin ayrı bir önemi vardır. Bu fabrikalar ve eylemler bir başlangıç noktası, kırılma noktası veya kuşaktan kuşağa aktarılan bir deneyim yaratmıştır. Saraçhane Mitingi, Kavel Grevi, Paşabahçe 1966 Grevi, Kozlu Direnişi, 15-16 Haziran, Maden-İş'in MESS grevleri bunların ilk akla gelenleridir.

Kapsamlı bir Türkiye emek tarihi yazımında fabrika, grev ve eylem monografileri önemli bir yer tutacaktır. Monografiler genel tarih çalışmaları içinde atlanan, fark edilmeyen ve önemsenmeyen ayrıntıların ortaya çıkmasına da yardım edecektir. Bu kitap bir monografi denemesidir.

Monografi denemesi diyoruz. Çünkü kitabın hazırlık sürecinde yaşadıklarımız bize önemli bir ihtiyat payı bırakmayı öğretti. Kristal-İş Sendikasındaki çalışmalarımız da dahil, bu kitap yaklaşık 20 yıllık bir birikimin ürünü aynı zamanda. Kitabın fiili hazırlık süreci ise son bir yılda gerçekleşti.

Kitapla ilgili araştırma çalışmalarına başladığımızda sürecin düşündüğümüzden daha karmaşık ve zor olduğunu fark ettik. Örneğin ilk dikkatimizi çeken ve şevkimizi kıran ciddi kaynaklarda yer alan maddi hatalar ve iddialar oldu. Bu nedenle yazdığımız her konuda çapraz bir doğrulama yapma ihtiyacı hissettik.

Çalışmayı hazırlarken en büyük kaynağımız Kristal-İş Sendikası arşivi oldu. Arşivde yer alan grevle ilgili özgün belgeler ve gazete kesikleri kitabın omurgasının oluşmasına büyük katkıda bulundu. Ancak sendika arşivinde bulduğumuz belgeler zincirin eksik halkalarının da ortaya çıkmasını sağladı ve eksik halkaların tamamlanması gerekti. Bir belgenin bulunması ve bilginin doğrulanması bazen haftalarca sürdü.

Kitapta ana metin içinde çok sayıda çerçeve metne yer verdik. Bu çerçeveler belge-bilgi niteliği ağır basan metinlerdir. Özgün belgelerde yer alan ifadeleri yazım hataları da dahil, olduğu gibi bıraktık. Sadece ihtiyaç durumunda açıklama ekledik.

Kitabın ortaya çıkmasında yazılı belgeler kadar tanıklıklar da önemli bir yer tuttu. Grevin yürütücüsü ve önde gelen üç aktörüyle yaptığımız derinlemesine görüşmeler kitabın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Tanıklıklar ve belgeler de zaman zaman birbiriyle çelişen sonuçlar ortaya koymadı değil. Belgelerle tanıklıkların çeliştiği durumda olanaklı olduğunda bir başka tanıklığa ve belgeye başvurduk veya soru işaretine yer verdik.

Yeri gelmişken kitabın önemli bir eksiğinin altını çizmek gerekir. Bu kitap bir grev tanıklığı çalışması, bir canlı tarih çalışması olmamakla birlikte grevci işçilerin tanıklıklarına da yer vermek istemiştik. Ancak kitapta sözü geçen insanların bir bölümünün yaşamını yitirdiğini öğrendik. Halen yaşayanlardan ulaştığımız grevciler ise konuşmak istemediler. Konuşabilecek olanlara ulaşma konusunda ise yeterince katkı alamadık, başarılı olamadık.

Kitapta greve ilişkin işveren tarafının karşı görüşlerine de geniş bir biçimde yer verdik. Gerek dönemin işveren dergisi gerekse gazetelerde yer alan açıklamalarından hareketle işverenlerin greve ilişkin görüşlerini de aktardık. Ancak çalışmanın "tarafsız" bir metin olmadığının altını çizmek isteriz. Olguların nesnel aktarımıyla bu olguların değerlendirilmesi, bunlardan yapılacak çıkarsamalar ayrı ayrı konulardır. Olguların aktarımda nesnel davrandık ancak analizinde tavırsız davranmadık.

Kitap beş bölümden oluşuyor. Birinci bölüm grev öncesini ele alıyor. Çünkü 1966 Paşabahçe grevinin yaklaşık iki yıllık bir öncesi var. Grev uzun bir uyuşmazlığın ve gerilimin ürünü. Bu bölüm Paşabahçe'de yaşanan sendikal ayrışmayı, greve ilişkin hukuksal tartışma ve uyuşmazlıkları ve greve yol açan toplu iş sözleşmesini inceliyor. İkinci bölüm grev güncesinden oluşuyor. Bu bölümde 85 günlük grev sürecinin önemli gelişmelerinin öyküsü belgeler ve tanıklıklardan aktarılıyor. Üçüncü bölümde, grevde Türk-İş'in rolü ele alınıyor. Grev öncesinden, grevin yürütümüne değin Türk-İş'in tutumu irdeleniyor. Türk-İş'in greve verdiği destek, grevden desteğini çekmesi ve grevin Türk-İş'te yarat-

tığı çatlak bu bölümde irdeleniyor. Dördüncü bölümde, greve ilişkin temel hukuksal tartışmalar, uygulamalar ve yargı kararları ele alınıyor. Yargıtay'ın grevin hukuka uygunluğunu onaylaması, grevin hükümetçe ertelenmesi ve Yüksek Uzlaştırma Kurulu Kararıyla grevin sona ermesi bu bölümde inceleniyor. Beşinci ve son bölümde ise grevin sonuçları ve yarattığı etkiler irdeleniyor.

Kitabın içinde greve ilişkin fotoğraflara, belgelere ve gazete kesiklerine de yer verilmektedir. Kitabın sonunda kapsamlı bir ekler bölümü yer alıyor. Bu bölümde grev jurnali, toplu sözleşme, grevler ilgili yorum yazıları gibi kapsamlı belgeler yer alıyor.

Bu çalışmanın tamamlanmasında pek çok insana ve kuruma teşekkür borcumuz var. Onların katkısı ve yardımı olmasaydı bu çalışma sonuçlanamazdı, eksiklerle dolu olurdu. Yaklaşık yirmi yıldır Eğitim, Araştırma ve Basın Yayın Dairesinde çalıştığımız Kristal-İş Sendikasının Genel Merkez Yönetim Kuruluna ve çalışanlarına öncelikle teşekkür etmek isteriz. Bu teşekkür özellikle belgeye ve arşive vermiş oldukları öneme ilişkindir. 1966 grevinin belgelerinin büyük bölümü Kristal-İş Sendikası arşivine dayalıdır. Bu grev monografisinin mümkün olduğunca az eksikle yazılabilmesinde Kristal-İş Sendikası Arşivinin önemli bir rolü olmuştur.

Kristal-İş arşivi yanında kitabın omurgasını oluşturan diğer bir dayanak ise grevin birinci derece sürdürücülerinin tanıklıkları oldu. Kristal-İş Sendikasının ilk Genel Başkanı ve grevin birinci derece yürütücüsü Mehmet Şişmanoğlu ile üç ayrı görüşme gerçekleştirdik. Yine grevin en önemli destekçisi ve sözcüsü Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı Ziya Hepbir ve Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar ise derinlemesine görüşme yaptığımız diğer grev yürütücüleri oldu. Kendilerine teşekkürü bir borç biliriz.

Sendika arşivinde bulamadığımız grevle ilgili son derece kritik Danıştay kararlarına ulaşmamız konusunda yardımlarını esirgemeyen eski Danıştay Başkanı Ender Çetinkaya'ya,

Türk-İş arşivinden yararlanmamız ve çeşitli belgelere ulaşmamız konusundaki destek ve yardımları için Türk-İş Genel Başkanı Salih Kılıç ve Genel Başkan Danışmanı Hasan Tahsin Benli'ye,

Grevle ilgili fotoğraflar için Cumhuriyet gazetesine ve Bilgi-Belge

servisi sorumlusu Edibe Buğra ve çalışma arkadaşlarına,

Paşabahçe ve cam işçileri konusunda doktora tezi hazırlayan ve araştırmaları sırasında elde ettiği kaynakları ve düşüncelerini bizimle paylaşan arkadaşımız Hakan Koçak'a,

Kemal Sülker Arşivinde bulunan Kristal-İş Sendikası ile ilgili belgelere ulaşmamızı sağlayan Hollanda Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü, USTE'den Zülfikar Özdoğan'a,

1966 grevinde önemli etkisi olan ve Cam-İş Sendikası tarafından bağıtlanan Toplu İş Sözleşmesinin tam metnine ulaşmamızı sağlayan Şişecam Endüstri İlişkiler Müdür Yardımcısı Hakan Yıldırımoğlu'na,

Görüş ve önerileriyle katkıda bulunan ve grev sırasında Yön'de grevle ilgili yazmış bulunan Adil Aşçoğlu'na,

Grevle ilgili gözlemlerini aktaran grev sırasında Paşabahçe'de görevlendirilmiş bulunan eski Petrol-İş Avukatı Cengiz (Şener) Abbasgil'e,

Paşabahçe 1966 grevini anlatan "grev bildirisi" adlı öyküsünü kitapta yayınlamamıza izin veren Adnan Özyalçıner'e,

Kitabın son okumasını ve düzeltmesini yapan çalışma arkadaşlarımız Can Şafak ile Sevgi Köknar'a ve belgelerinin dizgisine yardım eden Dilek Çil'e,

Ve nihayet işçi hareketi tarihi ile ilgili başka çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmanın kamuoyuna ulaşmasını sağlayan ve bu konuda bizi cesaretlendiren TÜSTAV yönetimine ve kitabı yayına hazırlayan EKOL çalışanlarına,

İçtenlikle teşekkür etmek isteriz. Bu katkılar ve yardımlar olmasaydı bu kitap olmazdı. Ve elbette kitapta yer alan muhtemel hata ve eksikler tümüyle bize ait.

Son olarak TÜSTAV'ın sosyal tarih alanındaki çalışmalarına küçük bir katkı olması için bu kitabın yayın haklarının ve tüm gelirinin TÜSTAV'a bağışlandığını eklemek isteriz.

Mayıs 2006
Aziz Çelik - Zafer Aydın

Birinci Bölüm
GREVİN ÖNCESİ

Neden Paşabahçe 1966 grevi?

Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasında 31 Ocak 1966 ile 26 Nisan 1966 tarihleri arasında uygulanan 85 günlük grev (Paşabahçe 1966 grevi) Türkiye emek ve çalışma ilişkileri tarihi açısından ayırt edici özellikleri ve sonuçları olan bir grevdir. Grev pek çok açıdan tartışma konusu olmuş ve etkileri uzun süre devam etmiştir. Grevin en çok tartışılan yönlerinden biri Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) kuruluşuna etkisidir. Bu etkiye ilişkin değerlendirmelere emek tarihi ve çalışma ilişkileri ile ilgili kaynakların pek çoğunda rastlamak mümkündür. Türk-İş içinde fırtınalar koparan grev sendikal ilişkiler ve farklılaşmalar açısından da ilginç gözlemler sunmakta, dönemin sendikal anlayış tartışmalarına ilişkin önemli ipuçları vermektedir.

Paşabahçe 1966 grevi sendikal ve bölgesel dayanışma açısından; bir muhit grevi, halk grevi olmak açısından da ele alınmaya değer bir grevdir. Paşabahçe'nin geleneksel işçi semti özelliği; işçilerin fabrika etrafındaki mahallelerde yaşaması grevi bir semt grevine dönüştürmüş; semt halkının grevi sahiplenmesine yol açmıştır. Grevin uzun süre devam etmesinde "muhit grevi" olması özel bir yer tutmaktadır.

Paşabahçe 1966 grevi, yeni sendikal yasaların (274 Sayılı Sendikalar Yasası ve 275 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası) uygulanmasına ilişkin yoğun hukuksal tartışmalarla iç içe geçmiştir. İşkolu düzeyinde bir toplu iş sözleşmesi varken ayrıca işyeri düzeyinde bir toplu iş sözleşmesi bağıtlanıp bağıtlanamayacağı bu tartışmanın esasını oluşturmaktadır. 1966 Paşabahçe grevi bu konudaki hukuksal tartışmanın yargıya taşınmasına ve Yargıtay'ın bu konuda verdiği kararla konuyu çözüme kavuşturmasına da imkân vermiştir.

Grev cam sektöründeki sendikal ilişkiler ve sendikal gelenek açısın-

dan da önemli bir dönüm noktasıdır. Paşabahçe 1966 grevi bir sendika ve gelenek yaratan, Kristal-İş Sendikasını var eden grevdir. Öte yandan Paşabahçe 1966 grevi katılan işçi sayısı, grevde kaybolan iş günü ve grev süresi açısından da ayırt edici bir grevdir. 85 gün süren grevde 199.200 iş günü kaybolmuştur. 1966 yılında toplam 41 grevde kaybolan toplam işgünü 412.947'dir. Dolayısıyla Paşabahçe grevi tek başına toplam iş günü kaybının yaklaşık yarısını oluşturmaktadır[1]. Tüm bu nedenlerle Paşabahçe 1966 grevi emek tarihi açısından başlı başına ele alınmaya incelenmeye değer işçi eylemlerinden biridir.

Paşabahçe fabrikası, 1930'lar.

1966'da Türkiye

Türkiye 1965-66 yıllarını esas olarak 27 Mayıs 1960'da gerçekleştirilen askeri darbenin şekillendirdiği koşullarda geçirdi 1960'lı yıllarda Türkiye farklı bir yönelim içine girdi. Bu farklı yönelimin çerçevesini temel hak ve özgürlükler yanında sosyal ve ekonomik hakları da güvence altına alan ve devletin "sosyal" niteliğini açıkça belirten 1961 Anayasası çiziyordu. 1961 Anayasası sendikalaşma, toplu sözleşme ve grev hakkını güvence altına alıyordu.

Türkiye tarihinin "milli bakiye" sistemine dayalı en demokratik seçimleri 10 Ekim 1965'de yapıldı. Bu seçimler sonucunda sendikacılar tarafından kurulan Türkiye İşçi Partisi (TİP) 15 milletvekiliyle TBMM'de temsil imkânı buldu. Aynı seçimlerde

1. Alpaslan Işıklı, Toplu İş Sözleşmesi ve Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri, Ankara, 1967. s.147.

oyların % 52,9'unu alan Süleyman Demirel'in Adalet Partisi (AP) 240 milletvekili ile tek başına hükümet kurma şansını elde etti. Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) sol kimlik edinme çabaları da bu döneme rastlar. İsmet İnönü, CHP'nin kimliğini "ortanın solu" olarak 29 Temmuz 1965'de Milliyet gazetesinde yayınlanan demecinde ilan etti.

274 Sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu 15 Temmuz 1963'de kabul edildi.. Kamu çalışanlarının sendikalaşma esaslarını düzenleyen Devlet Personeli Sendikalar Kanunu 17 Haziran 1965'de yasalaşırken, sosyal güvenlik şemsiyesi yine bu dönemde genişledi. Sosyal Sigortalar Kanunu 1 Şubat 1965'de yürürlüğe girdi.

Bu yıllarda İstanbul, Bursa ve İzmit gibi bölgelerde yoğunlaşan fabrikalar, işçi sayısında da önemli bir artışa yol açtı. Sayıca artan, siyasal ve kültürel yaşamda önemsenen işçiler, hak arama yollarının açılması ve sendikal haklara kavuşmalarıyla ekonomik ve demokratik hakları için mücadeleye giriştiler. Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununun çıktığı 1963 yılından 1965 yılının sonuna kadar 134 işyerinde 14686 işçi greve katıldı. Bu grevlerde 562 795 gün kayboldu.

1966'nin Temel Göstergeleri

Enflasyon (İstanbul Ücretliler, 1963:100)	: Yüzde 4,3
Kişi Başına Milli Gelir	: 315,3 ABD Doları
Ortalama Asgari Ücret (1965)	: 11.23 TL/Gün
SSK'lı işçi sayısı	: 991.510
Sendikalı İşçi Sayısı (1965)	: 360.285
Grevde kaybolan işgünü (1966)	: 412.947

Kaynak: Feroz Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1945-1980, İkinci Baskı, Hil Yayın, İstanbul, 1996 s. 247; DİE, İstatistik Göstergeler 1923-1992, Ankara 1994; Petrol-İş 95-96 Yıllığı; Çalışma Bakanlığı

Paşabahçe: Bir semtin, bir fabrikanın, bir sendikanın adı

Günümüzde Paşabahçe adı camla ve bir züccaciye markasıyla özdeşleşmiştir. Oysa Paşabahçe adını Osmanlı'da idam edilen 44 veziri azamdan[2] biri olan Ahmet Paşa'nın kasrından almaktadır. Bugünkü Paşabahçe geçmişte, incir ağaçlarının bolluğu ve incirinin güzelliği yüzünden İncirliköy denen bölgedeydi. Evliya Çelebi'ye göre, 17. yüzyılda İncirli, Sultaniye Bağı'nın güneyinde, tüm evleri bahçeli, 300 haneli, bir cami bir de mescidi olan küçük bir yerleşmeydi. Sultan İbrahim'in (1640-1648) veziriazamı olan ve boğularak öldürüldükten sonra cesedi parça parça edildiği için Hazerpare (binparça) diye anılan Ahmed Paşa'nın kasrının yapılmasından sonra "Paşanın Bağçesi" diye anılmaya başlanmış ve küçük İncirliköy yerleşmesi rağbet bularak gelişmeye başlamıştır.1802 tarihli Bostancıbaşı Defteri'nde 19. yüzyılın sonunda İncirliköy ve Paşabahçe yöresinde güzel bahçeler uzandığı, ancak porselen, taş, cam ve mum imalathanelerinden dolayı sık sık çıkan yangınlardan köyün ve bahçelerin zarar gördüğü anlatılır. Birçok kaynakta sözü edilen şişehaneler zamanla gelişmiş ve porselen, özellikle de cam eşya imalatı gelenekselleşmiştir. Paşabahçe'deki mevcut şişehanelerin bir diğer etkisi de, Paşabahçe Tekel İçki Fabrikası'nın burada kurulması olmuştur[3].

1750'li yıllarda İstanbul'da Tekfur Sarayı civarını kendine mesken tutan cam sanayi 19. yüzyılın başlarında Beykoz'a taşındı. Bölge, dönemin İstanbul'unun yeni sanayi bölgesiydi. Bu dönemde Tanzimatla gelişen devletçi sanayi hamlesinin ilk fabrikalarından biri olarak bir cam fabrikası kurulmuş ve ürünleri yurtdışı fuarlarda sergilenmiş, saray erkânına sunulmuştur. Tam olarak ne zaman faaliyetine son verdiği bilinmeyen bu fabrikanın ardından yine bölgede 1884 yılında verilen imtiyazla Mişon Levi adında bir tüccar tarafından bir cam fabrikası faaliyete geçirilmiştir. Daha sonra İtalyan kökenli Musevi bir girişimci tarafından "FABRICA VETRAMI DI D. MODIANO CONSTANTINAPOLI" adıyla işletilmeye devam eden bu fabrikanın da 1913 civarında kapan-

2. Çetin Altan, Tarihin Saklanan Yüzü, AFA, İstanbul, 1994. s. 86.
3. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 6, Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı ortak yayını, İstanbul, 1994, s. 228.

dığı tahmin edilmektedir. Bununla birlikte arşiv belgelerine göre kesin olan, söz konusu fabrikanın çok sayıda Avrupalı işçi ve yöneticinin de çalıştığı ve önemli işçi hareketlerinin yaşandığı bir fabrika olduğudur. Fabrika iççileri hem işçi hareketi tarihinin çok bilinen 1908 grev dalgası içinde hem de ondan önce ve sonra grevler, iş bırakmalar örgütlemişlerdir.[4]

17 Şubat 1934 tarih ve 2/126 sayılı Bakanlar Kurulu kararının ardından İş Bankası tarafından Beykoz'da Paşabahçe Cam Fabrikasının kurulma çalışmaları başlatıldı. 14 Ağustos 1934'de fabrikanın temeli Başvekil İsmet İnönü ve İktisat Vekili Celal Bayar tarafından atıldı. Fabrika'nın resmi açılışı 29 Temmuz 1935 günü yine İsmet İnönü tarafından yapıldı. Üç adet fırının bulunduğu fabrikada çay bardağı, su bardağı, gaz lambası, gemici feneri camı ve sürahi imal edilen ilk ürünlerdi. Zamanla ürün yelpazesi genişleyen fabrikada kristal vazo gibi süs eşyaları ve tıbbi malzeme de üretilmeye başlandı.

Kuruluş yıllarında fabrikada kadrolu işçi bulunmamaktaydı. Cam işçileri sabah fabrikanın kapısı önüne gelir, burada vardiya ustası tarafından işe alınırdı. Çalışmasından memnun kalınan işçi ertesi gün yeniden işe çağrılırdı. Paşabahçe açıldığında kapasite 3 bin ton ve işçi yevmiyeleri 60 kuruştu, pazar tatili yoktu, fabrikada yemek verilmez işçiler kendi yemeklerini yanlarında getirirlerdi[5].

"Paşabahçe Fabrikasının ilk yıllarında yazın, işçilerin bir kısmı malzeme deposu civarında, bir kısmı da kıyıdaki ağaçların dalları üzerine birkaç tahta koyup, biraz da saman serip, orada yatarlardı"[6] Fabrikanın etrafında geceleme, sonraki yıllarda giderek fabrikanın etrafında evler ve mahalleler kurmaya dönüştü. Böylece İstanbul Boğazının

4. ZB. 364.110 – 1325 Ma 23 nolu Osmanlı Arşiv belgesi. Belgeyi bizimle paylaşan Hakan Koçak'a teşekkür ediyoruz.
5. Lütfü Ak, Şişecam'da Otuz Yıl, 1975, ss. 11-14.
6. Önder Küçükerman, Türk Cam Sanayi ve Şişecam, İstanbul, 1998, ss. 196-200.

kıyısında işçilerin ve yoksulların yaşadığı bir semt şekillenmeye başladı. Bugün de işçilerin ve işçi emeklilerinin İstanbul Boğazı kenarında yaşadığı neredeyse tek semt Paşabahçe'dir.

Kitlesel seri üretimin bütün özelliklerini barındıran çok sayıda işçinin çalıştığı bu fabrikada, çalışanların fabrikanın etrafına yerleşmeye başlaması bölgenin hızla bir işçi semti kimliği kazanmasına yol açtı. İşçi mahalleleri ve kahveleri kuruldu. Semtin emekçi kimliği kazanması ileriki yıllarda işçi sorunlarının semtin günlük yaşamının bir parçası haline dönüşmesine yol açtı. Bu durum sorunların sahiplenilmesinde, dayanışmanın ve tepkinin örgütlenmesinde büyük olanaklar sağladı. Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasındaki pek çok grev ve eylem "muhitin grevi" ve direnişi oldu.

Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Şirketi (Şişecam) Bakanlar Kurulu tarafından 17 Şubat 1934 tarihinde İş Bankasına verilen görev ve imtiyaza göre kurulmasına rağmen bir devlet kuruluşu değildir. Şirket Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Sosyetesi adıyla ve 1 milyon TL sermaye ile kurulmuştur. Şişecam bir aile şirketi ya da bir patron şirketi değil profesyoneller tarafından yönetilen Türkiye İş Bankasına ait bir holding şirketidir. Şişecam günümüzde halka açık ve tamamen özel şirket statüsünde faaliyet yürüten bir şirkettir. İş Bankası ve Şişecamı diğer sermaye gruplarından ayıran en önemli özelliği bir aile mülkiyeti etrafında şekillenmemiş olmalarıdır. İş Bankası ve bağlı kuruluşlar bu nedenle "anonim" kapitalist şirketler olarak adlandırılabilir[7].

Türkiye İş Bankası örneğinde banka vakıf sandığı aracılığıyla, çalışanların bankanın ortağı olması, [Şu anda çalışanların oluşturduğu İş Bankası Munzam Sandık Vakfı İş Bankasının yüzde 40'dan fazla hissesine sahiptir] çalışanların dolaylı ortaklığına dayalı sistem, İş Bankasının en büyük iştiraki olan Şişecam'da yoktur. 1960'ların ortalarından bu yana İş Bankasında ılımlı bir endüstri ilişkileri hakimken cam sektöründe ise gergin ve sert bir endüstri ilişkileri iklimi hakimdir. Kuşkusuz bu farklılığın oluşmasında İş Bankasının, banka bünyesindeki muhalif sendikayı 1960'ların ortasında tasfiye etmesi ve bizzat banka yöneticilerin

7. Mustafa Sönmez, Kırk Haramiler Türkiye'de Holdingler, Gözlem Yayıncılık, İstanbul, 1987.

etkili olduğu "ikinci sendikanın" İş Bankası'nda güç kazanması belirleyici bir etkiye sahiptir[8].

Birinci sendikadan ikinci sendikaya

1946 Haziran ayında, Cemiyetler Kanununda önemli değişiklikler yapılarak dernek kurmak için izin sistemi kaldırıldı ve bildirim sistemi getirildi. Derneklerin idari kararla kapatılması sisteminden vazgeçilerek yargısal denetim kabul edildi ve 1938 yılında kabul edilen sınıf esasına göre dernek kurma yasağı kaldırıldı. Böylece hem siyasi partilerin hem de sendikaların kurulmasına olanak sağlandı. Sendika ve siyasi parti kurma yasağının ortadan kalkmasının ardından iki sosyalist parti; Türkiye Sosyalist Partisi ve Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile çok sayıda sendika kuruldu. Sendikalar daha çok bu iki sosyalist parti tarafından örgütlenmeye başlandı. Ancak Aralık 1946'da bu sendika ve partiler İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatıldı. "1946 sendikacılığı" olarak da adlandırılan dönemin ayırt edici özelliği devletin sınırlayıcı ve müdahaleci olmadığı, serbest bir sendikacılık dönemi olması ve sendika özgürlüğü rejimine dayanmasıdır.

1946 sendikalarının kapatılmasının ardından, 1947 yılında 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun kabul edildi. Bu kanun ile çok kısa süren sendika özgürlüğü rejiminden, sendika hakkı rejimine geçildi[9]. 5018 sayılı Yasa ile sendika kurma özgürlüğü tanınmış ancak grev hakkına yer verilmemiş ve sendikalara ağır bir siyaset yasağı getirilmiştir. Yasayı hazırlayanlara hakim olan düşünce, "Türkiye'nin sınıfsız bir toplum olduğu, bu sebeple sendikaların sınıf çatışmasını destekleyecek bir kurum değil devletle ve işverenle ülke kalkınması için işbirliği yapacak kurumlar olduğu" yönündedir[10]. Dönemin hükümetine hakim olan ana düşünce, sendikaları bir sosyal denetim aracı olarak kullanmak olmuştur.

---

8. Uygur Kocabaşoğlu ve diğerleri, Türkiye İş Bankası Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 435-449; Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Cilt 1, Basisen Maddesi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1996.
9. Ahmet Makal, Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963, Ankara: İmge Kitabevi, 2002, s.223.
10. Toker Dereli, Aydınlar, Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1975. s. 329.

5018 sayılı yasanın ardından 1947 ve 1948 yıllarında çeşitli işkollarında ve işyerlerinde sendikalar kurulmaya başlandı. Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası da 1947 yılında sendika kurulan işyerlerindendi. Fabrika'da ilk işçi sendikası ustalardan oluşan bir grup tarafından 20 Haziran 1947 tarihinde "Paşabahçe Şişe ve Cam Sanayi İşçileri Sendikası" adıyla kuruldu. Varlığını çeşitli isimler altında 1967 yılına kadar sürdüren bu sendika "birinci sendika" veya Cam-İş adıyla anılmaktadır. Cam sektöründe "birinci sendika" ve "ikinci sendika" olgusu ve iki sendikanın varlığı her dönem bir gerilim kaynağı olmuştur. Bazı dönemlerde mevcut sendikaya tepki bazı dönemlerde ise işverenin ikinci bir sendikanın varlığını tercih etmesi (güdümlü bir sendika) nedeniyle sendikal gerilim cam sektöründe hep var olmuştur.

Paşabahçe'de ilk sendika kuruluşunda CHP'nin etkin olduğuna dair tanıklıklara rastlanmaktadır. CHP'nin İş Bankası üzerindeki nüfuzu dikkate alındığında bu tanıklıkların önemi daha da artmaktadır. Daha sonra Cam-İş Sendikasının Genel Başkanlığı'nı yapacak olan Hasan Türkay, Paşabahçe'de ilk sendika kuruluşunu şöyle anlatıyor:

> "5018 sayılı Kanunun yayınlanmasından sonra Camialtı Tersanesinden işçi kökenli milletvekili Ali Rıza Arı, Zonguldak Milletvekili Dr. Rebii Barkın ve ayrıca Sebahattin Selek bir gün Paşabahçe Cam Fabrikasının müdürünü ziyaret etti. Müdüre yasayı ve durumu anlatıp, sendika kurulması talimatını verdiler. Bir de tüzük getirdiler. Fabrikada işveren vekili konumunda 21-22 ustabaşı vardı. Fabrika müdürü bunları çağırdı 'sendika kurucususunuz' dedi. İstanbul Cam Sanayi İşçileri Sendikası[11] böylece kuruldu[12]."

Yine bu dönemde Cam-İş Sendikasının yöneticiliğini yapan Lütfü Ak anılarında Paşabahçe'de ilk sendika kuruluşunu anlatırken Türkay'a benzer saptamalar yapmaktadır[13].

---

11. Hasan Türkay, Paşabahçe de kurulan ilk sendikanın adını muhtemelen yanlış hatırlamaktadır. İlk sendikanın adı Paşabahçe Şişe ve Cam Sanayi İşçileri Sendikası idi. Bu sendika kısa bir süre sonra kurucular kurulu kararıyla İstanbul Cam Sanayi İşçileri Sendikası adını alacaktır.
12. Yıldırım Koç, Türk-İş Tarihinden Portreler-2, Türk-İş, Ankara, 1999, s.98.
13. Ak, s.42-44.

"Sendikaların biran evvel inkişafı için de zamanın hükümeti işverenler nezdinde teşebbüse geçerek gereken kolaylığın sağlanması ve sendikaların biran evvel işyerlerinde kurulması için gayret sarf etmekte olduğu günlerde de Paşabahçe Fabrikasında 1947 senesinde zamanın ileri gelen ustalarından müteşekkil bir kadro tarafından Paşabahçe Şişe ve Cam Sanayi İşçileri ismi altında bir sendika kurmuşlardı, o tarihten bu yana işçiler arasında Sendikaya girme girmeme diye bir tereddüt hakimdi. Sendika binası fabrika dahilinde hemen Müdüriyet Binasının karşısında idi. İşveren işçinin Sendikaya girmesine engel olmak şöyle dursun bizzat desteklemesine rağmen yine de çekingenlik devam ediyordu"

Sendika 8 Ağustos 1947 tarihinde İstanbul Şişe ve Cam Sanayi İşçileri Sendikası adını alır. Sendika daha sonra, CHP İstanbul İşçi Bürosunun girişimleriyle 21 Mart 1948'de kurulan İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin kurucuları arasında yer alır. Birlik, CHP politikalarının sadık bir destekçisi olarak bilinir.[14] Ancak Paşabahçe Şişe ve Cam İşçileri Sendikasının ilk Genel Başkanı Ahmet Topçu 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'den ilk işçi milletvekili olarak parlamentoya girer. İstanbul Şişe ve Cam Sanayii İşçileri Sendikası daha sonra Türkiye Şişe ve Cam Sanayii İşçileri Sendikası adını alır. Cam-İş kısa adıyla anılan bu sendika, Türk-İş'in kuruluşuna katılır[15] ve Genel Sekreteri Cemil Gider, Türk-İş'in de Genel Sekreteri olur[16].

Birinci Sendika Cam-İş ve İkinci Sendika Kristal-İş'in Soyağacı

Cam sektöründe sendikalaşma iki ayrı koldan gelişmiştir. Birincisi 1947'de kurulan 1967'ye kadar hukuksal varlığını sürdüren "Birinci Sendika" veya Cam-İş; diğeri ise 1963'te kurulan ve daha sonra Cam-İş ile birleşen ama bu birleşme başarısız olunca

14. Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Cilt 2, s.58.
15. Paşabahçe/İstanbul Cam Sanayi İşçileri Sendikası, İstanbul Sendikalar Birliği üyesi olduğu için dolaylı bir kuruculuk ilişkisi söz konusu.
16. Ak, s.55.

1965 yılında yeniden kurulan Kristal-İş veya "İkinci sendika".
20 Haziran 1947 tarihinde Paşabahçe Şişe ve Cam İşçileri sendikası kuruldu.
Sendikanın kurucu üyeleri kısa bir süre sonra, 8 Ağustos 1947'de sendikanın adını İstanbul Şişe ve Cam Sanayi İşçileri Sendikası olarak değiştirdi.
13 Eylül 1959 tarihinde yapılan Genel Kurul toplantısında sendikanın adı Türkiye Şişe ve Cam Sanayii İşçileri Sendikası olarak değiştirildi.
30 Aralık 1962 tarihinde yapılan Genel Kurulda sendikanın adı Türkiye Şişe, Cam ve Seramik Sanayii İşçileri Sendikası olarak değiştirildi.
29 Eylül 1963 tarihinde yapılan Genel Kurulda sendikanın adı Türkiye Cam, Seramik, Porselen ve Toprak Mamulleri Sanayii İşçileri Sendikası olarak değiştirildi.
Eylül 1963 Türkiye Seramik Şişe ve Cam Sanayii İşçileri Sendikası kuruldu ("İkinci sendika" Kristal-İş Sendikasının ilk kuruluşu).
7 Şubat 1965 tarihinde yapılan olağanüstü Genel Kurulda Türkiye Cam, Seramik, Porselen ve Toprak Mamulleri Sanayii İşçileri Sendikası fesih edilerek 23 Ocak 1965 tarihinde kurulan Türkiye Cam Sanayii İşçileri Sendikası'na iltihak etti. Bu genel kurulda birinci Kristal-İş ile birleşme gerçekleşti.
7 Haziran 1965 tarihinde Şişe Cam ve Kristal Sanayi İşçileri Sendikasının (Kristal-İş) ikinci kuruluşu gerçekleşti.
19 Şubat 1967 tarihinde Türkiye Cam Sanayii İşçileri Sendikası feshedilerek 7 Haziran 1965 tarihinde kurulan Kristal-İş'e (Türkiye Şişe, Cam ve Kristal Sanayi İşçileri Sendikası) iltihak etti.

Kaynak: Kristal-İş Arşivi, İstanbul Valiliği'nin B.05.1.EGM.4.34.00.12.06/00956 sayılı ve 1/2004 tarihli yazısı ve ekleri, USTE, Kemal Sülker Arşivi.

274 ve 275 sayılı yasaların yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra Eylül 1963'te cam sektöründe Türkiye Seramik, Şişe ve Cam Sanayi İşçileri Sendikası adlı ikinci sendika kurulur. Bu sendikalaşmaya Kristal-İş Sendikasının birinci kuruluşu denebilir; çünkü bu sendikanın ör-

gütlenmesinde yer alan kadroların neredeyse tamamı daha sonra Kristal-İş'in ikinci kuruluşunda da yer alacaktır.

"İkinci sendikanın" kuruluşuna ilişkin farklı değerlendirmelere rastlanmaktadır. Bu değerlendirmelerin bir bölümü cam sektöründe ikinci sendikanın kuruluşunu Cam-İş tarafından imzalanan başarısız toplu iş sözleşmesine bağlamaktadır. Bu değerlendirmeye göre ikinci sendika toplu iş sözleşmesine tepkiden doğmuştur. Türk-İş, ikinci sendikanın kuruluşunu şöyle değerlendirmektedir.

> "Bu işkolundaki eski üyemizin cam işkolunda yaptığı başarısız toplu iş sözleşmesi üzerine, zaruretler ikinci kuruluşun doğmasını gerektirmiş; ikinci kuruluş, üç senelik toplu iş sözleşmesinin tahakkümünden kurtulmak için büyük bir çaba göstererek, işyerinde ekseriyeti almış ve işvereni toplu iş sözleşmesine çağırmışlardır[17]"

Paşabahçe grevinin önde gelen destekçisi ve Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı Ziya Hepbir de benzer değerlendirmeler yapmaktadır.*

> "İşyerinde kurulu ilk sendika Cam-İş Sendikası, Türkiye'nin işkolu seviyesindeki ilk sözleşmesini 1 Ocak 1964 tarihinde yürürlüğe girmek suretiyle ve 3 sene için imzalamıştır. Dörtte üçü işyerinin dahili talimatnamesi olan bu sözleşmeyi işçiler ve Türk-İş takbih** etmişti ve Cam-İş Sendikası da Bursa'da yapılan 5. Genel Kurulda ihraç edilmiştir.... Bu durumu nazara alan Türk-İş, Kristal-İş Sendikasını kurdurdu[18]".

Benzer bir değerlendirmeye Yön dergisinde de rastlamak mümkündür:

> "Bağımsız sendikalar yerine işverenin emrinde sarı sendikalarla çalışmayı kendine şiar edinen Kocatopçu, şişe ve cam işçileriyle Türkiye'de emsaline az rastlanır cinsten ve 3 yıl süreli bir toplu iş sözleşmesi yapmayı başarmış bir işverendir. İşçilere hemen hemen hiçbir hak sağlamayan ve yenilik getirme-

---

17. Türk-İş 6. Genel Kurul Raporu, s 97.
18. "Kristal-İş Grevinin Nedenleri". Ziya Hepbir, İşçi Postası, 27 Mayıs 1966.
* Ziya Hepbir ile 18 Ocak 2006 tarihinde detaylı bir görüşme yapılmıştır. Aksi belirtilmedikçe Hepbir'e ait alıntılar bu görüşmeye dayalıdır.
** Kınama.

yen bu sözleşme üzerine, Şişe ve Cam Fabrikalarında başlayan huzursuzluk artmış ve bu defa Türk-İş'in önayak olmasıyla ikinci sendika kurulmuştur."[19]

İkinci sendikanın Cam-İş'in imzaladığı toplu iş sözleşmesinin ardından kurulduğuna ilişkin değerlendirmeler oldukça tartışmalıdır. Çünkü ikinci sendikanın kuruluşu Cam-İş'in toplu iş sözleşmesini imzalamasından öncedir. Bu yönde çok sayıda bilgi ve belge söz konusudur. Kristal-İş'in faaliyet raporunda[20] sendikanın kuruluş tarihi Eylül 1963 olarak belirtilmektedir. Raporda şu değerlendirmeye yer verilmektedir. "O günlerdeki şartlara göre işkolumuzda kurulu bulunan diğer bir sendika, işkolu seviyesinde bir Toplu İş Sözleşmesi yapmış olmasına rağmen, sendikamızın gelişmesine mani olamamış, Paşabahçe işçilerinin büyük ekseriyeti Sendikamıza üye olmuşlardır"[21]. İkinci sendikanın Paşabahçe Şubesinin 965-966 devresi faaliyet raporunda da ikinci sendikanın kuruluş tarihi Eylül 1963 olarak belirtilmekte ve ikinci sendikanın "köhnemiş bir sendikacılık zihniyetine karşı ilk yenilik ve düzenli sendika hareketi olduğu vurgulanmaktadır[22]. İkinci sendikanın tartışmalı toplu iş sözleşmesine değil Cam-İş sendikasına duyulan tepki sonucu kurulduğu ancak sözleşmenin yarattığı tepkinin ikinci sendikayı güçlendirdiği anlaşılmaktadır. Kristal-İş Sendikasının ilk Genel Başkanı Mehmet Şişmanoğlu'nun anlatımları da ikinci sendikanın kuruluşunun Cam-İş Sözleşmesinden önce olduğunu doğrular niteliktedir[23].

Şişmanoğlu'na göre "ikinci sendika"nın kuruluşunda yer alan kadroların tamamı teknik okul mezunu kalifiye işçilerden oluşmaktaydı. Sendika kuruluş sürecinde bu teknik elemanları bünyesinde barındıran Sanat Enstitüsü Mezunları Cemiyeti, örgütlenmenin altyapısının hazırlanmasında zemin işlevi görür. Dernek, Kristal-İş'in kurulmasını izleyen dönemde varlığına son verir. Şişmanoğlu, eğitimli, kalifiye işçilerin sendikalaşmada rol üstlenmesinin ikinci sendika olmalarına rağmen

19. Yön, "Paşabahçe grevi ve Kocatopçu", 4 Şubat 1966, Sayı 149, s.6.
20. Kristal-İş Sendikası 2. Dönem Faaliyet Raporu, 1966-1968, İstanbul, 1968.
21. Kristal-İş (1968), s. 13.
22. İşçi Postası, 27 Mayıs 1966.
23. Şişmanoğlu ile 30 Mayıs 1998, 21 Aralık 2005 ve 3 Ocak 2006 tarihlerinde üç görüşme yapılmıştır. Aksi belirtilmediği sürece Şişmanoğlu'na ait alıntılar bu görüşmelere dayalıdır.

hızlı örgütlenmelerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Şişmanoğlu, bu etkinin, işçilerin gözünde "onlar okumuş yazmış insanlar daha iyi sendikacılık yapabilirler" gibi bir fikirden kaynaklandığını belirtiyor. Şişmanoğlu "ikinci sendika"nın kuruluş sürecine ilişkin şunları söylüyor:

"Sendikalar yasası çıkınca büyük bir hareketlenme oldu, sendikalar kurulacak, haklar alınacak gibi yüksek bir beklenti vardı. İşçiler sürekli sendika konuşuyordu. O sırada Paşabahçe'de Sanat Enstitüsü Mezunları Cemiyeti vardı. Fabrikada Sanat Enstitüsü mezunlarının sayısı bir hayli artmıştı. Teknik serviste çalışıyorlardı. 'Fabrikada kıymetimiz bilinmiyor' diye düşündüklerinden sözünü ettiğim Mezunlar Cemiyetini kurmuşlardı. Bu dernek enstitü mezunlarının bir araya gelmelerini konuşmalarını, tanışmalarını sağlıyordu. Öte yandan bir de sendikamız var Cam-İş diye. Sendikalar kanunu çıktıktan sonra sendikanın içinde bir bölünme, bir ayrışma yaşandı. Ayrışma yaşayanlardan biri fabrikanın makine bakım servisinde çalışan ağabeyimiz Hasan Acar'dı. Hem muhitin insanıydı, hem sendikacıydı, hem de particiydi; Adalet Partiliydi. DP zamanında da buralarda ocak başkanı olarak görev yapmıştı. O sıralarda sendikanın başında Lütfü Ak ve Ali Akın ikilisi vardı. Hasan Acar bunlara bayrak açıyor. Teferruatını çok fazla bilmiyoruz ama bir ayrışma yaşanıyor aralarında. Hasan Acar aynı zamanda Sanat Enstitüsü Mezunları Cemiyetinde yönetici idi. Yani elinin altında bir potansiyel var. Yıl 1963. Dernekte önce İrfan Manavoğlu ile temas kuruyor. Ayrı sendika kurma fikrini benimsiyorlar. Hasan Acar ve benim de aralarında olduğum bir grup genç insanla birlikte sendikayı kurduk. Kristal-İş'in birinci kuruluşu bu şekilde gerçekleşti. Kurucular olarak görev dağılımı yapmak üzere toplandık. Hasan Acar, çok göze batan bir insan olduğu için sendika başkanlığında görev almak istemedi. İrfan Manavoğlu'nu başkanlığa seçtik. Başkan yardımcılığına tornacı Adil'i bir başka başkan yardımcılığına ise gobleden bir arkadaş seçildi. Genel Sekreter olarak Yusuf Topçu'yu seçtik, muhasiplik diye bir görev varmış onu da bana önerdiler. Biraz direndiysem de kabul et-

mek durumunda kaldım. Bir arkadaşı da veznedar olarak seçtik. Böylece biz sendikacılığa adım atmış olduk. Hasan Acar da, temsilciler kurulu başkanlığı gibi danışma organımız vardı, onun yöneticiliğini üstlendi. Fakat herkes biliyordu ki mekteplilerin kurduğu sendikanın yönetimi esas olarak Hasan Acar'ın elindedir. Türk-İş yönetimi tarafından da tanınan bilinen biriydi. Boksör Hasan lakabıyla tanınırdı. Bu yüzden bizim sendikanın kuruluşu Ankara'da 'Boksör Hasan sendika kurdu' biçiminde anılmıştı. Sendika kurulunca, Sanat Enstitüsü Mezunları Cemiyetinde bulunanların çoğu sendikada görev aldı. Bir süre sonra da cemiyet kapandı. Sendikanın amblemini de ben tasarladım. O dönemlerde sanayileşme, kalkınma hayallerimiz vardı. Bu hayallere uygun bir tasarımı tezyinattan bir arkadaşa anlattım o da çizdi, yaptı".

Şişmanoğlu, bir başka görüşmede de sendikanın Eylül 1963'te kurulduğunu teyit etmektedir. Şişmanoğlu'nun aşağıdaki anlatımları net bir biçimde ikinci sendikanın kuruluşunun tartışmalı toplu iş sözleşmesinden önce olduğunu açıkça göstermektedir[24].

"O sıralarda biz 650 kişi kaydettik sendikaya. Bunların çoğu kalifiye elamanlardı. Bu arada Cam-İş'in işkolu sözleşmesi imzaladığından haberdar olduk. İşyerine astılar. O sıralarda işkolu düzeyinde yapılmış ilk sözleşmeydi. Fabrikada toplanıldı. Lütfü Ak çıktı sözleşmeyi açıklamaya. Fakat iyi bir konuşmacı değildi. Galiba bu yüzden pek de iyi açıklayamadı. Kimisi alkışladı, kimi protesto etti. Bizimkilerden de protesto edenler oldu. Verilen rakamlar işçiye düşük geldi. Daha evvel takdir zamları vardı onlardan da geriydi açıklanan rakamlar. Aklımda kaldığı kadarıyla 3 yıl ve daha fazla kıdemi olanlara saatte 25 kuruş, 2 yıla kadar kıdemi olanlara saatte 20 kuruş daha az kıdemi olanlara da saatte 15 kuruş zam yapılmıştı.* Üç yıllık bir sözleşmeydi ve üç yıl için tek zamdı bu verilen. Açıklanınca işçiden ciddi tepki oldu. Bu tepki sonrasında Kristal-

24. Kristal-İş Dergisi, Mayıs-Haziran 1998, sayı 61.

* Ayrıntı için eklerde yer alan toplu iş sözleşmesi metnine bakılabilir.

İş daha da güçlendi. Cam-İş yöneticileri dayanışma aidatı ödeyen Kristal-İş üyelerinin sözleşmeden yararlanabileceklerini ilan ettiler. Biz üyelerimizin takdir zammıyla zaten bu zamlardan daha fazla artış elde edeceğini düşünüyorduk. Dayanışma aidatı ödemeyi ve ücret zammını reddettik. Dolayısıyla zamlardan yararlanamadık."

Bu "radikal tutum" ikinci sendikanın kuruluşuna kaynaklık eden sendikal anlayış farklılığının göstergelerinden biri olarak da görülebilir. İşyerinde işveren dahil hiç kimse böyle bir tutum alınacağını düşünmüyordu. Çünkü söz konusu olan ücret artışıydı. Bir sendikacının ücret artışını reddetmesi "kendi ayağına kurşun sıkması" demekti. Cam işverenleri de böyle bir tutum beklemiyordu. İşverende "uyumlu" bir sendikayla imzalanmış sözleşmeye diğer sendikanın sessizce uyacağı beklentisi hakimdi. Şişmanoğlu işverenlerin bu beklentisine dair şunları söylüyor:

"Aslında işverenler, işçilerin dayanışma aidatı ödeyeceğini bekliyorlardı. Ama Kristal-İş'ten kimse dayanışma aidatı ödemeyince anladılar ki iş başka noktaya doğru gidiyor. Bu noktadan sonra işverenler bizi komünistlikle, solculukla suçlamaya başladılar. Daha sonra MESS başkanlığı da yapan Bahri Ersöz ve Avni Kahyaoğlu bildiri dağıttılar, dağıttıkları bildiride 'akrepler yapacak bir şey bulamayınca birbirlerini sokarlar' diyerek bize açık bir suçlama yönelttiler."

İşverenin doğrudan Kristal-İş'i hedef alan açıklamaları işyerinde gerilimin artmasına yol açar. Kristal-İş'te yöneticilik yapan işçilerle işverenin ilişkileri giderek bozulmaya, sertleşmeye başlar. Öte yandan işyerindeki kalifiye işgücünün Kristal-İş'i tercih etmesi ve Kristal-İş'in aldığı kararlara işyerinde harfiyen uyulması bir süre sonra işverenin tutumunda değişikliğe yol açar ve Kristal-İş yöneticilerini muhatap alırlar. Şişmanoğlu bu konuda şunları söylüyor:

"Kalifiye elamanların bize üye olması ve dayanışma aidatını ödememiz bizim işyerindeki ağırlığımızın bir işareti sayılmış olmalı ki işyerinde yetkili sendika olmamamıza rağmen işveren bizi muhatap almak durumunda kaldı. Fabrika Müdürü Bahri Ersöz ile toplantıya katıldık. Sorunları aktardık"

Kristal-İş'in tutumu hem işverene, hem mevcut sendikaya karşı cid-

di bir tepkiydi ve bunu işyerindeki toplu sözleşmeyi tanımadıklarını ilan ederek yapmışlardı. Elbette bu kadarı kendilerini ifade etmek için tek başına yeterli değildi. İkinci bir sendika farklılığını anlatmak durumundaydı. Kristal-İş yöneticileri de bunu yaparlar; mevcut sendikadan farklarını propaganda etmeye başlarlar. Şişmanoğlu bu dönemi "Biz işçilere yeni bir dönem vaat ediyorduk. Ne haklar alacağız, neler kazanacağız bunları zaman gösterecek ama bir kez bu hegemonyalardan, hemşeri kavgalarından kurtulmak lazım diyorduk" sözleriyle anlatır.

İşçiye yeni sendikayı tanıtmak üzere başvurabilecekleri yegâne araç bildiri idi. Sadece fikir anlatmak için değil, bir toplantı daveti için bile bildiriyi kullanmak zorundaydılar. Çünkü yetkili sendika olmadıklarından işyerinde toplantı yapma imkânları yoktu. O toplantıların duyuruları da bildiri yoluyla yapılıyordu. Bu bildirilerin kaleme alınma serüveni bir işçi önderinin doğuşuna, öne çıkmasına sebep oluyordu. Mehmet Şişmanoğlu kendisini genel başkanlığa taşıyan süreçte iyi bildiri yazmasının, elinin kalem tutuyor olmasının rolü olduğunu söylüyor:

> "Biz bu işlerin acemisiyiz. 'Bildiri yazılacak' diyoruz, beş yönetici eline kalem alıyor, bir şeyler çiziktiriyor, sonra onlar bir araya getirilerek bildiri meydana çıkarılıyordu. Bu arada benim yazdıklarım arkadaşlar arasında daha fazla kabul görmeye başladı. Böylece ben icra kurulunda 5. sırada olmama rağmen arkadaşlar arasında sivrilmeye başladım."

Mehmet Şişmanoğlu

274 Sayılı yasanın 12. Maddesine göre yeni kurulan sendika bir yıl içinde genel kurulunu yapmak zorundaydı. Hazırlıklar yapılır ve genel kurul toplanır. Genel Kurul, yönetim kurulunu seçecek, yönetim kurulu da kendi içinde görevlendirme yapacaktır. Mehmet Şişmanoğlu listede birinci sıraya yerleştirilir. Bu bir anlamda Şişmanoğlu'nun genel başkan adaylığı için mesajdır. Genel Kurul sonuç-

lanır ve görev dağılımı yapılır. Şişmaoğlu Genel Başkan, kongre öncesi Genel Başkan Manavoğlu, Genel Başkanvekilliği görevine getirilir.

Greve yol açan toplu sözleşme

Çalışma ilişkilerinde grevleri hemen her zaman bir toplu iş sözleşmesinin bağıtlanması izler. Toplu iş sözleşmesinin bağıtlanması uyuşmazlığın çözümü anlamına gelir. Ancak cam sektöründe Türkiye Cam Sanayii İşverenleri Sendikası ile Türkiye Şişe, Cam ve Seramik Sanayii İşçileri Sendikası (Cam-İş) arasında bağıtlanan ilk toplu iş sözleşmesi tam tersine bir sürecin yaşanmasına yol açmıştır. 1966 grevinin temel nedeni Kristal-İş Sendikasının bu toplu iş sözleşmesini kabullenmeyip yeni bir toplu iş sözleşmesi bağıtlamak istemesidir. Cam-İş'in bağıtladığı toplu iş sözleşmesinin ardından Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasında sendikal gerilim ve iş mücadelesi daha da artmış; yeni yeni uyuşmazlıklar ortaya çıkmış ve bu uyuşmazlıklar 1966 grevine yol açmıştır. Cam-İş tarafından imzalanan toplu iş sözleşmesi, Paşabahçe'de sendikal ayrışmayı derinleştirmiş ve bu toplu iş sözleşmesine karşı çıkan "ikinci sendika" Kristal-İş'in kök salmasına yol açmıştır.

Daha önceki yıllarda da birçok kez toplu iş ihtilafı çıkarılmasına ve çeşitli haklar alınmasına rağmen yeni sendikal yasalar çalışma ilişkilerinde yeni bir çığır açtı. 15 Temmuz 1963'te kabul edilen 274 sayılı Sendikalar ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunları çalışma ilişkilerini köklü bir biçimde değiştirdi. 1961 Anayasası ile sağlanan grevli toplu sözleşmeli sendikal hakların yasal düzenlemeye kavuşmasının ardından toplu iş sözleşmeleri bağıtlanmaya başlandı. Türkiye'nin işkolu düzeyinde[25] ilk toplu iş sözleşmesi 18 Aralık 1963 tarihinde Cam-İş Sendikası ile Türkiye Cam Sanayi İşverenleri Sendikası arasında Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in de hazır bulunduğu bir toplantıda imzalanır[26]. Ancak bu sözleşme, "tecrübesiz yöneticilerin Türk-İş'in fikir ve mütalaasını bile almadan yaptıkları acayip sözleşme" olarak nitelenmektedir[27].

---

25. 275 sayılı yasa işkolu ve işyeri düzeyinde ayrı ayrı toplu iş sözleşmeleri bağıtlanmasına imkân vermekteydi.
26. Ak, s. 161.
27. İşçi Postası 18 Ağustos 1964.

Tam adı "Toplu İş Sözleşmesi ve Dahili Talimatname"[28] olan toplu iş sözleşmesi 1964-1966 arasında yürürlükte kalmak üzere üç yıllık olarak bağıtlanmıştı. Büyük ölçüde işyerinin "Dahili Talimatnamesi" ile sınırlı olan ve yeni bir hak getirmeyen bu sözleşmenin bağıtlanmasında Cam-İş Sendikasının acele ettiği, gerekli özeni göstermediği ve sözleşmenin işçiye hiçbir menfaat getirmediği inancı yaygındır[29].

18 Aralık 1963'te bağıtlanan toplu iş sözleşmesinin daha önce de bağıtlanması mümkün olabilirdi. Ancak ikinci sendika Kristal-İş, 275 sayılı Yasanın 7. maddesinin 1. bendi hükmüne dayanarak Cam-İş Sendikasının işkolu düzeyinde toplu İş sözleşmesi yapmaya yetkili olmadığı iddiası ile Çalışma Bakanlığı'nın Cam-İş'i yetkili kılan kararına itiraz etti[30]. Çalışma Bakanlığının Kristal-İş Sendikasının itirazını reddetmesinin ardından sendikanın açtığı dava Yargıtay 9. Hukuk Dairesince de 1963/17111 esas ve 1584 sayılı kararıyla 26.11.1963 günü oybirliği ile reddedildi. Yargıtay'ın itirazı reddederken yaptığı değerlendirme ilginçtir:

> "Gerçekten Çalışma Bakanlığı kararında Türkiye Şişe, Cam ve Seramik Sanayii İşçileri Sendikasında (Cam-İş) kayıtlı üyelerin bu işkolunda çalışan işçilerin salt çoğunluğunu temsil ettiği belirtilmiştir.
>
> "Buna karşılık Türkiye Seramik, Şişe ve Cam Sanayii İşçileri Sendikası (Kristal-İş) itiraz dilekçesinde, Çalışma Bakanlığı kararında belirtilen kayıtların gerçeğe aykırı bulunduğunu ileri sürmekle yetinmiş ve iddiasının doğruluğunu gösteren belgeleri ibraz etmediğinden itirazın reddi gerekmiştir"

Yargıtay'ın bu değerlendirmesi ikinci sendikanın (Kristal-İş), Cam-İş'in toplu iş sözleşmesi bağıtlamasını geciktirmeyi amaçlayan bir taktik izlemiş olabileceğini düşündürmektedir. 1963 Eylül ayında kurulan ikinci sendika işkolunda yetki alamayınca zaman kazanarak güçlenmek istemiş olabilir.

---

28. Sözleşmenin tam metni belgeler bölümünde yer almaktadır.
29. Sedat Ağralı, Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı, İstanbul, 1967, 142.
30. Erdal Egemen ve Mehmet Odabaş, Türk Toplu İş Sözleşmesi Mevzuatı, Doğuş Matbaacılık, Ankara, Tarihsiz, s. 816.

Toplu İş Sözleşmesi 15 maddeden[31] ibaret iken Toplu İş Sözleşmesinin ayrılmaz bir parçası kabul edilen "Dahili Talimatname" 27 maddeden oluşmaktaydı. Toplu İş Sözleşmesi Şişecam'a ait Paşabahçe ve Çayırova fabrikaları yanında "piyasa fabrikaları" olarak adlandırılan Betebe, Feget, Kayacam, Nejdet Ercivelek ve Ortakları, Net Cam Nebi Gedikoğlu ve Şürekası Kolektif Şirketi, Hasan Gökyiğitoğulları, Cevdet Donat ve Mozayik Sanayii gibi küçük işletmeleri de kapsamaktaydı. Toplu iş sözleşmesini Türkiye Şişe ve Cam Sanayii İşçileri sendikası adına Ali Akın (Başkan), Orhan Özhan (Genel Sekreter), Şevki Çırak (M. Veznedar) ve Lütfi Ak (Şube Başkanı) imzalamıştı. Türkiye Cam Sanayii İşverenleri Sendikası adına sözleşmeyi imzalayanlar ise Nevzat Şeker (Başkan), Muvaffak Akçit (Başkan Vekili), Selçuk Tuzlalı (Temsilci), Yekta Akyol (Temsilci) idi.

Şişecam, sözleşmeyi mükemmel bir atmosferi temsil eden Amerikan Federal Glass Co. ve Lynch Corporation şişe şirketlerinin mukavelelerinden mülhem bir sözleşme olarak nitelemekteydi[32]. Sendikal çevrelerde ise işyeri dâhili talimatnamesinin Şahap Kocatopçu tarafından sözleşme olarak imzalattırıldığı düşünülüyordu[33].

Dahili Talimatname, 14 Haziran 1952 tarihli Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Sosyetesi İç Yönetmeliği[34] hükümlerinin neredeyse aynısıydı. İşveren yıllardan beri uyguladığı İç Yönetmeliği toplu iş sözleşmesi olarak sendikaya kabul ettirmişti.

Toplu iş sözleşmesi ve Dahili Nizamname'nin maddeleri
1) Toplu İş Sözleşmesi
Akit Taraflar,
Giriş ve Gaye
Madde 1: Mukavelenin şümulü
Madde 2: Sözleşmenin müddeti
Madde 3: Sevk ve idare hakları

31. Cam Sektöründe İşveren Sendikası ile Kristal-İş Sendikası arasında bağıtlanan 19. dönem toplu iş sözleşmesi (2003-2005) 62 maddeden oluşmaktadır.
32. Şişe ve Cam Dergisi, Kasım 1964, Sayı 15.
33. Petrol-İş Gazetesi 1 Nisan 1966.
34. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Sosyetesi İç Yönetmeliği, USTE-Kemal Sülker arşivi.

Madde 4: Sendika hakları
Madde 5: Bu sözleşmeyle değişmeyen işyeri nizamları
Madde 6: İşe alma ve işten çıkarma
Madde 7: İşçilerin İşinin Değiştirilmesi, işinde değişiklik yapılması ve terfileri
Madde 8: Ücret
Madde 9: Ücretlere yapılacak zamlar
Madde 10: İşçi ücretlerinden yapılacak aidat ve diğer kesintiler
Madde 11: Grev ve lokavt
Madde 12: İhtilafların halli
Madde 13: Grev ve Lokavt'a katılmayacak olanlar hakkında
Madde 14: Dahili Talimatname
Madde 15: Üye olmayanların toplu iş sözleşmesinden yararlanması

2) Dahili Nizamname
Madde 1: Dahili nizamname
Madde 2: Kapsamı ve toplu iş sözleşmesiyle ilişkisi
Madde 3. İşe giren her işçinin dahili talimatnameyi kabul etmiş sayılacağı
Madde 4: Tecrübe müddeti
Madde 5: İşten çıkma ve çıkarılma
Madde 6: Çalışma süreleri
Madde 7: Çalışma sürelerinin dağılımı
Madde 8: Normal çalışma ile vardiya çalışması arasında işçi transferi
Madde 9: Hafta tatili, ulusal bayram ve genel tatil günleri
Madde 10: Fazla mesai
Madde 11: Saat ayarı
Madde 12: Avans ve tediyeler
Madde 13: Tazminat karşılığı
Madde 14: Çalışılmayan günler ve ücreti
Madde 15: Dilek ve şikayetler
Madde 16: Muayene ve tedavi
Madde 17: İş Emniyeti

Madde 18: Makinenin tehlikesizce kullanılması ve makineye müdahale
Madde 19: Temizlik ve iş inzibatı
Madde 20: Alet ve makinelerin korunması
Madde 21: Noksan ve arızaları bildirme mecburiyeti
Madde 22: Fabrikaya giriş ve çıkış
Madde 23: Arama
Madde 24: İşe geç kalma
Madde 25: Ceza hükümleri
Madde 26: Disiplin kurulu
Madde 27: Yürürlük

Toplu İş Sözleşmesi hükümleri arasında hemen hemen yeni hiçbir hakkın yer almadığı ve işyerinde çalışma düzenine ilişkin asıl hükümlerin Dahili Talimatname'de yer aldığı görülmektedir. Dahili Talimatname hükümlerinin sözleşmenin ayrılmaz bir parçası sayılmasına ve hukuki açıdan sözleşme hükümleriyle aynı değere sahip olmalarına rağmen bu hükümlerin toplu iş sözleşmesi hükümleri haline getirilmeyip ayrı bir metin olarak korunması ve bir talimatnamenin sendikaca kabulü çalışma ilişkileri açısından örneğine az rastlanır bir durum ve psikolojik bir mağlubiyet olarak yorumlanabilir.

Toplu İş Sözleşmesinin temel düzenlemeleri şöyleydi:

Sendika hakları (Madde 4): Sendika temsilcilerine yasanın öngördüğü haklar dışında yeni bir hak getirilmemişti. Temsilcinin faaliyetleri "amirinden bu maksatla izin almak" şartına bağlanmıştı.

İşçilerin İşinin Değiştirilmesi, İşinde Değişiklik Yapılması ve Terfileri (Madde 7): Bu hususlar sevk ve idare haklarının bir cüzü olması dolayısı ile işverenin takdirine bırakılmıştır.

Ücretlere yapılacak zamlar (Madde 9): Toplu iş sözleşmesinin en çok tepki yaratan hükümlerinden biri bu maddedir. Bu madde ile 31.12.1961 tarihinden önce işe girmiş olanların saat ücretlerine 25 kuruş, 1.1.1962 ile 31.12.1962 tarihleri arasında işe girmiş olanların saat ücretlerine 20 kuruş, 1.1.1963 ile 31.12.1963 arasında işe girmiş olanların saat ücretlerine 10 kuruş ve bir yıl sonra bunların saat ücretlerine ayrıca 10 kuruş daha zam yapılması kararlaştırılmıştır. Üç yıllık süre için başka bir zam öngörülmemiştir. Üç yıl için toplam zam kıdemlere

bağlı olarak 20 ile 25 kuruştur.

Grev ve Lokavt (Madde 11): Bu madde ile Toplu İş Sözleşmesi Süresi içinde grev ve lokavt yapılmayacağı hükme bağlanmıştır. Böylece Cam-İş 275 sayılı Yasanın sağlamış olduğu "hak grevi"[35] hakkından peşinen vazgeçmiştir.

Toplu iş sözleşmesinde bu hükümler dışında esasa ve işçi haklarına ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Dahili talimatname ise çalışma sürelerinden, fazla mesaiye ve çalışma düzeninin diğer yönlerine ilişkin pek çok düzenleme içermektedir.

Dahili talimatnameye göre işveren işçileri normal çalışma ile vardiya çalışması arasında transfer edebilecektir. Hafta tatili ve diğer tatil günlerinde fabrikanın belirli bölümlerinde çalışmak zorunludur. İşçiler bu günlerde işe gelmekle mükelleftir. İşçiler fazla çalışma yapmayı peşinen kabul etmiştir. Talimatnamede işçilere hak getirici bir düzenleme yoktur. Daha çok iş düzeni ve emniyeti ile disiplin suç ve cezalarına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. (Toplu İş Sözleşmesi ve Dahili Talimatnamenin tam metni ekte yer almaktadır)

Özetle üç yıllık bağıtlanan ilk toplu iş sözleşmesi işçilere üç yıl için 20 ile 25 kuruş arasında zam sağlama dışında hiçbir yeni hakka yer vermemiştir. Bu toplu iş sözleşmesi yıllardır biriken sorunların ve tepkilerin açığa çıkmasına vesile olmuş, yeni sendikal düzenin de vermiş olduğu güç ve cesaretle dinamik bir sendikacılığın boy vermesine ve güçlenmesine yol açmıştır.

İkinci sendikanın birinci sözleşme girişimi

İkinci sendika (Kristal-İş), Cam-İş'in imzaladığı işkolu toplu iş sözleşmesinin ardından Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasında uzun ve yorucu bir hukuk mücadelesi sonucunda işyeri düzeyinde toplu iş sözleşmesi bağıtlamak için yetki aldı[36]. İkinci sendika sözleşmenin yarattığı

---

35. "İşçiye ve işçi teşekkülüne mevzuat veya toplu iş sözleşmesi ile sağlanmış olan haklar, toplu iş sözleşmesi ile bağlı olan işveren veya işveren teşekkülü tarafından veya onun teşvik veya tahriki ile bozulursa, toplu iş sözleşmesi ile bağlı olan işçi teşekkülünün, o işverene ait iş yerlerinde veya o işveren teşekkülünün mensubu olan işverenlere ait işyerlerinde greve karar verme yetkisi vardır". 275 sayılı yasanın 19. Maddesinin 2. fıkrası.
36. Kristal-İş (1968), s.13.

tepkiyi de arkasına alarak 1271 işçiyi çatısı altında toplamıştı. Ancak işkolu düzeyinde imzalanan toplu iş sözleşmesini tümüyle iptal etme olanağı olmadığından işyeri düzeyinde tamamlayıcı mahiyette bir toplu iş sözleşmesi yapma imkânı doğmuştu[37]. Kristal-İş Sendikası yürüttüğü hukuksal mücadele sonucunda yetki almış ancak işveren müzakereye yanaşmamıştı. Bunun üzerine 1. Kristal-İş Sendikası Paşabahçe fabrikasında grev kararı aldı.

İşçi postası
Memurlar da Dün Vali Niyazi Akı
reve Katıldılar Aracılık Yaptı
50 işçi ve 50 memurun grev kahlması
Paşabahçe C. fabrikasında
yeni bir sözleşmeye doğru
Tekel işçileri için
seminer açılıyor

12 Ekim 1964 günü 2500 Paşabahçe işçisi yaptıkları kongrede 22 Ekim 1964 Perşembe günü greve başlama kararı aldılar[38]. Ancak Türk-İş ile TİSK arasında imzalan protokol ile grevin eşiğinden dönüldü. Bir işyeri toplu iş sözleşmesi imzalanmadı ve protokolle yetinildi. Protokol ile işçiler iki sene için 3,5 milyon lira zam aldılar[39]. Daha sonra bu protokol Kristal-İş Sendikası tarafından şöyle değerlendirilecektir:

> "O zaman yapılması mutasavver grevin Türk-İş ve işveren temsilcileri arasında yapılan bir protokol neticesi başlamasından beş saat evvel kaldırılmış olması ile işyerimizdeki sendikal uyanışın birinci devresi geçici bir süre ile böylece kapanmıştır"[40].

İşyerinde ayrı bir işyeri sözleşmesi imzalanmayıp protokol ile yetinilmesinde aynı işkolunda bir toplu iş sözleşmesi yürürlükte iken ikinci bir toplu iş sözleşmesi yapılmasına işverenin ve Türk-İş'in sıcak bak-

37. İşçi Postası 18 Ağustos 1964.
38. İşçi Postası. 13 Ekim 1964.
39. İşçi Postası, 24 Ekim 1964.
40. Türkiye Şişe Cam ve Kristal Sanayi İşçileri Sendikası Paşabahçe Şubesinin 965-966 devresi faaliyet raporu, İşçi Postası, 27 Mayıs 1966.

maması ve iki sendika arasında devam eden birleşme çalışmaları da etkili olmuştur.

Şişmanoğlu, Birinci Kristal-İş döneminde gündeme gelen ancak Türk-İş ile TİSK arasında imzalanan protokol ile vazgeçilen grev sürecini ve öncesini şöyle anlatıyor:

"İşçi Partili bir avukatımız vardı Akgün Ersoy onunla beraber epeyce uğraştık. Çok heyecanlı, istekli, atak bir arkadaştı. Üniversitede Kemal Oğuzman'dan işkolunda sözleşme varken, işyerinde sözleşme imzalanabilir diye yazılı mütalaa aldık. Bir yandan yetki davaları falan var, mahkemelerde uğraşıyoruz. Birinci Kristal-İş döneminde biz toplu sözleşme yetkisi aldık ve buna göre bir grev uygulamaya kalktık. Sonra bizi Beşiktaş'ta bulunan Türk-İş 1. Bölgeye çağırdılar. Bir baktık ki orada Şahap Bey var, Avni Bey var, Bahri bey var. Yani Şişecam'ın bütün üst düzey yöneticileri orada. 'Anlaşalım' diyorlar. Aramız sert olduğu için bir araya da gelmiyoruz. Onlar İsmail Topkar'ın odasında oturuyorlar, zaman zaman beni çağırıp konuşuyorlar. Denizciler Sendikasının başkanını da çağırmış İsmail Topkar. Onlar da bir nevi arabuluculuk yapıyorlardı. Bir basit protokol imzalandı. Bize ödenmeyen 10 aylık paralar (Kristal-İş kurulduğunda kabul edilmeyen sözleşmeden doğan alacaklar) ve yarım ikramiye alındı. İşverenlerle birlikte fabrikaya geldik, işçileri yemekhanede topladılar. Açıklama yaptık hatırımda kaldığı kadarıyla '750 lira işçilere toplu zam verilecek, 10 aylık alacaklar verilecek, yarım ikramiye verilecek' dedik. Yani biz bu protokolle mevcut sözleşmeyi yıkmış olduk. O sıralar benim de yıldızım yeni yeni parlıyor. İşçiler 'Şişmanoğlu konuşsun' dediler. Ben çıktım konuştum 'arkadaşlar bu size bazı haklar sağlamıştır. 1967 yılı başında bu esaret zinciri kırılacaktır. Bazı haklara kavuşamazsak beni ayağıma taş bağlayıp, denize atabilirsiniz' dedim. Böylece biz 1. Kristal-İş döneminde bir yol almış olduk."

Petrol-İş Başkanı Ziya Hepbir ikinci sendikanın kurulması ve izleyen gelişmeler hakkında şunları aktarıyor:

"274 ve 275 sayılı yasaların çıkarılması için büyük mücade-

leler verdik. 31 Aralık 1961 günü Saraçhane'de bu amaçla bir miting yaptık. Şöyle oldu. Bir gün rahmetli Kemal Türkler sendikaya geldi. Böyle bir miting yapalım dedi. Mutabakata vardık. Ben Sendikalar Birliğinin yönetimindeydim, o değildi. Yönetim kuruluna ben götürdüm karar çıktı. 300 bin kişilik bir miting yaptık.

"Neyse yeni yasalar çıktı, sözleşmeler imzalanmaya başladı. O sıralarda Cam-İş yöneticilerinden Lütfü Ak, Şahap Kocatopçu ile 3 yıllık sözleşme imzalamış. Ben şahsen işkolu sözleşmesine olumlu bakmıyordum. Bir hakkın suiistimali olarak görüyordum. Biraz da ikinci sendikaları bertaraf etmek için yapılıyordu bu sözleşmeler. Sözleşmeyi imzalamışlar.

"O sıralarda burada ikinci bir sendika çıktı. Sendikayı kuranlar mektepli teknisyenlerdi. Aklı başında, sorumluluk sahibi insanlardı. Biz ikinci sendikalara pek olumlu bakmıyorduk. Başlangıçta onlara da iyi gözle bakmadık. Durumu anlattılar.

Sonra başladılar yetki mücadelesine, paraları yok, avukatları yok, hiçbir şeyleri yok. Biz başladık destek olmaya. Para desteği sağladık. Yetki davalarına falan bizim avukatlar girdi"

Paşabahçe'deki ilk grev kararının hikâyesi Şişe ve Cam dergisinde ise şöyle anlatılıyor[41]:

"Geçen sene sonunda, Şişe Cam ve Seramik İşçileri Sendikası ile yapılan işkolu seviyesindeki Toplu Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra yeni teşekkül etmiş olan Seramik Şişe ve Cam işçileri Sendikası, şirket işverenini müteaddit defalar Paşabahçe Fabrikası için işyeri seviyesinde toplu sözleşmeye çağırdı. Biz bu çağırılara gitmedik.

41. Şişe ve Cam Dergisi Kasım 1964, Sayı 15.

Son çağırıda Çalışma Müdürlüğü yanlış olarak ikinci sendikanın nisabı temin ettiği kararına varıp mahkeme de bu yanlış tespiti otomatik olarak tasdik edince kanunen grev hakkı doğdu. Talebimiz üzerine teşekkül eden bilirkişi heyetinin yanlışlığı tespit etmesi üzerine mahkeme kararının iptali için teşebbüse geçildi. Ancak yeni bir kararın alınmasının zamana bağlı olduğu anlaşıldı. Hakikat tecelli eder etmez, girişilecek grev teşebbüsünün gayri kanuni bir mahiyet alacağına işveren inanmış bulunuyordu.

İkinci Sendika 15.10. 1964 günü durumu görüşmek üzere bir Genel Kurul toplantısı yaptı. Bu toplantıda ihtilâfın İşveren Konfederasyonu ile Türk-İş arasında halledilmesi prensibi kabul olundu. Her iki teşekkül ana prensiplerde görüş birliğine sahip olduklarından bu karar müspet bir adım oldu. Fakat ilk safhalarda bu kademede de neticeye varılamaması üzerine Sendika, 22 Ekim sabahı saat 5 de Paşabahçe Fabrikasında greve başlayacağını bildirdi. Bunun üzerine işveren tarafından grevin kanunî ölçüler içinde cereyanı için bütün gerekli tedbirler alındı.

21 Ekim 1964 Çarşamba akşamı geç saatlerde her iki konfederasyon başkanlarının da iştirak ettiği müzakerelerde iki tarafın anlayışlı davranışları ve karşılıklı fedakârlıklarda bulunmaları suretiyle bir anlaşmaya varıldı. Sendika grev kararını geri aldığını bir yazı ile işverene bildirdi.

Bu anlaşmanın esası şudur: Mevcut her iki sendika yeni bir sendika içinde birleşecekler ve yürürlükteki sözleşmeyi bütün hükümleriyle benimseyeceklerdir. Buna mukabil işveren de, yürürlükteki sözleşmede kaydedilmiş olan kendi takdir haklarını mümkün olduğu kadar geniş bir şekilde tatbik mevkiine geçirecektir."

İŞÇİ POSTASI

Türkiye Şişe Cam ve Kristal İşçileri Sendikasının Zaferi

İşçiler (3.5) Milyon Lira zam aldı

Harb-iş'in Samsun grevi

İlk Grev Girişimini Sona Erdiren TİSK ve Türk-İş Protokolü

PROTOKOL

Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Şirketi Umum Müdürü ile Türkiye Şişe Cam ve Kristal Sanayi İşçileri Sendikası arasında zuhur eden uyuşmazlık konusu 11.10.1964 günü saat 10.00 da Paşabahçe Tekel İspirto Fabrikası lokalinde aktedilen İlgili sendikanın Genel Kurulunda tezekkür edilmiştir.

Bu Genel Kurulu izleyen işyeri Umum Müdürü ve Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Sayın Dr. Şahap Kocatopçu ve Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Birinci Bölge Temsilcisi İsmail! Topkar Genel Kurulda her iki üst teşekkül olarak mevcut ihtilâfın Genel Kurul kararı ile en üst teşekküller seviyesinde bir anlaşmaya götürülmesi suretile taraflar arasında mutabakat hasıl olmasına çalışma için Genel Kurul ittifakla karar almıştır.

Konuyu bu açıdan ele alan her iki üst teşekkül yetkilileri Genel Kurula hitaben uyuşmazlığın hallinde mutabık kaldıklarını Umumi Heyete bildirmişlerdir. Genel Kuruldan bu yana muhtelif tarihlerde her iki üst teşekkül seviyesinde fasılalarla toplantılar akdedilmiştir. Bu toplantılarda yeni düzenin iyi bir zemine oturması, kökleşmesi İşçi ve işveren münasebetlerinin değiştirilmesi, Toplu Sözleşmelerin zedelenmemesi, çok sayıda sendika yerine iş kollarında tek ve kuvvetli sendika hareketlerinin geliştirilmesi ana prensipler arasında yer almış ve bu açıdan mevcut grev kararının kaldırılmasına medar olacak bir anlaşma İmkânı araştırılmıştır.

Bu cümleden olmak üzere her iki üst teşekkülü temsilen Türk-İş adına Başkan Seyfi Demirsoy, Türk-İş Birinci Bölge Temsilcisi İsmail Topkar, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonunu temsilen Başkan Dr. Şahap Kocatopçu son oturumu Galata'da kurulu Türkiye Şişe Cam Fabrikaları Umum Müdür binasında 21.10.1964 günü akdetmişlerdir.

Oturumda, bu durumun düzeltilmesi ve arzulanan huzurun sağlanması için bir yandan Türk-İş ilgili sendikalar nezdinde gerekli tesiri icra ederek 22.10.1964 günü saat 5.00 de uygulanacak olan grev kararının iptali ve iki sendikanın birleşmesine ve Türk-

İş'çe teşekkül ettirilecek yeni sendikanın mün'akit Toplu İş Sözleşmesine aynen kabûl etmesine; diğer yandan Türk-İşveren Konfederasyonu, işveren üzerinde tesir icra ederek işverenin takdir haklarını kullanması ve işverenin bu hususiaki düşünüşlerini en kısa zamanda açıklaması suretile, işyerinde huzuru temin etmeyi taahhüt etmişlerdir. 22.10.1964

Türkiye Işçi Sendikaları	Türkiye İşveren Sendikaları
Konfederasyonu Başkanı	Konfederasyonu Başkanı
Seyfi Demirsoy	Dr. Şahap Kocatopçu
Türk-İş Birinci Bölge	Türkiye İşveren Sendikaları
Temsilcisi	Konfederasyonu Temsilcisi
İsmail Topkar	Nevzat Seker

Kaynak: Şişe ve Cam Dergisi, Kasım 1964, Sayı 15.

Ayrılık yaratan birlik

1964 yılı başlarında iki sendika arasındaki gerilim Türk-İş'e taşınır. Türk-İş'in 5. Genel kurulu 27 Ocak-2 Şubat 1964 tarihlerinde Bursa'da toplanır. O sıralarda Türk-İş üyesi olmamalarına karşın ikinci sendikadan İrfan Manavoğlu ve Hasan Acar, Genel Kurul'da Cam-İş aleyhinde bildiri dağıtırlar. Kristal-İş'liler Cam-İş'in işverenci tutumunu, imzaladığı kötü sözleşmeyi Türk-İş delegasyonuna şikâyet ederler. Cam-İş'in bu Genel Kurulda Türk-İş'ten ihraç edildiği belirtilmektedir[42]. Ancak bu bilgi başka kaynaklardan doğrulatılamamıştır.

Kristal-İş'in birinci grev girişiminin bir protokolle sona erdirilmesinin ardından Cam-İş ve Kristal-İş Sendikaları arasında birleşme çalışmaları hızlanır. İki sendika arasında birleşme için Türk-İş'in devreye girmesiyle görüşmeler olumlu yönde devam eder[43]. İşkolunda ve işyerinde iki sendikanın varlığı Türk-İş'i rahatsız eder. Bu ayrışmaya son vermek üzere Türk-İş yöneticileri devreye girer. Nitekim Türk-İş, ikinci sendikanın yetki alması üzerine iki teşkilatı birleştirme lüzumunun doğduğunu belirtmektedir[44].

42. İşçi Postası, Kristal-İş Grevinin Nedenleri, 27 Mayıs 1966.
43. İşçi Postası, 15 Eylül 1964.
44. Türk-İş 1966 Çalışma Raporu, s. 96.

Gerçi bu birleştirme fikrinin Türk-İş'ten çok işverenden çıktığı kanısı hakimdir[45]. 1966 Grevi sırasında işveren tarafından yapılan bir açıklama bu kanıyı doğrular niteliktedir.

> "Memlekette yerleşmiş çalışma nizamının düzenli bir ortamda gelişmesi amacı ile bir toplu iş sözleşmesinin yürürlükte olduğu sırada aynı işyerinde ikinci bir toplu sözleşme yetkisinin verilmemesi gerektiği prensibinde fikir birliğine varan Türk-İş ile Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu yetkilileri Cam Sanayi işkolundaki iki sendikayı 1964 yılı Ekim ayında aralarında anlaşmaya ve birleşmeye davet etmiş..."[46]

Grev başladığında işveren tarafından yapılan açıklamada iki sendikanın birleşmesi konusunda harcanan uğraşa atıfta bulunularak "işverenin huzur sağlayıcı vaatleri karşısında iki sendika birleşmiştir" denmekteydi[47].

Yapılan görüşmeler sonucunda 23.10.1964 tarihinde imzalan bir protokol ile iki sendika birleşme kararı alır. Cam-İş Başkanı Ali Akın, Kristal-İş Başkanı İrfan Manavoğlu ve Türk-İş Birinci Bölge Temsilcisi İsmail Topkar tarafından imzalanan ortak bildiri şöyledir:

> "Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun önderliği altında, bütün cam işçilerini bir araya toplamak üzere Milli bir sendikanın teşekkülüne, her iki taraf Sendika Başkanları tarafından Türk-İş Temsilcisi İsmail Topkar'ın başkanlığında 23/10/1964 günü saat 22.30'da eski sendika lokalinde yapılan tarihi bir toplantıda, tarafların yetkili yöneticileri huzurunda şeref sözü verilerek, işbu protokol imza altına alınmıştır.
>
> Birleşmenin esasları, üst teşekkülümüz Türk-İş tarafından tesbit edilecek ve taraflar da bu güçlenmeye kayıtsız ve şartsız iştirak edeceklerdir.
>
> İşçi arkadaş, 24/10/1964 sabahından itibaren geçmişten bahsederek kendini ve arkadaşlarını huzursuz etme. İstikbal için Türk-İş etrafında kuvvetli bir sendika meydana getirmeye yar-

45. Yön Dergisi, 4 Şubat 1966.
46. Şişe ve Cam dergisi, Mart 1966, Sayı 23.
47. İşçi Postası, 31Ocak 1966.

dımcı ol. Görevini, bütün hakların tahakkuk edecekmiş gibi yap, gelecekteki sözleşmelerin senin için muhakkak ki en iyi şekilde tahakkuk ettirilecektir.

İşinde ve yuvanda, sana saadetler diler Türk-İş etrafında ve tek sendika çatısı altında birleşmenin tek çıkar yol olduğunu hatırlatırız. Bu fikri destekle yeter"

Tük-İş'in yönlendirici etkisiyle iki sendika arasındaki ayrışmaya son verilir. Mehmet Şişmanoğlu bu süreci şöyle anlatıyor.

"Türk-İş yöneticileri cam işkolunda yaşanan ayrışmayı ortadan kaldırmak gibi bir karar alınca 1. BölgeTemsilcisi İsmail Topkar vasıtasıyla bizimle temas kurdular. Şöyle bir öneri getirdiler: Türkiye Cam Sanayi İşçileri Sendikası adıyla yeni bir sendika kuralım her iki sendika da ona iltihak etsin. Böylece tek sendika çatısı altında bu işkolunu toplayalım. 1965 yılı başlarıydı, sürekli kavga etmektense iyi niyetle biz bu öneriye peki dedik."

Birleşmenin gereği yapılır, her iki sendika da aynı gün (7 Şubat 1965) genel kurullarını toplayıp yeni sendikaya katılır. Yeni sendika Birleşik Cam-İş olarak anılır. 1965 yılının Ocak ayında kurulan yeni sendikanın icra kuruluna 4 kişilik bir heyet atanır. Atananların üçü Cam-İş'ten biri Kristal-İş'tendir. Kristal-İş Genel Başkanı Mehmet Şişmanoğlu yeni sendikanın Genel Başkanvekili olur. O sırada sendikanın iki şubesi vardır: Paşabahçe ve Çayırova. Atanmış yöneticilerle işe başlayan Türkiye Cam Sanayi İşçileri Sendikası (Birleşik Cam-İş) kongre yapma kararı alır. Önce şube kongreleri ardından da genel merkez kongresi yapılacaktır. İlk genel kurul Paşabahçe şubesinde olur. Bu kez birleşen taraflar arasında bir "iç mücadele" başlamıştır. İç mücadelenin en görünür biçimi Paşabahçe şube kongresinde yaşanır. M. Şişmanoğlu ve arkadaşlarından oluşan Kristal-İş kurucuları bir tarafta eski Cam-İş yöneticileri diğer taraftadır. Bütün üyenin katılımıyla toplanan Genel Kurulda yaşananları Şişmanoğlu'nun anlatımından aktaralım:

"Birleştik ama 'kim seçilirse o' denilince, ayrı listelerle genel kurula katıldık. İlk kez Cam-İş yöneticileri ile Kristal-İş yöneticileri işçinin karşısına aynı zeminde çıkıyordu. Kongreyi Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy yönetiyordu. İşçiler de bizi

ciddi biçimde merak ediyorlardı. Cam-İş yöneticileri kürsüye çıkıp, bizi suçlamaya başladılar. 'Bunlar komo-sosyalistler. Boğazdan geçen Sovyet gemilerine bizim gemilerimiz diyorlar" falan diye. O anda anladım ki biz çok yanlış iş yapmışız, bunlar iyi niyetli değiller maksatları bizi yemekmiş' Sonra ben çıkıp konuştum eleştirilere cevap verdim. 'Bizim ufkumuz var sizi cahil ellerden kurtaracağız' dedim.

Daha sonra yaşananlar Şişmanoğlu'nun "maksatları bizi yemekmiş" yargısının haklılığını kanıtlar niteliktedir. Genel Kurulda seçimlere geçilir. Seçime iki liste katılır, biri İrfan Manavoğlu'nun şube başkanı adayı olduğu "Kristal-İş'liler" listesi diğeri Lütfü Ak'ın şube başkanı adayı olduğu Cam-İş yöneticileri listesi. İrfan Manavoğlu'nun şube başkanı adayı olduğu "Kristal-İş'liler" listesi büyük bir farkla seçimi kazanır. Aynı tablo bir sonraki hafta yapılan Çayırova kongresinde de ortaya çıkar. Orada da seçimi kazanan Kristal-İş'liler olur. Artık genel merkezin nasıl şekilleneceği aşağı yukarı belli olmuştur. İki şubeden seçilen delegeler de aynı listeye mensup kişilerdir. Şube kongrelerini kazanan "Kristal-İş'liler" Genel Merkez kongresinin toplanma zamanını beklemektedir. Fakat bu arada beklemedikleri bir şey olur. Genel Merkez baskın bir genel kurulla muhalifleri sürecin dışında bırakmak ister. Şişmanoğlu bu gelişmeleri şöyle aktarır:

"İki şubenin kongresini kazandıktan sonra Genel Merkez kongresini beklemeye başlamıştık. Bir Cumartesi günü sendikada otururken postacı geldi. Bir zarf bıraktı gitti. Açtık baktık ki sendika kongresi ertesi gün Şehremini Oya Düğün salonunda toplanacakmış, şubeden de delegelerine haber vermesini istiyorlardı. Ben o sırada Genel Merkez yöneticisiyim, İcra Kurulu üyesiyim benden de habersiz kongre toplama kararı almışlar. Çayırova'ya telefon ettik, kendi arkadaşlarımızı örgütledik ve ertesi gün kongre salonuna gittik. Salona girdiğimizde piyasa cam fabrikalarından yazılmış 50-60 civarında delegenin olduğunu gördük. Dışarıdaki cam fabrikalarında 500 civarında üye olmasına rağmen (Paşabahçe ve Çayırova 4-5 bine yakın üye var) bizim iki katımız delege getirmişlerdi. Bir tezgahla karşı karşıya olduğumuzu anladık. Divan başka-

nından delege tespiti yapmasını istedik. Divan başkanı "ben hakim değilim yapamam, siz hakkınızı mahkemelerde arayın" dedi. Bizi konuşturmadılar bile. Kongreyi terk etme kararı aldık. Bizim arkamızdan genel kurulu tamamlayıp yönetimi seçmişler, bizi de ihraç etme kararı almışlar. Biz Çayırova'dan arkadaşlarla birlikte Paşabahçe'ye geldik. Birleşik Cam-İş Şubesinde toplantı yaptık. Yolumuza bildiğimiz gibi devam etme kararı aldık."

Yeniden Kristal-İş

Kristal-İş'in ikinci kez kuruluşuna giden süreç böylece başlamış olur. Tekel'de örgütlü sendikanın Paşabahçe meydanında bulunan binası sendika kurma çalışmalarının merkezi olur. Tüzük hazırlanır, Paşabahçe ve Çayırova'dan kurucular tespit edilir ve 7 Haziran 1965'de Kristal-İş Sendikası ikinci kez kurulur. Mehmet Şişmanoğlu Genel Başkan, İrfan Manavoğlu Genel Sekreter ve Yusuf Topçu Mali Sekreter olarak kuruluşta görev alır.

Kristal-İş adı neden seçildi?

Sendikanın kısa adının Kristal-İş olarak seçilmesiyle ilgili olarak Şişmanoğlu şunları söylemektedir: "isim arayışları oldu. 'Kristal' ismini bir temizlik ve netlik ifade ettiği için seçtik. Sonradan bu isim herkese cazip geldi. Kristal ismi temizlik; berraklık ifadesi olarak kullanıldı, biz adeta onunla özdeşleştik"

Kristal-İş Dergisi, Mayıs-Haziran 1998, Sayı 61

Sendikanın kurulmasının ardından bir bildiri yayınlanarak yaşanan olaylar işçilere anlatılır ve işçiler Kristal-İş'e üye olmaya davet edilir. O yıllarda, 2821 sayılı Yasada olduğu gibi üyelikte ve istifada noter şartı aranmıyordu; ama yine de işçileri mevcut sendikadan istifa ettirip, başka bir sendikaya üye yapmak zor bir işti. Bu zor süreci birleşik sendikanın şube kongresinde yakaladıkları olumlu hava, işçilerin üzerinde bıraktıkları iyi izlenim sayesinde kolay aşarlar. İşçilerin yeni sendikaya yönelmesinde işyerinde var olan sözleşmeye ve birleşik sendika kongresinde yapılan hileli işlere duyduğu tepkinin payı da azımsanamaz. İş-

yerinde gece gündüz vardiyalarında ve işyerinin dışında Tekel lokalinde yapılan toplantılarda bir günde yüzlerce işçiyi üye yaparlar. İşçilerin Kristal-İş'e yönelimi Çayırova fabrikasında da aynı hızda gerçekleşir. Cam-İş yöneticileri bu süreci engellemeye, üyelerini korumaya çalışsalar da bunda başarılı olamazlar.

Türk-İş'in 6. Genel Kurul Çalışma Raporunda ve Türk-İş Dergisinde konu ile ilgili şu bilgilere yer verilmektedir: "Türk-İş'in gayreti, iki sendikanın birleşmesini sağlamış ise de, sonunda birleşen sendikanın Türk-İş'den ayrılma kararı alması üzerine ikinci kuruluş yeniden doğmuş ve işyerinde ekseriyeti almıştır". Birleşik Cam-İş sendikasının Türk-İş'ten ayrılması üzerine işçilerin Türk-İş'ten yardım istediği ve Türk-İş'in bir sendika tüzüğü hazırlayarak üyelere verdiği yönünde bilgilere de rastlanmaktadır[48]. Görüldüğü gibi Türk-İş, Kristal-İş'in yeniden kuruluşunu Birleşik Cam-İş Sendikasının Türk-İş'ten ayrılma kararına bağlamaktadır. Ancak Kristal-İş kurucularının anlatımları bu değerlendirmeyle tam olarak örtüşmemektedir.

Kristal-İş, 1966 grevi sırasında 13 Şubat 1966 Pazar günü Paşabahçe Tekel İspirto Fabrikası Lokalinde toplanan 1. Olağanüstü kongre kararıyla Türk-İş'e üye olma kararı alır. Kristal-İş'in bu kararı Genel Kurulda onaylanmak kaydıyla Türk-İş Yönetim Kurulu tarafından kabul edilir ve 7-14 Mart 1966 tarihleri arasında toplanan Türk-İş Genel Kurulunda Kristal-İş'in üyeliği onaylanır.

İkinci sendikanın ikinci sözleşme girişimi

Cam işkolunda iki sendikanın birleşmesinin başarısız olması üzerine 7 Haziran 1965 tarihinde yeniden kurulan Kristal-İş Sendikası kısa sürede işyerinde çoğunluğu alır ve ardından tekrar toplu iş sözleşmesi için hukuki uğraş ve işlemlere yoğunluk vermeye başlar. Sendikal hareketin tarihinde mevcut sendikaya muhalefet ederek ayrılan ikinci sendikalar genellikle zayıf, etkisiz ve bünyesinden ayrıldığı sendikanın gölgesinde kalan sendikalar olurken, burada tam tersi bir durum söz konusudur. Daha sonra Kristal-İş'in kuruluşunda yer alan kadroların Birleşik Cam-İş döneminde sergiledikleri dirayetli tutum etkisini göstermiş, iş-

48. Türk-İş Dergisi, Temmuz 1965, s. 30-31.

yerinde Kristal-İş sayıca büyük bir üstünlük sağlamıştır. Grev başladığında işyerinin mevcudu 2500[49] kişidir ve bunların 1900'ü Kristal-İş üyesidir.[50]

1964 Ekim ayında imzalanan protokolle bazı iyileştirmelerin sağlanması ardından iki sendikanın birleşmesi gündeme gelince, işyeri sözleşmesi fikrinden vazgeçilmiştir. Fakat birleşme sonuç vermeyip, Kristal-İş ikinci kez kurulduğunda, Kristal-İş'liler konuya bıraktıkları yerden devam etmek isterler.

İkinci sendika Kristal-İş işyerinde mevcut üç yıllık toplu iş sözleşmesini aşmak için yeniden arayışa başlar. "İşkolunda yürürlükte bir sözleşme varken işyerinde sözleşme imzalanabilir mi?" Kristal-İş yöneticileri bütün çabalarını yeniden bu sorunun yanıtını bulmak üzerine yoğunlaştırırlar. Gerçekten de yasada işkolunda sözleşme varken işyerinde sözleşme olamayacağına dair bir hüküm yoktur. Araştırmaya koyulurlar, Ankara'ya TBMM'ye gidip TİP Senatörü Niyazi Ağırnaslı'dan meclis zabıtlarını alarak yasanın çıkarıldığı sırada yapılan tartışmalardan fikir edinmeye, dayanak noktası bulmaya çalışırlar. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine giderek İş Hukuku hocalarından fikir almaya çalışırlar. Dönemin ünlü İş Hukukçuları İsmet Sungur ve Kemal Oğuzman ile yapılan görüşmelerde ortaya çıkan görüş onların fikrini desteklemektedir: "İşkolunda yürürlükte bir sözleşme varken işyerinde sözleşme imzalanabilir."

Bu çerçevede Kristal-İş Sendikası İcra Kurulu 18 Temmuz 1965 tarihinde Paşabahçe ve Çayırova fabrikalarında toplu iş sözleşmesi ile ilgili hukuksal işlemleri başlatan aşağıdaki kararı alır[51]:

> "Faaliyet sahamızda bulunan işverenlerden Türkiye Şişe ve Cam fabrikaları Anonim Şirketine ait Paşabahçe ve Çayırova işyerlerinde ayrı ayrı işyeri esasına göre toplu iş sözleşmesi yapılması için müracaatta bulunulmasına ve müzakerelere icra kurulumuzla birlikte katılacak şahıs ve teşekküllerin malumatı için Türk-İş'e ve bu işyerleriyle ilgili şubelerimize müza-

---

49. Grev sırasında işyerinde çalışanların sayısına ilişkin değişik bilgilere rastlanmaktadır.
50. Tercüman Gazetesi, 31 Ocak 1966.
51. 18.7.1965 ve 5 sayılı Kristal-İş Sendikası İcra Kurulu Kararı, Kristal-İş Sendikası Arşivi.

kerelere ikişer temsilci göndermeleri için yazı çıkarılmasına ve tekemmül edecek muamelat sonunda her iki şubenin yönetim kurullarının müşterek toplantıya çağrılmasına".

Uyuşmazlığın özü: İşkolu ve işyeri yetkisi

275 sayılı yasa Madde 7: Bir işkolunda çalışan işçilerin çoğunluğunu temsil eden işçi federasyonu veya iş kolu esasına göre kurulmuş işçi sendikası o iş kolundaki iş yerlerini kapsayan toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkilidir.

Bir veya birden fazla iş yerinde çalışan işçilerin çoğunluğunu temsil eden sendika, o iş yeri veya işyerleri için toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkilidir.

Şişmanoğlu bu konuda şunları söylüyor:

"Kristal-İş ikinci kez kurulduğunda biz bu işlere yeniden soyunalım dedik. Biz o protokolü yok farz ettik. Prosedüre yeniden başladık. Gazete ilanlarında[52] dikkat ediyor, işkolunda sözleşme varken işyerinde sözleşme yapmak üzere gibi ibarelere dikkat ediyorduk. O zamanlar işverenler toplu sözleşmeye gazete ilanlarıyla çağrılıyordu. Muhataplara tebliğ yaparken de bu ibareleri koyuyorduk ki hukuki bir boşluk olmasın diye. Sonunda önce Bölge Çalışma işkolunda sözleşme varken işyeri özellikleri göz önüne alınarak sözleşme imzalanabilir dedi. Sonra bu karar mahkeme tarafından da onaylandı. Ama kararı veren de uygulayacak olan da, kimse ne olacağını bilmiyordu. Ne demekti işyerinin özellikleri? Biz işyerinin özelliklerine göre değil tam bir sözleşme istiyorduk. Prosedür gereği çağrı tamamlandı, görüşmeler başladı. Tabii işverenler katılmıyor. Zaptı tuttuk ve grev kararı aldık.

52. 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu'nun 12. maddesine göre "Belli bir iş yeri ve işyerlerinde toplu iş sözleşmesi yapmaya kendisini yetkili gören işçi sendikası, toplu görüşmeye başlamadan en az altı işgünü önce Bölge Çalışma Müdürlüğüne yazı ile başvurarak aynı mahalde ve işkolunda kurulu diğer işçi sendikalarının adreslerini gösterir bir listeyi almaya ve bu listede yazılı sendikalara hangi iş yerinde toplu iş sözleşmesi yapmak istediğini yazı ile bildirmeye ve bunu -varsa- mahalli bir gazete ile ilan etmeye mecburdur".

İşkolu düzeyinde bir toplu iş sözleşmesi varken aynı işkoluna dahil bir işyerinde yeni bir toplu iş sözleşmesi yapılıp yapılamayacağı konusu Kristal-İş Sendikası ile Şişecam arasında ciddi bir hukuki ihtilaf konusu oldu. Paşabahçe ve Çayırova Cam fabrikalarını kapsayan işkolu toplu iş sözleşmesi yürürlükteyken Kristal-İş Sendikası bu işyerlerinde çoğunluğu sağlayarak işyeri toplu iş sözleşmesi yapmak istedi. Çayırova cam fabrikası[53] ihtilafıyla ilgili Yargıtay'ın vermiş olduğu karar bu tartışmaya son noktayı koydu.

Gebze İş Mahkemesince 12 Ağustos 1965 tarihli verilen ve 1 Ekim 1965 tarihinde Yargıtay tarafından onaylanan karar hukuksal ihtilafın sendikanın iddiaları doğrultusunda sonuçlanmasına yol açar. Bu karar sendikanın işyeri toplu iş sözleşmesi yapma talebinin teyidi anlamına gelmektedir.

Yargıtay kararında ayrıca "kuruluş şekline bakılmaksızın çağrıda bulunan sendikanın, o işyerinde çalışan işçilerin çoğunluğunu temsil etmiş bulunması, toplu sözleşme yetkisinin tespitinde yeterli sayılmak gerekir" görüşüne yer vermiştir. Böylece işkolu esasına göre kurulmuş bir sendikanın işyeri düzeyinde toplu iş sözleşmesi yapamayacağına ilişkin Şişecam itirazı reddedilmiş oldu. Bu karar Kristal-İş Sendikasının Paşabahçe ve Çayırova fabrikalarında işyeri düzeyinde toplu iş sözleşmesi yapabilmesinin önünde hukuksal bir engel olmadığını göstermiştir.

53. Düz cam üreten Çayırova fabrikası o tarihlerde Şişecam'a ait ikinci fabrikaydı. Kristal-İş her iki fabrika için de işyeri düzeyinde toplu iş sözleşmesi bağıtlamak istiyordu. Cam-İş tarafından imzalanan işkolu toplu iş sözleşmesi Çayırova fabrikasını da kapsamaktaydı.

İşkolu ve İşyeri Sözleşmesi Konusunda Yargıtay Kararı

"Bir işkolunda toplu iş sözleşmesi yapıldıktan sonra o işkolu içinde işyerleri için toplu sözleşme yapılıp yapılamayacağı konusundaki uyuşmazlığı inceleyen mahkeme, yasada engelleyici bir hüküm bulunmadığını bildirerek bu itirazı da reddetmiştir. Gerçekten işkolu esasına göre, toplu iş sözleşmesi yapıldıktan sonra o işkoluna dahil işyerleri için toplu sözleşme yapılamayacağını gösteren bir hüküm yasaya konulmamıştır. Yasa ile kabul edilen sisteme göre, hem işkolu, hem de işyeri için toplu sözleşme yapılabileceği esası benimsenmiştir. Esasen işkolu seviyesinde yapılan toplu iş sözleşmelerine o işkolu içindeki işyerlerinin özelliklerini kapsayan hükümlerin konulması çoğu kez mümkün olamaz. O halde, işkolu esasına göre, bir toplu iş sözleşmesi yapıldıktan sonra diğer şartlar da gerçekleşirse o işkolundaki işyerlerinin özelliği ile ilgili bulunmak şartıyla o işyeri için toplu sözleşme yapılabileceği düşüncesine yer vermek gerekir. Burada 275 sayılı Yasanın 20. maddesinin 10. bendindeki yasak hüküm karşısında işyeri esasına göre, toplu sözleşme yapılamayacağı yollu bir düşünceye yer verilmesi söz konusu olamaz. Çünkü, anılan yasak hüküm 19. maddenin 2. bendi hükümleri saklı kalmak kaydıyla toplu iş sözleşmesi süresi içinde greve başvurulamayacağına ilişkindir. Az önce de açıklandığı üzere işyeri esasına göre yapılacak toplu sözleşme o işyerinin özelliği ile ilgili olacağı için anılan yasak hükmün uygulanması söz konusu olamaz."

Kaynak: YARGITAY 9. Hukuk Dairesi, Esas No: 8425, Karar No: 8230, Tarih 1.10.1965.

İkinci Bölüm
GREVİN GÜNCESİ

Grev Kararı

Kristal-İş yasal prosedür gereği çağrı yaparak işvereni toplu sözleşme masasına davet eder. Fakat Şişecam yöneticileri aynı görüşte değildi. Onlara göre böyle bir talep yasal değildir. Şişecam Genel Müdürü Şahap Kocatopçu, "Kanunların boşluklarından istifade ederek küçük menfaatlerle uğraşan sendikalarımız, İşveren Konfederasyonu ile birlikte memleket menfaatlerini gözeten hareketlerde bulunsalar herhalde daha iyi olur[54]" demektedir. Dolayısıyla işveren çağrıya olumlu yanıt vermez.

Bu gelişmeler üzerine Kristal-İş Sendikası Yönetim Kurulu 16 Ocak 1966 tarihinde yaptığı toplantıda grev uygulama kararı alır. Tüm üyelerin katılımıyla yapılan yönetim kurulu toplantısında Çayırova Cam fabrikası ile mevcut toplu sözleşme yetki ihtilafının devam ettirilmesine karar verilir. Gündemin son maddesi Paşabahçe fabrikası grevidir. 16.1.1966 tarih ve 12 sayılı yönetim kurulu kararında grev uygulaması ile ilgili aynen şu ifadeler yer almaktadır[55].

"Paşabahçe işyeri ile mevcut toplu iş sözleşmesi ihtilafı ile ilgili uzlaştırma kurulu tutanağının sunulması üzerine kurul üyeleri teker, teker görüşleri sorulduğunda üyeler tüm olarak söz almışlar ve teker, teker belirttikleri görüşlerinde kurul tutanağının hiçbir şekilde kabule şayan olamayacağından bahisle 275 sayılı kanunun 19. maddesi 1. fıkrası hükmünün tatbiki ile bu iş yerinde grev kararı alınması fikrini savunmuşlar, mesele oylandığında oy birliği ile Paşabahçe Şişe ve Cam fabrikasında 31 Ocak 1966 günü sat 05.00'te başlamak üzere grev uygula-

54. Cumhuriyet, 31 Ocak1966.
55. Kristal-İş Sendikası İcra Kurulu Karar Defteri, Kristal-İş Arşivi.

masına karar verildi.

Mehmet Şişmanoğlu, Cemil Kocabaş, İrfan Manavoğlu, Adem Matur, Adil Kılıç, Ramazan Türkmen, Yusuf Topçu"

Grev kararının ardından Paşabahçe fabrikası müdürü Avni Kahyaoğu tarafından 21 Ocak 1966 tarihinde yayımlanan tebliğde şu görüşlere yer verilmekteydi[56].

"Türkiye Şişe Cam ve Kristal Sanayi İşçileri Sendikası (İkinci Sendika)'nın 31 Ocak 1966 günü greve başlayacağını ilan etmesi üzerine, bugüne kadar sizlere yanlış aksettirilmiş veya hiç bildirilmemiş olayları anlatmayı ve sizleri uyarmayı bir vazife biliyorum:

1- Hepinizin bildiği üzere, ikinci sendika 1964 yılı Ekim ayında ilk grev teşebbüsünde bulunmuş ve bu teşebbüs Türk-İş ve İşveren Konfederasyonunun aracılığı ile önlenmiş idi.

Bu sırada imzalanmış olan anlaşmaya uyarak biz İşveren olarak, bu anlaşmanın şartlarını yerine getirdik. Sendikalar ise, sureti aşağıya çıkarılmış müşterek bildiriyi yayınlayarak birleşme vaadinde bulundukları halde kendilerine düşen birleşme ve işyerinde huzuru sağlama vazifelerini yapmadılar. Sendika idarecilerinin sen-ben kavgasına başlaması üzerine tekrar ayrılarak iki sendika haline geldiler.

2- İkinci sendika, bu defa birinci sendika ile mücadelesini kazanmak gayesi ile İşvereni Toplu Sözleşmeye çağırdı. Bugün sizleri greve iştirak etmeye davet eden İkinci Sendikanın grev kararı almasının hakiki sebebi budur.

3- Fabrikamız mensupları önümüzdeki günlerde kendi istikballeri bakımından çok önemli neticeler verecek kararlarla karşı karşıya bırakılmışlardır.

Ya greve katılacak veya çalışmaya devam edeceklerdir. Greve katılma kararı mensuplarımızın kendileri ve aileleri için çok vahim neticeler doğurabilecektir.

4- İkinci sendikanın grev kararı bize ve danıştığımız bir çok tanınmış hukukçulara göre kanunsuzdur.

Kanunsuz bir grevi teşvik eden ve böyle bir greve katılanlar bizden

---

56. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Paşabahçe Fabrikası Müdürlüğü, Tebliğ No 3, 21.1.1966, Şişe Cam Dergisi Mart 1966, sayı 23.

hiçbir müsamaha görmiyeceklerdir. Aralarında çok kıdemli kimseler de olsa feda edilmek zorunda kalınacaktır.

5- Böyle bir grev yüzünden meydana gelecek olan izdirapların tek sorumlusu, ortada hiç sebep yokken, yalnız sen-ben kavgası yüzünden sizleri bu greve teşvik edenler olacaktır.

6- Fabrikamız idaresi hepimizin şahit olduğu gibi bugüne kadar daima mensuplarının menfaatlerini ön planda tutmuş ve hiçbir zaman kanun ve nizam dışı iş yapmamıştır. Bundan böyle de aynı davranışına devam edecektir.

7- Fabrikamız mensuplarının greve iştirak etmiyerek çalışmaya devam edeceklerine, istihsali ve verimi artırma yoluna gideceklerine eminiz. Kendinizin de milletimizin de menfaati bu yoldadır.

Sağ duyunuza ve anlayışınıza güveniyoruz.

Fabrika Müdürü Avni Kahyaoğlu"

Ancak ilerleyen günlerde işçilerin greve katılacağına yönelik kanaat işverende de artmış olmalı ki, 28 Ocak 1966 tarih ve 6 numaralı Tebliğ ile işveren greve kimlerin katılıp katılamayacağı yönünde hukuksal açıklamalara yer vermektedir.

İşverenin grevin kanun dışı olduğu iddiasına Cam-İş yöneticileri de destek olunca greve hazırlanan Kristal-İş bir süre bununla uğraşmak zorunda kalır. Grev öncesinde Paşabahçe Tekel'in lokalinde yapılan toplantıda zamanın önemli bir kısmını işverenin ve Cam-İş'in "kanunsuz grev" iddialarını yanıtlamak alır. Toplantıya katılan Petrol-İş Genel Başkanı Ziya Hepbir, Enerji-İş Başkanı Hilmi Gürbüz ve Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar birer konuşma yaparak hem greve destek olacaklarını belirtir hem de kanunsuz grev iddialarına yanıt verirler[57]. Grevin başladığı gün açıklama yapan Şişecam Genel Müdürü Şahap Kocatopcu "Grev kanun dışı. İşyerinde üç yıllık sözleşme var"[58] demektedir.

Grev başlarken işyerinde günlük ücret yasal asgari ücret düzeyindeydi. El imalatında çalışan bir işçi günde 14 lira kazanmaktaydı[59].Yürürlükteki sözleşmeye göre işçilerin yılda bir kez ikramiye hakkı vardı.

---

57. Son Havadis, 31 Ocak 1966.
58. Akşam Gazetesi, 31 Ocak 1966.
59. İşçi Postası, 30 Mayıs 1964.

İşçiler çalışma koşullarının işçi sağlığı için uygun olmadığını söylüyor, ücretlerin yükseltilmesini, ikramiyenin arttırılmasını ve işçi sağlığı için tedbirlerin alınmasını istiyorlardı. Buna karşılık işveren tarafı "son 10 yılda cam fiyatlarına zam yapılmadığı halde, işçilerin ortalama saat ücretlerinin 126 kuruştan 440 kuruşa çıkarıldığını, sendikanın zam tutarının yıllık 15 Milyon lirayı bulduğunu" iddia ediyordu[60]. Cam işverenleri işçilere iyi ücret verdiklerini ileri sürüyorlardı. Fabrika Müdürü Avni Kahyaoğlu'na göre: "Diğer işyerlerine göre ücretlerimiz yüksektir. Sosyal yardımlarla ayda 3 bin lira alanlar vardır. Bunun yanında 1500 liranın üstünde ücret alan 60 kadar ustamız vardır. Bu arada kalifiye olmayan, ayak işlerinde çalışanlar şüphesiz ki daha az ücret almaktadırlar. Yılda bir ikramiye veriyoruz. İşçilerin ve çocuklarının tedavi masrafları fabrika tarafından karşılanmaktadır.[61]" Kahyaoğlu aynı açıklamada fabrikada 100 işçinin tüberküloz tedavisi gördüğünü söyleyerek işçilerin sağlık sorunları olduğunu kabul ediyordu.

Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar ise, asgari ücretle çalışanların büyük bir yekün tuttuğunu, işverenin 2400 işçiden 500'üne tatmin edici ücret verip diğerlerini sıkıntı içinde bırakmasının grevin temel nedeni olduğunu vurguluyordu[62].

Paşabahçe'de ücretler

"Şişe-Cam işçileri az ücretle çalışıyor

İlhan Omay, İşçi Postası

"Genç adam gömleğinin bir düğmesini daha çözdü ve sonra alnında biriken terleri kolunun tersiyle siliverdi. Bizimle hiç alakadar olmadı ve işine devam etti. Elindeki demir çubuk boruyu 1500 derecelik cam fırınının içine soktu ve borunun içine biraz mamul aldı. Onu üfleyerek bir şekle sokmaya başladı. Etrafındaki işçiler de aynı hareketi yapıyordu. Genç adam bir makine halinde çalışıyordu.

Genç adamın yanına yaklaşarak adını sordum. Ahmet dedi. Ve sonra aramızda şu konuşma geçti.

60. Cumhuriyet, 31 Ocak 1966.
61. Cumhuriyet, 1 Ocak 1966.
62. Akşam, 31 Ocak 1966.

– Günde kaç saat çalışıyorsun?
– Sekiz saat
– Ne kadar ücret alıyorsun?
– 14 lira yevmiye
– Evli misin?
– Evet
– Çocuğun var mı?
– İki erkek çocuğum var
– Aldığın ücretle geçinebiliyor musun?
– Ev kirası ve boğazıma ancak yetiyor"

.....

"Fabrikanın en üst katındaydık. O vitrinlerde 400-500 lira arası işlemeli tabakları büyük bir emek sarf ederek meydana getiren genç kız işçilerimizin yanı başındaydık. İlk nazarda kanaatimiz bunların yüksek ücret aldığına inanmıştık. Fakat iki-üç sual bu kanaatimizde çok yanıldığımızı bize gösterdi. İşte genç bir işçi ile konuşmamız:

– Kaç senedir burada çalışıyorsunuz?
– Bir buçuk
– Ne kadar maaş alıyorsunuz?
– Bir saatte 90 kuruş yani günde 720 kuruş
– Bu ücretle geçinebiliyor musunuz?

Genç kız elinde tuttuğu fırçayı masanın üzerine koydu ve gülerek:

– Aldığım ücretle geçinmek şöyle dursun. karnımı zor doyuruyorum.
– Bir tabağı kaç günde bitiriyorsunuz?
– Tabii işine göre değişiyor. En az desenli tabağı bir hafta içinde bitiriyorum. Gerisini siz takdir edin.

Kaynak: İşçi Postası, 30 Mayıs 1964

Fehmiye Biçici, Grev Gözcüsü:

"8 kişilik aileme ve tahsil yapan kardeşlerime bakmak mecburiyetindeyim. 7 senelik işçiyim, elime geçen 304 TL vergisi de hariç. Türkiye gibi KATIRLARIN dahi günde 16 TL yediği hesaplanan bir memlekette 8.4 lira kazancı olan bir insan olarak çalışıp,

emeğimin karşılığını alamadığım için Sendikamın önderliği ile arkadaşlarımla birlikte greve iştirak ettim"

Grevci işçiler, işverenin kendilerine Ağustos ayında dahi un çorbası yedirdiğini, gıdasızlıktan hastalanan, hatta verem olanların bile mevcut olduğunu söylemişlerdir.

Kaynak: Petrol-İş Gazetesi, 4 Şubat 1966

Ücretlere İlişkin Resmi Veriler

Çalışma bakanlığı verilerine göre 1965 sonu itibariyle cam işkolunda asgari ücret[63] günlük 11,45 TL'dir. İşkolları ortalaması ise 11,23 TL'dir. Asgari ücretler Kimya'da 11.70, toprak seramik işkolunda ise 12 TL'dir. Ancak bağıtlanan toplu iş sözleşmeleri ile asgari ücret seviyesi özel sektörde 13.20 TL'ye yükselmiştir. Kimya işkolunda asgari ücret seviyesi toplu iş sözleşmesi sonucunda 13.71 TL'ye, lastik işkolunda ise 15 TL'ye yükselmiştir. Özel sektörde toplu iş sözleşmesi ile sağlanan ortalama ücret artışı yasal asgari ücretin yüzde 23.5 üzerindedir[64]. Ancak cam işkolunda imzalanan toplu iş sözleşmesi üç yıl için tek ücret artışı sağladığından ücretler yasal ücret seviyesinin üzerine çıkamamıştır. Oysa özel sektör ortalamasında bir ücret artışı cam işkolunda da gerçekleşseydi en az ücret seviyesi 14 TL civarına yükselmiş olabilirdi.

Grevin başlaması

Grev, 31 Ocak 1966 günü sabah saat: 05.00'de büyük bir coşku ile başladı. İşçilerin tamamına yakını greve katılmıştır. Gazeteler greve 111 işçinin katılmadığını yazar ancak bunların 104'ü makinelerin bakım onarımı için zorunlu olarak çalışanlardır. Kendi isteği ile çalışan, greve katılmayan işçi sayısı 7 olarak belirtilmektedir[65]. Şişmanoğlu greve katılmayanları 70 kişi olarak belirtmektedir. Grev jurnaline göre ise idareciler dahil 165 kişi fabrikada çalışmaktadır. Her durumda greve katılmayanların sayısının son derece düşük olduğu, "ikinci sendika"nın işyerin-

63. Bu yıllarda asgari ücret işkollarına göre ayrı ayrı saptanmaktaydı.
64. Türk-İş Dergisi, "Türkiye'de Cari Asgari Ücretler", Ağustos 1966, sayı 42.
65. Son Havadis, 1 Şubat 1966; Milliyet, 1 Şubat 1966.

de ezici bir hakimiyeti olduğu ve "birinci sendika" Cam-İş'in aslında ikinci sendika konumuna düştüğü görülmektedir.

Milliyet
Tercüman

1 Şubat 1966 tarihli Milliyet ve Son Havadis gazetelerinde grevci işçilerin yerine çalıştırılan idari personelin (memur) resimleri yer almaktadır. İşveren bir yandan 275 sayılı yasaya aykırı bir biçimde[66] teknik elemanlar ve memurlarla üretimi sürdürmeye çalışırken öte yandan fabrikanın kapısına astırdığı pankart ile işçileri çalışmaya davet eder: "İşyerimiz faaliyettedir. Çalışmak isteyen herkes eskiden olduğu gibi işe gelebilir. Çalışacaklara hiç kimse karışamaz. İşyerinde kanun ve nizam hakimdir. İlgililerce her türlü tedbir alınmıştır."[67] Grevin ilerleyen günlerinde İşverenin çağrılarına katılmak isteyen kimi girişimler olsa da başlangıçta kimse katılmaz.

Paşabahçe grevi sırasında sendika tarafından tutulan "grev jurnalinde"[68] greve çıkış ve grevin ilk günü şöyle anlatılmaktadır:

> "Saat 5'te 22-6 vardiyasında çalışan işçilerin tamamen işyerini terk ettikleri bildirildi.
>
> Saat 5.30'da 4. No'lu kapıdan gelen haber; durumun tamamen normal olduğu bildirildi.
>
> Saat 5.50 de gelen habere göre; görevli olarak çalışan işçilere imalat yaptırıldığı öğrenildi.
>
> Saat 7.50'de Hastahane kapısından ekmek almak bahanesiyle

66. 275 sayılın yasanın 27/2 maddesi uyarınca, "işveren kanuni bir grevin veya lokavtın süresi içinde, hizmet akitlerinden doğan hak ve borçları askıda kalmış olan işçilerin yerine, hiçbir suretle, daimi veya geçici olarak başka işçi alamaz veya başkalarını çalıştıramaz".
67. Cumhuriyet, 1 Şubat 1966.
68. Grev Jurnalinin tam metni ekler bölümünde yer almaktadır.

Hasan Acar[69] içeriye girmek istemiştir. Polis vasıtası ile girmemesi temin edilmiştir.

Saat 12'de Likat-İş Sendikası G.Sekreteri işçilere hitap etmiş. Verilen istihbarata göre yapmış olduğumuz tetkikte Rakı Fabrikasına Rakı şişesinin girmediği tespit edildi.

Saat 14'te almış olduğumuz istihbarata göre Fabrikada, idarecilerle birlikte 165 kişinin çalıştığı öğrenildi."

Grev Jurnalinde yer alan ayrıntılı bilgiler sendikanın fabrika içinden düzenli bilgi aldığını göstermektedir. Grevin ilk gününe ait şu ayrıntı bunun kanıtıdır: "Saat 14.10'da almış olduğumuz malumata göre Koreli Mustafa U.Tamirat ta çalışması icap ederken, Harman dairesinde çalıştırılmaktadır. Saat 14.15'te aldığımız malumata göre 8 No'lu fırında İS-4, İS-2 7.No'lu fırında İS-6/1, 3 No'lu fırında İS-6/2, H-28, 2 No'lu fırında otomatik Pres'in normal olarak çalışmadığı öğrenildi." Öte yandan Grev Jurnalinde yer alan bilgiler fabrikanın giriş çıkışlarının sendika tarafından sıkı biçimde denetlendiğini göstermektedir.

Grev gözcüleri, Cumhuriyet Arşivi.

Genel Başkan Şişmanoğlu grev çıkışını şöyle anlatıyor:

"Nihayet grevi başlattık. 'Olur, mu olmaz mı' derken grevi başlattık. Çok büyük bir zorlukla karşılaşmadık. Bunda fabrikanın işçileri olmamızın rolü olabilir. Sabah vardiyası girmeyecek, gece vardiyasında çalışanlar çıkacak dedim. O güne kadar hiç birimiz bir grev görmemiştik. Tamamen kitabi bilgiler üzerinden gidiyorduk. Grev gözcüsü kimdir nedir ne yapar

69. Mehmet Şişmanoğlu'nun anlatımlarına göre Cam-İş'ten ayrılarak Kristal-İş'in ilk kuruluşuna öncülük eden Hasan Acar daha sonra Kristal-İş Sendikası ile yollarını ayırarak Cam-İş Sendikasıyla birlikte davranmış ve grev sırasında grev kırıcılığı yapmıştır.

kitaplara bakıyoruz. Yasada Fabrikanın kapısına iki gözcü konulur, diyor ama bizim fabrikanın 10 kapısı var biz her birine iki gözcü koyduk böylece fabrikayı ablukaya almış gibi olduk. Greve katılmayanlar 70 kişi kadardı ve onlar da Cam-İş yönetici ve taraftarlarıydı.

Grevle birlikte Sultaniye çayırına çadırlarımızı kurduk, grevi oradan yürütmeye başladık."

Greve işçilerin yoğun katılımı işvereni şaşırtmıştı. Grevin ardından işveren tarafından yapılan değerlendirmede bu şaşkınlığı görmek mümkündür[70].

"Üzüntümüz, geniş bir kitlenin gayri müsait bir mevsimde, normal gelirinden mahrum kalmak pahasına sonu belli olmayan bir harekete itilmiş olmasındadır. Hele büyük bir kısım işçimizin kendisini baskı altında hissederek, çalışmak arzu ettiği halde işe gelememesi, bu üzüntümüzü arttırmaktadır.

Yine bir kısım işçilerimizin de bu kadar senedir iyi niyetini isbat etmeğe çalışmış işverenine itimat etmeyerek, genç ve iş hayatında tecrübesi az, işçi menfaatından ziyade sendika politikası ile hareket eden liderlere itimat etmesi de bizi üzmüştür".

Fabrika Müdürü Avni Kahyaoğlu greve çıkan sendikacıları, "bunların gayesi işçi kazancını produktivite ile beraber artırmak değil, memlekette sefaletin, anarşinin olmasına gayret etmektir" iddiası ile anarşi yaratmakla suçlayacaktır[71].

İşveren değerlendirmesinde piyasa cam fabrikaları ile aralarındaki ücret farkını daha fazla açamayacakları belirtmektedir.

"Eğer aramızdaki farkı daha çok açarsak iktisadi bir kaide neticesinde el imalatını sonunda onlara terk edeceğiz demektir. Bundan asıl müteessir olacak olan, bundan sonra başka işyerlerinde piyasa şartlarıyla çalışmağa mecbur olacak olan goble işçilerimizdir. Paşabahçenin 300-400 kişi ile otomatik imalat sahasında iktisadi faaliyetini yürütmesi pekala kabildir[72].

---

70. Şişe ve Cam Dergisi, Mart 1966, sayı 23.
71. Avni Kahyaoğlu, "Grev Hakkında Düşüncelerim", Şişe ve Cam Dergisi, Mart 1966, sayı 23.
72. Şişe ve Cam Dergisi, Mart 1966, Sayı 23.

O yıllarda Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi ve Petrol-İş Sendikası Genel Sekreteri görevinde bulunan İsmail Topkar grevin önemine ilişkin şunları söylemektedir: 'Şahap Kocatopçu aynı zamanda İşveren Konfederasyonu başkanı olduğu için onun fabrikasında sürdürülen grevin diğer işyerlerindeki ihtilaflara, grevlere ışık tutması gerekiyordu. Daha önce burada sarıca bir sendika vardır. Onların döneminde sendikacılar patronlarla içli dışlıydılar. Fakat işçiler yıllar boyu çok ezilmişlerdi, sağlıkları bozulmuştu. İşçiler çok sıkıntı çekiyorlardı. O yılların en kalabalık greviydi."

İŞÇİ POSTASI
Paşabahçe Şişe ve Cam grevinden dolayı
Türk - İş İşverenleri, İşverenler Türk - İş'i
Itham etmege başladı
İşçiler mitingi ve sessiz yürüyüş yapacak

Grev Jurnali ve günlük gazetelerden anlaşıldığı kadarıyla grevin ilk günleri sakin geçmektedir. Ancak birkaç gün içinde grev etrafında dayanışma yükselmeye başlar.

Muhitin grevi

İşverende grevin zayıflayacağı beklentisi hakimdir. Ancak grev zayıflamaz tersine güçlenir. Grevin etrafındaki destek ve dayanışma sürekli genişler. Özellikle bir işçi havzası olan Paşabahçe-Beykoz'da grev adeta "muhit" grevine dönüşür. Esnaf alacaklarını erteler, grevcilere veresiye satış yapmaya devam eder[73]. Beykoz Deri Kundura Fabrikası işçileri Paşabahçe grevi için destek ve dayanışma yürüyüşü yaparlar. Bu yürüyüş nedeniyle 9 Deri Kundura işçisi tutuklanır[74]. Grev Jurnaline göre, "4 Şubat 1966 günü saat 17.45'te Deri Kundura fabrikası işçileri arabalarla grev yerini ziyaret etmiştir. İşçiler sendikanın önünden vasıtalarla geçmişler, dönüşte vasıtalardan inmişler, fabrika kapısı önündeki kalabalık yüzünden yol tıkanmış, bir polisin, bir grevcinin elindeki flamayı almağa teşebbüs etmesi neticesi kargaşalık çıkmış, 5 kundura ve 4 cam işçisi nezarete alınmıştır. Gözaltına alınanlar saat 23'te kefaletle Paşabahçe karakolundan serbest bırakılmışlardır."

---

73. Tercüman Gazetesi, 4 Şubat 1966.
74. Dünya Gazetesi, 6 Şubat 1966.

Beykoz-Üsküdar arasında çalışan dolmuş şoförleri grevin 4. gününde arabalarına astıkları yazılarla önceden duyurarak o günkü hâsılatlarını grevcilere bağışlarlar[75]. İşçiler bu grevi öylesine benimserler ki grevci işçi Ahmet Adıgüzel doğan çocuğuna "grev" adını verir[76]. İşçilerin ve sendikacıların eşleri de grevi sahiplenirler. Kristal-İş Genel Başkanı Mehmet Şişmanoğlu ve Petrol-İş Genel Başkanı Ziya Hepbir'in eşleri fabrikanın kapısında önlük giyip grev nöbeti tutarlar.[77]

Yeni doğan çocuğa "Grev" adı verildi, Tercüman 1.2.1966.

Greve yönelik dayanışma ve grevin giderek bir muhit grevine dönüşmesi gazetelere şöyle yansıyordu[78].

> "Fabrika dışında işçiler neşeli, davul zurnanın havasında.. Fabrika içinde, işçilere her zaman hükmeden mühendisler, uzmanlar, memurlar kolları sıvamış, işçilerin yerini almış fabrikanın ağırlaşan temposuna ayak uydurmaya çalışıyorlar...
> İşçilerin davasını haklı bulan esnaf, bakkal, kasap, tuhafiyeci, terzi, manav bol bol veresiye veriyor. Alacaklarını grev süresince durdurmuş...Gece nöbetçilerine halktan yemekler geliyor kepçe kepçe...Sigaralar uzatılıyor paket paket .... İspirto fabrikasının işçileri, grevcilere 3 er yevmiyelerini bağışlamış "yanınızdayız" diyerek davalarında başarı dilemiş.
> Hasan Bekler adlı bir işçi vardı grev mahallinde umutla bekler dururdu...Sokuldu yanıma: "Abi bunca yıllık işçiyim, biriktirebildiğim 800 liramı, bugün arkadaşlarıma dağıttım. İhtiyaçları vardı...Veremezlerse bile canları sağolsun" dedi.

75. Petrol-İş Gazetesi, 4 Şubat 1966.
76. Tercüman Gazetesi, 1 Şubat 1966.
77. Petrol-İş Gazetesi, 4 Şubat 1966.
78. "Paşabahçe Grevi Devam Ediyor", Röportaj: Hayat İlhan, Tercüman, 4 Şubat 1966.

5 Şubat 1966 günü Paşabahçe İskele Meydanında greve destek sağlamak ve grevi bölge halkına anlatmak amacıyla büyük bir miting gerçekleştirilir. Mitinge 5 bin civarında insan katılır. İşçiler ellerinde "İşçi demek köle demek değildir.", "Hak istiyoruz sadaka değil", "Kocatopçu artık bizi istismar edemez" şeklinde afiş ve pankartlar taşırlar. Mitingde konuşan Kristal-İş Genel Başkanı Mehmet Şişmanoğlu "Bizler 6 günden beri çoluk, çocuk ve ailelerimizle ekmeğimizin müdafaasını yapıyoruz... 1800 derece ısı karşısında çalışan işçilerimizin, emek karşılığı verilecektir. Sonuna kadar meşru direnmemize devam edeceğiz..." der[79]. Mitingde İsmail Topkar, Ziya Hepbir, Zeki Gedik, Melih Döner ve İbrahim Güzelce söz alarak işçileri destekleyen konuşmalar yaparlar. İsmail Topkar konuşmasında işçilerin mücadelesinin meşruiyetini anlatırken ilginç bir örneğe başvurur: "Günde 16 lira istihkakı olan beylik katırları bile hayatlarından memnun olmadıkları için günde birçok kez kişniyorlar"[80] Mehmet Şişmanoğlu mitingi şöyle aktarıyor:

"Grevi muhite benimsetmek istedik. Muhitte grev nedeniyle bir hoşnutsuzluk vardı. Çünkü cam işçisinin bir özelliği para harcayan işçi olmasıdır. Bölgedeki diğer işçiler para biriktirip, ev, bina yaparken cam işçisi parasını harcar. Grev olunca esnafta da bir tedirginlik başladı. Keza ev sahiplerinde de. 'Paramızı alabilecek miyiz ne olacak' diye. Bir miting yapıp bu tedirginlikleri gi-

Greve destek, Cumhuriyet Arşivi.

79. Tercüman, 6 Şubat 1966.
80. Cumhuriyet, 7 Şubat 1966.

dermek istedik. Kamyonun üzerine bir kürsü kurduk. Konuşmamda ev sahiplerine seslendim, 'işçilerden kira almayacaksınız, bakkal ve manava seslendim, veresiye vereceksiniz işçilerden para istemeyeceksiniz. Kimin hakkı hukuku kalırsa bana gelsin. İşte ben buradayım, işte Kristal-İş Sendikası, işte Mehmet Şişmanoğlu.' Bu konuşmam muhit halkından büyük bir destek aldı. Büyük bir güvenle konuşmuştum, çok şükür ki alnımızın akıyla çıktık, kimse kapımızı çalmadı alacağım kaldı diye. Diğer sendikacılarda konuştu. Çok güzel bir miting oldu. Sonrasında muhit grevi desteklemeye başladı. Korkular kırıldı. Ev sahipleri kiraları erteledi, esnaf veresiye açtı. Grev yerine gelip, gidip dükkânımız sizin gibi dayanışma mesajları vermeye başladılar. Yani neredeyse bütün muhiti grevci yaptık."

PAŞABAHÇE MİTİNGİNE DAVET
TÜRK-İŞ
Birinci Bölge Temsilciliği — 4 Şubat 1966
Beşiktaş/İSTANBUL — Sayı :57

MİTİNGE DAVET

Paşabahçe ve Beykoz Halkı Sizlere Sesleniyoruz:
Bildiğiniz gibi Cam Fabrikasında çalışan 2400 işçi kardeşiniz günlerden beri grev halinde. İşyerinde çalışmıyor, başka hiçbir yerden gelirleri olmadığı için de sefaletle pençeleşiyorlar. Neden böyle oluyor? Milyonlarca vatan evladının iş bulamadığı memleketimizde nasıl oluyor da bu yoksul kişiler mevcut işlerinde çalışmak istemiyorlar?
Onların tek istedikleri insanca yaşama hakkı. Ama bu insanca yaşama çılgınca eğlenmek, buzdolabından soğuk su içmek, otomobillerle gezmek değil. Karınlarını doyuracak kadar ekmek, üşümeyecek kadar giymek istiyorlar.
Çünkü sabahtan akşama kadar 1800 derece ateşin karşısında

emek ve ömür törpülüyorlar. Karşılığında çocuklarıyla birlikte sefalet, açlık ve hastalık kazanıyorlar. Bir katırın bile günde 16 lira ile beslenildiği memleketimizde, bu 2400 insandan tam 1800 kişisi 16 liradan az ücret alıyor. Diğerlerinin aldığı en fazla gündelik de 20 lirayı bulmuyor. Bu yoksullara karınlarını doyurmak için günde 80 kuruş veriyorlar. Bu para ile günde üç öğün su içmek bile imkânsız. Hepsi birer yağız Türk genci olarak işe giren bu 2400 insandan bine yakını bugün Ülser ve veremli. 200'ü kan kusmakta.

Aziz halkımız,

Bu yoksul kişiler işte bunun için grev yapıyor. Çünkü onlar için bu şartlarla çalışmak ölümden beter. Bu bir yaşama davasıdır. Bu bir vicdan meselesi, Millet meselesidir.

Sevgili vatandaş,

Bu yoksul kişilerin haykırışlarını dinlemek, onlara hiç olmazsa manevi destek olabilmek istersen, 5 Şubat 1966 Cumartesi günü saat 14.00'da Paşabahçe iskele meydanına G E L.

Orada hakkın, orada vicdanın, orada yoksul kişilerin acı kaderini dile getirecek Sendika liderlerini dinleyeceksin.

Unutma ki, bugün onlara olan yarın sana da olabilir.

Refah ve saadetler dileriz.

Miting Tertip Komitesi Başkanı
Ziya Hepbir

Muhitin grevinde kadınlar da aktif rol almaktadır. İşte Grev Jurnaline yansıyan bir olay:

"23 Mart 1966 sabaha kadar vaziyet gayet normal ve sessiz geçti. Saat 8.40'ta memurların motorla fabrikaya geldiği haberi işçi arasında duyulunca, işçiler derhal fabrikanın 1 no'lu kapısı önünde yığınak yaptılar. Kapı kadınlar tarafından tamamen kesildi. Bu arada polis, jandarma kuvvetleri tertibat aldılar. İdareciler olarak işçinin yatışması için uğraşıldı."

Sendikal dayanışma

İşçi eşleri ve çocukları
"Köle değiliz,, dediler
Paşabahçe Fabrikasında grev yapan
üç bin işçi, aileleri ile mitinç yaptı

Grevi başlatan Kristal-İş Sendikası nihayetinde 6 ay önce kurulmuş, mali güçten ve deneyimden yoksundur. Cam işverenleri bu nedenle grevin başarılı olmayacağını ve desteklenmeyeceğini düşünmektedir. Şahap Kocatopçu "sağduyusuna inandığımız işçimizin ve anlaşmazlığın başından beri temasta bulunduğumuz Türk-İş'in, Kristal-İş Sendikası tarafından uygulanacak olan bu grevi desteklemeyeceğinden emin bulunmaktayız" şeklinde açıklama yapar[81]. İşverenin her iki beklentisi de boşa çıkar. İşçi greve katılır ve Türk-İş grevi destekler. Dahası grev etrafında geniş bir dayanışma ağı oluşmaya başlar.

Türk-İş'in grevi desteklemesi üzerine, Şişe-Cam, Türk-İş'i de eleştirmeye başlar. Şişe-Cam, grevin başından beri Türk-İş'in bir kısım idarecilerinin sustuğunu bir kısım idarecilerinin ise grevi desteklediğini belirterek Mart 1966'da yapılacak Türk-İş Kongresine başarıyla giderek seçilme şanslarını artırmak isteyen liderlerin politik oyunu olup olmadığını sormaktadır[82].

İŞÇİ POSTASI
Türk-İş'in İzmir Mitingi Yapıldı
Vakur ve olumlu bir şekilde başlayan yürüyüş ve
mitingde hiçbir müessif hadise vuku bulmadı
Başkan Şevket Yılmaz
Grevin nedenlerini anlattı
Paşabahçe
Şişe ve cam işçileri
İşverenlerini sessizce protesto ettiler
Komünizm lekesi edildi
Türk-İş 6. Genel

81. "Paşabahçe Grevi ile İlgili Vesikalar", Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Umum Müdürü Şahap Kocatoçu'nun 29.1.1966 tarihli demeci. Şişe ve Cam Dergisi, Mart 1966, Sayı 23.
82. Şişe ve Cam Dergisi, Mart 1966, Sayı 23.

Cumhuriyet
Çarşamba 6 Nisan 1966
Paşabahçe grevini
12 sendika
destekliyor

Türk-İş yanında üye sendikalar da greve destek verir. Petrol-İş Sendikası eğitim aracını şoförüyle birlikte grevcilere tahsis eder ve grevciler için 100 bin liralık gıda yardımı yapar. 9 Şubat 1966 günü grevci işçiler için büyük bir erzak dayanışması düzenlenir. Gıda yardımı organizasyonu bir tür gösteriye dönüştürülür. İki cip ve yedi kamyondan oluşan konvoy Eminönü'nde bulunan Migros deposundan gıdayı aldıktan sonra Kabataş'tan arabalı vapurla Üsküdar'a geçer. Üsküdar'da iki kamyonun katılımıyla daha da büyüyen konvoy arabaların üzerine asılı pankartlarla ve ses aracından yapılan anonslarla grev propagandası yaparak Paşabahçe'ye ulaşırlar[83]. İşçilere her biri 14 kg ağırlığında olan erzak paketleri dağıtılır. Hal İşçileri sendikası da 5 ton portakalı işçilere dağıtır[84]. Erzak, Vita yağı, pirinç, fasulye, bulgur, mercimek, makarna, soğan, patates, şeker, zeytin ve çaydan oluşan 39,4 TL tutarında bir yardımdır.

Petrol-İş Genel Başkanı ve Paşabahçe grevi komitesi başkanı Ziya Hepbir erzak dağıtımıyla ilgili anılarında kalan bir resmi şöyle aktardı:

> "Grev için oluşturulmuş konvoy Unkapanı'ndan yola çıktı. Saraçhane'de bulunan İstanbul belediyesinin önünden geçip Beyazıt ve Eminönü güzergâhlarını takip ederek, Kabataş'a ulaştık. Kabataş'tan arabalı vapurlar ile Üsküdar'a geçip oradan boğaz yolunu takiben Paşabahçe'ye ulaştık. Arabala-

83. İşçi Postası, 9 Şubat 1966.
84. Petrol-İş Gazetesi, 11 Şubat 1966.

rımızın üzerinde asılı pankartlarda grevi destekleyen sloganlar vardı. En önde bulunan cipin hoparlöründen şarkılar, türküler çalınıyor, grevi destekleyen konuşmalar yapılıyor, halk greve destek olmaya çağrılıyordu. Kamyonların üzerinde grev gözcüsü önlüğü ile yer alan işçiler güzel bir görüntü oluşturuyordu. Geçtiğimiz yerlerde halk bizi alkışlıyordu. Biz bu yolla grevi bütün İstanbul'a mal ediyorduk. Gözümün önünde şöyle bir görüntü var: Erzakları dağıttık. Yaşlıca bir grevci yokuş bir sokakta dağıtılan erzak paketlerinden birini zorlanarak yokuşun başındaki evine götürmeye çalışıyordu. Bu çabayı aşağıdan bir süre gözledim. Duygulandım. İşçinin bu hali içimi acıttı, bir yandan onları bu hale düşürenlere lanet ettim. Bir yandan da işçinin bu inatçılığı ve her türlü zorluğa katlanarak mücadele etme isteği, azmi göğsümü kabarttı. Bu işçiyle her türlü mücadeleyi verebiliriz diye düşündüm."

Çeşitli sendikalar greve maddi destekte bulunurlar. 18 ve 19 Şubat 1966 Cuma ve Cumartesi günleri işçilere 50'şer lira para dağıtılır. Türk-İş Birinci Bölge Temsilciliği tarafından 50 bin lira, Halil Tunç tarafından 25 bin lira, Paşabahçe Tekel Sendikası tarafından 35 bin lira temin edilmiştir[85].

Greve aktırılan paralar büyük bir titizlik içinde ve imza karşılığında işçilere dağıtılır. Şişmanoğlu bu konuda taşıdıkları hassasiyeti şöyle aktarıyor: "Çeşitli sendikalardan para yardımları gördük[86]. Ama işçiye dağıtırken imza karşılığı verdik. İstismarlar olmasın diye çok dikkatli davrandık. Çok sık tembih ettim aman bir şey kaçırmayın yarın zor durumda kalırız diye."

İŞÇİ POSTASI
10 ŞUBAT
Paşabahçe Şişe ve Cam İşçilerine
Tek erzak yardımını Petro-İş sendikası yaptı
Başkan Hepbir ve Topkar
yardımdevam edecek dedi
25 işçi tevkif edildi
Tarım-İş
Kongresi dün başladı

85. Grev Jurnali.
86. Şişmanoğlu'nun aktardığına göre bu yardımlar daha sonra sendika tarafından geri ödenir.

Dönemin gençlik örgütleri de greve destek olurlar. Gençlerin desteği daha çok moral destek özelliği taşır. Türkiye Milli Talebe Federasyonu(TMTF) grev yerinde konserler, tiyatro ve folklor gösterileri düzenler, ayrıca Vietnam fotoğraflarından oluşan bir sergi açar[87].

Grev için yapılmış dayanışma girişimlerinden biri de işçilerin İş Bankasındaki hesaplarını kapatma çağrısıdır. Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar yaptığı açıklamada Türk-İş 1. Bölge bünyesinde bulunan 250 bin işçiye Şişecam'ın en büyük hissedarı olan İş Bankasındaki hesaplarını kapatma çağrısı yapar[88]. Bu çağrı Türk-İş'in protokol imza etmesinin ardından 16 sendikanın bir araya gelmesiyle yapılan toplantıda bir kez daha yinelenir.[89]. Ancak bu çağrının etkisi konusunda bilgi edinilememiştir.

Grev sınırlı olsa da uluslararası destek görür. Alman Sendikalar Birliği (DGB) grevi destekleyen açıklama yapar, grev fonuna maddi destekte bulunacağını duyurur.[90] Alman ve Pakistanlı sendikacıların ziyareti Grev Jurnalinde şöyle aktarılmaktadır:

> "5 Mart 1966 günü saat 14'te İsmail Topkar, İbrahim Uluç, Zonguldak Maden İşçileri Sendikası'ndan 6 kişi, Alman İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkan vekili ve Pakistan İşçi Sendikaları Konfederasyonu G.Sekreteri sendikamızı ziyaret etmişlerdir. 2 yabancı misafir ve İsmail Topkar işçilere birer konuşma yapmışlardır. Misafirler özetle, grevin haklı olduğunu ve konfederasyonlarının desteğini temin edeceklerini ve grevi desteklediklerini bildirmişlerdir. İsmail Topkar, 145 bin lira para getirmiş grevci işçilere dağıtılmak üzere Mehmet Şişmanoğlu'na imza mukabilinde teslim etmiştir. Müteakiben davul zurna ile hep beraber oyunlar oynanmış, bu oyunlara yabancı misafirler de katılmışlardır".

İsmail Topkar'ın ifadesine göre greve* uluslararası basın da ilgi göstermiştir: "İşveren Konfederasyonu başkanının işyerinde grev yapıldığı

87. Son Saat, 13 Nisan 1966.
88. Akşam, 15 Şubat 1966.
89. Sabah, 7 Nisan 1966.
90. Tercüman, 9 Nisan 1966.
* İsmail Topkar ile yapılan 14 Aralık 2005 tarihli görüşme aksi belirtilmedikçe alıntılar bu görüşmeye aittir.

için uluslararası basının da dikkatini çekmişti. Almanya'dan, Belçika'dan gelmiş televizyoncularla bir basın toplantısı yaptım. Bu toplantıya Paşabahçe'den işçiler de kendi imkânlarıyla gelip katılmışlardı. Basın toplantısıyla grevi uluslararası kamuoyuna taşımış olduk."

Siyasi Partiler de greve destek olurlar. Grev yerini ziyaret edenler arasında siyasi parti temsilcileri, milletvekilleri, senatörler de vardır. İstanbul Milletvekilleri Muhittin Güven ve Kaya Özdemiroğlu 4 Nisan 1966 günü grevi ziyaret eder. Bütün partiler grevi desteklediler. Şişmanoğlu bu destek ziyaretlerinden hoşnut olduklarını belirterek "Dönemin İstanbul senatörü Tekin Arıburnu gelip ziyaret etmişti. Gelen giden oldukça grev yeri hareketleniyordu, iyi oluyordu" diyor.

Türk-İş ise grevin 20 Mart 1966 tarihinde imzaladığı protokolün işçilerce kabul edilmediği tarihe kadar grevi hararetle destekler. Türk-İş 1. Bölge temsilcisi grevin yürütümünde aktif görev üstlenir. Türk-İş işçilere 121 bin lira dağıtarak maddi destek sağlar[91]. Türk-İş'in Cam-iş ve Kristal-İş arasında yaşanan ihtilafta ağırlığı Kristal-İş'ten yana kullandığını gösteren bir diğer olay da Türk-İş 6. Olağan Genel Kurulunda yaşanır. Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy Genel Kurul salonunda bildiri dağıtmak isteyen Cam-İş yöneticileri Ali Akın ve Hasan Acar'ı tekme tokat salondan çıkarır[92]. Şişmanoğlu bu olayı şöyle aktarıyor:

> "Öğlen arasıydı ben salonda yoktum. Ali Ak ve Hasan Acar Genel Kurula geliyor. Grev aleyhine bildiri dağıtmak istiyor. Bizi 'komo-sosyalistlikle' suçluyorlar. Demirsoy bunları tekme tokat dışarı atıyor. Öğleden sonra toplantı açıldığında olayı kürsüden anlattı ve "işçiyi satanlarla bizim işimiz olamaz. Ayrıca biz tanıdık, bu arkadaşlar onların dediği gibi değil" dedi. Demirsoy 'Def olun, işveren köpekleri, Milleti zehirlemeğe mi geldiniz' derken aynı anda Kongre başkanlık divanı delegelere izahat veriyordu: Kovulanlar sarı sendikacılardır, İşçileri satmış bu kişilerin, beyannamelerini buna göre değerlendirin[93]".

---

91. İşçi Postası, 21 Şubat 1966.
92. İşçi Postası, 15 Mart 1966.
93. Ziya Hepbir'in Basın Açıklaması, "Paşabahçe Grevi Devam Edecek" Tarihsiz (Grevin başlamasından 58 gün sonra), Kristal-İş Sendikası Arşivi.

Dayanışma sürerken aydınların sanatçıların greve yeterince destek vermediğini düşünen grev komitesi 16 Nisan 1966 tarihinde Ziya Hepbir imzasıyla bir mektup yazarak sitemde bulunur. Mektupta şu ibarelere yer verilir: "Bugüne kadar toplumcu olduğunu iddia eden "özgür" aydınlarımızdan ses çıkmadı. "Sayın" profesörlerimiz bildiri neşretmediler. "Emekçi" yazarlarımız iki satır yazmadılar..." Bu mektup Karaca Tiyatrosu, Bulvar Tiyatrosu, Ulvi Uraz Tiyatrosu, Engin Cezzar-Gülriz Sururi Tiyatrosu'nun da aralarında olduğu 10 tiyatronun müdürlükleri ne gönderilir[94].

TİYATROLARA MEKTUP

Karaca Tiyatrosu, Bulvar Tiyatrosu, Ulvi Uraz Tiyatrosu, halk Tiyatrosu (Avni Dilligil), Arena Tiyatrosu, Azak Tiyatrosu (Gazanfer Özcan-Gönül Ülkü), Küçük Opera Tiyatrosu, Elhamra Tiyatrosu, Bakırköy Tiyatrosu, Engin Cezzar-Gulriz Sururi Tiyatrosu müdürlüklerine,

İstanbul, 16 Nisan 1966

Kıymetli san'at topluluğunuz mensuplarının, toplum sorunlarını yaşattığı kadar, bizatihi içinde yaşadığı da bilinmektedir. Türk toplum hayatının önderleri olduğu kadar, toplumumuzun felsefesini yaratan sizlerin Paşabahçe adını işitmediğinize ihtimal vermiyoruz.

Aileleri ile birlikte 10,000 kişilik bir kütlenin mukadderatı üzerinde kumar oynamak isteyen papyon kravatlı patronlar, Paşabahçe'dedir. Fabrika kapısına ekmek asarak pencereden tulumba tatlısı göstererek işçi ile alay eden Müdürler Paşabahçe'dedir. "Daha karılarınız mantosunu satmadı mı" diyen işveren vekilleri de oradadır. 3 senedir zam almayan, vasati ücreti saatte brüt 125 kuruş olan, 30 seneden fazla hizmetine karşılık saatte 150 kuruş alan işçi de oradadır.

Ancak Paşabahçe'de başka şeyler de vardır. Bükülmeyen bilek,

94. Paşabahçe Grevini Yürütme Komitesi Başkanı Ziya Hepbir'in Tiyatrolara Mektubu, Kristal-İş Sendikası Arşivi.

dönmeyen yüz, hakkını aramasını bilen şuur, haklı olduğuna inanan ruh, istismar edenlere karşı baş kaldırış ve kanunların bahşettiği direnme gücünü kullanan kollar. Tek kelime ile Paşabahçe işçisi Grev 75 gününü doldurmuştur. İşveren, dayandığı İş Bankası markalı koltuğunda, her ay eksilmeden aldığı maaşının tatlı rehaveti içindedir. İsnatları, iftiraları ve kanunsuzluk yaygaraları, gerçeklerin aynasına aksetmemiştir. Yetki şöyle dursun, uğruna can vereceğimiz en büyük teşekkülümüz, işverenle aynı paralele girdi ve bizi terketti. Grevimizi şimdi gerçekten emekten yana olanlar, milletimiz destekliyor.

Bugüne kadar, toplumcu olduğunu iddia eden "özgür" aydınlarımızdan ses çıkmadı."Sayın"profesörlerimizbildiri neşretmediler." Emekçi" yazarlarımız iki satır yazmadılar. İnanınız ki, bu grev, bir Umum Müdürün değişmesinden, Danıştay kararının tatbik edilmemesinden daha az önemli değildi.

Paşabahçe kelimesinin ardında yatan anlamı, sizlere daha uzun izah etmeğe luzüm görmüyoruz. Ancak sizlerin de sorunlarınızın ve sorunlarınızı anlayanlara ihtiyacınız olduğu bir vakıadır.

Dertleşen dostlar gibi sizlere yazıyoruz. Paşabahçe grevi, grev işçileri ve aileleri destek ve yardım arıyorlar.

Sayın topluluğunuz da, haklı grevimize yardımcı olmak fikrinde midir? Kesin olarak bu düşüncede iseniz, yardımınız usul ve şeklini en kısa zamanda bildirmeniz ve açıklamanızı rica ederim.

Saygılarımızla,

Paşabahçe Grevini Yürütme Komitesi Başkanı
Ziya Hepbir

Basında grev

Grev Komitesi "emekçi yazarlarımız iki satır yazmadılar" diye yakınsa da grev basında geniş yankı bulmuştur. Gazetelerde greve ilişkin yapılmış haberlerin yanı sıra yorum yazıları da yer alır. Grev sadece haber olarak değil yorum ve değerlendirme yazılarıyla da basında ele alınır ve işlenir. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Paşabahçe Destanı" başlıklı şi-

iri 29 Nisan 1966 tarihli Yön'de yayınlanır. Basında greve ilişkin karikatürlere de rastlanır. Grev boyunca hemen hemen her gün çeşitli gazetelerde habere rastlamak mümkündür. Gazetelerde yer alan haberler genellikle nesnel haberler olup tarafların görüşlerini bir arada vermeye ve grev yerinden kapsamlı bilgi aktarmaya yöneliktir. Gazetelerde grevciler aleyhinde bir atmosfere rastlanmaz tersine zaman zaman sempati içeren haberlere de rastlanır. Ancak bununla birlikte ön yargılı gazete haberlerine de rastlamak mümkündür. Grev yerinde işçilerin eşlerinin ve çocuklarının grev önlüğü giymesi ve nöbet tutması 2 Şubat 1966 tarihli Yeni İstanbul gazetesi tarafından "Hafiflik örneği" başlığıyla vermekteydi. 23 Mart 1966 tarihli Cumhuriyet gazetesi ise büyük ölçüde sendikaya ve işçilere yüklenen imzasız bir yorum yazısına yer veriyordu.

Kendi Kendimizi Tenkid
Paşabahçe olayı

Paşabahçedeki grev ve çıkarılan olaylar, iyi niyetle yürütülmesi gereken grev ve lokavt kanunu ile bu kanuna bağlı sistemi dejenere eden bir yön alıyor. Önce hata, toplu sözleşme, grev ve lokavt kanununun uygulanmasında yargı organlarının birbirine çelişik kararlar almasından ve toplu sözleşme hakkı konusunda bir prensibe varılmamış olmasından gelmektedir. Bu çelişmelerden maalesef bir kısım sendikacılarımız da, işverenlerimiz de faydalanıyorlar ve dolayısıyla hem işçileri temsil eden büyük teşekküllerin zaafa uğraması tehlikesi doğduğu gibi, hem de çalışma hayatımızda gereksiz huzursuzluklar çıkıyor.

Paşabahçe olayı böyle bir gelişme içindedir ve bir hatalı karar

arkasından hatalı davranışlar Türk-İş'le işverenler Sendikası arasındaki protokola rağmen grevi devam ettirmektedir.
Hukukî bağlantılar kadar karşılıklı iyi niyete dayanması gereken toplu sözleşme ve grev konusunda işçiler her halde işverenler kadar dikkatli olmak zorunluluğundadırlar. Zira çalışma düzeni, ancak dengeli münasebetlerle devam ettirilebilir, dengesizlikte ısrar edilince o düzen düzen olmaktan çıkar.
Cumhuriyet, 23 Mart 1966

İsmail Cem Cumhuriyet'te İlhan Selçuk Yön'de greve ilişkin yorumlar kaleme alırlar. Çeşitli sendikalarda danışmanlık da yapan gazeteci Adil Aşçıoğlu da Yön'de Paşabahçe grevine ilişkin çok sayıda yazı kaleme alır. Cem grevi, "bazı olaylar vardır, kendi çerçevelerinin çok ötesinde anlam taşır, hayli derinde yatan nedenlerin berraklaşmasını sağlarlar" şeklinde değerlendirmektedir[95]. İlhan Selçuk ise "Paşabahçe'den İş Bankası Çiftliğine" başlıklı yazısında Şişecam ve İş Bankasına ağır ithamlarda bulunmaktadır[96]:

"Emekçi vatandaşlarımızın düşürüldüğü çıkmazlarda nasıl kıvrandıklarını gördükçe utanıyorum.
Aslında devlet hazinelerinden ayda binlerce lira alan Şahap Kocatopçu, devlet hazinesinin fabrikası başında olacak ve aynı zamanda özel teşebbüsün memuru olacak...
Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasının sahibi İş Bankasının Genel Müdürü yılda 350 bin lirayı aşkın parayı da devlet hazinesinden alacak. Ve sonra devletin işçileri günde iki buçuk lira için greve kalkışacaklar ve yoldaki vatandaşlardan "bir kuruş da olsa" yardım isteyecekler.
Hey gidi Atatürk'ün Cumhuriyeti, seni ne hale getirmişler ve hey gidi Atatürk'ün Bankası seni nasıl çiftlik haline getirmişler!"

95. İsmail Cem, "Paşabahçe Grevi ve Türk-İş'in Tutumu", Cumhuriyet, 5 Nisan 1966 (yazının tam metni ekte yer almaktadır).
96. İlhan Selçuk, "Paşabahçe'den İş Bankası Çiftliği'ne", Yön, 13 Mayıs 1966, Sayı, 163 (yazının tam metni ekte yer almaktadır).

Grevin yarattığı yankılar açısından ilginç bir nokta olarak yurtdışından yayın yapan Bizim Radyo'nun[97] greve özel bir önem vermesi, hemen hergün grevle ilgili gelişmeleri aktarması sayılabilir. Bu konuda Şişmanoğlu şunları söylüyor:

> "Bizim grevimiz hemen her gün akşam 8.00-8.30 civarında Bizim Radyo'da yayınlanırdı. Buralarda çok dinlenirdi. Bu radyo Şahap Kocatopçu'ya 'Topçuoğlu, hinoğlu' derdi. Adeta sermayeye karşı bir savaş açmışız görüntüsü vardı. Hâlbuki biz ne bu radyodan kimseyi tanıyorduk ne de demeç filan vermişliğimiz vardı. Fakat öyle haberler veriyordu ki şaşırıyorduk. Mesela burada Enver'in kahvesi diye bir kahve vardı. Şişmanoğlu Enver'in kahvesinde yaptığı konuşmada şunları söyledi şeklinde yayın yapıyorlar. 'Şişmanoğlu o büyük savaşçı hinoğlu'nu yenecektir' diyorlardı."

Petrol-İş'in unutulmaz dayanışması

Paşabahçe grevi sırasında Petrol-İş Sendikası ve Genel Başkanı Ziya Hepbir özel bir role sahiptir. Grev sırasında Petrol-İş Sendikasının Kristal-İş'e verdiği destek sendikal tarih açısından eşine az rastlanır unutulmaz bir destektir. Petrol-İş'in desteği soyut ve sözel bir destek değil ete kemiğe bürünmüş ve her alanda görülen bir destektir. 1947 Dönemi sendikacılarından olan Ziya Hepbir kardeş bir sendikanın grevini desteklemenin ötesinde grevin bizzat yürütücüsü, sözcüsü olarak rol üstlenmiştir. Hepbir, grev yürütme ve koordinasyon komitelerinin başkanı olarak Kristal-İş'in genç yöneticilerine

YÖN
HAFTALIK GAZETE
29 NİSAN 1966
PAŞABAHÇE DESTANI
Fazıl Hüsnü Dağlarca

97. Dönemin Bizim Radyo kayıtları TÜSTAV ve Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü (USTE) envanterinde bulunmadığından bu yayınların içeriği ile ilgili ayrıntılı bilgi edinilememiştir.

yardımcı olmuş, kendi sendikasının parasal, teknik ve personel olarak bütün imkânlarını Kristal-İş'in hizmetine vermiş, ayrıca komitesi başkanı olarak grevin kamuoyuna dönük çalışmalarını, basın ve halkla ilişkiler faaliyetini yürütmüştür.

Ziya Hepbir

Ziya Hepbir Paşabahçe grevine duyduğu ilginin nedenini şöyle açıklamaktadır:

"Benim sendikam 1950 senesinde Beykoz'da kuruldu. Ben her şeyden evvel bu bölgenin çocuğuyum. Buradaki insanların çoğuyla tanışırım, greve ilgim biraz da buradan kaynaklandı. 1957 yılında cam fabrikasının asgari ücreti tespit edilirken Hasan Türkay, Lütfü Ak geldi, ben o sıralarda Bursa'da hastanede yatıyordum. Benden rica ettiler. Komisyona işçi temsilcisi olarak katıl diye. O zaman Şahap Kocatopçu ile sıkı bir pazarlık yaptık. O dönem için olumlu sayılacak bir ücret belirledik."

"Biz Petrol-İş olarak Türkiye'nin en iyi sözleşmelerini yapıyor ve kitapçık olarak basıp işçilere dağıtıyorduk. Kundura'da, Cam'da, Tekel'de çalışan aynı mahallenin çocukları akşamları, kahvede, evde ya da başka bir yerde buluşuyorlardı. Cam-İş sözleşmesiyle bizim yaptığımızı kıyaslıyorlardı. Cam-İş sözleşmesini berbat buluyorlardı. Daha sonra cam grevinin komitesinde başkanlık yapmamda iyi sözleşmeler imzalamış olmam nedeniyle güven duyulmasının payı olmuştur."

"Greve çıkacakları zaman Kristal-İş İcra Kurulu, Şişmanoğlu, Manavoğlu ve Yusuf Topçu bana geldiler destek istediler. 'Bir şartla' dedim. 'Nedir' diye sordular. 'Bütün fabrika greve çıkarsa desteklerim' dedim. Bir toplantı yapın dedim, eğer

orada yüzde yüz ittifak çıkarsa ben bu kavgayı sizinle beraber her yerde, mahkemede de Türk-İş'te de veririm dedim. İspirto fabrikasında toplantı yaptılar. Girdim toplantıda konuştum, destek vaat ettim. Ertesi gün grev başladı. Fabrikanın önüne gittim, Fabrikanın önünde grevcilere seslendim."
Grev başlar başlamaz tam teçhizatlı eğitim arabamızı grevcilerin emrine verdik. Örgütlenme dairesinden deneyimli arkadaşlarımızı görevlendirdik. Grev sonuna kadar bölgede görev yaptılar."

Paşabahçe grevinin yürütümü için bir grev komitesi oluşturulur. Aynı zamanda Türk-İş'in 1. Bölgede oluşturduğu Grev Koordinasyon Kurulu vardır. Ancak grevde etkin olan grev komitesidir. Ziya Hepbir komitenin oluşumu konusunda şunları söylüyor: "Sanıyorum bir gün sonraydı Türk-İş üyesi sendikaları toplantıya çağırdık. 11-12 sendika oturduk, konuştuk. Grev komitesini kurduk. Türk-İş doğrudan işin içinde değildi, ama 1. Bölge temsilcisi İsmail Topkar oradaydı. Zaten yukarıdakiler pek sıcak bakmıyorlardı, işkolunda sözleşme varken, işyerinde sözleşme meselesine. Maceracılık olarak görüyorlardı."

Petrol-İş Sendikası, Türk-İş grevden desteğini çektikten sonra da grevi desteklemeye devam edecek ve bu nedenle Kristal-İş Sendikası ile birlikte en ağır cezayı alacak ve 15 ay süreyle Türk-İş üyeliğinden geçici olarak uzaklaştırılacaktır.

Greve karşı işveren cephesi: Konfederasyonlar savaşı

Grev başladığı andan itibaren yoğun bir propaganda savaşına sahne olur. İşveren elindeki bütün imkânları kullanarak işçileri grevden vazgeçirmeye çalışırken, sendika hem işverenin aleyhte propagandalarına yanıt verecek hem de işçilerin morallerini ve mücadele azmini diri tutacak yöntemler kullanır. Şişmanoğlu propaganda savaşları konusunda şunları aktardı:

"İşçinin moralini diri tutmak için İncirköy'de, Sultaniye çayırında sürekli davul zurna çaldırırdık. Sendika binasından pikap çalardık. İşveren hoparlörler koydurmuş, sürekli propaganda yapıyordu. Hatta bunlardan biri Cam-İş yöneticilerinden Seyfettin Beceren'di. İçeriden mikrofonla konuşup 'arkadaşlar ben Seyfettin Beceren sizi bu maceradan vazgeçmeye çağırıyorum' derdi. Biz de kendi propagandamızı yapıyor 'onlara inanmayın' diyorduk. İşverenlerin çok sadık bir idari işler müdürü vardı Yekta Bey diye, grevi kırmak için çok uğraşırdı. O sıralarda 'yektayem' diye meşhur bir şarkı vardı biz de onu çok sık çalardık, işverene nazire olsun diye."

"Propaganda faaliyetlerimizde kullandığımız yöntemlerden birisi de karikatürdü. Bir arkadaşımız vardı. Fabrikanın duvarına karikatürler çizerdi. Bir tanesini hatırlıyorum: Beni çizmişler arkamda ayak izleri bırakarak yürüyorum, peşimden de kalabalıklar geliyor. Altına da 'Şişmanoğlu izindeyiz' yazıyordu."

"Günlerimiz karşılıklı kinayelerle, propagandalarla geçiyordu. Petrol-İş sendikası üzerinde ses düzeneği olan bir aracı bize tahsis etmişti. Bu araçla mahalleleri dolaşıyor, işverenin grevin aleyhine oluşturmaya çalıştığı havayı kırmak istiyorduk. Bu işle görevli olan arkadaşımız Mustafa Özabacı'ydı, yıllarca Paşabahçe'de temsilcilik falan yaptı. Sosyalist görüşlü bir arkadaşımızdı."

İşverenler tarafından kullanılan bazı propaganda yöntemleri işçileri çok incitmiş olmalı ki, greve destek istemek için yazılan bir

mektupta şu görüşler yer alıyor: "Fabrika kapısına ekmek asarak, pencereden tulumba tatlısı göstererek işçiyle alay eden müdürler Paşabahçe'dedir.[98]"

Şahap Kocatopçu'nun Başkanı olduğu Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ve üye sendikalar Paşabahçe grevinin 13. gününde gazetelere verdikleri ilanla grevi "şiddetle protesto eder" ve "işveren sendikasını manen ve maddeten desteklediklerini" ilan ederler. İlan, Şişecam'ın greve ilişkin tezlerini destek mahiyettedir. Fabrikada sözleşme varken 275 sayılı Yasanın boşluklarından yararlanarak grev yapmanın, çalışma barışı prensiplerini hiçe saymak, şahsi kapris ve çıkarlar uğruna işçinin ve memleketin kaderiyle oynamak olduğunu ileri sürerler.

İşveren Sendikalarının İlanı

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu ve Konfederasyona bağlı aşağıda isimleri yazılı üye işveren teşekkülleri olarak, Cam Sanayii İşverenleri Sendikamıza mensup Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları AŞ'nin Paşabahçe fabrikasında, halen işyerinde mer'i ve bütün hükümleriyle muteber olarak uygulanmakta bulunan toplu iş sözleşmesine rağmen 275 sayılı kanunun mevcut boşluklarından bilistifade ve memleketimizde henüz gelişmeye başlayan Toplu Görüşme Sisteminin işyerinde huzur, istikrar ve çalışma barışı prensiplerini de hiçe sayarak sırf şahsî kapris ve çıkarlarının gerçekleşmesi için 2000 işçinin kaderi ve memleket ekonomisinin hayatiyetine cidden müessir hatalı ve haksız grev kararını şiddetle protesto eder, gerek işvereni gerekse işverenin mensup bulunduğu işveren sendikasını manen ve maddeten bütün gücümüzle desteklemekte olduğumuzu sayın KAMUOYUNA duyururuz.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
Türkiye Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası (M. E. S. S.)
Türkiye Tekstil İşverenler Sendikası
Türkiye Kimya Sanayii İşverenleri Sendikası

98. Ziya Hepbir tarafından 16 Nisan 1966 tarihinde yazılan mektup. Kristal-İş Sendikası Arşivi.

Türkiye Matbaacılık Sanayi İşverenleri Sendikası
Türkiye Gıda Sanayi İşverenleri Sendikası
Türkiye Toprak Sanayi İşverenleri Sendikası
Türkiye Ağaç Sanayi İşverenleri Sendikası
Türkiye Deri Sanayi İşverenleri Sendikası
Türkiye Banka İşverenleri Sendikası
Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası
Türkiye Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşverenleri Sendikası (T.0.L.E)
Türkiye Tarım İşverenleri Sendikası

Kaynak: Milliyet, 13 Şubat 1966

İmzalardan da anlaşılacağı gibi Türkiye sermayesinin büyük örgütlerinin tamamı greve karşıdır. Türk-İş ise yaptığı karşı açıklama ile işverenleri cam greviyle ilgili gerçekleri tahrif etmekle suçlar[99].İşverenlerin topluca cam işverenlerini desteklemesi, işçi basınında sert eleştirilere uğrar. Petrol-İş dergisinde yer alan "Nanik" başlıklı bir köşede şu şekilde hicvedilir:

> "Büyük gazetelerde ilanlar: Bütün işverenler, Paşabahçe İşverenini destekliyormuş. Sanki yeni bir şeymiş gibi. Ayol hiç işverenin, işvereni desteklemediği görülmüş mü? Şimdiye kadar hep gizli yaparlardı artık açığa vurdular. Aman sayın işverenler, birbirinize destek olurken dikkat edin de bir yerinize bir şey olmasın. Malum ya çoğunuzun kazıkçılığı meşhurdur."[100]

İşveren sendikalarının ilanı sadece işçi sendikalarının değil, bir işveren sendikasının da tepkisine neden olur. Anadolu Gazete Sahipleri Sendikası yayınladığı bildiri ile grevi desteklediği gibi bildiriye imza koyan işveren örgütlerini protesto eder. Anadolu Gazete Sahipleri Sendikası ayda 30-40 bin lira maaş alan işveren sendikası yöneticilerinin, peynir ekmekle geçinen, ilaçsız ve doktorsuz çalışan işçilerin grevine karşı çıkmasını esefle karşıladığını kamuoyuna duyurur[101].

---

99. Cumhuriyet, 15 Şubat 1966.
100. Petrol-İş Gazetesi, 19 Şubat 1966.
101. Akşam, 17 Şubat 1966.

İşverenin davasına ret: Grev yasal

Grev öncesinde grevin kanunsuz olduğunu iddia eden işveren, grev başlar başlamaz mahkemeden grevin kanunsuz olduğunun tespiti ile dördü Kristal-İş yöneticisi olmak üzere 11 kişinin tutuklanmasını ve günlük 500 bin lirayı bulan zararın tazmin edilmesini ister. İşverenin Kristal-İş yöneticileri dışında grevin sorumlusu olarak tutuklanmasını istediği sendikacılar arasında Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar, Petrol-İş Genel Başkanı Ziya Hepbir, Mehmet Ali Sarı ve Zeki Gedik de vardır[102]. İşverenin bu tutumunda grevi yargı yoluyla engelleme amacı yanında diğer sendikacıları da hedef tahtasına oturtarak grevin etrafındaki desteği zayıflatma girişimi de olabilir. Fakat öyle anlaşılıyor ki sadece Kristal-İş yöneticileri değil, grevi destekleyen sendikaların başkanları da grevin meşruiyetine iyice inanmışlardır. İşverenin milyonlara varan tazminat talebi karşısında bir tür meydan okumaktan geri durmazlar: "2457 kişinin katıldığı grevde fabrikanın günlük zararı yarım milyon liranın üstündedir. Mahkeme grevin kanunsuz olduğu hakkında karar verirse, sendika olarak tazminatı taksitlerle ödemeye hazırız.[103]"

Grevin 18. gününde mahkemeden karar çıkar. İstanbul 22. Asliye Hukuk Mahkemesi gevin kanunsuz olmadığına karar verir[104]. Mahkeme kararında "işkolunda toplu sözleşme mevcut iken işyerinde toplu sözleşme yapılamaz diye kanunda bir madde yoktur. Bu haktan grev hakkı kendiliğinden doğar. Dolayısıyla grev kanunidir" denir. Mahkemenin kararı salonu dolduran işçiler tarafından "yaşasın adalet" sloganlarıyla se-

Son Havadis

Kristal - İş'in grevi kanunî

Mahkeme, işyerinde toplu sözleşmeye

Kristal-İş'in grevi

102. Son Saat, 10 Şubat 1966.
103. Son Saat, 10 Şubat 1966.
104. İstanbul 22. Asliye Hukuk Mahkemesinin Esas 966/65, Karar 966/62 sayılı ve 17.2.1966 tarihli kararı. Kristal-İş Sendikası Arşivi.

vinçle karşılanır[105]. Şişmanoğlu mahkeme izlenimlerini şöyle aktarır:

"Davanın görüleceği gün biz buradan bir kalabalık götürdük. Adliye sarayını doldurduk. Başka sendikacılar da vardı. Adeta gövde gösterisi yaptık. Mahkeme salonuna topluca girdik. Oturacak yer yoktu. Hatta hakim bir ara bizi uyardı biraz geri çıkın, üzerimize yıkılacaksınız diye. Sonra 'biz mi karar vereceğiz siz mi koparıp alacaksınız' dedi. Duruşma açıldı, 'Kanunsuz grev talebinin reddine karar verildi' deyince mahkeme salonunda bir alkış koptu. Hâkim de şaşırdı."

Mahkeme kararıyla işverenin greve ilişkin yasadışılılık savı ortadan kalkarken, grevin hukuka uygun olduğu yargı yoluyla da tescil edilmiş olur. Cam işverenleri kararı temyiz edeceklerini söyleseler bile kamuoyu karşısında "esaslı" bir dayanaktan yoksundurlar artık[106]. Mahkeme hiçbir tartışmaya yer vermeyecek bir biçimde grevin yasal olduğuna karar vermiştir[107]. Mahkemenin kararında şöyle deniyordu:

"Hak ve menfaat ihtilaflarında ne gibi kayıt ve şartların tahakkuku halinde greve gidilebileceği hususu Kanunda ayrı ayrı tasrih edilmiştir. Bu işyerinde iş kolu seviyesinde bir Toplu Sözleşme mevcut iken bu Toplu Sözleşmenin yürürlükte bulunduğu müddet içinde iş yeri seviyesinde ayrı bir toplu sözleşmenin yapılabileceği davacı vekili tarafından da kabul edilmektedir. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi kararında İş Kolu seviyesinde bir Toplu Sözleşme varken işyeri seviyesinde başka bir Toplu Sözleşmenin yapılamayacağı hakkında da Kanunda bir sarahat bulunmadığı mucip sebebini bir hareket noktası olarak kabul etmiş bulunmaktadır. Bu kararda böyle bir Toplu Sözleşmenin yapılabilmesi için ayrıca kayıtlayıcı bazı hükümlerinde sevk edilmiş olması mutlak bir hakkın esasına müessir telakki edilmemektedir. Böyle bir şartın mevcudiyetine lüzum görüldüğü takdirde bunun yetki verilirken nazara alınması ona gö-

105. Son Havadis, 18 Şubat 1966.
106. Son Havadis, 19 Şubat 1966.
107. İstanbul 22. Asliye Hukuk Mahkemesinin, 966/65 Esas, 966/62 Karar sayılı ve 17.2.966 tarihli kararı.

re yetki verilmesi veya verilmemesi icap eder. Böyle bir Sözleşmenin yapılabileceği kabul edilmiş ve davacıya bu hususta kesin olarak yetki verilmiş olduktan sonra 275 sayılı Kanunun 19. maddesi gereğince grev hakkı kendiliğinden doğar. Bu hak yetki almış olmanın Kanuni ve tabii olan bir neticesidir.

İşkolu seviyesinde yapılan bir Toplu Sözleşme ancak ana hatları ihtiva edebilecek bir Sözleşmedir. İşyerinin bütün hususiyeti göz önünde tutularak yapılacak bir anlaşma ancak işyeri seviyesindeki bir sözleşme ile mümkündür.

İşkolu seviyesinde yapılan Toplu Sözleşmenin 9. Maddesiyle davacı işyerine ait ücretlere muayyen miktarda zam konusunun da ayrıca nazara alındığı görülmüş ise de bir işyerinin özelliği yalnız ücrete münhasır olmamakla beraber yine mahkememizin görüşüne göre bu ücret konusunun tekrar ele alınmasına ve daha etraflı bir tetkike tabi tutulmasına mani teşkil edecek bir hükümde mevcut değildir.

Bütün görüşmelerden sonra dahi varılan bir neticeyi kabul etmeyerek grev kararı almaya yetkisi olan bir teşekkülün bu hareketini Kanuna uygun olmayan bir grev hareketi olarak kabulüne imkan görülmemiştir. Bu sebeple öne sürülen ve istinat edilen sebeplere göre grev kararının Kanunsuz olduğu yolundaki iddiasının reddine 400 lira avukatlık ücretinin davacıdan alınarak davalıya verilmesine 15 lira red harcının davacıya tahmiline, Yargıtay yolu açık olmak üzere 17/2/966 tarihinde münferiden verilen karar taraf vekillerine açık olarak bildirildi."

İşverenin grevi baskı altına alma çabaları çerçevesinde sık sık mahkemelere başvurduğu görülür. Sendika Genel Başkanı ve Merkez Yönetim Kurulu üyeleri, Grev Komitesi üyeleri ve grevciler hakkında suç duyurularında bulunur, ceza davaları açar. Bazı Grevci işçiler hürriyeti tehdit ve hakaretten gözaltına alınıp mahkemelere çıkarılır. M. Şişmanoğlu "hakaret ve çalışma hürriyetini engellemekten açılmış ceza davalarının tamamının beraatla sonuçlandığını" söylüyor.

O dönem Petrol-İş Sendikasının avukatı olan Cengiz (Şener) Abbasgil grev sırasında Paşabahçe'de görevlendirilmiş hukukçulardan biridir.

O günlerde üstlendiği göreve ilişkin şunları söyledi:*

"Bu arada biz Petrol-İş sendikası hukuk servisinde görevliydik. Grev başlayınca bana 'sen artık grevde görevlisin. Sabah doğrudan Paşabahçe'ye gideceksin. Akşam oradan evine gideceksin veyahut orada kalacaksın' dediler. Nitekim öyle oldu. Sabah sendika binasına gidiyordum. Orada çoğu sendika yöneticisi olan grev komitesiyle toplantı yapardık. Günlük program çıkartıp harekete geçerdik. Yaptığımız işlerin başında günde üç kez fabrikanın etrafını dolaşmak vardı. Hem grev gözcülerini kontrol ediyorduk hem de greve dışarıdan müdahale var mı, yok mu, mal çıkıyor mu, çıkmıyor mu ona bakıyorduk. 83 gün bu böyle sürdü. Her gün de karakolluk oluyorduk. Yok efendim işveren girerken yan baktın, yok çıkarken mani oldun, mal götürdün, mal getirdin gibi ihtilaflar nedeniyle sabah karakolda, öğleden sonra Beykoz adliyesinde oluyorduk. Bizim de şikâyetlerimiz oluyordu ama daha çok işverenin şikâyetleri oluyordu. Ama bunların tamamına yakınından bir sonuç alamadılar. Grevi ilginç kılan yönlerden biri de işverenin bütün yolları denemesine rağmen işçilerin grevden vazgeçmemiş olmasıdır."

"İstenmeyen işveren Kocatopçu"

Mahkeme kararına rağmen grevi tanımama tavrını sürdüren Genel Müdür Şahap Kocatopçu Türk-İş tarafından "istenmeyen işveren" ilan edilir. Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar yaptığı basın toplantısında "Şahap Kocatopçu'nun Türk-İş tarafından Türkiye'nin 1 numaralı istenmeyen ve istismarcı işvereni ilan edildiğini" açıklar[108].

İsmail Topkar, Şahap Kocatopçu'nun "istenmeyen işveren" ilan edilmesinin gerekçesini açıklarken Kocatopçu'nun işçilere karşı hasmane yaklaşımının, "kraldan çok kralcı" tutumunun yol açabileceği tehlikelere dikkat çeker ve Kocatopçu'nun hizmet ettiği kesimlerin de aleyhine çalıştığını dile getirir:

---

* Cengiz (Şener) Abbasgil ile yapılan 9 Mart 2006 tarihli görüşme.

108. Cumhuriyet, 22 Şubat 1966.

"Sayın Kocatopçu, Türkiye gibi geri kalmış bir ülkede istismar nazariyesinin uygulayıcısı olarak çok yanlış bir yoldadır. Sermaye aleyhine olduğu kadar Türkiye'nin emek ve sermaye ilişkileri açısından en kötü ve tehlikeli bir yolu seçmiştir. Sermaye aleyhine yakışıksız bir yolda emeğe kan kusturmaktadır. Bu tarz tutum ve davranış ancak memleketimizde komünizm tutumu saçar ve bu tohumları filizlendirir ki, biz Türk işçileri bunun şiddetle karşısındayız."[109]

Kocatopçu'nun greve yönelik izlediği yöntemler kendisine karşı tepkinin oluşmasına, bir anlamda işçinin "hedef tahtasına" oturtulmasına yol açmıştır. Ziya Hepbir ilginç bir örnek anlatmaktadır. "Grevin ilk günlerinde Şahap Kocatopçu tulumba tatlılarını ipe dizdirerek fabrikanın kapısına astırmıştı. Böylece işçiye fabrikada çalışırsan tulumba tatlısı yersin, dışarı çıkarsan aç kalırsın mesajı verilmek isteniyordu." Kocatopçu'nun tutumuna ilişkin benzer bir örnek de Mehmet Şişmanoğlu tarafından aktarılıyor: "Fabrikada çalışan memurlar yemek saatlerinde yemeklerini pencerelerden grevci işçilere göstermek suretiyle onları imrendirerek tahrik etmek istiyorlardı."

Şahap Kocatopçu'ya yönelik bu tepkiler 5 Şubat günü Paşabahçe'de yapılan mitingde taşınan pankartlara da yansıdı:"Kocatopçu iki çocukla 6 bin lira alırken 6 çocukla 400 lira alanları düşündü mü?", "Fabrikaya geldiğinden beri hangi işçiye cebinden bir kuruş olsun çıkarıp verdin." Kocatopçu'yu hedef alan benzer sloganlar 26 Şubat günü yapılan Tophane-Taksim yürüyüşü sırasında da taşınır: "Kocatopçu bizi istismar edemez", "İşçisine zam vermeyen işverene zavallı derim", "Kocatopçu koca Lüpçü".

İşçilerin Kocatopçu'ya duydukları tepkiyi göstermek üzere Kocatopçu'nun Topağacı'nda bulunan evinin önüne sesiz bir yürüyüş düzenleneceği ilan edilir. Hedeflenen Tophane-Taksim yürüyüşünün güzergâhını Teşvikiye Topağacı'nda bulunan Kocatopçu'nun evinin önüne kadar uzatmaktır. İsmail Topkar Kocatopçu'nun evinin önüne gitmekteki muratlarını kamuoyuna şöyle açıklar: "Sayın Kocatopçu'nun evinin önünden de geçeceğiz. Sıcak odalarının pencerelerinden baksınlar da iş-

109. Milliyet, 22 Şubat 1966.

çinin sefil halini görsünler."[110] Fakat bu yürüyüşe Taksim'de son verilir. Kocatopçu'nun evinin önüne gidilmez. Şişmanoğlu bu karar değişikliğine ilişkin gerekçeleri tam hatırlamamakla beraber ya Emniyetin güzergâhın uzatılmasına izin vermediğini ya da Türk-İş'ten böyle bir talebin gelmiş olabileceğini söylemektedir.

Şahap Kocatopçu'nun grevdeki rolü konusunda Ziya Hepbir, "Eğer Şahap Kocatopçu olmayıp da başka biri olsaydı bu olaylar böyle yaşanmazdı" görüşünü dile getirmektedir. Şahap Kocatopçu ise grevle ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır[111].

> "İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nu kurmak için bir araya geldik ve kurduk. Daha sonra işçiler ben oraya başkan oldum diye grev yaptılar. Başkanlığım sırasındaki grev 60-70 gün sürdü. Grev sırasında Paşabahçe'den işçiler evime gelip beni çok sevdiklerini ama sendikanın bunu istediğini söylediler. Türkiye'de sosyal barışın sorumluluğunu taşıyorsunuz ve işçi sendikaları bencil çalışmalar içinde olduğu için haklı olduğunuz yerde bile grev yapıyordu"

Kocatopçu, bir başka söyleşide de* benzer görüşleri tekrarlamakla ve TİSK Başkanı olur olmaz sendikanın buna kızarak grev yaptığını ileri sürmektedir. Ancak Kocatopçu'nun bu iddiası doğru değildir. Çünkü Kocatopçu grevden dört yıl önce 20 Aralık 2962 tarihinde TİSK Başkanı olmuştur.

Boğazı aşan grev

Grevin 27. gününde Paşabahçe işçileri grevi Paşabahçe'nin dışına taşırlar. Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar konu ile ilgili yapmış olduğu basın açıklamasında[112] 27 günden beri Paşabahçe'de devam eden 2499 grevci işçinin aileleri ve çocukları Türk-İş 1. Bölge Temsilciğine bağlı sendikalarımızın desteği ile bugün Karaköy, Tophane, Fındıklı, Kabataş, Dolmabahçe, ve Gümüşsuyu istikametinden hareketle

---

110. Milliyet, 22 Şubat 1966.
111. İşveren Dergisi, Ocak-Şubat-Mart 2005.
112. Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar'ın 26 Şubat 1966 tarihli basın açıklaması. Kristal-İş Sendikası Arşivi.
* Şişecam Dergisi, Mart-Nisan 2006.

Grevciler boğazı aşıyor, Kristal-İş Arşivi.

Taksim abidesine bir çelenk koymak üzere sessiz bir yürüyüş yapacağını duyurmaktadır. Topkar bu basın açıklamasında işverene ağır ithamlar yönelterek şu görüşlere yer vermektedir:

"Yürüyüşümüzün amacı 20 senelik işçinin 160 kuruş saat ücreti ile kıvrandırılarak veremden kan kusar hale getirilmesine karşı harekete geçilmiştir. İşveren Konfederasyonu Başkanı Kocatopçu'nun bir sefalet temsilcisi olduğunu gösteren bu hareketini memleketimiz için iç acısı bir zarar olarak görmekteyim.

Biz Türk İşçileri, Kocatopçu'nun yarattığı karanlık sefalet perdesi arkasında kalkınacağına asla inanmıyoruz. İyi işverenleri tenzih ederek belirtelim ki Kocatopçu ve onun gibi meziyeti istismar olan İşverenlere karşı son dersi vermeğe ve Türkiye'yi bir sosyal adalet ülkesi haline getirmeye kararlıyız."

Grev Jurnaline göre grevci işçilerin boğazı aşarak Taksim meydanına yaptıkları yürüyüş şöyle gerçekleşir:

"26 Şubat 1966 Cumartesi günü Türk-İş Birinci Bölge Temsilcinin aracılığı ile Denizcilik Bankası şehir hatlarına ait Suadiye gemisi saati 1298 lira olmak üzere kiralanmış, saat sabah 10.15 de Paşabahçe vapur iskelesinden grevci işçiler aile ve çocukları ile bu vapurla hareket etmişler, saat 10.50 de Galata köprüsü Kadıköy iskelesine çıkılmış, Galata

Grevcilerin çocukları Taksim'e yürüyor, Cumhuryert Arşivi.

Rıhtım Cad. Anadolu Sigorta Hanı (Bu binada şişe ve cam fabrikaları genel müdürlüğü ikamet eder) önünden başlamak üzere Denizcilik Bankası binasının önündeki meydana doğru kortej dizilmiştir. Kortej yürüyüşe geçmeden evvel bir dakika saygı duruşunu müteakip; G.Başkan Mehmet Şişmanoğlu ve grev komitesi, sendika Paşabahçe Şube Başkanı İrfan Manavoğlu tarafından Basın mensuplarının da huzurunda işveren Genel Müdür, Şahap Kocatopçu ya verilmek üzere Personel Müdürü Müfit Erenli'ye bir buket takdim edilmiştir. Müteakiben kortej, İsmail Topkar'ın Petrol-İş'e ait hoparlörlü Eğitim Arabası ile kumandası altında, ön safta Türk-İş 1. Bölge ve bağlı sendikalar filamaları ile birlikte, müteakiben grevci 2 kız Atatürk portresi, grevci 2 işçi üzerinde Türk-İş ve Kristal-İş yazılı çelenk, müteakiben işvereni protesto maksadıyla hazırlanan dövizlerle birlikte grevci işçilerin aile ve çocukları, müteakiben gene ellerinde dövizlerle grevci işçiler yer almışlar, böylece kortej yürüyüş haline geçmiştir. Kortej 11.20'de toplanma yerinden hareketle, Tophane, Kabataş, Dolmabahçe, Gümüşsuyu tarikiyle saat 13.00'te Taksim Abide'sine gelinmiş çelenk konulmasını müteakip İstiklal Marşı söylenmiş ve müteakiben G.Başkan Mehmet Şişmanoğlu bir konuşma ile grevci işçilerin bu hareketinde göstermiş oldukları kolaylıktan dolayı İstanbullulara teşekkür etmiştir.

Hürriyet

27

İSTANBULDA CAM İŞÇİLERİ YÜRÜYÜŞ YAPTI

Müteakiben Türk-İş Birinci Bölge Temsilcisi İsmail Topkar bir konuşma yaparak işvereni haksız tutumlarından dolayı protesto etmiş, Türk İşçisinin her türlü maksatlı hareketin ve komünizmin

Taksim Anıtı'na konan dövizler, Kristal-İş Arşivi.

karşısında olduğunu beyanla, eğer işveren, bundan sonra da doğru yolu görmezse, bu yürüyüş ve gösteri hareketlerinin daha geniş çapta tertipleneceğini söylemiştir.

Müteakiben saat 14.10'de Paşabahçe'ye müteveccihen vapur hareket etmiş, 14.40'ta vapur Şişe ve Cam Fabrikası önünde bir tur yaparak Paşabahçe vapur iskelesine yanaşmış ve işçiler aileleri ile birlikte sıra halinde gemiyi terk etmişler ve dağılmışlardır.

Yürüyüş esnasında hiçbir hadise olmamıştır."

Yürüyüş sırasında taşınan dövizler

1- Grev yapıyoruz diye açlıktan ölmüyoruz.
2- Esir pazarının satılmış köleleri değiliz.
3- İş hayatında köleliğe ve diktatörlüğe paydos.
4- Bizi kandıramayacaksınız.
5- İşçisine zam vermeyen işverene zavallı derim (Şahap Kocatopçu)
6- Emeğimizi savunmak en kutsi vazifemizdir.
7- Dün kölenizdik, bugün olduk efendiniz.
8- Türk İşçisi Anayasanın bekçisidir.
9- Dünün aslanları bugün kedi oldular.
10- Anayasanın bekçisi, kanunların hürmetkarıyız.
11- Emeğimizin hakkını istiyoruz.
12- Yüz aklığı, emek karşılığı.
13- Alnımız ak, kalbimiz pak, yardımcımız cenabı hak, hakkımızı

alacağız muhakkak.
14- Türk-İş ve Sendikamız namusumuzdur. Asla ihanet etmeyeceğiz.
15- İşçinin hakkı çoktur bağışlamalı, saltanat hızlı gitti yavaşlamalı.
16- Adalet mülkün temelidir.
17- Siz ayağımıza gelmeyince, biz işyerine gitmeyiz.
18- Hakkımızı istiyoruz, sadaka değil.
19- Emeğin sömürülmesine paydos.
20- Kocatopçu; artık bizi istismar edemezsin.
21- Türk-İş ve bütün sendikaların malı olmuş grevimizde sonuna kadar kararlıyız.
22- Hakkımızı sonuna kadar savunacağız.
23- Mikrofonlarla vaatlerde bulunan işverenler çok komik oluyorlar.
24- Sosyal adaletin olmadığı yerde sermaye tehlikededir.
25- Hak verilmez alınır.
26- Kocatopçu'ya minnet etmiyoruz.
27- Kadınımız, Kızımız, çoluk çocuğumuzla tek bir vucüt olduk.
28- Biriz, birliğiz, birimiz hepimiz, hepimiz birimiz.
29- Kocatopçu; sosyal sefalet değil, sosyal adalet istiyoruz.
30- Kocatopçu Konfederasyon başkanı
Kocatopçu Sefaletin Temsilcisi
Kocatopçu İstenmeyen adam.
31- 27 gündür boşa giden gelir ve emeğin mesulü Kocatopçu'dur.
32- Kocatopçu, senin dediğin değil, Anayasanın dediği olur.
33-Yalın ayak başı kabak, bu senin işçin Kocatopçu iyi bak.
34- Saat ücreti 55, 105, 125, bozdur bozdur harca.
35- Vatandaş dikkat; Kocatopçu'nun maaşları 1000, 1000, 1000, ..., ... bir kişinin refahı.
36- Kocatopçu'nun işçisine ödediği saat ücreti: 55, 75, 95, 105, 125, 145, 150, 173. 18.000 işçinin sefaleti.
37- Birlik ve beraberlik doğar Türk-İş

38- Kocatopçu koca Lüpçü
39- Kanunsuz grev dedi, kanunsuz adam oldu.
40- Kocatopçu ve avanesi, sırtımızdan geçindiğiniz yeter.
41- Sosyal adalet teranesiyle, sosyal sefalet yaratan Kocatopçu.
42- Kaderimizi mutlaka değiştireceğiz.
43- Kazandırıyoruz, hakkımızı alamıyoruz.
44- İsim: Vehbi Bayrak.32 yıl hizmet, 180 kuruş ücret.
45- Kocatopçu ya 26.700 lira az, işçiye 55 kuruş çok.
Kaynak: Grev Jurnali

Sloganlar her ne kadar Kocatopçu'yu hedef alsa da sendika diyalogu elden bırakmaz. Yürüyüş kolu Şişecam Genel Müdürlüğü önüne geldiğinde Kristal-İş Genel Başkanı Mehmet Şişmanoğlu ve Genel Sekreter İrfan Manavoğlu, Şahap Kocatopçu ile görüşmek üzere binaya girerler. Şahap Kocatopçu'nun makamında olmaması nedeniyle kırmızı ve beyaz karanfillerden oluşan bir buket çiçeği ve Şahap Kocatopçu'ya yazılmış bir mektubu Genel Müdüre iletmek üzere Personel Müdürü Müfit Erenli'ye bırakırlar[113]. Bu girişimi binlerce işçinin eşliğinde yapılan bir müzakere çağrısı olarak yorumlamak mümkündür. Sendika her şeye rağmen Kocatopçu ile masaya oturacağı bilinciyle ilişkileri yumuşatma girişiminde bulunmuştur. Fakat sonradan ortaya çıkan gelişmelere bakarak bu girişime olumlu yanıt verilmediği söylenebilir. Şişmanoğlu da aynı kanıyı paylaşmaktadır.

İşçiler grev süresi içinde bir kez daha 31 Mart 1966 tarihinde Boğazı aşarak Karaköy'e giderler. Bu kez hedef doğrudan Şişecam Genel Müdürlüğüdür. Ziyaretin nedeni grevden önceki çalışmalarının karşılığı olan ücret

Grevciler Taksim Anıtı önünde, Cumhuriyet Arşivi.

113. Cumhuriyet, 27 Şubat 1966.

alacaklarıdır. Ziyaret öncesinde sendikacılar bazı girişimlerde bulunarak işçilerin parasının ödenmesini isterler. Bunlardan birini İsmail Topkar yapar: "İşçilerin grevden önce çalışma karşılığında hak ettikleri ücretleri vardı. Şahap Kocatopçu ile telefonda tartıştım. 'Grevde ben para veremem' dedi. Bunun üzerine dedim ki, bakın Şahap Bey şimdi deniz yollarına geçeceğim 5 gemi tutacağım, işçiler aileleri, çoluk çocuk yarın saat 11.00'de orada olacağım"

Ziya Hepbir de aynı amaçla fabrika müdürü Avni Kahyaoğlu ile 26 Mart 1966 günü telefonla bir görüşme yapar. İşverene Pazartesi gününe kadar ödeme için süre verir. "Ödemenin yapılmaması durumunda olacaklardan müessese sorumludur" deyince hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunulur.

Girişimlerin sonuç vermemesi üzerine işçiler 31 Mart 1966 günü Şişecam Genel Müdürlüğüne giderler. Şişmanoğlu bu "ziyareti" şöyle anlatıyor:

> "Toplu olarak vapurlarla Karaköy'e gittik. O sıralarda toplum polisi de yeni kurulmuştu. Herkes görevinin şaşkınlığı içinde. Şişecam Umum Müdürlüğü Karaköy İskelesi yakınında bulunan Anadolu Sigorta Handa idi. Anadolu Sigorta Hana birkaç arkadaşımla birlikte ben girdim. Fakat işçilerin girişini önleyemedik. Onlar da bizimle beraber içeri kadar girdiler. Üst kata kadar çıktık. Ben merdivenin başında durdum. İçeride bir korku, panik olmuş "işçiler geliyor" diye. Ben dedim ki arkadaşlar sizin göreviniz buraya kadar. Buradan daha içeriye gitmemiz doğru olmaz. Burada görevli arkadaşlar var onları dinlemenizi rica ediyorum. Toplantı odasına geçtik Şahap Bey yoktu, 1. yardımcısı Tarık bey vardı. Sonra avukat Selçuk Tuzlalı geldi. Biz odaya girince Tarık bey ağladı. 'Şişecam olarak biz bu hallere düşecek miydik' diye sordu. Aşağıda işçiler, toplum polisi, yol trafiğe kapanmış. Bir hengâmedir gidiyor. Biz durumu anlattık. Hakkımızı istiyoruz, gözyaşıyla sorun halledilemez. Paramızı verirseniz toplar işçiyi gideriz buradan dedik. Vermezseniz vatandaşta buradan gitmez. Siz aranızda görüşün dedik. Daha önce de istemiştik bu bizim hakkımız diye. Fakat bize o vakit 'grev ve lokavtta tarafların birbirine hak ve

yükümlülükleri askıda kalır ve dolayısıyla size herhangi bir ödeme yapamayız' demişlerdi. Biz o yüzden gittik. Onlar bizim üzerimizde ekonomik baskı kurmaya çalışıyorlardı. Bilakis bu bizim daha fazla bilenmemize neden oluyordu. O sırada İstanbul Valisi Vefa Poyraz beni telefonla aradı. Nedir mesele diye sordu, ben de anlattım.. Burada bir zorbalık yok vatandaş gelmiş parasını istiyor dedim. Vali dedi ki sen şimdi işçileri oradan al, geri gidin, ortalık bir sakinleşsin. Paralar gittiğiniz yerde ödenecek. Nasıl emin olalım diye sorduğumda Vali ben İstanbul dukasıyım ben söz veriyorum dedi. Bu sözü Türkiye Cumhuriyetinin sözü olarak mı kabul edeyim diye sordum, evet dedi. Teşekkür ettim, işverenler de konuşmayı dinliyorlardı. Onlara Vali beyin sözüne güvenerek 'biz buradan gidiyoruz', dedim. Kapıda işçilere durumu özetleyen bir konuşma yaptım. Döndük geldik."

Genel Müdürlüğün işçiler tarafından "işgal" edilmesi sonuç verir İşçi ve işveren temsilcileri arasında yapılan toplantıda anlaşma sağlanır. 500 liraya kadar alacağı olanlara 150 lira 500 liradan fazla alacağı olanlara 300 lira verilmesi kabul edilir[114]. Paralar ertesi gün Fabrikanın karşısında bulunan parkta dağıtılır. Dağıtım işine sendika merkezinin görevlendirdiği görevliler nezaret eder. Şişmanoğlu şöyle anlatmaktadır:

"Fabrikanın vezneleri var ama olaylar olur diye çekindiler 'işçileri içeri sokmayın, paraları parkta ödeyeceğiz' dediler. Parka 10-15 adet masa yerleştirdiler, torbalarla paraları getirdiler. Korkunç bir yağmur vardı, ortalık şemsiyeden geçilmiyordu. Şemsiyelerle paraların ıslanması engellenmeye çalışılıyordu. Paraları korumak üzere işçilerden bazılarını görevlendirdik. Bir saldırı, paraları kapıp gitme olmasın diye. Tamamen bize teslim olmuş bir görüntü vardı."

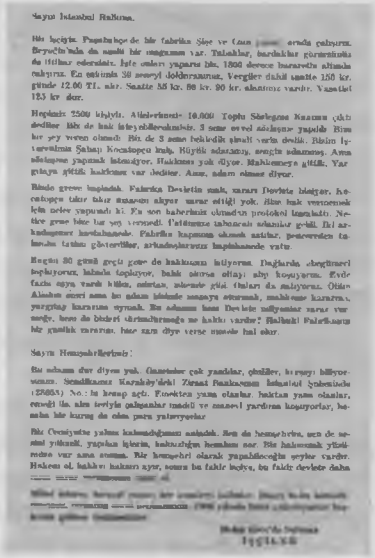
İstanbul halkına: "Biz işçiyiz..."

Grevcilerin Paşabahçe dışına bir diğer çıkışları ise, halka sorunlarını aktaran bildirileri dağıtmak üzere olmuş. Grevin 80. gününde İstan-

114. Cumhuriyet, 1 Nisan 1966.

bul'un kalabalık bölgelerinde grev gözcüsü önlükleriyle bildiri dağıtan işçiler sorunlarını anlatarak halktan greve destek olmalarını istemişlerdir.

"Biz işçiyiz. Paşabahçe'de bir fabrika Şişe ve Cam yapar, orada çalışırız. Beyoğlu'nda süslü bir mağazası var. Tabaklar, bardaklar görürsünüz de iftihar edersiniz. İşte onları yaparız biz. 1800 derece hararetin altında çalışırız" diye başlayan bu bildirinin üslubu son derece duygusaldır. Bildiri "Aradan 80 gün geçti gene de hakkımızı istiyoruz. Dağlarda ebegümeci topluyoruz, labada topluyor, balık olursa oltayı alıp koşuyoruz. Evde fazla eşya vardı. Kilim, mintan, iskemle gibi onları satıyoruz" diye devam eder.

Sayın İstanbul Halkına,

Biz işçiyiz. Paşabahçe'de bir fabrika Şişe ve Cam [illegible] orada çalışırız. Beyoğlu'nda süslü bir mağazası var. Tabaklar, bardaklar görürsünüz de iftihar edersiniz. İşte onları yaparız biz. 1800 derece hararetin altında çalışırız. En eskimiz 30 seneyi doldurarız. Vergiler dahil saatte 150 kr. günde 12.00 TL. alır. Saatte 55 kr. 80 kr. 90 kr. alanımız vardır. Vasatisi 125 kr. dur.

Hepimiz 2500 kişiyiz. Ailelerimizle 10.000. Toplu Sözleşme Kanunu çıktı dediler. Biz de hak isteyebilecekmişiz. 3 sene evvel sözleşme yapıldı. Bize bir şey veren olmadı. Biz de 3 sene bekledik şimdi de [illegible] Şahayı kocakoçu kaldı. Hiçbir adamcağız, sesçiz soluksuz. Ama sözleşme yapmak istemiyor. Hakkımızı yok diyor. Mahkemeye gitelim. Var gidiyoruz gitmek kadarcık var dediler. Amma, adam olmaz diyor.

Bizde grevse başladık. Fabrika Devletin malı, kararı Devlete bizi[illegible]. Sözleşmeye takar takar anlaşmayı akşar ama ediği yok. Biz hak vermemek için neler yapmadı ki. En son haberimiz olmadığın protokol imzaladı. Nekadar grevse bize bir şey vermedi. Tatlısözle inkarcılık sözünüz geldi. Bir arkadaşımız kovduğumuzda. Fabrika başında olmak istiyor, pencereden tanıdıklarına tahta göstermiyor, arkadaşlarımız başındaymış.

Beşinci 80 günü geçti gene de hakkımızı istiyorum. Dağlarda, çevremizi topluyoruz, labada topluyor, balık olursa oltayı alıp koşuyorum. Evde fazla eşya vardı kilim, mintan, iskemle gibi onları da satıyoruz. Ölüm Allahın emri ama bu adam zülmüne sonuna seyrimiz, mahkeme kararına yargıtay kararına uymak. Bu adamın hani Devlete milyonlar zarar var sanki, hem de bizleri durmadığımız ne hakkı vardır? Halbuki Fabrikanın bir çivisinde yapma işçiye, hakkı değil hemen zor. Bir hakemlik yüzü redme var sana sormak. Bir hemşehri olarak yapabileceğin şeyler vardır. Hakem ol, hakkın hakkını ayır, sonra bu fabrik beyaz, bu fabrik devlete daha [illegible]

[illegible]

[illegible]

Grev bildirisi.

Bildiri grevin en çok yankı yaratan belgelerindendir. Adnan Özyalçıner bu bildiriden hareketle "grev bildirisi"[115] adlı öyküsünü yazmıştır. İlhan Selçuk bu bildiren hareketle Yön'de sert bir makale yazmıştır.

Grev Bildirisi

Sayın İstanbul Halkına,

Biz işçiyiz. Paşabahçe'de bir fabrika Şişe ve Cam yapar, orada çalışırız. Beyoğlu'nda süslü bir mağazası var. Tabaklar, bardaklar görürsünüz de iftihar edersiniz. İşte onları yaparız biz. 1800 derece hararetin altında çalışırız. En eskimiz 30 seneyi doldurarız, Vergiler dahil saatte 150 kr. Günde 12.00 TL.alır. Saatte 55 kr.80 kr.90 kr. Alanımız vardır. Vasatisi 125 kr. dur.

Hepimiz 2500 kişiyiz. Ailelerimizle 10.000. Toplu Sözleşme Kanunu çıktı dediler. Biz de hak isteyebilecekmişiz. 3 sene evvel sözleşme yapıldı. Bize bir şey veren olmadı. Biz de 3 sene bekledik şim-

115. Öykünün tam metni ekte yer almaktadır.

di verin dedik. Bizim İşverenimiz Şahap Kocatopçu imiş, Büyük adammış, zengin adammış. Ama sözleşme yapmak istemiyor. Hakkınız yok diyor. Mahkemeye gittik, Yargıtaya gittik hakkınız var dediler. Ama, adam olmaz diyor.

Bizde greve başladık. Fabrika Devletin malı, zararı Devlete biniyor. Kocatopçu tıkır tıkır maaşını alıyor, zarar ettiği yok. Bize hak vermemek için neler yapmadı ki.En son haberimiz olmadan protokol imzalattı. Netice gene bize bir şey vermedi. Üstümüze tabancalı adamlar geldi. İki arkadaşımız hastahanede. Fabrika kapısına ekmek astılar, pencereden tulumba tatlısı gösterdiler, arkadaşlarımız hapishanede yattı.

Bugün 80 günü geçti gene de hakkımızı istiyoruz. Dağlarda ebegümeci topluyoruz, labada topluyor, balık olursa oltayı alıp koşuyoruz. Evde fazla eşya vardı kilim, mintan, iskemle gibi. Onları da satıyoruz. Ölüm Allah'ın emri ama bu adam bizimle masaya oturmalı, mahkeme kararına Yargıtay kararma uymalı. Bu adamın hem Devlete milyonlar zarar vermeye, hem de bizleri süründürmeye ne hakkı vardır. Halbuki Fabrikanın bir günlük zararını, bize zam diye verse mesele hallolur.

Sayın Hemşehrilerimiz,

Bu adama dur diyen yok. Gazeteler çok yazdılar, çizdiler, her şeyi biliyorsunuz. Sendikamız Karaköy'deki Ziraat Bankasının İstanbul Şubesinde (28653) No.lu hesap açtı. Emekten yana olanlar, haktan yana olanlar, emeği ile, alın teriyle çalışanlar maddi ve manevi yardıma koşuyorlar, hesaba bir kuruş da olsa para yatırıyorlar.

Biz Cemiyette yalnız kalmadığımızı anladık. Sen de hemşehrim, sen de sesini yükselt, yapılan işlerin, haksızlığın hesabını sor. Biz haksızsak yüzümüze vur ama susma. Bir hemşehri olarak yapabileceğin şeyler vardır. Hakem ol, haklıyı haksızı ayır, sonra bu fakir işçiye, bu fakir devlete fazla zarar verilmesine mani ol.

Millet isterse, her şeyi yapar, her meseleyi halleder. Hoşça kalın hemşehrilerimiz, birimizin derdi hepimizindir. 1966 yılında bunu anlamayanlar başlarına gelince üzülmesinler.

Halen Grev'de bulunan İŞÇİLER

Bildiride Ziraat Bankası Karaköy Şubesinde hesap numarası verilerek, işçilere dayanışma çağrısı yapılıyor.

Grevi Paşabahçe dışına taşımaya yönelik bir başka karar, grev ertelenmesi nedeniyle gerçekleşmemiştir. 600 grevci işçi ile Ankara'ya yürüme hükümetin ve Türk-İş'in grev konusundaki tutumunu protesto etme kararı alınır[116]. Yaya olarak yapılacak yürüyüşün 15 gün sürmesi planlanıyordu. Gazetenin haberine göre bu yürüyüşe grev konusunda Türk-İş yönetiminden farklı tutum alan, yani grevi destekleyen sendikaların yöneticilerinin de katılması bekleniyordu. Fakat grevin ertelenmesi bu yürüyüşü gündemden düşürdü.

Greve yönelik saldırılar ve sertlikler

Paşabahçe grevi sırasında greve yönelik şiddet kullanımına ve saldırgan tutumlara rastlanır. Bunların önemli bir bölümü grevcilere yönelik şiddet eylemleridir. Zaman zaman grevci işçilerden kaynaklanan sertlikler de yaşanır.

Ayrıntıları üçüncü bölümde anlatılan Türk-İş'in imzaladığı protokolün ardından grevci işçilerin davranışlarında hafif sertleşme eğilimleri görülmeye başlar. Fabrikaya, hammadde, fırınların sıcak tutulmasını temin etmek için gerekli olan akaryakıt girişi artık işçilerce engellenmeye başlanır. Daha önce memurlara, teknisyen ve mühendislere ilişmeyen işçiler, şimdi onlara da tepki göstermekte onların da çalışmamasını istemektedirler. Sendika yetkililerinin ses araçlarıyla müdahalede bulunarak yatıştırmaya çalıştığı tepkiler işveren tarafından abartılarak güvenlik güçlerini işçilerin üzerine sevk etmek için kullanılmak istenir. İşveren Emniyet Müdürlüğüne yazı ile başvurarak "30 memuru taşıyan otobüse üç gün önce üç işçi tarafından Kanlıca'da pusu kurulduğunu ve hayatlarına son vermek gayesiyle taş atıldığını" ileri sürer[117].

5 Nisan 1966 günü sabah vardiyasında başlarında Cam-iş yöneticisi Ali Akın'ın bulunduğu 20-25 kişilik topluluk işe gitmek üzere fabrikanın yakınındaki Gümüşsuyu çayırında toplanırlar. Fabrikaya yönelen işçilerin önü grevciler tarafından kesilir. Tartışma kısa sürede kav-

116. Akşam, 19 Nisan 1966.
117. Cumhuriyet, 25 Mart 1966.

Haber
5
Grev kana bulandı
Paşabahçe'de grevci 2 işçi dün tabanca ile vuruldu

gaya dönüşür. Cam-İş yöneticilerinin kavgada silah kullanması sonucu grev gözcülerinden Mehmet Dönmez ve Hüseyin Akbaş silahla yaralanır. Kaçan saldırganlar Polis tarafından yakalanarak gözaltına alınırlar. Gözaltına alınanlar arasında Cam-İş Başkanı Ali Akın, Hızır Akın, Süleyman Akın, Selahaddin Akın ve Ziya Alaşan vardır. Sanıklar savcılıkta verdikleri ifadelerinde korkutmak amacıyla silah kullandıklarını belirterek saldırıyı üstlenirler[118].

Grev kırıcılığının silahlı saldırıya dönüşmesi üzerine sendika toplantılar yaparak işçilere sağduyu çağrısında bulunur. İşçilere bu konuda konuşma yapanlardan biri de Ziya Hepbir'dir: "Üç işçi vurulduğunda bölgeye geldim. İşçilere konuştum dedim ki şuradan bir işverenin adamı gelse benim beynime kurşun sıksa siz hiçbir şey yapmayacaksınız, tutup polise teslim edeceksiniz. Çünkü burada bize daha büyük oyunlar oynamaya kalkabilirler dedim"

118. Dünya, 6 Nisan 1966.

Üçüncü Bölüm
TÜRK-İŞ'İ SARSAN GREV

Grev başlarken Türk-İş'in tutumu

Türk-İş'in Paşabahçe grevi sırasındaki tutumu ciddi sorunlara ve tartışmalara yol açmıştır. Türk-İş'in Paşabahçe grevini desteklemediği yönünde yaygın bir kanaat vardır. Bu kısmen doğru bir saptamadır. Türk-İş grev öncesinde ve grevin başlangıcında grevi desteklemiş ve bu tutumunu 20 Mart 1966 tarihine kadar sürdürmüştür. Türk-İş bu tarihte imzaladığı ve Kristal-İş tarafından kabul edilmeyen protokolden sonra grevden desteğini çekmiştir.

İşverenler başlangıçta grevin uzun süremeyeceğini ve Türk-İş tarafından desteklenmeyeceğini düşünüyorlardı. 1964 yılında grevin sona erdirilmesine iki sendikanın birleşmesine ilişkin imzalanmış protokolün altında Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy ve Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar'ın imzalarının bulunması işverenleri böyle düşünmeye sevk etmiş olabilir. Dönemin koşulları dikkate alındığında Türk-İş tarafından desteklenmeyen bir grevin başarı şansının az olduğu kabul edilebilir.

Türk-İş'in greve ilişkin tereddüdünün nedenlerinden biri işkolu düzeyinde toplu iş sözleşmesi varken işyeri düzeyinde toplu iş sözleşmesi imzalanmak istenmesidir. Halil Tunç bu konuda şu görüşleri dile getirmektedir. "Bir işyerinde işkolu esasına göre bir sözleşme varken, işyeri esasına göre bir sözleşme yapmakta ısrar etmek işkolu sözleşmesi hükümlerine zarar vermektedir. Bu sendikacılık geleceğimiz için yararlı değildir"[119]. Ancak bu tereddüde rağmen başlangıçta Türk-İş greve net bir biçimde destek vermiştir.

Halil Tunç Türk-İş 6. Genel Kurulunda yaptığı konuşmada "Türk-İş

119. Sedat Ağralı, Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı, İstanbul, 1967, 142.

Paşabahçe grevini desteklemektedir. Bu grev çok önemlidir. İşverenler kasıtlı olarak işi uzatmaktadır. Karşımızda İşverenler Konfederasyonu vardır. Bu grev şerefimizdir. Ben inanıyorum ki, mutlaka galip geleceğiz". Ayrıca Genel Kurulda ittifakla kabul edilen bir karar ile Paşabahçe grevinin manen ve maddeten desteklenmesi, bu uğurda Türk-İş İcra Kurulunun tam yetkili olması kararlaştırılmıştır[120].

Türk-İş grevle ilgili değerlendirmesinde işçilerin ve sendikanın Anayasal ve haklarını kullandığını, Türk-İş'in grevi desteklediğini ve işveren yola gelene kadar grevin devam edeceğini vurgulamaktadır[121].

Türk-İş devrede

Grev sürerken, bir yandan grevi sona erdirme girişimleri devam ediyordu. 10 Şubat 1966 günü İstanbul Valisi Vefa Poyraz'ın arabuluculuğunda bir araya gelen taraflar anlaşamazlar[122]. Bu girişimden sonuç alınamaması üzerine bir süre herhangi bir uzlaşma girişimi olmaz. Mart ayının başlarında cam işverenleri Türk-İş'e başvurarak grev için görüşme yapmak istediklerini, ancak Kristal-İş yöneticileriyle aralarında yaşanan sorunlar nedeniyle bu görüşmeyi Türk-İş'le yapmak istediklerini dile getirirler. Bu gerekçeyle toplu iş sözleşmesi için yetki isteyen Türk-İş yöneticilerine, Kristal-İş yetkiyi devreder. Kristal-İş Sendikası tarafından Türk-İş'e iki ayrı tarihte yetki verilmiştir. Bunlardan ilki 3 Mart 1966 tarihlidir. Kristal-İş Sendikası 3 Mart 1966 tarih ve 155 sayılı yazısında görüşme yapma yetkisini Türk-İş'e bıraktığını belirtmiştir[123]. Bu yetki devri Türk-İş 6. Genel Kurulu öncesine rast gelmektedir. Türk-İş Genel Kurulu 7-14 Mart 1966 tarihinde Ankara'da toplanmış ve bu genel kurulda Kristal-İş, Türk-İş üyeliğine kabul edilmiştir.

Kristal-İş'in verdiği ilk yetkinin ardından ilk görüşme 4 Mart 1966 günü Ankara'da yapılır. Halil Tunç ilk görüşmede işçilere seyyanen 175'er lira zam ister, Şahap Kocatopçu ise bu teklifi inceleyerek karşı teklif vereceğini söyler. İlk toplantının sonunda taraflar görüşmelerin

120. Türk-İş 6. Genel Kurul Çalışmaları, Ankara, 1966 s. 187, aktaran Ziya Hepbir. "Paşabahçe grevi devam edecek" içinde.
121. "Paşabahçe Fabrikasında Grev Var", Türk-İş Mart 1966, sayı 37. s. 13-15.
122. Son Saat, 11 Şubat 1966.
123. Türk-İş Dergisi, Nisan 1966 sayı 38, s. 21-22.

devam edeceğini ve sonuçtan ümitli olduklarını açıklarlar[124]. Toplantıda aşağıdaki tutanak imzalanır[125].

TUTANAK

Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasındaki Grevle ilgili olarak Türkiye İş Bankası A.Ş.nin 2 Mart 1966 gün ve 15243 sayılı yazısı ile Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonunun 3 Mart 1966 gün ve KR/4712 sayılı yazıları üzerine taraflar (Türk-İş Sendikaları Konfederasyonu adına Genel Sekreter Halil Tunç, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Şahap Kocatopçu, Yönetim Kurulu üyesi Macit Selem ve Genel Sekreter Vekili Rafet İbrahimoğlu) 4 Mart 1966 Cuma günü Saat 14'de İşveren Sendikaları Konfederasyonu Merkezinde toplanmışlar ve:

Adı geçen işyerindeki Greve konu olan hususlar enine boyuna tartışılmış ve neticede Türk-İş tarafından Sendika tekliflerinin Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonuna tevdii'ne,

Çayırova işyerindeki devam etmekte olan uyuşmazlığın da Paşabahçe'deki uyuşmazlıkla birlikte müzakere edilmesine,

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu tevdi edilen teklifleri incelemek ve mukabil görüşlerini bildirmek üzere müzakerelerin 12 Mart 1966 Cumartesi günü saat 16'da yapılmasına, ittifakla karar verilmiş ve işbu tutanak dört nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Şahap KOCATOPÇU
İmza

Halil TUNÇ
İmza

Macit SELEM
İmza

Rafet İBRAHİMOĞLU
İmza

124. Milliyet, 5 Mart 1966.
125. Kristal-İş Sendikası Arşivi.

Bu ilk görüşmenin ardından taraflar birkaç kez daha bir araya gelirler. Ancak işveren grevin bitmesi için toplu sözleşme imzalamaya yanaşmamaktadır. Daha sonra 20 Mart 1966 tarihinde Genel Başkan Mehmet Şişmanoğlu ve Genel Sekreter İrfan Manavoğlu tarafından imzalanan belge ile yetki Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç ve Genel Sekreter Yardımcısı Ethem Ezgü'ye verilir. Şişmanoğlu bu konuda şunları söyledi:

"Bizi Ankara'ya davet ettiler. İşverenler bizimle görüşmek yerine Türk-İş ile görüşmek istiyorlarmış. Biz İrfan Manavoğlu ile birlikte gittik. İsmail Topkar da Ankara'daydı. Halil Tunç'un odasında buluştuk. O yıllarda Halil Tunç demek Türk-İş demekti. Fevkalade etkili birisiydi, kuvvetli polemik kabiliyeti vardı. Halil Tunç'un odasında Genel Sekreter Yardımcısı Ethem Ezgü ve Mali Sekreter Ömer Ergün vardı. Seyfi Demirsoy sanırım yurt dışındaydı. Bize dediler ki işverenlerle bir randevumuz var, bu işi konuşalım, halledelim. Grevin uzaması bizim de işimize gelmiyor. Bir an önce bitirilmesini istiyoruz. Buradan hazırlıklı gitmiştik. 12-13 maddelik bir şey hazırlamıştık. Halil Bey 'biz bunları hallederiz' dedi. İsmail Topkar da 'sen bunu hallet ben buraya iki imza atarım' dedi. Hatta bizim hazırladığımız kâğıdın altına iki imza attı. Onlar bizi Türk-İş'te bırakıp gittiler. İşverenin bize karşı alerjisi varmış. Biz meselemizin adamıyız bizi görmeleri şart değil dedik ve yetki belgesini düzenleyip imzaladık. Türk-İş yöneticilerine verdik."

Kristal-İş Sendikası Tarafından Türk-İş'e verilen Yetki

Türk-İş Başkanlığına

47 günden beri devam etmekte olan Paşabahçe grevinin bir neticeye bağlanması ve işverenin bundan önce yapılan bir protokol bulunduğu ve aynı zamanda işyerinde bir toplu iş sözleşmesinin yürürlükte olduğu gerekçesi ile toplu iş sözleşmesi müzakerelerine yanaşmaması; ancak, bir protokolle çözüm yolu bulunabilece-

ğini ısrarla istemeleri üzerine 47 günden beri devam etmekte olan greve bir çözüm yolu bulmak amacı ile bunun bir protokolle neticeye bağlanması ve yapılacak protokole tarafımızdan mutabık kalınacağını, öte yandan protokolü yapmaya ve imza etmeye Türk-İş İcra heyetinden Genel Sekreter Halil Tunç, Mali sekreter Ömer Ergün ve Genel sekreter Yardımcısı Ethem Ezgü'nün tam yetkili olduğunu beyan eder, gereğinin yapılmasını arz ederiz.
Saygılarımızla,
20.3.1966
Kristal-İş
Başkan Mehmet Şişmanoğlu
Genel Sekreter Yrd. İrfan Manavoğlu
Müşahit İsmail Topkar (Topkar metni iki kere imzalamıştır)

Kristal-İş tarafından 20 Mart 1966 tarihinde verilen yetkide açıkça işverenin toplu iş sözleşmesine yanaşmaması nedeniyle protokol imzalanmasına evet denmektedir. Bu yetki belgesini alan Türk-İş yöneticileri 20 Mart 1966 günü işverenle aralarında bir anlaşma sağlayarak bunu 6 maddeden oluşan protokol haline getirirler. Anlaşma aşağıdaki hükümleri içermekteydi:

Türk-İş ve TİSK Arasında İmzalanan Protokol

Anlaşma
Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.nin Paşabahçe Fabrikası işyerinde, Türkiye Şişe, Cam ve Kristal Sanayii İşçileri Sendikası (Kristal-İş) tarafından uygulanmakta olan grevin, 49 günü aşan bir süredenberi devam etmesi ve ayni Şirketin Çayırova Fabrikasında da bir uyuşmazlığın mevcudiyeti muvacehesinde;
Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu ile Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu; Yurdumuzda sosyal barışın tesisi ve korunması bakımından mevcut müşterek sorumlulukları dolayısıyla konuyu karşılıklı sevgi ve saygı içinde ele alarak bir çözüm yolu bulmak hususunda ki görüş birliği üzerine;
Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu adına, Genel Sekreter

Halil Tunç, Mali Sekreter Ömer Ergün ve Genel Sekreter Yardımcısı Ethem Ezgü ile Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu adına Genel Başkan Dr. Şabap Kocatopçu, Yürütme Komitesi Başkanı Saim Mersinoğlu ve Yönetim Kurulu üyesi Macit Selem 20/3/1966 Pazar günü saat: 16,00 da Ankarada toplanarak aşağıda belirtilen konularda anlaşmaya varmışlardır:

1-Adı geçen işyerlerinde, hâlen yürürlükte bulunan bir Toplu İş sözleşmesinin bulunduğu dikkate alınarak, Sendika talepleri arasında yer alan, asgari ücretlerin yükselmesi, ücretlere zam yapılması, yemek bedelinin yükseltilmesi, mer'î toplu iş sözleşmesinin muhtevasını teşkil ettiğinden toplu is sözleşmesinin hitamında, yeni yapılacak toplu iş sözleşmesi müzakerelerinde dikkate alınmasına, ayrıca asgarî ücretler konusunda da iki Konfederasyonun müşterek gayrette bulunmalarına,

2-Cam-İş kolunda hâlen mer'i toplu iş sözleşmesi süresi içinde işyeri veya işkolu seviyesinde bir toplu iş sözleşmesi yapılmak veya greve gidilmek istendiğinde, Türk-İş bu hareketlerin karşısında olduğunu işçiye ve kamu oyuna açıklayacak ve bu hareketi hiçbir şekil ve surette desteklemeyecektir. İşveren de gerek bu anlaşma gerekse mer i bulunan toplu iş sözleşmesi hükümlerini noksansız uygulayacaktır.

3-Bu prensibin tabii bir sonucu olarak Türk-İş üyesi bulunan Kristal-İş Sendikasının Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'ne ait Paşabahçe Fabrikasında uygulamakta olduğu grevin 21-3-1966 Pazartesi günü sabah saat 6.00'dan itibaren hukuken ve fiilen sona ermesini Kristal-İş Sendikası tarafından Çayırova Fabrikası için mevcut toplu sözleşme çağrısını da ayni tarihte gayri kabili rücu olmak üzere geri almasını temin edecektir.

4-İşveren Konfederasyonu yukarıda zikredilen şartların yerine gelmesi halinde işçilerden en geç, 24.3.1966 gününe kadar işe başlayanlara ve halen çalışmakta olanlara aşağıda zikredilen yardımı her iki işyeri için de temin edeceğini kabul eder:

A-İşveren bayramdan önce (Kurban bayramı) mevcut şartlar dışında ayrıca altı yüz TL ödemede bulunacaktır.

B-Mevcut iki maaş ikramiye dışında ayrıca yarım maaş bir ikramiyeyi de Genel Kurul ve İdare Kurulunun Mart ayı içinde (1966) yapılacak toplantılarından geçirerek bu kurulların kararlan ile ve her halükarda mer'i toplu iş sözleşmesi süresi içinde ödeyecektir.
5-Taraflar, grev esnasında çeşitli sebeplerle cezalandırılan işçilerin durumu üzerinde de durmuşlar ve bu işçilerden İş K'nun 13 cü maddesine göre çıkarılanlar ile Çırak Kursu öğrencilerinin üç iş günü içinde müracaatları halinde derhal işe alınmalarını, bunlar dışında ceza verilen işçilerden, grevin sona erdiği 21/3/1966 tarihinden itibaren üç iş günü zarfında cezalarının affı için yazılı olarak Fabrika Md. ne müracaatları halinde, işyeri düzeninin kısa zamanda huzura kavuşması için müsamaha ile hareket etmede mutabık kalmışlardır.
6-Taraflar, grev esnasında meydana gelen bazı hareketlerden duydukları üzüntüyü belirtirler ve bundan böyle işçi-İşveren ilişkilerinde bu kabil üzücü olaylara sebebiyet vermemek için gayret sarfetmeyi başlıca görevlerinden biri sayarlar. 20/3/1966
Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
Dr. Şahap Kocatopçu (imza)
Saim Mersinoğlu (imza)
Macit Selem (imza)
Türk-İş
Halil Tunç (imza)
Ömer Ergün (imza)
Ethem Ezgü (imza)
Kaynak: Kristal-İş Sendikası arşivi

Görüldüğü gibi yapılan protokol toplu iş sözleşmesi niteliği taşımıyordu. Ancak sendikanın vermiş olduğu yetki belgesinde de toplu sözleşme yerine protokol ile yetinilmesi kabul edilmişti. Asıl tartışma protokolün içeriğiyle ilgiliydi. Protokol işçiler için tatmin edici hak sağlamıyordu. Kristal-İş "işkolunda sözleşme varken işyerinde sözleşme yapılabilir iddiasıyla yola çıkmış, yerel mahkemeden bu doğrultuda karar almış iken, protokol işkolu düzeyinde var olan sözleşmeye atıfta bulu-

Hürriyet
GAZETE
Perşembe
7
Paşabahçe grevi Türk-iş ile sendikaların arasını açtı
Grevi destekleyen sendikalar Türk-İş
icra heyetini haysiyet divanına veriyor

narak, ücret artışlarını bir sonraki sözleşmeye erteliyordu. Protokol ile işçilerin grevi bitirmesi ve Çayırova Fabrikasındaki grev kararının kaldırılması karşılığında Şişecam Genel Kurulu ve İdare Kurulundan geçirilmesi kaydıyla yarım maaş ikramiye ve 600 liralık bir toplu ödeme vaat edilmekteydi.

Protokol, İş Yasasının 13. maddesine göre tazminatları ödenerek işten çıkartılanların üç iş günü içinde müracaatları halinde derhal işe alınacaklarını kayıt altına alırken bunun dışındakilere af dilekçesi koşulu getiriyordu. Tahmin edileceği gibi işverenlerin af dilemesini bekledikleri başta Şişmanoğlu olmak üzere Kristal-İş yöneticileriydi. Böylece grevi yürüten sendikal kadroların burnu sürtülmüş olacaktı.

Türk-İş yöneticileri anlaşmayı imzalayıp döndüğünde Türk-İş'te onları Kristal-İş Genel Başkanı Mehmet Şişmanoğlu ve Genel Sekreteri İrfan Manavoğlu beklemektedir. Kristal-İş yöneticileri anlaşmayı alıp incelerler, Şişmanoğlu'nun deyimiyle kabul edilir bulmazlar. Bu anlaşmayı, Türk-İş yöneticilerinin gidip işçiye anlatmasının daha doğru olduğunu düşünüp, bunu Türk-İş yöneticilerine teklif ederler. Türk-İş yöneticileri bu teklifi önce kabul edip sonra "uçaklarda yer yok" gerekçesiyle reddetmek isterler. Kristal-İş yöneticileri kendi uçak biletlerini onlara verirler. Türk-İş Yöneticileri uçakla hareket ederken, Şişmanoğlu ve Manavoğlu otobüsle yola çıkarlar. Otobüs yolculuğu sırasına aralarında görüş alış verişinde bulunan iki sendikacı anlaşmayı kabul etmeyip, grevi sürdürme kararına varırlar. Şişmanoğlu bu süreci şöyle anlatmaktadır:

> "Bu bize atılmış ikinci kazık oluyordu. Birincide Cam-İş ile birleşme hikâyesinden kendimizi zor kurtarmıştık. Bu ikincisiydi. Biz ne bilelim böyle yapacaklarını. Bilet yok dediler. Bizde iki bilet vardı İrfan ile bana ait. O zamanlar uçaklarda

hüviyet kontrolü falan da yoktu. Siz bu biletleri alın, biz otobüsle geliriz dedik. Biletleri bıraktık otobüse atladık, yola çıktık. Bir süre konuşmadık, biraz düşündük, uyukladık falan. Sonra İrfan'a dedim ki bunlar bizim amirimiz sayılırlar, biz onlara yetkiyi verdik ancak onlar bunu kötüye kullandılar. Biz devam edelim bu işe dedim. Yapabilir miyiz dedi yaparız dedim.

Sabah Beşiktaş'a Türk-İş'e geldik. Grev yerine telefon ettik. Bizden önce Türk-İş'ten gelen olursa rağbet etmeyin biz geleceğiz dedik. Ethem Ezgü bizden önce gidiyor ama protestolarla karşılaşıp geri dönüyor.

Ziya Hepbir de 1. Bölgeye geldi ona dedik ki biz bu işi artık Türk-iş dışında götüreceğiz. Senin de haberin olsun. Şimdiye kadar ki desteğe teşekkür ederiz dedik. Bizim sorunumuz nedeniyle bir başka sendikaya Türk-iş'e karşı çıkmasını nasıl isteriz isteyemezdik. Fakat Ziya Bey 'ne demek yalnız kalmak, varız beraberiz' dedi. Bu bize bir moral verdi. Kalktık motorla Beşiktaş'tan Paşabahçe'ye hareket ettik. Fabrikanın önünde karaya çıkıp, mikrofonu açtık ve işçilere hitap ettik. 'Çıktığımız yoldan geri dönüş yok. Biz bu yolda yürüyeceğiz. Labada yiyeceğiz, ebegümeci yiyeceğiz ama devam edeceğiz' dedik Ertesi gün daha sonra DİSK'i oluşturacak olan sendikaların başkanları, Kemal Türkler, Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu Paşabahçe'ye geldiler ve biz Kristal-İş ile beraberiz dediler."

Grevi bitirmek ve imzalanan anlaşmayı işçilere anlatmak üzere fabrikaya gelen Türk-İş Genel Sekreter Yardımcısı Ethem Ezgü ve Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar büyük bir protesto ile karşılaşırlar. İşçiler, Ethem Ezgü'nün konuşmasına izin vermedikleri gibi fiili saldırı girişiminde de bulunurlar. Türk-İş yöneticileri grevin ilk gününden itibaren fabrikanın kapısında bekleyen güvenlik kuvvetlerince oradan uzaklaştırılırlar[126]. Aileleriyle birlikte sayıları 5 bini bulan işçiler anlaşmaya olan tepkilerini hammadde ambarını işgal ederek göstermek isterler. Saat 14.30'dan 17.30'a kadar ambarı işgal eden işçiler İstanbul Va-

126. Cumhuriyet, 22 Mart 1966.

lisi Vefa Poyraz'ın araya girmesiyle eylemlerine son verirler[127].

Grev Koordinasyon Kurulu Başkanı sıfatıyla bir açıklama yapan Petrol-İş Genel Başkanı Ziya Hepbir şunları söyler: "Bizim ve işçi kardeşlerimizin tasvip etmediği bir anlaşmayı meriyette saymıyor ve tanımıyoruz. Davamız işçi lehine halloluncaya kadar greve devam edeceğiz.[128]" Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar ise basına yaptığı açıklamada olayları şöyle değerlendirmektedir:

"Türk-İş İcra Heyeti ile Türkiye İşveren Konfederasyonu arasında bu konuda ek bir anlaşmaya varılmıştır. Anlaşma sonunda işçilere gereken haklar verilmiş ve işlerine başlama kararı alınmıştır.. Biz bugün işçilere müjdeyi vermeye gittik. Fakat fabrika önceden anons yaptırmış ve 11'i Kristal-İş yöneticisi olmak üzere 45 işçinin grev başlarken işlerine son verildiğini bildirmiş, diğerlerinin işe başlamasını istemiştir. Arkadaşlarının çıkarılmasını istemeyen işçiler greve devam etmişlerdir. Olay bundan ibarettir[129]."

İsmail Topkar protokolün imzalanmasının ardından kendisine grevle ilgilenmeme talimatının verildiğini kendisinin ise bunu dinlemediğini dile getiriyor:

"Türk işçi hareketi için önemli bir grevde titiz davranılması gerekiyordu. Bazı işçiler dışarıda bırakılmıştı. Biz dedik ki bu grev bitemez, atılan işçiler işe alınacak bu bir. Bu ücret artışı

127. Sabah, 22 Mart 1966.
128. Sabah, 22 Mart 1966.
129. Milliyet, 22 Mart 1966.

yeterli değil bu iki. Üçüncüsü İşçi sağlığı üzerine önlem alınmalıdır. Tüberkülozlu işçi sayısı 248 kişiydi. Bir basın toplantısı yapıp bu görüşlerimi açıkladım. Türk-İş bana dedi ki bu hareketin doğru değil. Görevden alamadılar ama grevle ilgilenme talimatı verdiler. Ben bu talimatı dinlemedim. Yanlış talimat verirsen tabiî ki dinlemem."

Ziya Hepbir'in protokol ve sonrasında yaşananlara ilişkin söyledikleri şöyle:

"Türk-İş protokol yapınca bazı sendikalar tutumunu değiştirdi. Ancak 5-6 sendika biz dedik ki desteğe devam. Fabrikanın önüne gittim işçilere bu şartlar altında size işbaşı yapın diyemem dedim. O sıralarda 1. Şube Müdürü olan Şükrü Balcı geldi bana 'seni kanunsuz grevden içeri almak zorundayız' dedi. Ben de alırsanız alın dedim. Türk-iş de Lastik-İş, Maden-İş, Petrol-İş, Basın-İş gibi grevi destekleyen sendikalara talimat verdi, grevi bitirin diye. Biz 'nereden inceyse oradan kopsun' dedik. Sizi haysiyet divanına vereceğiz ve atacağız dediler biz de atın dedik."

Hem Ziya Hepbir'in hem de İsmail Topkar'ın söyledikleri protokolün imzalanmasında Halil Tunç'un özel bir gayret içinde olduğu kanısı yaratmaktadır. Ziya Hepbir, Türk-İş tarafından yapılan ilk görüşmelerin yetkisiz yapıldığını ileri sürmektedir:

"Sonradan duyduk ki Türk-İş Genel Kurul çalışmaları devam ederken Halil Tunç ile Ömer Ergün gidiyorlar Şahap Kocatopçu ile görüşmeye. Aslında böyle bir yetkileri yoktu. Bu görüşme Kristal-İş yöneticilerinden alınan yetkiyle yapılmış ve protokolün imzalandığı görüşmeden öncedir. Grev bizim namusumuzdur dedikleri için Türk-İş yetkilendirilmişti. Genel kurulda grevi destekleme kararı alan Türk-İş yönetiminin böyle davranması büyük ölçüde Türk-İş İcra Kurulunun zaafından kaynaklanmıştır. O tarihlerde yaptığım açıklamalarda da belirttiğim gibi Türk-İş yönetimi Şahap Kocatopçu'nun aleti olmuştur.."

İsmail Topkar ise, Halil Tunç'un dolayısıyla Türk-İş yönetiminin grevi bitirme konusunda harcadığı yoğun çabasının arkasında eski Cam-

İş yöneticilerinin olduğu iddia ediyor:

"Ankara'daki müzakereyi kim organize etti? Hasan Türkay. Onlar yemişler içmişler, kafayı çekmişler Şahap Kocatopçu'ya telefon etmişler. Bir diyalog kurmuşlar, Ankara'da işi bitirmişler. Ben bitişini radyodan duydum. Bir şartlara bakalım dedim. Sonra işçilere içeri girmeyin dedim. Türk-İş de çok üzüldü tabii otorite sarsıldı diye.

Türk-İş icra heyetinin bir grev tecrübesi yoktu. Oysa ben burada grevlerin içindeydim. İşçiler bir arada sıkılı bir yumruk gibi olmuş. Greve devam diyor sen kalkıp bitirmek istiyorsun. Paramparça içeri girecekler, olmaz öyle şey. Grev devam etti. Dediler ki bu işçilere siz bakacaksınız. Hayhay dedik. Dayanışmada bulunduk. Kamyonlarla erzak getirdik. Sonunda grev Türk-iş'in imzaladığının yüzde seksen üzerinde haklarla sonuçlandı. Sözleşme imzalandığında işçilerin yüzü gülüyordu."

Cam-İş in ilk kurucularından ve eski başkanlarından olan ve o sıralarda Çimse-İş Sendikası başkanlığını yürüten Hasan Türkay hakkındaki iddialar daha sonra toplanan Türk-İş Genel Kurulunda dile getirildi ve basında yer aldı. Bu iddialar üzerine Hasan Türkay bir açıklama yaparak iddiaları yalanladı. "Bu haber tamamen asılsız ve kasıtlı bulunmaktadır. Türkay bütün meslek ve sendikacılık hayatı boyunca işçi haklarını korumak için çalışmış, bunun için hatta gerektiğinde Kocatopçu ile mücadele etmiştir. Türkay, Kocatopçu ile üç ay önce Türk-iş'te karşılaşıp görüşmüştür. Türkay hayatında Kocatopçu'nun evine gitmemiştir"[130].

İmzalan protokol nedeniyle Türk-İş'e yönelik eleştiriler karşısında Türk-İş bir açıklama yaparak haklılığını savunur[131]:

"Türk-İş, Paşabahçe grevinin bir anlaşmayla sonuçlanması için İşverenler Sendikaları Konfederasyonu ile giriştiği görüşmelerde, grev ilan etmiş olan Kristal-İş Sendikasının tam yetkisiyle hareket etmiştir. Kristal-İş Sendikası 3.3.1966 tarih ve 155 sayılı yazısında görüşme yapma yetkisini Türk-İş'e bırak-

130. Akşam, 27 Mart 1966.

131. Türk-İş Dergisi Nisan 1966 sayı 38, s. 21-22.

tığını belirtmiş, ayrıca 20.3.1966 günü Mehmet Şişmanoğlu ve Genel sekreter İrfan Manavoğlu imzasıyla Türk-İş Başkanlığına yapılan müracaatta, Türk-İş'in görüşme yapmaya tam yetkili olduğu bir kere daha teyit edilmiştir.

Görüldüğü gibi Türk-İş görüşmelere tam yetkiyle katılmış ve sekiz ay sonra yeni bir toplu sözleşme yapılıncaya kadar, işçilere bugünkü haklarına ilaveten, yarım maaş ikramiye ve seyyanen 600 lira sağlanmıştır.

Anlaşmaya varılmış olmasına rağmen, Paşabahçe'de huzursuzluğun devam etmesine, bazı grevci işçilerin işe alınmayacağı yolundaki haberler sebep olmuştur. Kanuni hakkını kullanarak grev yapan işçilerin, grev sonunda işe alınmamaları bahis konusu olamaz. Türk-İş böylesi bir davranışın kesin olarak karşısındadır.

Sonuç olarak, Türk-İş ve İşveren Konfederasyonu arasında yapılan protokole tarafların tam riayeti şarttır ve hiçbir işçinin dışarıda kalması söz konusu değildir."

Türk-İş'e rağmen grev

Protokolün kabul edilmemesi üzerine işbaşı yapılmadı ve grev devam etti. Vali Vefa Poyraz bir kez daha devreye girdi ve tarafları anlaştırmaya çalıştı. Daha önce 45 kişiyi işe almayacağım ilan eden Şahap Kocatopçu bu kez geri adım atarak 40 işçiyi işe alabileceğini ancak 5 kişiyi kesinlikle işe almayacağını söyler. Bu beş kişi Genel Başkan Mehmet Şişmanoğlu, Genel Sekreter Yusuf Topçu, Paşabahçe Şube Başkanı İrfan Manavoğlu, Şube başkan vekili Adil Kılıç ve grev komitesi ve şube icra kurulu üyesi Mustafa Özabacı'dır. Bunun üzerine taraflar anlaşamaz ve grev sürer[132].

Sendikacılar bu durumu "şimdiye kadar yapılan grevler sonunda hiçbir işçi dışarıda kalmamıştır. Cam Sanayii Umum Müdürü Şahap Kocatopçu, İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı olarak beş işçiyi almamakla, sendika yöneticileri üzerinde bir nevi baskı kurmak istemektedir. Bu çığır açıldığında bundan böyle hiçbir sendikacı greve

132. Milliyet 23 Mart 1966, Milliyet, 24 Mart 1966.

gitmeyi göze alamayacaktır. Çünkü sonunda, işimden olurum diye. Bu usul dünyada görülmemiştir"[133] şeklinde değerlendirirler.

İşçilerin Türk-İş tarafından yapılan anlaşmayı kabul etmeyip, işbaşı yapmaması işvereni sıkıntıya sokar. İşçilerin itirazlarının esas olarak "cezalı" işçilerin işbaşı yaptırılmaması üzerine odaklandığını düşünen işveren bir kez daha geri adım atar. Türk-İş yöneticileri Halil Tunç, Ethem Ezgü ve İbrahim Denizcier ile İşveren yetkilileri bir araya gelerek protokole göre 21 Mart günü sona ermesi gereken grevin bitirilmesi için ek süre verirler. Yapılan açıklamada imzalanmış protokolün bütün hükümlerinin 26 Mart 1966 günü saat 12.00'ye kadar yerine getirilmesi halinde cezalı işçilerin tamamının işe alınacağı duyurur[134].

Verilen süre dolar işçiler işbaşı yapmazlar. Kristal-İş Sendikası atılan işçilerin tamamının geri alınacak olmasını da yeterli görmez. Kristal-İş yöneticileri bu tutumlarını basına yaptıkları açıklamada şöyle ifade ederler: "Biz toplu sözleşme yapmak için grev yapıyoruz. Bahis konusu protokolü benimsemiyoruz. İşveren haklarımızı verip, toplu sözleşme yapıncaya kadar mücadeleye devam edeceğiz[135]". Türk-İş'e verdikleri yetki ile protokol düzeyinde bir çözümü kabul eden sendika gerek protokol hükümlerinin yetersizliği gerekse sendika liderlerinin işe alınmamak istenmesi sonucunda hedefi tekrar toplu sözleşme olarak belirlerler.

İşçiler sendikacıların kararını destekler ve işbaşı yapmazlar. Grevi çözemeyenler bu kez basın üzerinden bazı haberlerle grevi olumsuz yönde etkilemeye çalışırlar. 27 Mart 1966 günü yayınlanan Sabah gazetesinde "sendikacılar işçilerin işbaşı yapmalarına mani oluyor" başlığıyla bir haber yayınlanır. Habere göre işveren Kristal-İş'in her istediğini vermiş, son isteği olarak atılan işçileri de geri alacağını açıklamış buna rağmen sendika greve devam etmiştir.

Bu arada greve karşı bir başka hamle yine Cam-İş üyesi bazı işçiler üzerinden yapılır: "İşçileri greve götüren sendikanın işçilere bir menfaat sağlayamadığını, grevden muzdarip olduğunu ileri süren bazı işçiler

133. Cumhuriyet, 23 Mart 1966.
134. Dünya, 26 Mart 1966.
135. Milliyet, 27 Mart 1966.

İçişleri Bakanlığına telgraf çekerek bir an önce işe başlamalarının sağlanmasını isterler[136]."

Türk-İş'te çatlak büyüyor

İmzaladığı protokolün işçiler ve Kristal-İş tarafından benimsenmemesi, Türk-İş'in grevden desteğini çekmesine neden olur. Türk-İş yaptığı basın açıklaması ile greve son verilip, ışbaşı yapılmasını ister. Aynı açıklamada Türk-İş 1. Bölge temsilciliğine grevle ilgilenmeme talimatı verildiği duyurulur[137]. Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, grevde ısrar eden Kristal-İş yöneticilerini "maceracılıkla" suçlar[138].

Türk-İş greve karşı tutum alırken Türk-İş üyesi 12 sendika yayınladıkları deklarasyonla grevi desteklediklerini duyururlar. Türk-İş'in desteklememe kararına rağmen grevi destekleyen sendikalar şunlardır: Petrol-İş, Metal-İş, Çimse-İş, Lastik-İş, Maden-İş, Büro-İş, Sağlık-İş, Deri-İş, Likat-İş, Deniz-İş, Kimya-İş ve Ulaş-İş. Bu ortak tutumun ardından Petrol-İş Genel Başkanı Ziya Hepbir grevi görüşmek üzere sendikalara toplantı daveti çıkarır.

Bu toplantının Türk-İş 1. Bölge'de yapılmak istenmesi sendikalar ve Türk-iş arasında yaşanan gerilimi alevlendirir. Türk-İş İcra Kurulu, bu toplantının Türk-İş İl Temsilciliğinde yapılmasına izin vermemesi için Bölge Temsilcisine talimat verir. Fakat sendika yöneticileri "burası Türk-İş idarecilerinin babasının çiftliği değil, işçinin evidir. Kimi nereden kovuyorlar" diye kararı tanımadıklarını belirterek, fiilen toplantı yaparlar[139].

16 Sendikanın katıldığı toplantıda 6 kişiden oluşan bir komite seçilir. Toplantıda şu kararlar alınır:

1- Grevi destekleyen ortak bir bildirinin yayınlanması,

Milliyet

6 NİSAN 1966

Türk - İş'in desteklememe kararına rağmen

12 işçi sendikası Paşabahçedeki grevi destekliyor

136. Sabah, 27 Mart 1966.
137. Cumhuriyet, 29 Mart 1966.
138. Yeni Tanin, 29 Mart 1966.
139. Dünya, 7 Nisan 1966.

2- Türk-İş İcra Kurulu ile bir toplantının yapılması,

3- Paşabahçe mamullerinin boykot edilmesi,

4- İş Bankasından işçi sendikalarının ve işçilerin bütün mevduatlarının çekilmesi,

5-Türk-İş'in grevi desteklemeye davet edilmesi, Türk-İş'in çağrıya uymaması durumunda Türk-İş'in olağanüstü genel kurula götürülmesi[140].

Toplantı sonunda yayınlanan bildiride şunlar dile getirilir:

"Türk işçisi, batı uygarlığının bir asır önce çözümlediği sorunları henüz yeni yeni çözmek durumundadır. Durum bu iken; doğum sancısı çeken ana, Türk-İş doğan çocuğunu harcamaya çalışmaktadır.

Türk-İş yöneticileri hem Anayasayı hem de Türk-İş içtüzüğünü açıkça ihlal etmektedirler. Bu yola sapanlar, cezalarını Haysiyet Divanı tarafından Konfederasyondan ilelebet uzaklaştırılarak çekmelidirler.

Türk-İş'e ihanet edenlerin, Konfederasyonu hüsrana uğratanların birkaç kişi oldukları bilinmektedir. Diğer yöneticiler akl-ı selimi seçip kendilerine dönmelidirler. Bu birkaç kişi de cezalarını çekmelidirler.

Grevin Türk-İş'in istediği gibi biteceğini sananlar büyük bir yanılgı içerisinde bulunmaktadırlar. Yüzkarası protokol reddedilmiştir. Grev işçiye sosyal haklarını tamı tamına verecek toplu sözleşmenin imzalanmasına kadar devam edecektir. Grev şerefimiz onurumuz her şeyimizdir[141]."

Ayrıca toplantı sonunda yapılan açıklamada, işveren sendikası ile protokol imzalayan Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, Muhasip Ömer Ergün ve Genel Sekreter Yardımcısı Ethem Ezgü'nün Türk-İş Ana Tüzüğünü ihlal etmekten haysiyet divanına sevki için dilekçe verildiği duyurulur[142].

Bu toplantının basında geniş yer bulması üzerine Türk-İş Genel

140. Sabah, 7 Nisan 1966.
141. Yeni Tanin, 8 Nisan1966.
142. Sabah, 7 Nisan 1966.

Başkanı Seyfi Demirsoy Son Havadis gazetesine özel bir demeç vererek grevi destekleyen dolayısıyla muhalif sendikaların durumlarını, isteklerini değerlendirir. Seyfi Demirsoy Paşabahçe grevinin kendileri için bittiğini belirterek greve ilişkin tutumunu gözden geçirmesini isteyen sendikalara kapıyı kapatır. Seyfi Demirsoy, muhalif sendikaların, grevin desteklenmemesi durumunda Türk-İş'in olağanüstü genel kurula götürülmesi kararına karşı "yeniden genel kurula gidelebilir" diyerek resti gördüğünü ifade eder: "İddia edildiği gibi ana tüzük ve sendikalizmin prensipleri ihlal edilmişse bunun hesabını veririz. Bunlar sadece iddiadır. Biz kongrede yeni hesap verdik ve genel kurulun yüzde 95'inin itimadını kazandık[143]." Seyfi Demirsoy Paşabahçe grevi nedeniyle Türk-İş içinde oluşan havanın esas olarak Tük-İş'i bölmeye çalışan solcuların işi olduğu fikrindedir. "Türk-İş işçinin hakkını koruyamıyor" diye başlatılan hareketlerin bir yıl öncesinden başladığını grevle birlikte kuvvetlendiğini söylemektedir. Sendikaların Türk-İş karşısında tutum almasının en fazla sol basında yer almasını sol etkinin kanıtı olarak ileri sürmektedir. Burada ilginç olan aynı mülakatta Seyfi Demirsoy'un sendikaları dümen suyunda gidiyorlar diye suçladığı Ziya Hepbir'in Demokrat Partili olmasıdır. Türk-İş Genel Başkanı solcular Türk-İş'i bölmeye çalışıyorlar diyor ama hedef tahtasına oturtulan isim Ziya Hepbir'dir. Türk-İş'e rağmen grevin devam ettirilmesi nedeniyle örgütsel bazı tedbirler almayı düşünen Türk-İş yönetimi ilk olarak Petrol-İş Genel Başkanı Ziya Hepbir'i Disiplin Kuruluna verir. "Türk-İş karşısında bir cephe kurmaya çalışan, Grev Koordinasyon Komitesi Başkanı Ziya Hepbir'in durumu 20 Nisan'da toplanacak Yönetim Kurulunda görüşülecektir. Kurula yazılı müracaatta bulunan bir üye Hepbir'in ihracını istemiştir.

Muhalif sendikaların toplantısında alınan kararlardan biri olan olağanüstü genel kurul toplantısı gerçekleşmez, hatta bu konuda bir girişim bile olmaz. Ziya Hepbir bu durumu şöyle izah etmektedir: "Protokol sonrasında 16 sendika Türk-İş'e rağmen grevi destekleme kararı almıştı. Fakat Türk-İş yönetiminin baskılarına dayanamayan bazı sendikalar tutumlarını değiştirdiler. Bu yüzden de toplantıda aldığımız olağanüstü

143. Son Havadis, 9 Nisan 1966.

genel kurul kararından vazgeçmek durumunda kaldık."

Türk-İş'in Paşabahçe grevindeki tutumu sadece üyesi sendikalar arasında değil, üye olmayanlar içinde de bir tartışmaya yol açar. Türk-İş'i "güdümlü sendikacılık" yapmakla suçlayan Türk-İş üyesi olmayan 30 sendika başkanı Türk Hür-İş'in davetiyle bir araya gelir. Ağırlıklı Marmara bölgesinde kurulu sendikaların katıldığı bu toplantıda Paşabahçe grevini destekleme kararı alınır. Topluca grev yerine dayanışma ziyareti yapılır[144]. Toplantıdan ayrıca İstanbul ve Marmara İşçi Sendikaları Birliği (Hür-İş Birlik) adı altında güçlü bir birlik oluşturulması kararı çıkar[145]. Türk-İş yönetiminin tutumu sendikal hareketin bütününde farklı sendikal arayışları hızlandırmıştır.

Grevin Türk-İş içinde yol açtığı tartışma grevden sonra da devam eder. Paşabahçe grevi 15 Nisan 1968'de toplanan Türk-iş Genel Kurulu gündeminde hatırı sayılır bir yer tutar. Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy Genel Kurul açış konuşmasında Paşabahçe grevindeki pozisyonlarının haklılığını anlatmış ve grevi sürdürme tavrının "hınç alma" isteğinden kaynaklandığını söylemiştir. Seyfi Demirsoy açış konuşmasının ilgili bölümünde şunları söyler:

> "Türk-İş yöneticileri olarak grev, toplu sözleşme, hür sendika konularında aşırı hassasız. Bu hakların zedelenmesine katiyen rıza göstermedik. Bazen çok kesin kararlarımız olmuştur. Teşkilat ilk nazarda bize gücenmiştir. Fakat öfke gidip, akıl geldikten sonra hakkımızı teslim etmişlerdir. Elbette sendikaların iç çekişmeleri yüzünden greve gidilmesine müsaade edemezdik. Elbette hınç almak için yapılmış grevleri destekleyemezdik[146]."

Aynı genel kurulun kapanış konuşmasında eleştirileri yanıtlayan Seyfi Demirsoy aldıkları kararları, izledikleri yolu bir kez daha savunur:

> "Kristal-İş grevi sebebiyle beş tane sendikayı Haysiyet Divanına verdik. Türk-İş grevi bitirecek ondan sonra benim eski mücadele arkadaşım, sevgili arkadaşım Ziya Hepbir kalkacak

144. Sabah, 11 Nisan 1966.
145. Milliyet, 10 Nisan 1966.
146. Türk-İş, Belgelerle Türk-İş Tarihi, Cilt 2, 1963-1980, Ankara, 1995, s. 191.

bizim sendikayı düşünmediniz mi diyecek. Peki Türk-İş'in otoritesini sendikalar niye düşünmediler? O vakit hükümet ne diyecek, bunlar surete bağlı demeyecekler mi? Arkadaşlar daima size söyledim, haklar verilirken beraberinde sorumluluklar da verilir. Biz bu beş sendikayı, hatırımda kaldığına göre Osman Soğukpınar, işçinin kabahati yok, sendikayı değil, Ziya Hepbir'i Haysiyet Divanına vermek lazım demişti. Onun dışında ittifakla Haysiyet Divanına verilmesi kabul edildi."

Paşabahçe grevi Türk-iş'in 7. Genel Kurul Çalışma Raporunda şu biçimde yer alır:

"Türk-İş Yönetim Kurulu Paşabahçe grevi ve bu grev sonucu meydana gelen olayları da bütün ayrıntıları ile incelemiş ve basınımıza bazı sorumsuz kişilerin verdiği beyanlara dayanılarak yanlış haberlerin yayınlandığını göz önüne alarak bir açıklama yapmayı gerekli görmüşlerdir.

Yurdumuzda yıllarca mücadelesi yapılmış olan toplu sözleşme ve grev düzeninin sosyal adaleti sağlayacak şekilde işletilmesinin ilk şartı, her türlü hissi davranışlardan uzak, sadece işçi ve yurt çıkarlarını düşünerek hareket etmektir. Nitekim Türk işçi hareketi bugüne kadarki bütün davranışlarında bu ilkeyi göz önüne almıştır.

Son Havadis

Türk-İş olayların
içyüzünü açıkladı

Yönetim Kurulu bu noktadan hareketle, Türk-İş'in Paşabahçe grevindeki tutumunun gerçekçi, işçi ve yurt çıkarlarına uygun olduğuna karar vermiş ve olaydaki şartları da dikkate alarak, yapılması gereken her şeyin yapıldığını tespit ve Türk-İş'in tutumunu tasvip etmiştir.

Paşabahçe grevi ve bu grevi izleyen olayların işçi hakları için değil, tamamen başka amaçlarla rayından çıkarıldığını ve bazı çevrelerin bunu Türk-İş'i yıpratmak için istismar ettiklerini göz önüne alan Yönetim Kurulu, sendikacılık prensip ve disiplinini ısrarla çiğneyen, Petrol-İş, Maden-İş, Lastik-İş, İstanbul Basın-İş ve Kristal-İş sendikalarını bu davranışlarından dolayı Türk-iş onur Kuruluna sevk etmeye karar vermiştir.[147]".

147. Türk-İş (1995), s. 167.

Dördüncü Bölüm
GREV VE HUKUK

Paşabahçe 1966 grevi sendikal alanda yarattığı etki ve tartışmalar yanında hukuksal alanda da önemli uyuşmazlıkların odak noktasında yer almıştır. Bu uyuşmazlıkların önde geleni işkolu ve işyeri sözleşmeleri arasındaki ilişki olmuştur. Hukuksal süreç sonucunda yüksek yargı işkolu toplu iş sözleşmesi yürürlükteyken işyeri düzeyinde yetkili sendikanın da işyeri toplu iş sözleşmesi yapabileceğine karar vermiştir. Bir başka hukuksal uyuşmazlık grevin yasallığı üzerinden yürümüş yine yüksek yargı grevin yasal olduğuna karar vermiştir. Grevin hukuka uygunluğunun tescilinin ardından bu kez Hükümetin ertelemesi gündeme gelmiş ve bu erteleme kararı Danıştay tarafından durdurulmuştur.

Yargıtay'dan greve onay

İstanbul 22. Asliye Hukuk Mahkemesinin 966/65 Esas, 966/62 Karar sayılı ve 17.2.1966 tarihli kararı ile Paşabahçe grevinin yasallığı kabul edilmişti. Ancak Şişecam Genel Müdürlüğü yerel mahkemenin kararını temyiz etti. Temyiz başvurusunu inceleyen Yargıtay 9. Hukuk Dairesi[148], 23 Mart 1966 tarihinde yerel mahkemenin kararını onaylayarak, grevin kanuni olduğuna ve Kristal-İş'in toplu sözleşme yapma yetkisine sahip olduğuna karar verir.

148. Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 2336 Esas ve 2437 Karar sayılı 23.3.1966 tarihli kararı.

Milliyet

Paşabahçe grevini
Yargıtay onayladı

12 NİSAN

Kararda, işkolu esasına göre toplu iş sözleşmesi imzalanmış bir işyerinde kurulacak sendika çoğunluğu elde ederse, mevcut sözleşmeye rağmen işyerinde sözleşme imzalanabileceği vurgulanır[149].

Yargıtay'ın kararı işverenin grevin üzerine düşürmeye çalıştığı bütün gölgeleri kaldırır. Yargı yoluyla grevin bitirilmesi beklentisini boş çıkarır. Yargı kararı, protokolün altına imza koyduktan sonra ikinci sözleşme fikrine karşı mesafeli duran Türk-İş yönetiminin gerekçelerini de çürütür.

Toplu Sözleşme Düzeninde Göze Çarpan Aksaklıklar

Adil Aşçıoğlu

"Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. ile Paşabahçe ve Çayırova Fabrikalarında çalışan işçiler adına, sendika tarafından işkolu seviyesinde yapılmış olan üç yıllık toplu sözleşmenin böyle bir hukuki tahlile tabi tutulması mümkündür. Başka bir deyişle, mevcut toplu sözleşme o şekilde yapılmıştır ki, özü bakımından karşılıklı haklar ve borçlar doğurmaktan çok, işverenin işçileri dilediği gibi sömürmesine imkan vermektedir. Bu hali ile sözleşme, şeklen iki taraflı ise de, aslında işçilere yeni bir hak getirmemektedir. Bu bakımdan, sözleşmenin özü bakımından hukuki değerinin tartışılması mümkündür. Herhalde üç yıl süre ile yapılan ve işçilere, eskiye oranla daha yüksek hak ve imkanlar sağlamayan bir toplu iş sözleşmesinin, işçilerin istek ve amaçlarına uygunluğu iddia edilemez. Sözleşmenin yapılması sırasında işçiler adına hareket edenlerin hata, hile v.s. gibi "İradeyi bozan" haller altında hareket edip etmediklerinin araştırılması mümkün ve zorunludur. Demek istediğimiz odur ki, akitlerin hukukumuza göre, tarafları bağlayıcı karakteri "şekil" den ileri gelen mutlak bir

149. Tercüman,12 Nisan1966.

anlam taşımamaktadır. Nitekim değişen şartlar dolayısıyla müteahhitlerin "fiyat farkı" istekleri bile, Türkiye'de hukuken kabule değer görülmektedir. Şimdi Türkiye gibi ekonomik istikrardan yoksun bir ülkede işçilerin üç yıl süre ile, aleyhlerinde değişen şartlara rağmen, sözleşmede tesbit edilen şartlarla çalışmaya zorlanmalarının mümkün olmayacağı hukuken ileri sürülebilir. Fakat herhalde bir nokta açıktır: Toplu sözleşmelerde, hukukun tümü içinde, diğer akitler gibi mutlak bir değer ifade eden şekli birer hukuki vasıta değildir. Bu sebeple de, bir kere şu ya da bu şartlar altında nasılsa yapılmış olan bir sözleşmeye dayanarak, bu sözleşme işçilerin asıl maksadına ve değişen şartlara aykırı da olsa, onları bu sözleşme ile sonuna kadar bağlı saymak mümkün değildir. Toplu sözleşmelerin, diğer akitler gibi, feshini istemek mümkündür".

Yön, 27 Mayıs 1966, Sayı 165

Hükümetten greve erteleme

İşveren yargı kararına saygı duyup, sendikayla anlaşma girişiminde bulunmaktansa grevi sonlandırma gayretini sürdürür. Bu kez denenen yöntem, Hükümetten yasanın idareye tanıdığı grev erteleme yetkisini kullanmasını istemektir. Önce cam tezyinatçıları Başbakan Demirel'e başvurur. 20 imza ile Demirel'e gönderilen telgrafın metninde şu ibareler yer alır: "İstanbul Cam Tezyinatçıları olarak biz aşağıda imzaları bulunan esnaflar, Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasının imalatına tezyinat yaparak geçimimizi temin ediyoruz.

Sizlerinde malumu olduğu üzere fabrika 73 gündür grevde ve bu sebepten bizler, çok müşkül durumdayız. Siz Sayın Başbakanımızdan bu greve bir hal çareleri bulmalarını istirham ediyoruz.[150]".

Grevin ertelenmesi doğrultusunda dolaylı girişim ilaç işverenlerinden gelir. İlaç işverenleri de antibiyotik ve serum şişeleri bulamadıkları için üretimi kısmak zorunda kaldıklarını ileri sürerek şişe ithalatı için Bakanlar Kuruluna izin başvurusunda bulunurlar ve Hükümetten müda-

150. Cumhuriyet, 16 Nisan1966.

Cumh
urivet
Şişe - Cam grevinin uzaması
Tekel'i güç durumda bıraktı

hale talebinde bulunurlar[151].

Grev nedeniyle zor durumda kaldığını ileri süren ve Bakanlar Kurulundan şişe ithalatı için başvuruda bulunan bir diğer kurum ise Tekel Genel Müdürlüğü olur. Tekel Genel Müdürlüğü de grev nedeniyle alkollü içecekler için şişe bulmakta zorlandıklarını söyleyerek greve müdahale ister[152].

Sürdürülen girişimlerin sonuç vermesi uzun sürmez, grev 19 Nisan1966 günü Demirel hükümeti tarafından "memleket sağlığını bozucu nitelikte" bulunduğundan bir ay süreyle ertelenir[153]. Şişmanoğlu ertelemeden nasıl haberdar olduklarını şöyle anlatıyor:

> "Grevin 83. günüydü. Sabah gazeteleri bir aldık, bir baktık ki grev ülke sağlığını tehdit ettiği gerekçesiyle, hükümet tarafından ertelenmiş. Bizim için sürpriz oldu. Bize daha önceden bu yolda bir bilgi gelmemişti".

Grev komitesi başkanı Ziya Hepbir grevin ertelenme kararı üzerine yaptığı açıklamada Danıştay'da iptal davası açacaklarını belirterek, erteleme kararma karşı şunları söyler: "275 sayılı kanuna

Cumhuriyet
Paşabahçe grevi
bir ay ertelendi

151. Cumhuriyet, 19 Nisan1966.
152. Cumhuriyet, 15 Nisan1966.
153. 19.4.1966 tarih ve 6/6293 sayılı Bakanlar Kurulu kararı 20 Nisan 1966 tarih ve 12279 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

aykırı olan bu erteleme, sosyal Anayasamızın ruh ve metnini açıkça çiğnemektedir. Kanuna göre hükümetin sadece memleket sağlığını ve milli güvenliği bozucu nitelikteki grevleri erteleme yetkisi vardır. Paşabahçe'de yapılan su bardakları, rakı ve bira şişeleri imalatının durması ne memleket sağlığını ne de milli güvenliği ilgilendirmektedir.[154]" Grev Koordinasyon Kurulu benzer ifadelerin yer aldığı bir telgrafı başbakan Demirel'e göndererek erteleme kararını protesto eder. Paşabahçe İşçileri Taksim anıtına siyah bir çelenk bırakarak erteleme kararına karşı tepkilerini dile getirirler. Kristal-İş Sendikası grevin ertelenmesi üzerine TBMM Başkanı Ferruh Bozbeyli, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Millet Partisi (MP) Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, Yeni Türkiye Partisi (YTP) Genel Başkanı Ekrem Alican ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'e telgraf çekerek hükümetin kararını protesto ettiğini duyurur.

Demirel'e sendika anahtarı

Erteleme kararına karşı oluşan tepkilerin içinde ilginç bir protesto eylemi şekillenir. Grev hakkından yoksun bir sendikanın bir işlevi olamayacağı düşüncesinden hareketle sendikanın anahtarının Başbakan Demirel'e verilmesi planlanır. Mehmet Şişmanoğlu, sendikanın anahtarını Demirel'e verme eylemini şöyle anlatmaktadır:

"Grev ertelenmiş ama henüz işbaşı yapmamıştık. Duyduk ki Demirel İstanbul'a gelmiş. İstanbul Teknik Üniversitesinin Maçka'da bulunan İnşaat fakültesinde bir toplantıya katılacakmış. Biz toplanıp gittik. Sanıyorum 100-200 civarında işçi vardı. Gittiğimizde bizim dışımızda orada bir öğrenci topluluğunun olduğunu gördük. Başlarında Cavit Savcı diye birisi vardı. Grev sıra-

Milliyet

Grevci işçiler Demirel'e sendika anahtarı verdi

154. Milliyet, 21 Nisan 1966.

sında gelmiş gitmiş, Sultaniye Çayırında bir şenlik yapmışlardı, ben Cavit'i oradan tanıyordum. Öğrencilerin arasında biz işçilerin kaynayacağını düşündüğümüz için, bir organizasyonla işçileri öğrencilerden ayırdık ve karşı kaldırıma geçirdik. Demirel çıktı. Demirel çıkar, çıkmaz üzerlerinden pankartları çıkaran öğrenciler kendi davaları doğrultusunda protestoya başladılar. Polis öğrencilere müdahale etti, bir kısmını gözaltına aldı. Ortalık karıştı, biz de protestomuzu yapamadık. Dediler ki Demirel beraberindekilerle Divan Oteline gidiyor. Biz toparlanıp yürüyerek Divan otelinin önüne gittik. Kapıya gelince oradaki görevlilerde bir telaş başladı. Üç kişi otele girdik. 'Ne istiyorsunuz diye sordular' biz 'başbakanla görüşmeye geldik' dedik. İstanbul Valisi Vefa Poyraz geldi, aynı talebi ona da ilettik, peki dedi oturup, bekleyin. Şimdi yemekte, birazdan çıkacak, çıkınca görüşürsünüz. Biz oturduk. Biraz sonra Demirel geldi yanında bakanları falan vardı. Önceden sendikanın logosunun bulunduğu bir karta kurdele ile sendikanın anahtarını iliştirmiştik. Anahtar sembolik olamaz mı, olur ama biz gerçek anahtarı koymuştuk! Grevimizi erteledin, al anahtarı işverenlere ver yapmadığın bir o kaldı gibilerinden bir şey düşünmüştük. Bekleme sırasında ben etraftaki gazetecilere Demirel'e bir armağan vereceğimi söylemiştim. Demirel geldi. 'Ne o camcılar hoş geldiniz. Memleketi ilaçsız bırakıyorsunuz' dedi. Ben de 'bizim memleketi ilaçsız bırakacak kadar gücümüz var mı sayın Başbakan' dedim. O da bana 'var ki bırakmışsınız' dedi. Ben de 'gücümüz varsa demek ki önemimiz de varmış o halde hakkımız neden verilmez, neden gasp edilir' dedim. 'Hele bir içeri girin bakarız' dedi. 'Zamanında niye bakmadınız ve ayrıca size bir armağanımız var' dedim. Demirel 'neymiş o ver bakalım' dedi. Anahtarı verdim, aynı anda gazeteciler fotoğraf çektiler. Demirel, biraz bozuldu, 'bakarız' ederiz filan deyip uzaklaştı. Ardından Vali yanıma gelip, beni çok zor durumda bıraktınız diyerek anahtar verme işinden hoşlanmadığını belirtti. Demirel dışarı çıkınca protesto ile karşılaştı. Sonra biz amacımıza ulaştığımızı düşünerek geri döndük."

Siyasi partiler de erteleme kararı karşısında tepki gösterirler. TİP Genel Sekreteri ve Ankara Milletvekili Rıza Kuas düzenlediği basın toplantısında "Adalet Partisi hükümetini zorba metotlara başvuran işvereni kayırmakla" suçlayıp grevin ertelenmesine karşı çıkar[155]. Erteleme kararı Türk-İş içinde de tepki uyandırır. Sendikaların temsilcilerinin katılımıyla oluşan Türk-İş Yönetim Kurulu toplantısında grev ertelemesi sert tartışmalara yol açar, gelinen noktada Türk-İş tarafından imzalanan protokolün rolü olduğunu düşünen bazı sendikacılar Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç'u suçlayarak, Türk-İş'ten ihracını isterler[156].

Grev ertelenmiş, ertelenme kararı tebliğ edilmiş sendikanın kapısına asılmıştır ancak işçiler bu kararı içlerine sindiremezler. Ortada 400 işçinin işten çıkarıldığına dair dolaşan söylentiyi yalanlayan İşveren yetkilileri herkesi işbaşı yapmaya çağırır[157]. Bu çağrıya sadece 11 işçi uyar. Onlardan ikisi içeri girdikten iki saat sonra tekrar dışarı çıkar. Kristal-İş grev gözcülerini kaldırmıştır ama işçiler greve devam etme niyetindedir[158]. Ancak Kristal-İş Sendikası Yönetim Kurulu 18 sayı ve 21.4.1966 tarihli kararında grevin Bakanlar Kurulu kararı ile bir ay ertelenmiş olduğundan bu karar gereğince iş yerinde bulunan grev gözcüsü ve pankart gibi her türlü grevle ilgili tertibatın bir ay süreyle kaldırılmasına karar verildiğini belirtir. Kararda buna ek olarak "Bakanlar Kurulu kararının işçilere açıklanması ve bu karara aynen uyulması hususunda genel başkanın 20 Nisan 1966 Çarşamba günü sat 15.00'te işçilere mikrofonla ifade etmiş olmasına ilaveten ayrıca bu hususta yazılı bir tebliğin sendika kapısında ilan edilmesine karar verildi" denmektedir. Sendika erteleme kararının ardından hukuksal olarak zor duruma düşmemek için her türlü önlemi almaya çalışmaktadır.

Şişe ve Cam grevini hükümet önledi... Nehar Tüblek, basından.

155. Akşam, 23 Nisan 1966.
156. Yeni Tanin, 22 Nisan 1966.
157. Milliyet, 21 Nisan1966.
158. Yeni Tanin, 23 Nisan1966.

İşçiler "bize yapılan bu iş namusluluk değildir. 83 günden buyana süren grevimizi, böyle bir basiretsizliğin kurbanı olarak bitiremeyiz. Paşabahçe işverenini haksız yere galip kılamayız. Devam edeceğiz..." derler. Kristal-İş Sendikası yöneticilerinin ve avukatlarının işbaşı yapmamanın yol açacağı sorunları anlatmaları ve işçileri ikna etmeleri üzerine, erteleme kararının Resmi Gazetede yayınlanmasından 5 gün sonra 26 Nisan 1966 günü grev sona erer. İşçiler buruk, öfkeli işbaşı yaparlar.

İşçilerin işbaşı yaptığı gün Fabrika Müdürü Avni Kahyaoğlu grevde 25 milyon lira zarar ettiklerini açıklar[159]. Ancak şirketin resmi verileri tersini göstermektedir. 85 günlük greve rağmen şirketin 1966 yılı üretimi ve mali performansı oldukça başarılıdır.

Grevin Ekonomik Etkisi

Şişecam Çalışma Raporlarında yer alan veriler "25 Milyon lira zarar" iddiasını desteklememekte aksine Paşabahçe grevinin şirketin ekonomik büyüklükleri üzerinde olumsuz bir etkisi görülmemektedir. Bu sonuç kapasite kullanımının artması, daha yoğun ve uzun çalışma ile sağlanmış olabilir. 1966 yılında fiziki üretim satışlar ve karlar artmıştır. Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasının üretimi 1965 yılında 34.300 iken bu üretim 85 günlük grevin yaşandığı 1966 yılında 34.500 tona ulaşmıştır. Paşabahçe'nin 1965 yılında 72.8 milyon lira olan satışları 1966 yılında 74.6 milyon liraya ulaşmıştır. Çayırova fabrikasıyla birlikte Paşabahçe'nin karı ise 33 milyon liradan 35,7 milyon liraya yükselmiştir. 1963:100 bazlı toptan eşya fiyatları endeksinin yüzde 4.8 oranında arttığı dikkate alınacak olursa şirketin reel kârının arttığını görmekteyiz[160].

159. Hürriyet, 27 Nisan1966.
160. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Yıllık Rapor 1965; Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Yıllık Rapor 1966.

Tablo: 1966 Yılında Paşabahçe'nin Ekonomik Durumu

	1965	1966	Artış
Üretim (Ton)	34300	34500	0,6%
Satış (Milyon TL)	72,8	74,6	2,5%
Kar (Şişecam)	33	35,7	8,2%

Kaynak: 1965 ve 1966 Şişecam Faaliyet raporları

İşçilerin işbaşı yapmalarının gecikmesinde grevin ertelenmesine duyulan tepkinin yanı sıra işverenin bazı işçileri işe almak istememesi de etkili olur. İşveren erteleme kararıyla üstünlüğü ele geçirdiğini düşünüyor olmalı ki "biz istediğimizi içeri alırız" havasındadır. Şişmanoğlu işverenin bu tutumuna ilişkin "Fabrika Müdürünün Kristal-İş aktivistlerinden Mustafa Özabacı'yı kastederek 'Abacı kim oluyormuş da bizim kimi işe alacağımıza karışıyormuş' dediğini hatırlıyorum" diyor.

İş kritik bir aşamaya gelmiştir. Grev ertelenmiştir ve işbaşı yapılmaması durumunda pek çok işçinin tazminatsız olarak işten çıkarılması ve bu yolla işçinin eyleminin kırılması ihtimal dışı değildir. Ama öte yandan dışarıda işçi bırakarak içeri girmek de kabul edilebilir bir şey değildir. İşbaşı yapmak istemeyen işçilere Şişmanoğlu bir konuşma yapar. Şişmanoğlu o konuşmadan aklında kalanları şöyle dile getirdi:

"Bizden önce feragat istediler. Feragati erteleme kararıyla aldılar. Şimdi namus istiyorlar. Kimse namusunu vermez. Dışarıda bir tek kişiyi bırakarak kimse işbaşı yapmaz. Verilecek namus yoktur bizde dedim. İşverenler de konuşmayı dinliyorlardı. Biz bu adamlarla muhatap olacağız diye düşünmüş olmalılar ki bu ısrarlarından vazgeçtiler, eksiksiz işbaşı yaptık."

Halk'a ve olaylara
Tercüman
SALI
22
Paşabahçede dün hâdise çıktı
işçiler "işbaşı,, yapmadılar
138 işçinin işe alınmaması üzerine sendika temsilcileri taşa tutuldu Topkar yaralandı
6 Sah
50 günlük grev

Hürriyet
Paşabahçe Fabrikasının bacası 85 gün sonra tekrar tütü

Danıştay'ın uzatmalı kararı

Grevin ertelenmesinin ardından Kristal-İş Sendikası erteleme kararının yürütmesinin durdurulması ve iptali için Danıştay'a başvurur ve ertelemenin kaldırılması gündeme gelir. Şişecam sendikanın Danıştay'a başvurmadığını ve ertelemenin kaldırılacağının doğru olmadığını iddia eder.

"Ertelemenin kaldırılacağı doğru değil. Fabrikamızda uygulanan grevle ilgili olarak Bakanlar Kurulunca alınan erteleme kararının kaldırılacağı söylentisi, çalışmaya başladığımız ilk günlerde ısrarla dolaştırılmıştır. Ancak yaptığımız soruşturmada bunun aslı olmadığı sendika tarafından bu yolda Danıştaya bir müracaatta dahi bulunulmadığı anlaşılmıştır[161]".

Bu açıklamanın yer aldığı derginin baskı tarihi 13 Mayıs 1966'dır. Oysa bu iddia tamamen gerçek dışıdır. Bu tarihte sendika Danıştay'a başvurmuştur. O kadar ki Danıştay aynı gün (13 Mayıs 1966) yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir.

Sendikanın Danıştay Başvurusu

"Kararname 275 sayılı kanunun 21 maddesi lafzına ve ruhuna aykırıdır. Nitekim ilgili maddede karar verilmiş veya başlanmış olan grevin erteleneceğinden bahsedilmiştir. Bahis konusu grevde her ne kadar başlama keyfiyeti varsa da kanun yapıcısının başlamadan kastettiği 82 günden beri devam edegelen kanuni bir grevi kastetmediği bir gerçektir. Paşabahçe grevinde olduğu gibi uzun sürede bu edegelen kanuni bir grevin bir anda Bakanlar Kurulu kararı ile ertelenmesi yani ertelenebileceği ka-

161. "Paşabahçe Grevinin düşündürdükleri", Şişe ve Cam Dergisi Mayıs 1966. Sayı 24.

nunda belirtilmemiştir.
Eğer kanun yapıcı devam eden grevi kastetmiş olsaydı bilinçli bir hava içinde yürüyen her grevin ertelenmesi mümkün olur. Dolayısıyle de grev hakkının tanınmasına da lüzum kalmazdı.
Paşabahçe grevinin halkın sağlığını tehdit edecek nitelikte olmadığı da ayrı bir gerçektir. Zira meşrubatla ilgili şişe piyasasında herhangi bir sıkıntı baş göstermemiştir. İlaç Sanayinde ise işverenler daha ucuza maledilen plastik tüplere geçmiş durumdadırlar. Kaldı ki 83 gün devam eden şuurlu bir grevin elbette ki bir takım sonuçları olacaktır. Zira grev öyle bir haktır ki bu haktan elde edilmesi icap eden netice o hakka sahip olan kimsenin diğer taraf üzerinde tefsir icra etmesine bağlıdır.
Gine sürenin sonunda bir an için greve devam edildiğini kabul etsek, bugün için halkın sağlığını tehdit eden hususların aynıyla devam edeceği muhakkaktır.
Ayrıca grevin özü de zedelenmiş durumdadır.
Grev çalışanların menfaatlerinin haleldar olduklarına inandıkları zaman başvurdukları bir yoldur. Binaenaleyh zaman ve mekân gibi bir takım şartların tesiri altındadır. 82 günden beri devam eden ve tam bir inançla yürütülen bu grevde işçi kendi bünyesinden bir takım fedakârlıklar etmiş durumdadır.
Bu erteleme süresi içinde işçinin, işverenin 82 günlük boşluğun doğduğu bazı tepkileri ile karşılaşacağı muhakkaktır. Bu hal ise süre sonunda işçinin aynı iman ve inançla greve devam etmesini baltalayacaktır.
Neticeten Bakanlar Kurulu bu erteleme kararı ile 82 gün süren grevde en ufacık bir anlayış göstermemiş olan işverenlerin menfaatini koruyacak mahiyette tek taraflı bir karar ihdar etmiş durumdadır.

Kaynak: İşçi Postası, 11 Haziran 1966

Sendikanın başvurusu üzerine Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu 1966/380 esas ve 13 Mayıs 1966 tarihli kararıyla davalı idarenin birinci savunması alınıp karar verilinceye kadar yürütmenin durdurulmasına oy çokluğu ile karar vermiştir. Karara muhalif üyeler yazdıkları

muhalefet şerhinde şu görüşlere yer verirler:

"Karara mesnet teşkil eden ve memleket sağlığını bozucu nitelikte bulunduğunu gösteren rapor ve muameleli dosya celp ve incelenmeden ve davalının bu hususta savunması alınmadan ertelemenin yukarıda açıklanan hükümlere uygun olup olmadığı hususunda sarih bir fikir edinilmesi mümkün bulunmamaktadır.

Diğer taraftan yürütmenin hemen ve derhal durdurulmasını icap ettirecek ve karşı tarafın telafisi mümkün olmayacak şekilde hak ve menfaatlarını haleldar edecek ortada acil bir durum görülmemektedir"

Öte yandan grev ertelemenin ardından Başbakanlık, Yüksek Hakem Kurulundan (YHK) ertelenen grevin niteliği ile ilgili istişari mütalaa ister. 5 Mayıs 1966 tarihinde toplanan YHK grevin niteliği konusunda istişari görüşünü bildirir[162]. YHK, "Paşabahçe grevinin memleket sağlığını bozucu bir nitelik taşıdığı gerçeğini kabul etmek zorunluluğu ortaya çıkmaktadır" sonucuna varmıştır. YHK bu kararını Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 18 Nisan 1966 günlü bir yazısında dile getirilen görüşlere dayandırmaktadır. Söz konusu yazıda "aşı istihsalinde kullanılan cam malzeme ve şişenin il teşkilatlarına sevkinde kullanılan şişe stokunun tükenmiş olduğu" belirtilmektedir. Yazıda sistemli bir biçimde tatbik edilmekte olan kitlevi aşılama kampanyalarının şişe ve cam malzeme yokluğu yüzünden inkitaa uğraması memleket sağlığını tehlikeye düşürücü niteliktedir görüşüne yer verilmektedir.

Grev erteleme kararının ardından uyuşmazlık Yüksek Uzlaştırma Kuruluna aksetmiş ve 18 Mayıs 1966 tarihinde Yüksek Uzlaştırma Kurulu'nun kararının kabulü ile grev ve uyuşmazlık sona ermiştir. Ancak sendika tarafından grev erteleme kararı aleyhine açılan iptal kararı Danıştay'da esastan görüşülmeye devam etmiştir. Ancak Danıştay esasa ilişkin kararını tam beş buçuk yıl sonra 22 Ekim 1971 tarihinde vermiştir. Bu tarihte sendika 1967 ve 1969 iki toplu iş sözleşmesi daha bağıtlamış ve 1971 toplu iş sözleşmesinin müzakereleri devam etmektedir.

---

162. Yüksek hakem Kurulu'nun 1066-12/17 esas ve 1966/25 karar sayılı 5 Mayıs 1966 tarihli kararı.

Danıştay beş buçuk yıl sonra verdiği kararda ertelemeyi hukuka uygun bularak iptal istemini reddetmiştir. Danıştay red gerekçesinde şu görüşlere yer vermiştir:

> "Uyuşmazlık konusunu teşkil eden grev, aşı ve serum istihsaline münhasıran Paşabahçe Şişe ve Cam fabrikalarından temin edilen hususi şişeler kullanıldığından bu derece memleket sağlığı ile ilgili bir konuda stokların tükenmesi ve şişesizlik yüzünden ilaç fabrikalarının hayati ehemmiyeti haiz bazı ilaç imalatını da durdurması sonucunu doğuracaktır. Memleket sağlığını bozucu nitelikte olduğu sabit olan bu grevin 30 gün süre ile geciktirilmesi yolundaki bakanlar Kurulu kararında mevzuata aykırılık bulunmadığından davanın reddine 22.10.1971 tarihinde oy birliği ile karar verildi"[163].

Kararın beş buçuk yıl sonra verilmesi düşündürücüdür. Zira yargı erki olayın hukuksal boyutunu bir kenara bırakarak fiili duruma göre hareket etmiş; anlaşmanın sağlanmış olması nedeniyle konuyu ihmal etmiş ve önemsememiştir. Kuşkusuz anlaşma sağlanmayıp grev devam etmiş olsaydı Danıştay beş buçuk yıl beklemeksizin karar verecekti.

Yüksek Uzlaştırma Kurulu kararı: Bir ara çözüm

Danıştay'ın, sendikanın yaptığı başvuru sonucunda yürütmeyi durdurma kararı vermesi üzerine cam işçileri için grevin yolu yeniden açılmış, sendikanın eli güçlenmiştir. Ziya Hepbir bu karar üzerine basına yaptığı açıklamada "Henüz kararı elimize almadık, ama müjdeyi duyduk. Grevi erteleyenler, ertelenmesi için çaba gösterenler bakalım şimdi ne yapacaklar? Başbakana telgraf çekip, önümüzdeki günlerde grevimize tekrar devam edeceğiz" der[164].

Grev ertelendiği için uyuşmazlık 275 Sayılı Kanunun 3. maddesi gereğince Yüksek Uzlaştırma Kuruluna havale edilmişti. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Başkanı Rafet Özdemir, Danıştay 4. Daire Başkanı Kemal Berkmen, TİSK temsilcisi Kazım Kara, Türk-İş temsilcisi Halil Tunç Şişecam yetkilisi ve Kristal-İş Başkanı Mehmet Şişmanoğlu'nun katıl-

163. Danıştay Dava Daireleri Kurulu Esas No 1966/380 Karar No 1971/853, tarih 22.10.1971.
164. Her Gün, 16 Mayıs 1966.

dığı toplantılarda müzakereleri sürdüren taraflar aralarında anlaşırlar. Bu anlaşma 275 sayılı kanunun 15. Maddesi gereğince toplu sözleşme hükmü kazanır[165].

Şişmanoğlu Yüksek Uzlaştırma Kurulu toplantısı ve sözleşme hakkında şunları söylüyor:

> "Erteleme kararının ardından yasaya uygun oluşturulmuş Yüksek Uzlaştırma Kurulu toplantısına katıldık. Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem, Başbakanı temsilen devlet bakanı Rafet Sezgin, İşveren kanadı adına Şahap Kocatopçu, işçi kesiminden biz vardık. Halil Tunç da Türk-İş adına toplantıda bulunuyordu. Ben ilk kez bu kadar seçkin bir topluluğun karşısına gelmiştim. Orada bulunan herkes bana göre daha yaşlıydı. Bir sürü olayın içinden geçip gelmiştim, bu yüzden herkes beni merak ediyordu: 'Kimdir bu adam, kabiliyeti nedir, kapasitesi nedir' diye. Bunların bilinci içinde gittim. Durumumuzu anlattım. İçeri girildi, dışarı çıkıldı. Bizi ayrı aldılar içeri işverenleri ayrı aldılar. Sonunda uzlaşmaya varıldı. Bazı haklar elde ettiğimizi düşünüyorum, en azından 1967 yılına kadar bir nefes alabildik diye düşünüyorum. İkramiye sayısını arttırdık, grevde geçen sürelerin ödenmesini hallettik. Paşabahçe grevinden elimiz boş dönmedik diye düşünüyorum. Grev ertelemesine ve Türk-iş'e rağmen başımız önde girmedik. Türk-İş'in imzaladığı protokolle, Yüksek Uzlaştırma Kurulu'ndan çıkan karar arasında dağlar kadar fark var. Devlet müdahalesine rağmen daha ileri sözleşme yapabildik."

Yüksek Uzlaştırma Kurulu kararıyla işçilerin ücretlerinde ve sosyal haklarında iyileştirmeler yapılır. İşçilere 850 lira tutarında toplu para, halen ödenmekte olan ikramiyeye ek olarak yarım maaş ikramiye ödenmesine, evlenecek işçiye 250 lira evlenme ödeneği ve bir gün izin verilmesine karar verilir. Ayrıca işyerinde bulunan Disiplin Kuruluna sendika adına bir üyenin katılmasına, işveren ve sendika tarafından ortaklaşa bir giyim talimatnamesi hazırlanmasına ve işyerinde hazırlanacak olan yemeğin maliyetinin 200 kuruştan az olmaması da karar altına

165. Milliyet, 19 Mayıs 1966.

alınır. Uzlaştırma Kurulu kararının en önemli hükmü ise greve katılmaları dolayısıyla hiçbir işçinin işine son verilmemesine karar verilmesi idi. Yüksek Uzlaştırma Kurulu kararı sendikanın hedeflediği toplu iş sözleşmesi değildir ancak Türk-İş'in imzalamış olduğu protokolden daha ileri hükümler içermektedir. 85 gün sürmüş bir grevin yarattığı yorgunluk ve yürürlükteki toplu iş sözleşmesinin bitmesine altı ay gibi bir süre kalmış olması sendikayı bir ara çözümün kabulune ikna etmiştir.

Yüksek Uzlaştırma Kurulu Kararı

ANKARA 18.5.1966

Paşabahçe Şişe Cam Fabrikaları işyerinde, Türkiye Şişe Cam ve Kristal Sanayi İşçileri Sendikasınca uygulanmakta olan grevin 275 sayılı toplu iş sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununun 21. maddesinin 1.nci bendine dayanarak 30 gün süre ile geciktirilmesi Bakanlar Kurulunca 19.4.1966 gününde kararlaştırılmış ve bu işe ait 6/6/6293 sayılı kararname 29.4.1966 günlü ve 12279 sayılı resmi gazetede yayınlanmış bulunmaktadır.

Anılan kanunun aynı maddesinin 3'üncü numaralı bendinin birinci fıkrasına göre uyuşmazlık, Başbakanlık kanunlar ve kararlar tetkik Dairesi 26.4.1966 günlü ve 153-2395 sayılı yazıları ile Kurulumuza havale edilmiştir.

Yüksek Uzlaştırma Kurulu Devlet Bakanı Refet Sezginin Başkanlığında, Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Başkanı Refet Özdemir, Danıştay 4.cü Daire Başkanı Kemal Berkem, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu tarafsız aracı Av.Kazım Kara ve Türkiye İşçi Sendikaları tarafsız aracı Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç'un katılması ile ve 12.5.966 günlü ara kararı gereğince 18.5.1966 günü saat 9'da Çalışma Bakanlığında toplandı.

Sendika teklifleri üzerine inceleme yapıp görüşmelerini bildirmek isteğinde bulunan işveren, Kurulun huzurunda görüşlerini açıkladı. Saat 10.30'da toplantıya ara verildi.

Aynı gün saat 15.00'de tekrar toplanan kurul, kendisine tevdi edilen belgeler ve bu arada 20.3.1966 tarihinde Türk-İş Konfederasyonu ile Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu ara-

sında imzalanan anlaşma imzalandı. Anılan belgelerin ışığı altında gereği düşünüldü. Sözü edilen anlaşmanın aşağıdaki bendler dışında kalan hükümleri baki kalmak üzere:

Uyuşmazlıkla ilgili daha önce Türkiye İşçi Sendika Konfederasyonu ile, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu arasında yapılan anlaşma ile işveren tarafından vaat edilen 600 TLnin 850 TL. olarak, bu kararın taraflarca kabul tarihinden başlayarak 1 hafta içinde işçilere ödenmesine, bu paradan, avans olarak verilen meblağın mahsup edilmemesine,

(İşbu 850 TL.nin yalnız Paşabahçe işyerinde çalışanlara tediyesine Çayırova işyerinde çalışanlara anlaşma hükmü gereğince 600 TL ödenmesine)

İşçilere, halen verilmekte olan ikramiyeler dışında yarım maaş tutarındaki ikramiyenin işveren tarafından en geç 31 Aralık 1966 tarihinden önce ödenmesine,

Evlenecek işçilere bir defaya mahsus olmak üzere 250 TL evlenme yardımı ve bir günlük ücretli izin verilmesine,

Halen işyerinde faaliyette bulunan Disiplin Kuruluna Sendika tarafından bir üye iştirak ettirilmesine,

İşyerinde verilecek giyim eşyasının işveren ve sendika tarafından hazırlanacak bir giyim talimatnamesi ile tanzimine,

İşyerinde verilecek yemek maliyeti ortalamasının 200 kuruştan aşağı olmamasına,

Münhasıran greve iştirak sebebi ile hiçbir işçinin işine son verilmemesine, üyelerden Kazım Kara'nın muhalefetiyle oy çokluğu ile 18.5.1966 gününde karar verildi.

Yüksek Uzlaştırma Kurulu Başkanı Devlet Bakanı Refet Sezgin

Üye- Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Başkanı Refet Özdemir

Üye- Danıştay 4. Daire Başkanı Kemal Berkem

Üye- Türkiye İşveren Sendika Konfederasyonu Tarafsız Aracısı Av. Kazım Kara

Üye- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Tarafsız Aracısı Halil Tunç

Beşinci Bölüm
GREVİN SONRASI

Paşabahçe 1966 grevi sadece grev sırasında değil grev sonrasında da önemli tartışma ve gelişmelere yol açmış; etkisi grev süresini aşan bir işçi eylemi olmuştur. Grevin ardından Kristal-İş ve grevi destekleyen sendikalar Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilmiş; ihraç edilen sendikalardan bir bölümü DİSK'in kurucusu olmuştur. Grev Türk-İş içinde var olan sendikal farklılaşmanın belirginleşmesine yol açmıştır. 1966 grevi sendikal yazında da önemli bir yer bulmuştur.

"Rivayeti Muhtelif" grev

Paşabahçe 1966 grevinin emek tarihindeki önemine rağmen bu greve ilişkin çok sayıda abartılı, hatalı ve eksik değerlendirmelere de rastlamak mümkündür. Bunlardan bir bölümü doğrudan maddi hatalar, bir bölümü ise grevin etkileri ve sonuçları üzerine yapılan tartışmalı değerlendirmelerdir. Maddi hata içeren değerlendirmelerin bir bölümü ansiklopedik bilgi niteliğindedir. Ülkemizin neredeyse tek güncel ve kapsamlı ansiklopedisi olan AnaBritannica Paşabahçe grevi hakkında "Petrol-İş Sendikası'nın Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası'nda başlattığı grev" ifadesini kullanmaktadır[166]. Adeta Kristal-İş Sendikası ile özdeşleşen bir grevin ciddi bir ansiklopedide farklı bir işkolunda kurulu "Petrol-İş Sendikası tarafından başlatılan grev" diye anlatılması vahim bir hatadır. Üstelik AnaBritannica'nın 1987 tarihli ilk baskısında[167] yer alan bu hata 2004 baskısında da düzeltilmemiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisinde Mehmet Şehmus Güzel tarafından yazılan "Cumhuriyet Türkiyesi'nde İşçi Hareketleri"

---

166. AnaBritannica, 7. Cilt, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu maddesi, İstanbul, 2004, s. 221.
167. AnaBritannica, 7. Cilt, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu maddesi, İstanbul, 1987, s. 217.

maddesinde "bir dönüm noktası" olarak nitelenen Paşabahçe 1966 grevi kamu sektörü grevi olarak yer almaktadır[168]. Yazar, bu bilgiyi "Çalışma Bakanlığı, Çalışma Dergisi No: 4, 1972" adlı kaynağa dayanarak kullanmaktadır. Resmi bir kaynakta bir özel sektör grevinin kamu grevi olarak yer alması vahim bir hatadır. Paşabahçe bir kamu işletmesi değil özel hukuka tabi özel bir işletmedir. Ancak tıpkı İş Bankası gibi Paşabahçe ve Şişecam hakkında da toplumda "kamu" işletmesi algılayışı söz konusudur. Bunun nedeni her iki şirketin de bir aileye ve şahsa ait olmayışı ve anonim kapitalist karakterleri olabilir.

Paşabahçe'nin kamu işletmesi olduğuna ilişkin kanaat şaşırtıcı değildir. O kadar ki, benzer yanılgı sendikal kaynaklarda da yer almaktadır. Sendika tarafından yayımlanan "İstanbul halkına" başlıklı bildiride de benzer hatalı bir değerlendirme yer almaktadır[169]. Bildiri de "fabrika Devletin malı, zararı Devlete biniyor" ifadesi yer almaktadır. Oysa Paşabahçe o tarihte de özel hukuka tabi bir anonim şirkettir.

Çalışma hayatıyla ilgili yazılarıyla bilinen gazeteci Refik Sönmezsoy'un Paşabahçe 1966 greviyle ilgili yaptığı değerlendirmeler ise maddi hatanın ötesinde tahrifata varacak boyuttadır. Yazar, herhangi kaynağa ve kanıta dayandırmadan Paşabahçe grevine komünistlerin karıştığını iddia etmekte ve bu yolla grevi karalamaya çalışmaktadır. Sönmezsoy, grev sırasındaki olayların akışını da birbirine karıştırmaktadır.

> "Greve komünistlerin karıştığı anlaşılır. Hükümet grevi bir ay erteler. Türk-İş uzlaşma yolunu seçer. Ancak bazı sendikalar grevin sürdürülmesinden yanadır. Bilhassa TİP'le dayanışma ve işbirliği halinde bulunan Maden-İş, Lastik-İş, Kimya-İş gibi kuruluşlar, Paşabahçe grevini kendi partilerinin işçi kesiminde yaygınlaşması ve taraftar toplaması için fırsat sayarlar. Demirsoy politikanın işçi kesimine bulaştırılmasına karşı çıkar. Sonunda TİP'e bağlı bazı sendikalar ile bu sendikaların görüşünü paylaşan Petrol-İş Sendikası geçici ihraç talebi ile Türk-İş Onur Kuruluna verilir"[170].

---

168. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 7, İletişim Yay., İstanbul 1983, s.1862.
169. Bildirinin tam metni sayfa 91-92'de yer almaktadır.
170. Refik Sönmezsoy, Türkiye'de Dünya'da İşçi Hareketleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1981, s. 151.

Refik Sönmezsoy greve komünistlerin karıştığının nasıl anlaşıldığı konusunda hiçbir bilgiye ve belgeye yer vermemektedir. Öte yandan greve komünistler karıştığı için grevin ertelendiğini ima etmektedir. Oysa grev ilaç şişesi sıkıntısı gerekçesine dayalı olarak "memleket sağlığı" gerekçesiyle ertelenmiştir. Türk-İş'in uzlaşması hükümetin grevi ertelemesinden sonra değil yaklaşık bir ay öncedir. "TİP'e bağlı sendikalar" ifadesi maksadını aşan bir biçimde herhalde TİP'e yakın sendikalar yerine kullanılmıştır. Petrol-İş Sendikasının TİP'e bağlı sendikaların görüşünü paylaştığı iddiası ise oldukça abartılıdır. Zira Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı ve grevi destekleme ve yürütme komitelerinin başkanı Ziya Hepbir Demokrat Partili kimliğiyle tanınmış bir sendikacıdır. Yine Türk-İş Birinci Bölge Temsilcisi ve Petrol-İş Sendikası Genel Sekreteri İsmail Topkar anti-komünist görüşlere sahiptir. Örneğin Topkar 5 Şubat 1966'da Paşabahçe'de grevi desteklemek için yapılan mitingde "Komünizmi getirecek her tehlike karşısında fedakârlığı sadece bu masum işçilerden beklemeyelim. Daha ziyade ve bundan böyle işverenlerin de işçilerine karşı insanca yaşayacak maddi fedakârlık yapmak prensibinde de ittifak edelim" görüşlerini dile getirmiştir[171].

Öte yandan TİP'lilerin grevdeki rollerine ilişkin vurgulara rastlanmakla birlikte[172] TİP'in grev üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu söyleyebilecek yeterli kaynak yoktur. Örneğin grev döneminde TİP'li milletvekillerinin parlamento konuşmalarında Paşabahçe grevi ile ilgili değerlendirmelere rastlanmamıştır.

Paşabahçe grevi ile ilgili bir başka hatalı değerlendirme Anıl Çeçen tarafından yazılmaktadır. Çeçen'e göre "Paşabahçe grevi Türk sendikacılık hayatında tam bir dönüm noktası olmuş, geçici olarak ihraç edilen üç sendika daha sonra Kristal-İş Sendikası ile birleşerek Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunu kurmuşlardır[173]". Çeçen, Kristal-İş Sendikasını DİSK'in kurucusu olarak aktarmaktadır. Oysa Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilen Kristal-İş Sendikası DİSK'in kurucuları arasında yer almamış ve o günden bu yana Türk-İş üyesi olarak kalmıştır.

171. Cumhuriyet, 6 Şubat 1966.
172. İsmail Özkan, Bir Avuç İnsan, www.ekenek.com (10 Mart 2006), Yazının tam metni ekte yer almaktadır.
173. Anıl Çeçen, Türkiye'de Sendikacılık, Özgür İnsan Yayınları, Ankara, 1973, s. 103.

Öte yandan (Sendikalar Arası Dayanışma Konseyi) SADA'nın kuruluşu geçici ihraç kararından öncedir. Doğru ifade "Geçici ihraç talebiyle Türk-İş Yönetim Kurulu tarafından Onur Kuruluna sevk edilen üç sendika" olmalıydı.

Basın-İş Sendikası Başkanı ve Türk-İş Yöneticisi Sedat Ağralı, 20 Mart 1966 tarihinde toplanan Türk-İş yönetim kurulunun grevi destekleyen sendikaların ihracını görüştüğünü yazmaktadır[174]. Oysa Türk-İş'in tepki gören protokolü 20 Mart 1966 tarihlidir ve grevi destekleyen sendikaların ihracı konusu 20-23 Nisan 1966 tarihinde toplanan Türk-İş Yönetim kurulunda görüşülmüştür.

"İşçi Sınıfı Sendikalar ve 15-16 Haziran" adlı kitaplarında Turgan Arınır ve Sırrı Öztürk Paşabahçe greviyle ilgili şu değerlendirmeleri yapmaktadırlar:

> "Türk-İş içinde bu huzursuzluk giderek arttı. Sonuçta 1 Şubat 1966'da başlıyan Paşabahçe Şişe-Cam fabrikaları grevi üzerindeki görüş ayrılığı ve Türk-İş yöneticilerinin bu grevde de sürdürdükleri işçi haklarına aykırı tutumları, ayrılığı doruğa çıkarttı. Bu grevdeki görüş ayrılığı neden gösterilerek üç üye sendikanın Türk-İş'ten geçici olarak ihracı yoluna gidilmek istendi....Bunun üzerine Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilen Lastik-İş, Maden-İş ve Basın-İş sendikaları bağımsız Gıda-İş de anlaşarak 1966 Temmuz'unda "sendikalar Dayanışma Konseyi" (SADA)yı oluşturdular."[175]

Bilindiği gibi grev 1 Şubat değil 31 Ocak'ta başlamıştır. Öte yandan grev nedeniyle üç üye sendika değil beş üye sendika Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilmiştir. Arınır ve Öztürk de SADA konusunda Çeçen ile benzer bir yanlışı tekrarlamaktadır. SADA'nın kuruluşu ihraç kararlarından öncedir.

İhraçlar ve DİSK'in kuruluşu

Paşabahçe grevinin en önemli sonuçlarından biri grevi yürüten ve

---

174. Sedat Ağralı, Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı, İstanbul, 1967, s. 144.
175. Turgan Arınır ve Sırrı Öztürk, İşçi Sınıfı Sendikalar ve 15-16 Haziran, Sorun Yayınları, İstanbul, 1976, s.21.

destekleyen sendikaların Türk-İş'ten geçici ihraçla cezalandırılmasıdır. Türk-İş'in grevi bitirmek amacıyla imzaladığı protokolün Kristal-İş Sendikası tarafından kabul edilmemesi, greve devam edilmesi ve Türk-İş üyesi başka sendikaların da grevi desteklemesi Türk-İş içinde ciddi sarsıntı yarattı. Bu gerilim sonucunda ihraçlar gündeme geldi. 20-23 Nisan 1966 tarihlerinde toplanan Türk-İş Yönetim Kurulu, Ana Tüzüğü çiğnedikleri gerekçesiyle Kristal-İş, Petrol-İş, T. Lastik-İş, T. Maden-İş, ve İstanbul Basın-İş sendikalarını oy birliği ile Onur Kuruluna sevk etti. Yönetim Kurulunun bu kararı 25 Mayıs 1966 tarihli yazı ile Onur Kuruluna bildirdi. O sırada görev yapan Onur Kurulu 7-14 Mart 1966 tarihlerinde yapılan Türk-İş'in 6. Genel Kurulunda seçilmişti. Kurul, Başkan Kazım Yetmişbir, Raportör Ali Haydar Mutaf ve üyeler Ömer Karahasan, Ahmet Kurt ile Kemal Tokatlı'dan oluşuyordu.

Kurul, Türk-İş yönetiminin yazısına rağmen toplanamaz. Onur Kurulu harekete geçememesinin gerekçesini 7. Genel Kurul Çalışma Raporunda "üyelerin bir kısmının toplu sözleşme müzakerelerinde vazifeli olması, bir kısmının ise yurtdışında bulunması" şeklinde açıklar. İcra Kurulu, Onur Kuruluna ikinci yazısını 26 Ağustos 1966 tarihinde yazar. Bu yazı üzerine Onur Kurulu çalışmaya başlar. Onur Kurulu yürüttüğü çalışmalar sonucunda disipline sevk edilen sendikalar hakkında çeşitli gerekçelerle kararlar alır[176].

Kurul, Petrol-İş Sendikasının grevin Türk-İş açısından bitirilme kararına uymadığını, grevi teşvik ettiğini ayrıca 23 Mart 1966, 31 Mart 1966, 7-13-15 Nisan 1966 tarihlerinde yayınlanan Yeni Tanin, 8 Nisan 1966 tarihli Cumhuriyet ve 24 Nisan 1966 tarihli Akşam gazetelerinde Türk-İş'in hükmi şahsiyetini zedeleyici açıklamalarda bulunduğunu ve 6.4.1966 tarihinde yayınlanan Türk-İş aleyhindeki bildiriye imza koyduğunu tespit ederek bu fiillerin Türk-İş Ana Tüzüğünün 7. maddesinin A ve B fıkralarını ihlal ettiği kararına varır ve Petrol-İş Sendikasını 24 Kasım 1966 tarihinden itibaren 15 ay süreyle Türk-iş üyeliğinden çıkarır.

Onur Kurulu, Kristal-İş Sendikasını da Petrol-İş Sendikası gibi Ana

176. İhraçlarla ilgili değerlendirmeler için kaynak: Türk-İş 7nci Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara 1968. Raporun tam metni eklerde yer almaktadır.

Tüzüğün 17. Maddesi hükmü gereğince 24 Kasım 1966 tarihinden itibaren 15 ay süreyle Türk-İş üyeliğinden çıkarır. Kristal-İş'in geçici ihraç kararının gerekçesi şöyledir:

"Türk-İş tarafından yapılan anlaşmaya uymamak, yapılan anlaşma gereğince 21.3.1966 tarihinde sona ermesi gereken grevin devamı için çaba harcamak ve Türk-İş'in tutum ve davranışlarını yeren 6.4.1966 tarihli açıklamaya imza atmak suretiyle Tüzüğün 7. Maddesinin A ve B fıkralarını kısmen ihlal etmek."

Onur Kurulu, Türk-İş İcra Kurulu'nun disipline sevk ettiği sendikalardan Maden-İş'i 6 ay, Lastik-İş ve İstanbul Basın-İş Sendikalarını ise 3'er ay ihraç eder. İhraç gerekçeleri yine aynıdır: "Türk-İş'in grevin bittiğini duyurma kararına rağmen grevi desteklemeye devam ederek, Tüzüğün 7.Maddesinin A ve B fıkralarını kısmen ihlal."

Petrol-İş ve Kristal-İş sendikaları geçici ihracın ardından Türk-İş üyeliğine geri dönerken ihraç edilen diğer sendikalar Türk-İş ile yollarını ayırırlar. T. Maden-İş, Lastik-İş ve Basın-İş yanlarına Gıda-İş sendikasını da alarak 16 Temmuz 1966'da Sendikalar Arası Dayanışma Anlaşmasını (SADA) imzaladılar. Böylece DİSK'in kuruluşuna giden süreç başlatılmış oldu.

Geçici ihraç edilen Maden-İş, Lastik-İş ve İstanbul Basın-İş sendikalarının sürdürdükleri yeni bir sendikal merkez yaratma çalışmaları Türk-İş'te rahatsızlığa yol açar. Türk-İş İcra Kurulu 2 Şubat 1967 tarihli yazısıyla T. Lastik-İş, T. Maden-İş, İstanbul Basın-İş, Kimya-İş ve Türkiye Banka-İş sendikalarını kesin ihraç istemiyle disiplin kuruluna sevk eder. 9 Şubat 1967'de toplanan Disiplin Kurulu adı geçen sendikaları savunmalarını yapmak üzere 11 Şubat 1967 günü Türk-İş Genel Merkezine davet eder. Fakat bu çağrıya icap eden çıkmaz. T. Maden-İş Genel Başkanı Kemal Türkler, Türk-İş Başkanlığına bir telgraf çekerek, Türk-İş yönetimini 12 Şubat 1967 tarihinde İstanbul Çemberlitaş Şafak Sinemasında toplanacak işçilerin huzurunda hesap vermeye, savunma yapmaya davet eder.

T. Maden-İş, Lastik-İş, Basın-İş Sendikaları Gıda-İş ve T. Maden-İş (Zonguldak) sendikaları ile birlikte 12 Şubat 1967 tarihinde Çemberlitaş Şafak Sinemasında topladıkları genel kurullarında Türkiye Devrim-

ci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) kurulması kararını alırlar ve 13 Şubat'ta DİSK'in kuruluş başvurusu yapılır. Kurucu sendikalardan Gıda-iş dışındakiler Türk-İş üyesiydi. Türk-İş Disiplin Kurulu 13 Şubat 1967'de İcra Kuruluna gönderdiği yazıda T. Lastik-İş, T. Maden-İş, İstanbul Basın-İş, Kimya-İş ve Türkiye Banka-İş sendikalarını Tüzüğün 17. Maddesinin 4. fıkrası gereğince kesin olarak ihraç edildiği kararını bildirir ve gereğini yapmasını ister. 13 Şubat 1967'de DİSK'i kuran sendikalar aynı gün Türk-İş Onur Kurulu kararıyla ihraç edilirler.

DİSK'in kuruluşunda Paşabahçe grevinin rolü

1966 Grevinin en tartışmalı yönlerinden biri, grevin DİSK'in kuruluşuna etkisidir. Bu konuda emek tarihi ve çalışma ilişkileri yazınında çok farklı ve tartışmalı değerlendirmeler söz konusudur. Emek tarihi ile ilgili pek çok kaynakta grevle DİSK'in kuruluşu arasında doğrusal bir ilişki. bir paralellik kurulmaktadır. Bu konuda çeşitli kaynaklarda yer alan yaklaşımlar şöyledir:

Sedat Ağralı'ya göre; "Paşabahçe grevinin başlangıcına sebep olan husus gerçekten sendikacılar arasında ilgili çevrelerde derin bir tartışma konusu olmuş bununla ilgili çeşitli görüşler başta Türk-İş olmak üzere ileri sürülmüştür[177].

Kemal Sülker, Paşabahçe greviyle DİSK'in kuruluşu arasında sıkı bir ilişki olduğu görüşüne sahiptir. Sülker'e göre grev yeni konfederasyonun kurulmasını kolaylaştırmıştır. Sülker, şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

> "Türk-İş üyesi Kristal-İş Sendikasının Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasında toplu sözleşme anlaşmazlığı sonucu başlattığı grev de Türk-İş yöneticilerine karşı etkin bir muhalefetin doğmasına yol açar."
>
> "Grevi sona erdirmeyi, yeni bir toplu sözleşme yapmamayı amaç edinen işveren konfederasyonu, gayet rahatlıkla Türk-İş'i kendi emellerine alet edebilmiş ve iki konfederasyon arasında bir protokol imzalanarak grevi durdurma kararı alınmıştır (Nisan 1968)"

177. Sedat Ağralı, Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı, İstanbul. 1967.

"Üstelik, Türk-İş'in imzaladığı protokolde grevcileri başarıyla ayakta tutan sendikacıların "işe alınmamaları" şartını da kabul etmiştir. Hiçbir sendikacının kabul edemeyeceği sendika öncülerini grev sonunda işsiz bırakma şartını Türk-İş'in kabul etmesi haklı bir infial uyandırmıştı"[178]

Sülker, protokol tarihini Nisan 1966 olarak yazmaktadır. Oysa grevle ilgili söz konusu protokolün tarihi 20 Mart 1966'dir. Benzer bir tarih yanlışlığı aşağıda yer alan T. Maden-İş Sendikasının değerlendirmesinde de yer almaktadır.

DİSK'in kurucusu ve önde gelen sendikası Türkiye Maden-İş tarafından yapılan değerlendirmede ise Paşabahçe grevi ile DİSK'in kuruluşu arasında önemli bir paralellik kurulmaktadır:[179]

"Türk-İş, bir protokol imzalayarak Nisan'da grevi bitirdi... Paşabahçe grevi, Türk-İş içinde uzlaşmacı sendikacılıkla sınıf sendikacılığı arasında yol ayrımı oldu. Sınıf sendikacılığını benimseyen bir grup sendikacı uzlaşmacı tavrını bırakması için, "partilerüstü politika" yutturmacasından vaz geçmesi için Türk-İş yönetimini son kez uyardı Bu da bir sonuç vermeyince, 13 Şubat 1967'de DİSK kuruldu"

Alpaslan Işıklı, ihraçların DİSK'in kuruluşu yolunda bardağı taşıran son damla olduğunu dile getirmektedir.

"DİSK'in kuruluşunda, o tarihte Türk-İş üyesi olan bazı sendikaların Paşabahçe grevini Türk-İş üst yönetiminin kararına aykırı olarak desteklemiş olmaları nedeniyle ihraçla cezalandırılmaları, bardağı taşıran son damla olmuştur[180]"

Gülten Kutal, Türk-İş'in Paşabahçe grevini desteklememesinin üst düzeyde görüş ayrılıklarının meydana çıkmasına yol açtığını belirterek şunları vurgulamaktadır[181]:

"Paşabahçe grevi sırasında Türk-İş'in grevi ilan eden Kristal-

178. Kemal Sülker, Sendikacılar ve Politika, May Yayınları, İstanbul 1975, s. 238-243.
179. T. Maden-İş Sendikası Eğitim Dairesi, Sendikalı İşçinin Ders Notları, A Tipi Eğitim semineri Notları, Konuk Yayınları, İstanbul, 1977, s. 78.
180. Alpaslan Işıklı, Gerçek Örgütlenme Sendikacılık, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s.98.
181. Gülten Kutal, Türkiye'de İşçi Sendikacılığı, İ.Ü. İktisat Fakültesi, İstanbul, 1977, s. 67–68.

İş sendikasını desteklememesi ve desteleyen sendikaları da Onur Kuruluna vererek geçici olarak Türk-İş'ten ihraç etmesi olayı adı geçen sendikaların Türk-İş hakkındaki düşüncelerini sert bir biçimde açıklamalarına imkan vermiştir"

Yıldırım Koç, 1966 Paşabahçe grevinin DİSK'in kurulmasında (genellikle abartılan) bir etkisi olduğunu belirtmektedir[182].

Yüksel Işık, Alpaslan Işıklı'ya paralel bir değerlendirme yapmaktadır. Ancak SADA'nın kuruluşunun ihraçlardan sonra olduğunu yazmaktadır. Oysa SADA ihraçlardan önce kurulmuştur.

"Türk-İş'in siyasetten uzak duran anlayışı, işçilerde bir tepki birikmesine yol açmıştı. 1966 yılında gerçekleşen Paşabahçe grevi de bardağı taşıran son damla olmuştur. Türk-İş'in bitmesini istediği Paşabahçe grevini sürdüren Kristal-İş ve ona destek veren Maden-İş, Lastik-İş, Petrol-İş ve Gıda-İş Türk-İş tarafından geçici olarak ihraç edilmişlerdir. Bu sendikalar da boş durmamış; aralarında Sendikalararası Dayanışma (SADA)'yı kurmuşlardır.[183]"

Paşabahçe grevi MESS tarafından oldukça farklı bir açıdan ele alınarak hem sendikal rekabetin bir örneği hem de DİSK'in kuruluşunun vesilelerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

"1966 yılındaki bu grev, hem sendikal rekabetin ve sonuçlarının tipik bir örneği, hem de bir yıl sonra DİSK'in kurulmasının önemli vesilelerinden biri olması bakımından önemliydi[184]"

Cumhuriyet Ansiklopedisi ise Paşabahçe grevini aşağıdaki şekilde değerlendirmektedir:

"...Türk-İş'in çoğu yöneticisi ile özellikle Türkiye İşçi Partisi (TİP) üyesi olan sendikacılar arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başladı. Sendikal anlayış ve mücadele yöntemleri konusundaki bu görüş ayrılıkları 3 Ocak 1966'da[185] başlayan

182. Yıldırım Koç, Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi. Genişletilmiş 2. Basım, İstanbul Kaynak Yayınları, 2003, s.180.
183. Yüksel Işık, Osmanlı'dan Günümüze İşçi Hareketinin Evrimi, Öteki Yayınevi, Ankara, 1995, s. 194.
184. Gelenek ve Gelecek, Birinci Cilt, MESS, 1999, s. 161.
185. Muhtemelen tipografik bir hata sonucu grevin başlangıcı 3 Ocak olarak yazılmış grevin başlangıç tarihi 31 Ocak'tır.

Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası işçilerinin grevinde daha da belirginleşti"[186]

Paşabahçe grevi ile ilgili kaynaklar, belgeler ve tanıklıklar birlikte ele alındığında grevin, DİSK'in doğuşunda doğrudan doğruya belirleyici değil etkileyici bir faktör olduğu görülmektedir. Türk-İş içerisinde çeşitli nedenlere dayalı zaten var olan, fiilen yaşanan ayrışmalar Paşabahçe grevi nedeniyle görünür hale gelmiştir. Paşabahçe grevi bardağı taşıran son damla olmuştur. Bir anlamda Paşabahçe grevi DİSK'i doğurmamış ama DİSK'in kuruluşuna giden süreci etkilemiş ve hızlandırmıştır. Olgusal gelişmelere baktığımızda da böyle olduğu görülmektedir.

16 Temmuz 1966'da imzalanan SADA metni DİSK'in kuruluşunun ön çerçevesi olarak kabul edilirse DİSK'in kuruluşuna ihraçların yol açtığı iddiası kronolojik olarak gerçeği yansıtmıyor. Şöyle ki; 16 Temmuz 1966'da SADA imzalandığında ortada bir Onur Kurulu kararı yoktur. Hatta Onur Kurulu toplanamamıştır bile. SADA öncesinde Türk-İş Yönetiminin Onur Kuruluna 25 Mayıs 1966'da yazılan ilk sevk yazısı vardır. Onur Kurulu toplanamadığı için yazılan ikinci sevk yazısının tarihi 26 Ağustos 1966'dır. Onur Kurulunun ihraç kararı 24 Kasım 1966'dır. Dolayısıyla ihraçlar SADA'nın imza tarihinin sonrasına rastlamaktadır.

Öte yandan ihraç kararlarının kesin dışlayıcı bir niteliği yoktur. İhraçlar geçicidir ve DİSK'i kuran sendikaların aldıkları ihraç süresi 15 ay ihraç edilen Petrol-İş ve Kristal-İş'e göre daha azdır. Maden-İş'in 6 ay, Lastik-İş ve İstanbul Basın-İş sendikalarının ise 3'er aydır. Son üç sendikanın kesin ihraç kararı 13 Şubat 1967'de DİSK'in kurulmasından sonradır.

DİSK'i kuran sendikalar greve büyük destek vermiş olmakla birlikte Paşabahçe grevi sırasında etkin ve ön planda bir rol üstlendiklerini söylemek zordur. Grevin sahibi ve sürdürücüsü Kristal-İş ile birlikte grevin yürütümünde neredeyse özdeş bir rol üstlenen Petrol-İş Sendikasıdır. Petrol-İş Sendikası grevde, ayni ve nakdi yardım aktarmanın, avukat, eğitimci gibi teknik personelini grevde görevlendirmenin yanında grevci işçiler adına açıklama yapma, yazı yazma hatta bazen işçilerin

186. Cumhuriyet Ansiklopedisi, Dördüncü Basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, Cilt 3, s. 168.

ödenmeyen alacakları meselesinde olduğu gibi işverenle görüşme yapma da dahil olmak üzere örneğine pek rastlanamayacak bir inisiyatif üstlenmiştir DİSK'i kuran sendikalardan T. Maden-İş, Lastik-İş ve Basın-İş sendikaları greve maddi ve manevi destek ve dayanışmada bulunmuş olmakla birlikte, grev sırasında ön planda oldukları söylenemez.

Dolayısıyla Paşabahçe grevinin hem işveren karşısında hem de Türk-İş nezdinde muhatapları, sorumluları Kristal-İş ve Petrol-İş sendikalarıdır. Türk-İş Onur Kurulunun bütün sendikalara aynı "cezayı" vermemesi grevde taşınan sorumluluğun ve üstlenilen rolün adı geçen sendikalar açısından eşdeğer olmadığını kanıtlamaktadır.

12 Şubat 1967'de DİSK'in kuruluşuna karar verilen Çemberlitaş Şafak Sinemasındaki toplantıya Maden-İş tarafından, ayrı bir konfederasyonun kuruluş gerekçelerini izah etmek amacıyla sunulan raporda Paşabahçe grevine doğrudan bir atıf yoktur[187].

Paşabahçe grevinin DİSK'in doğuşuna etkisi sınırlı olsa da, grev Türk-İş içinde yaşanan anlayış farklılığının belirgin ve kalıcı hale gelmesine yol açmıştır. Ancak Türk-İş içinde yaşanan farklılaşmanın sadece Paşabahçe grevinden kaynaklandığı söylenemez. Ayrışmanın geri planında sendikal anlayış farklılığının, kişisel çekişmelerin payı olduğu kadar siyasal anlayış farklılığının da etkisi vardır. Türk-İş'te Seyfi Demirsoy-Halil Tunç ekibi karşısında başka bir anlayışı savunan sendikacı grubu ağırlıkla Türkiye İşçi Partililerden oluşuyordu. Türkiye İşçi Partisi, Türk-İş üyesi sendikalarda çeşitli sorumluluklar üstlenen Kemal Türkler, İbrahim Güzelce ve Rıza Kuas gibi sendikacılar tarafından kurulmuş olmasına rağmen Türk-İş'in bütününden destek bulamamıştır. Kurucu Mecliste üye olarak bulunan Türk-İş üyesi sendikaların yöneticileri TİP'e katılma önerilerini kabul etmemişlerdir[188]. Başlangıçta TİP'in kuruluşuna belli bir destek veren Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy daha sonra bu tutumundan vazgeçmiştir[189]. Ocak 1962'de Seyfi Demirsoy da aralarında olmak üzere kimi Türk-İş yöneticileri TİP'e karşı Çalışanlar Partisi girişimi içinde yer alırlar. Çalışanlar Par-

187. Nebil Varoy Arşivi, Tüstav.

188. Kemal Sülker 100 Soruda Türkiye İşçi Hareketleri aktaran Alpaslan Işıklı Sendikacılık ve Siyaset, s. 357.

189. Nihat Sargın, TİP'li Yıllar, Tüstav Yayınları, İstanbul 200. s. 71.

tisi girişimi sonuca ulaşamaz, ancak ayrışma baki kalır.

DİSK'in kuruluş süreci, Paşabahçe grevi sırasında Türk-İş içinde birlikte tutum sergileyen sendikalar arasında da bir ayrışmaya yol açar. Türk-İş üyeliğinden en fazla süreyle ihraç edilen iki sendika olan Petrol-İş ve Kristal-İş diğer sendikalarla birlikte davranmaz ve Türk-İş üyeliğinden ayrılmayı tercih etmez.

Grev nedeniyle Türk-İş yönetimiyle en fazla sorun yaşayan ve Türk-İş'e rağmen greve devam eden Kristal-İş ve ona destek veren Petrol-İş sendikaları neden Türk-İş'ten ayrılmamıştır ve Paşabahçe grevinin DİSK'in doğuşuna etkisi ne düzeydedir? Konunun muhatapları olarak M. Şişmanoğlu, Ziya Hepbir ve İsmail Topkar bu soruları şöyle yanıtladılar:

Mehmet Şişmanoğlu: "Biz de kendi aramızda durumu değerlendirdik. Ama Türk-İş'ten ayrılmayı doğru bulmadık. Bugün baktığım da da en isabetli kararı vermiş olduğumuzu görüyorum. Tabanımız Adalet Partiliydi. Onların çoğu 'biz particilikte Adalet Partiliyiz ama sendikacılıkta Şişmanoğluyla beraberiz' diyorlardı. Biz politik görüşlerimize göre hareket etseydik, Hasan Acar gibi yılların Demokrat Partilisini, Adalet Partilisini burada yıkıp atamazdık. DİSK'in kuruluşu İşçi Partisi siyasetinin bir gereğiydi. Eğer biz de o kervana uysaydık, inanıyorum ki bu Kristal-İş emsalleri gibi tarih olup gitmişti. İhraç kararı sonrasında kendimizi yalnız hissettiğimiz oldu, ama Türk-İş içerisinde yapamayız diye hiç düşünmedim. DİSK'e gitmek İşçi Partisine gitmek olarak anlaşılıyordu. DİSK'e giderek edindiğimiz olumlu izlenimi yok edemezdik.

Paşabahçe grevi olmasaydı da DİSK yine kurulurdu. DİSK'in kuruluşunu sadece Paşabahçe grevine bağlamak doğru olmaz. Bir ayrılık zaten vardı, Paşabahçe grevi bardağı taşıran son damla oldu"

Ziya Hepbir: "1966'da Türk-İş Genel Kurulunda bir liste çıkarmıştık. Kemal Türkler, Kemal Ayar falan. Fakat kaybettik. Bundan sonra Türk-İş yönetiminin, Halil Tunç'un, Kemal Türkler'e yapmadığı fenalık kalmamıştır. Kaybedince gelip dediler ki 'biz ayrı konfederasyon kuralım'. 'Hayır' dedim ya-

pılacak iş içeride kalıp mücadele etmektir. Sonra İşçi Partisine girmemi teklif ettiler. Kabul etmedim. Onlar İşçi Partisindeydi ben değildim ama Türk-İş içinde ve Paşabahçe grevi sırasında birlikte tutum aldık. Anlayışımız uyuşmasına rağmen benim felsefem içeride oturup kavgayı içeride vermek üzerine kuruluydu. Türk-İş'ten ayrılıp DİSK'i kuran sendikalardan bana geldiler. Rıza Kuas geldi. Çok iyi bir insan ve sendikacıydı. Dediler ki 'bizi attılar, sen de gel'. Ama dışarı çıkmayı doğru bulmadığım için olumlu yanıt vermedim.

İsmail Topkar: "Bence onlar önceden de kararlıydılar, Paşabahçe grevi bu işin üzerine tuz biber ekti. Biz ayrılmayı düşünmedik. Türk-İş yönetimi sarı sendikacılığa ışık tutarak DİSK'in doğuşuna meydan vermiştir."

Sonuç olarak DİSK'in kuruluşu Paşabahçe grevine bağlanamaz. Paşabahçe 1966 grevi olmasaydı da sendikal ve siyasal anlayış farklılıkları bir ayrışmaya yol açabilirdi. Paşabahçe grevi yaşanan sorunların büyümesine, aradaki anlaşmazlıkların artmasına ve anlayış farklılıklarının keskinleşmesine yol açarak DİSK'in kuruluşuna giden süreci hızlandıran etkenlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Paşabahçe grevinin iki önemli aktörü olan Kristal-İş ve Petrol-İş sendikaları Türk-İş'ten ayrılmamış fakat Türk-İş içinde farklı bir anlayışın savunucusu olmuşlardır. Bu iki sendika Türk-İş içinde tutum farklılaşmasının önemli ifadesi olan 4'ler ve 12'ler hareketleri içinde yer aldılar. Türk-İş'in "partiler üstü politika" olarak belirlediği yaklaşım karşısında Petrol-İş, Genel-İş Yol-İş ve Deniz Ulaş İş sendikaları 14 Ocak 1971 tarihinde "1971 Türkiye'sinde İşçi hareketi ve Sendikalarımızın Ortak Reform Yolları Üzerine Eleştiriler ve Araştırmalar" başlıklı raporu yayınlarlar. 2 Temmuz 1971 'de ise Petrol-İş, Kristal-İş, Besin-İş, DYF-İş, Genel-İş, Ges-İş, Sağlık-İş, Tez Büro-İş, Türk Deniz-Ulaş İş, Türk Harb-İş, T.Oleyis ve Yol-İş sendikaları "12'ler hareketi" olarak bilinen "Türk İşçi Hareketi İçin Sosyal Demokrat Düzen" başlıklı raporu yayınlarlar. Geride bırakılan 40 yılda Petrol-İş ve Kristal-İş sendikaları çoğunlukla birlikte Türk-İş'in daha demokratik ve daha mücadeleci bir kimlik edinmesi konusunda katkı yapmaya çalışmıştır.

Bir gelenek ve bir sendika yaratan grev

Paşabahçe 1966 grevi "ikinci sendika" olarak kurulan Kristal-İş'in birinci ve tek sendika olduğunu tescil etmesine yol açmıştır. 1967 yılında Cam-İş delegeleri tarafından toplanan genel kurulda Cam-İş, Kristal-İş Sendikasına iltihak etmiştir[190]. Böylece Kristal-İş cam sektöründe birinci sendika haline gelmiştir.

Paşabahçe 1966 grevi cam işçilerinin sendikal geleneğinde bir dönüm noktasıdır. Toplumsal yaşamda önemli bir yer tutan gelenek, geçmişin geleceğe bağlanmasının kültürün, yaşam tarzının, deneyimin kuşaklar arasında taşınmasının da bir yoludur. 1966 grevi cam işçileri açısından kuşaktan kuşağa aktarılmış ve bir sendikal kültür yaratılmasına katkıda bulunmuştur. Cam işçilerinin ve Kristal-İş'in 40 yıllık serüveninin pek çok aşamasında 1966 ile başlayan sürecin izlerini görmek mümkün. Bu izler bazen kullanılmış bir eylem biçiminin tekrarında bazen seçilen, öne çıkarılan bir sloganda, afişte ve sendikal anlayışta kendini göstermiştir.

1966'dan fabrikanın kapandığı 2002 yılına kadar geçen zaman diliminde cam işçilerinin hakları için meşru ve demokratik eylem çizgisini esas alan mücadeleci bir anlayışı benimsediklerini söylemek abartı olmayacaktır.

Bir geleneğin, mücadelede elde edilen deneyimin, birikimin nasıl süreklilik kazandığının göstergesi 1966'dan 2002'de fabrikanın kapanmasına kadar geçen sürede gerçekleşen eylemlerdir. Bu sürekliliğin sağlanmasında Paşabahçe'nin bir işçi semti olması, işçilerin fabrikanın civarında ve topluca yerleşik olması ile ikinci ve üçüncü kuşak işçilerin babaları ile aynı fabrikada çalışması önemli bir rol oynamıştır. Kaldı ki bu geleneğin izleri sadece Paşabahçe'de değil, zaman zaman Kristal-İş'in örgütlü olduğu diğer işyerlerinde de görüldü.

Paşabahçe 2002 direnişi.

1966'dan fabrikanın kapandığı tarihe kadar, 36 yıl içinde Paşabahçe'de beş grev ve iki büyük direniş yaşandı. Paşabahçe işyerinde 18 kez

190. Kristal-İş (1968).

Paşabahçe Cam Fabrikasında çatışma oldu

Grev gözcüsü işçi kamyon ile ezilerek öldürüldü

Paşabahçe Şişe ve Cam fabrikası önünde dün grevci işçilerle fabrikadan mal almak üzere gelen bir kamyon şoförü ve muavini arasında çıkmış kamyonun direksiyonuna geçen bir işçi grevci arkadaşlarından birinin ölümüne diğerinin yaralanmasına sebep olmuştur.

Olay sabah saat 10.30 sıralarında meydana gelmiş Ada na'ya mamul mal götürmek üzere fabrika önüne gelen şoför Osman Şahin yöneti-

Devamı Sa. 7 Sü. 3 de

KADIR PEKER
(Ezilip öldürüldü)

bağıtlanan toplu iş sözleşmelerinde yaşanan uyuşmazlıklar 5 kez greve yol açtı. Bunlardan 1966 grevi ertelenmiş, 1971 grevi 12 Mart dönemine rast gelmiştir. 1971 grevi sırasında grev gözcüsü Kadir Peker grevi kırmak isteyen bir kamyoncu tarafından ezilerek öldürülmüştür. 1980 grevi ise 12 Eylül askeri darbesinin ardından bütün diğer grevlerle birlikte yasaklanmıştır. Son iki grev ise (1991 ve 1995) işverenle varılan anlaşma neticesinde sona ermiştir. Şişecam bünyesinde yer alan diğer cam fabrikaları ile birlikte yürütülen bu grevler katılan işçi sayısı ve cam sektörünün Türkiye ekonomisi içinde sahip olduğu özel konum nedeniyle Türkiye'nin sosyal tarih kayıtlarına önemli grevler olarak geçti. Beş kez ve çoğu uzun sayılabilecek süreleri kapsayan grevler, cam işçileri arasında grev eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir. Sektörde yaşanan grevler ve bu grevler sonucu elde edilen kazanımlarda sektörün izabe teknolojisine (yüksek fırın) dayalı olmasının ve iç piyasanın yüksek gümrüklerle korunması nedeniyle cam ürünlerinin fiyat baskısı yaşamamasının payını da vurgulamak gerekir.

Cam işçileri arasında grev eğiliminin yüksek olmasına yol açan bir diğer etmen de 1966 grevinin sonuçlarıdır. Toplu iş sözleşmesi imzalama hedefiyle başlatılan grev Türk-İş tarafından sonlandırılma girişimine ve Hükümet tarafından ertelenmesine rağmen yine de kazanımlarla sonuçlanmıştır. Yüksek Uzlaştırma Kurulu eliyle bile olsa hedeflere yaklaşılmış, Türk-İş'in imza attığı protokole ek haklar sağlanmıştır. 1966'da çıkılan ilk grevden her şeye rağmen çeşitli haklar elde edilmesi, cam işçileri arasında hakların mücadele edilerek, grev yoluyla elde edilebileceği fikrinin içselleştirilmesini sağlamıştır.

Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası (Beykoz) Grev ve Eylemleri

Eylem Türü	Başlama Tarihi	İşbaşı Tarihi	Grevde ve Direnişte Geçen Toplam Süre
Grev	31.01.1966	26.05.1966	85 gün
Grev	25.10.1971	21.12.1971	58 gün
Grev	28.05.1980	12.09.1980	107 gün
Grev	14.05.1991	21.06.1991	39 gün
Grev	28.03.1995	30.03.1995	3 gün
Direniş/Fiili grev	25.07.1991	14.08.1991	21 Gün
Direniş/Fiili grev	22.07.2002	06.08.2002	16 Gün

Kaynak: Kristal-İş Arşivi, Şişecam verileri

Ancak 24 Mayıs 2001 tarihinde Kristal-İş Sendikasının Şişecam'a bağlı cam fabrikalarında başlattığı ve 16 gün sonra 8 Haziran 2001 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından "milli güvenlik" gerekçesiyle 60 gün ertelenen grev Paşabahçe Beykoz fabrikasında fiilen uygulanmamıştır. Paşabahçe fabrikasının yaşadığı ekonomik sıkıntılar ve fabrikanın kapanması ihtimali karşısında bir çözüm olur düşüncesiyle greve çıkılmaması yönündeki şube görüşü sendika merkezi tarafından da benimsenmiş ve Paşabahçe'de grev fiilen uygulanmamıştır. Ancak Paşabahçe işçisinin bu geri adımı ve tavizi fabrikanın kapanmasını engelleyememiştir.

2002'de kapanan Paşabahçe fabrikasının tarihinde grevler dışında iki büyük direniş gerçekleşti. Bu direnişlerden birincisi 1991 yılında işyerinde toplu işçi çıkarmaya, ikincisi de fabrikanın kapatılma kararına karşı yapıldı. 580 işçinin istihdam fazlalığı gerekçesiyle işten çıkarılması üzerine 25 Temmuz 1991-14 Ağustos 1991 tarihleri arasında 21 gün 21 gece süren bir direniş yaşandı. İşçiler üretimi durdurarak, fabrikayı işgal etti ve "bekleme eylemine" başladı. İşçiler fabrikada, aileler ise fabrikanın etrafında yatıp, kalkıyorlardı. Paşabahçe her

Paşabahçe direnişi, 1991.

gün işçilerin, ailelerinin ve onları destekleyenlerin gerçekleştirdiği kitlesel gösterilere sahne oldu. Eylemler sürerken 300 işçi de tazminatsız olarak işten çıkarıldı.

1966 grevinde olduğu gibi 1991 direnişi de muhitin eylemi haline dönüştü. Bütün semt ayağa kalktı, yürüyüşler, mitingler düzenlendi. 1966'da dolmuşların camlarına asılan grevi destekleyen yazılar, 1991'de neredeyse tüm esnafın camlarına asıldı. Esnaf eylemi desteklemek için kepenk kapadı. Sendika tarafından tıpkı 1966'daki gibi vapurlarla boğazın karşı kıyısına, Şişecam merkezinin bulunduğu Camhan'a (Beşiktaş-Barbaros Bulvarı) büyük bir yürüyüş düzenlendi. İşçilerin meşru ve demokratik eylemlerinin yarattığı basınç sonuç verdi. Direnişin 21. gününde işten çıkarılan toplam 880 işçinin geri alınmasıyla eylem sona erdi[191].

Bu direnişin üzerinden 11 yıl geçtikten sonra bu kez fabrikanın kapatılması gündeme geldi. Aradan geçen süre zarfında fabrikadaki işçi sayısı da üçte bir oranında azaltılarak 900'e kadar düşürülmüştü. Bir kez daha işyerinde bekleme eylemi başladı. Ancak 1991'in tersine bu kez işçiler üretim yapmak isterken işveren üretim istemiyordu. İşçilerin üretimden gelen güçlerinin bu kez etkisi yoktu. 18 gün süren direniş kapatma kararını değiştirmeye yetmedi, Paşabahçe Cam Fabrikası 6 Ağustos 2002 tarihi itibariyle kapatıldı. İşçilerinin yatay geçiş yoluyla Şişe-Cam'ın diğer fabrikalarına nakil edilmeleri direnişin en büyük kazanımı oldu. Direniş olmasaydı işveren işçilerin kıdem ve ihbar tazminatlarını ödeyerek tümünü işten çıkarabilirdi[192].

2002 direnişinde kullanılan araç gereçlerden, atılan sloganlara gerçekleştirilen eylem biçimlerine kadar pek çok alanda –ama az ama çok– 1996 grevinin renklerini bulmak mümkündür. 1966'da yaşanmış bir eylemin izlerini 36 yıl sonra bir başka eylemde bulmak sendikal mücadelede sürekliliğin ifadesidir. Bu süreklilik sistematik bir öğretme ve öğrenme sürecinin, bilinçli bir yönlendirmenin, ürünü değil, Paşabahçe'nin toplumsal dokusunun, yaşam biçiminin, bölgede hüküm süren

---

191. Kristal-İş Sendikası, Paşabahçe Direnişi, İstanbul, 1992.
192. 2002 direnişinin kapsamlı bir değerlendirmesi için bakınız: Zafer Aydın, Direnişin Ardından Paşabahçe, Birikim Ekim 2002.

ekonomik hayatın, sosyal ilişkilerin bir sonucudur. 1966 grevinden başlayarak Paşabahçe, mücadele etmenin, dayanışma örgütlemenin, gösteri düzenlemenin, grev yapmanın toplumsal yaşamın bir parçası olarak içselleştirildiği bir işçi semti özelliği kazanmıştır. Bu kırk yıllık bir sendikal geleneğin ürünü olmuştur.

Grev başarılı mı?

Grevin ardından sorulacak sorulardan biri de grevin başarısına ilişkindir. Bir grevin başarılı olup olmadığını tek bir ölçüte göre değerlendirmek son derece zordur. Paşabahçe 1966 grevi gerek cam işçileri gerekse emek tarihinin bütünü açısından önemli ve kalıcı etkileri olmuş bir grevdir. Kristal-İş Sendikası 1964 yılından başlayarak Cam-İş tarafından imzalanmış üç yıllık iş kolu toplu iş sözleşmesini aşmak ve işyeri düzeyinde daha ileri haklar sağlayacak bir toplu iş sözleşmesi bağıtlamayı hedeflemiştir. Bu hedef "ikinci sendika" olarak Kristal-İş'in adeta varlık nedeni olmuştur. Kristal-İş Sendikasının birinci toplu sözleşme girişimi, grev aşamasında (Eylül 1964) Türk-İş'in devreye girmesiyle yarım kalmıştır. Bu dönemde kısmi haklar sağlayan bir protokol imzalanmış ve Cam-İş ile Kristal-İş'in birleşmesi gündeme gelmiştir.

İki sendikanın birleşmesinin başarısız olmasının ardından Kristal-İş yeniden kurulmuş ve yeni bir toplu iş sözleşmesi hedefiyle çalışmalarına başlamıştır. Paşabahçe 1966 grevinin temel nedeni işverenin yeni bir toplu iş sözleşmesini müzakereye yanaşmaması olmuştur.

Grev boyunca da işverenin yeni bir toplu iş sözleşme yapmaya yanaşmaması ve Türk-İş'in de işkolu sözleşmesi varken işyeri sözleşmesine sıcak bakmaması nedeniyle, Kristal-İş 20 Mart 1966 tarihinde Türk-İş'e verdiği yetkiyle sorunun protokol düzeyinde çözümüne razı olmuş, yeni bir toplu iş sözleşmesi ısrarından geri adım atmıştır. Ancak imzalanan protokolün tatmin edici olmaması nedeniyle grevin hedefi tekrar yeni bir toplu sözleşme haline gelmiştir. Ancak grevin ertelenmesi sendikanın gücünü zayıflatmıştır. Gerek erteleme ve grevin çok uzaması, gerekse Türk-İş içinde yaşanan ayrılık sendikanın tekrar greve çıkmasını engellemiş ve sendika Yüksek Uzlaştırma Kurulu kararını kabul etmiştir. Yüksek Uzlaştırma Kurulu kararı yasal olarak toplu iş sözleşmesi hükmünde olmakla birlikte hedeflenen işyeri düzeyindeki bir

toplu iş sözleşmesi değildir. Sınırlı iyileştirmeler sağlamıştır. Ancak Yüksek Uzlaştırma Kurulu kararı sendikanın işverence resmen muhatap alınmasını sağlamıştır. Grev ile işyeri toplu iş sözleşmesi hedefine tam olarak varılamamakla birlikte bu sonuçları grevsiz elde etmek mümkün olamazdı.

Öte yandan grev sadece toplu iş sözleşmesi amacıyla sınırlı olarak değil, cam işkolunda ve sendikal harekete etkisi açısından, sendikal anlayışa katkısı açısından değerlendirilmelidir. Böyle değerlendirildiğinde Paşabahçe grevinin etkisi ve başarısı kendi çapını çok aşan bir düzeydedir.

Sendikal kadroların rolü

Grevin değerlendirmesi yapılırken vurgulanması gereken noktalardan biri de sendikal kadroların rolüdür. Yeni kurulmuş bir sendikanın Türkiye'nin iktisadi hayatında önemli yere sahip bir işyerinde, sendikal yasaların yürürlüğe girmesini takiben Türkiye'nin ilk büyük grevini yürütmesi ve işçi hakları konusunda ödünsüz bir tutum sergilemesinde, sendikayı ve grevi yöneten sendikacıların rolünü teslim etmek gerekiyor. Grev sırasında iki ayrı dönemin sendikacıları birlikte sorumluluk üstlendiler. Birinci grup sendikacı Kristal-İş'i kuran ve grevi yöneten ve sendikacılığa yeni yasalarla birlikte adım atmış, işyerinde çalışan genç bir ekipti. Bu sendikacılar 63 kuşağıdır.

İkinci grup 1947 kuşağı sendikacılarıdır. 47 Kuşağı sendikacıları hak ve imkânlardan yoksun meşakkatli bir dönemden geçerek geldikleri için hatırı sayılır bir birikime ve tecrübeye sahipti. Grevi destekleyen 47 kuşağının sendikacıları arasında Kemal Türkler, Mehmet İnhanlı, İbrahim Güzelce, İsmail Topkar ve Ziya Hepbir gibi isimler sayılabilir. Ziya Hepbir'in burada diğerlerine göre ön plana çıkması ise grevin yürütümünde üstlendiği özel roldü. Ziya Hepbir başkanı olduğu Petrol-İş sendikasının imkânlarını Paşabahçe grevine seferber etmekle kalmamış, grevde özel sorumluluk da üstlenmiştir. Ziya Hepbir grev için oluşturulmuş grev yürütme kurulunun başkanıdır. Bir grevin yürütülmesinde bir başka sendikanın başkanının bu biçimde sorumluluk almasının örneğine rastlamak pek mümkün değildir. Ziya Hepbir bir nevi grevin halkla ilişkiler faaliyetini yürütmüş, grevciler adına basın açıklamaları yapmış,

çeşitli toplantılar düzenlemiş, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlara greve ilişkin yazılar çıkarmıştır. Sendikal harekette iki kuşağın temsilcilerinin dayanışma ve destek kavramlarının sınırlarını aşan iş ve eylem birliktelikleri, deneyim eksikliğinin yol açabileceği zaafları en aza indirmiş, grevin başarısına önemli bir katkı sağlamıştır.

1966 grevini yöneten sendikal kadroların kararlılığından söz etmek gerekir. Başından itibaren önlerine koydukları işin, savundukları fikrin takipçisi olan bu kadroların, Türk-İş'in imzaladığı protokol karşısında sergiledikleri tavır başlı başına bir kararlılık göstergesidir. Türk-İş'i karşılarına alma pahasına greve devam kararı büyük bir kararlılık örneğidir.

Grevi yöneten Şişmanoğlu ve arkadaşlarının okuma, araştırma, kıyaslama ve gözlem yoluyla bilgiye ulaşma özelliğinin de altını çizmek gerekir. Üniversitelere giderek grev için görüş alış verişinde bulunmuşlar. Yasa kitaplarından haklarını okuyarak öğrenmişler, basın açıklamalarını, mektuplarını, konuşmalarını kendileri yazmışlardır.

Sonuç yerine

Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasının 1935 yılında başlayan öyküsü 2002 yılında sona erdi. 67 yıl boyunca bir semti, bir sendikayı, bir sınıfı var eden fabrika şimdi batık büyük bir gemi enkazı gibi İstanbul Boğazının kenarında yatıyor. Adını Hazerpare Ahmet Paşa'nın bahçesinden alan Paşabahçe Lüleburgaz'da, Mersin'de, Eskişehir'de yeni cam fabrikalarının ve küresel piyasalarda dolaşan camların adı olmaya devam ediyor...

Cambazların Hüzünlü Vedası!

Camın 5000 yıllık öyküsünün 200 yıllık Paşabahçe dönemi sona erdi: Ülkemizin 67 yıllık en eski cam fabrikası Paşabahçe kapandı. Sadece bir fabrika değildi kapanan; bir dönem kapanıyor, bir hayat tarzı bitiyordu. 3. Selimden bu yana yeşil Paşabahçe koyunun kenarında ateşle oynayarak kumu cama dönüştüren cambazlar için veda zamanı gelmişti. Onlar sadece 1500 derece ateşin karşısında soluklarıyla, yürekleriyle, akıllarıyla kuma hayat ver-

menin, ışık vermenin cambazı değillerdi, onlar her biri işçi hareketi tarihinde bir kilometre taşı, yaratıcılık ve özveri örneği olan bir gösterinin de son canbazlarıydı. Cambazların yüreklerini ve akıllarını koyarak 17 gün sürdürdükleri son gösterileri hüzünle bitti. 200 yıldır camın dumanını soluyan, ona adını veren Paşabahçe cama, cambazlar ise Paşabahçe'ye veda ediyordu.

Camcılıkla doğmuş, camcılıkla gelişmiş, camla özdeşleşmiş ve bir markaya adını vermiş bir semt şimdi camsız kalıyordu. 3. Selimin Nizam-I Cedit'inin, Atatürk'ün modern sanayi çabalarının ürünü olan Paşabahçe camcılığı 21.yüzyılın nizamı cedidine daha fazla direnememiş, camın ışıltısı, berraklığı, saflığı piyasanın acımasız dişlileri arasında paramparça olmuştu. Cambazların solukları bu kez yetmemişti.

Bir devir kapandı: Ölü evinin acısı içinde mirasın akıbetini tartışan mirasyediler gibi, bir semtin tarihsel, kültürel, doğal dokusunu tahrip edecek felaketlere adeta davetiye çıkaran bir zihniyetle, tarih bilincinin yerini bilanço düzeltme güdüsüne bıraktığı bir dramla kapandı bir devir. Cambazların vedası hüzünlüydü. Sadece işlerini kaybetmenin, uzak yerlere göçecek olmanın, hayatlarının bir parçası olan bir fabrikayı, bir sanayi kültürünü kaybetmenin hüznü değildi bu; "fabrikanın yerine ne yapacaksınız sorusuna"," İstanbul'un Muranosu" değil de "iyi bir otel" cevabının verilmesiydi biraz da bu hüznün kaynağı. 1935'lerin 3 bin ton kapasiteli fabrikasından bugünün 1.5 milyon ton üretim yapan ve 117 ülkeye satan bir cam sanayini yaratan Paşabahçeli cambazların Venedikli camcılar gibi geleneksel sanatlarını ve kültürlerini yaşatacakları bir Muranosu bile olmayacaktı.

Paşabahçe'de bir fabrika değil bir devir de kapandı. Sanayinin bir devri kapandı, sendikacılığın bir devri kapandı ve korkarım insan yerleşiminin bir devri de kapanacak. Paşabahçe geleneksel işçi semtlerinin, 19. yüzyıl Batı Avrupa'sında görülen işçi semtlerinin Türkiye'deki son örneği idi: Fabrika ve fabrikanın etrafında işçi mahallerinden oluşan, işçilerin işlerine yürüyerek gidip geldiği, iş dışında zamanlarını beraber geçirdiği, çoğunun

aynı bölgeden geldiği, herkesin birbirini tanıdığı nesli tükenen bir örnekti Paşabahçe. Bu özellikleri Paşabahçe'de sendikal mücadelenin uzun soluklu ve yaratıcı olmasında büyük paya sahipti. Sadece fabrikadaki hayatın değil bütün bir günlük hayatın paylaşılıyor olması Paşabahçe'de 40 yıllık bir güçlü sendikal gelenek yarattı... Cambazlar bir yandan kumdan, sodadan dünyanın en ışıltılı ürünlerini yaratıyor, bir yandan da bozulan aleme karşı ümitvar şarkılar söylüyorlardı.

Paşabahçe'yle birlikte cama sevdalı olan bir kuşağın da öyküsü bitiyor. O kuşak camı 14-15 yaşında teknik öğrenim kursunda öğrenmeye başlamış, hayatları boyunca camdan başka bir iş bilmeyen ve başka bir iş yapamayacak olan camcı bir kuşaktı. Bir kısmı ikinci, üçüncü kuşak camcıydı. Paşabahçe'nin 67 yıllık serüveninde Türkiye'nin serüvenini yaşamışlardı. İnsanların kollarından çekilerek adeta zorla işe alındığı, camcı yapıldığı yıllardan işlerini korumak için haftalarca fabrikada direndikleri günlere Türkiye kapitalizminin serüvenini yaşamışlardı. Sadece çalıştıkları yer değil, doğup büyüdükleri yerdi Paşabahçe. "Camcılığı seviyorduk, hatamızı bulunca ve hatamızı giderince çocuklar gibi seviniyorduk" diye anlatıyordu cama olan tutkusunu 18 yıllık cam işçisi Yıldırım.

Paşabahçe'de şimdi bir dönem daha kapanabilir; Paşabahçe'nin insan yerleşimi, yaşama alanları da tehdit altında. Bir cam işçisi "biz burada küçük evlerimizle ve bahçelerimizle Beykozu betonlaşmadan kurtardık" derken haklıydı. Anadolu yakasının sahili yalılarla kapatılmamış, işçilerin, orta sınıfın deniz gören evlerde oturduğu yegâne bölümü Beykoz. Şimdi burası da sadece seçkinlerin yaşadığı, kullandığı bir başka semte dönüşebilir. Bir kadın köşe yazarının direnen cambazlara ve kadınlara dediği gibi,"boğaz kenarına fabrika değil villa yakışır, siz de evlerinizi yapsatçılara satar hayatınızın emekli ikramiyesini alırsınız".

Cambazlar son gösterilerine 22 Temmuz 2002'de başlamışlardı. Alışılmış bir direniş değildi. Bildiğimiz işçi direnişleri üretim bı-

rakılarak yapılırdı. Cambazlar ise üretmek için ellerinden geleni yapıyordu. İş bırakmak bir yana dört elle işe asılıyorlardı. Bu insanın ölüme karşı hayata sarılması gibi güçlü ve insanın derinlerinden gelen bir dirençti. Sınıfsal, sosyal, siyasal bir şey olmanın öncesinde insani bir dirençti. Yaşama güdüsü gibi. Ama bu kez zordu: sayıları azalmıştı cambazların; 3000'lerden 800'lere inmişlerdi. Kolluk kuvvetleri bir sosyal hukuk devletinin güçleri değil, işçiler vergi ödeyen vatandaşlar değildi sanki. Şehrin valisi bir başka gezegenden gelmiş gibiydi cambazlarla konuşurken. Direnişin polis şefi ise günlerdir kimseye dayak atamamanın, direnişi dağıtamamanın hırsıyla neredeyse çatlayacaktı. Olmadı bütün yaratıcı çabalarına rağmen seslerini duyurmaları zordu, basın tecrit altındaydı, cambazlar abluka altında. 71 yaşındaki Ülfet ana "Devir değişti. Tepem atıyor, haksızlığa dayanamam" diyordu ama...

Ve fırtınalı, kasvetli bir İstanbul gecesinin sabahında, Paşabahçe'nin 9 numaralı haşmetli bacasının altında cambazlar perdeyi kapattı. 17 gündür kendilerinin ve bir semtin kaderini değiştirmeye uğraşan cambazlar buruk ama yapmaları gerekeni yapmış olmanın tesellisiyle ayrıldılar artık tütmeyen bacanın etrafından, kimisi yeni fırınların karşısında ter dökmeye, kimisi birkaç yıl sonra bağlanacak emekli maaşına kadar işsizliğe...

Aziz Çelik, Radikal İki,18 Ağustos 2002

Paşabahçe işçisinin yürüyüşü devam ediyor.

KAYNAKÇA

Kitap ve makaleler

- Ağralı, Sedat (1967). Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı. İstanbul.
- Ahmad, Feroz (1996). Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1945-1980, İkinci Baskı, Hil Yayın, İstanbul.
- Ak, Lütfü (1975). Şişecam'da otuz yıl. Tarihsiz
- Altan, Çetin (1994. Tarihin Saklanan Yüzü, AFA, İstanbul.
- AnaBritannica (2004). 7. Cilt, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu maddesi, İstanbul.
- AnaBritannica (1987). 7. Cilt, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu maddesi, İstanbul.
- Aydın, Zafer (2002). Direnişin ardından Paşabahçe, Birikim Ekim 2002
- Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (1983), Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çeçen, Anıl (1973). Türkiye'de Sendikacılık, Özgür İnsan Yayınları, Ankara.
- Çelik, Aziz (2002). Cambazların Hüzünlü Vedası, Radikal İki, 18 Ağustos 2002
- Dereli, Toker (1975). Aydınlar, Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- DİE (1994). İstatistik Göstergeler 1923-1992, Ankara.
- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (1994). Cilt 6, Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı Ortak yayını, İstanbul.
- Egemen, Erdal ve Mehmet Odabaş. Türk Toplu İş Sözleşmesi Mevzuatı, Doğuş Matbaacılık, Ankara, Tarihsiz
- Işık, Yüksel (1995). Osmanlı'dan Günümüze İşçi Hareketinin Evrimi, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Işıklı, Alpaslan (1967). Toplu İş Sözleşmesi ve Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Işıklı, Alpaslan (2003). Gerçek Örgütlenme Sendikacılık, İmge Kitabevi, Ankara.
- Işıklı, Alpaslan (1990). Sendikacılık ve Siyaset, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kocabaşoğlu, Uygur ve diğerleri (2001). Türkiye İş Bankası Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Koç, Yıldırım (2003). Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi, Genişletilmiş 2. Basım, Kaynak Yayınlar, İstanbul.
- Koç, Yıldırım (1999) Türk-İş Tarihinden Portreler-2, Türk-İş, Ankara.
- Kristal-İş Çalışma Raporu (1968). 2. Dönem 1966-1968, İstanbul.
- Kristal-İş (1992). Paşabahçe Direnişi, İstanbul.
- Kutal, Gülten (1977). Türkiye'de İşçi Sendikacılığı, İ.Ü. İktisat Fakültesi, İstanbul.
- Küçükerman, Önder (1998). Türk Cam Sanayi ve Şişecam, İstanbul.
- Makal, Ahmet (2002). Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963, Ankara: İmge Kitabevi.
- MESS (1999), Gelenek ve Gelecek, Birinci Cilt, MESS Yayını, İstanbul.
- Özkan, İsmail. Bir Avuç İnsan, www.ekenek.com (10 Mart 2006).
- Petrol-İş 95-96 Yıllığı, 1996, İstanbul.
- Sargın, Nihat (2001). TİP'li Yıllar, Tüstav Yayınları, İstanbul.
- Sendikalı İşçinin Ders Notları (1977), A Tipi Eğitim Semineri Notları, T. Maden-İş Sendikası Eğitim Dairesi, Konuk Yayınları, İstanbul.

• Sönmez, Mustafa (1987). Kırk Haramiler Türkiye'de Holdingler, Gözlem Yayıncılık, İstanbul.
• Sönmezsoy, Refik (1981). Türkiye'de Dünya'da İşçi Hareketleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
• Sülker, Kemal (1975). Sendikacılar ve Politika, May Yayınları, İstanbul.
• Türk-İş (1966). Türk-İş 6. Genel Kurul Çalışmaları, Ankara.
• Türk-İş (1968). Türk-İş 7nci Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara.
• Türk-İş (1995). Belgelerle Türk-İş Tarihi, Cilt 2, 1963-1980, Ankara.
• Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1996). Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayım, İstanbul.
• Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. XX. Yıldönümü (1935-1955), Kemal Matbaası, İstanbul, tarihisiz, s.12, USTE-Kemal Sülker arşivi.
• Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Yıllık Rapor 1965.
• Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Yıllık Rapor 1966.
• Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Sosyetesi İç Yönetmeliği, USTE-Kemal Sülker arşivi.

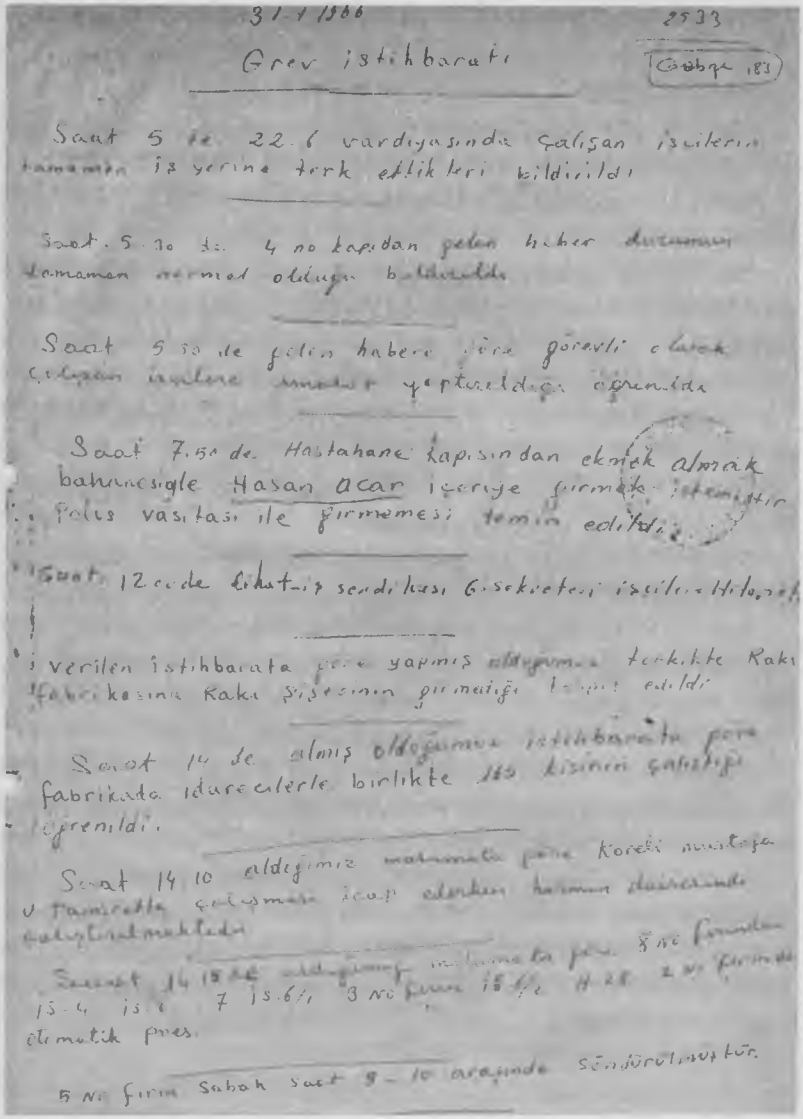
Gazeteler
• Akşam
• Cumhuriyet
• Dünya
• Her Gün
• Hürriyet
• İşçi Postası
• Milliyet
• Sabah
• Son Havadis
• Son Saat
• Tercüman
• Yeni Tanin

Dergiler
• İşveren
• Kristal-İş
• Petrol-İş
• Şişe ve Cam
• Türk-İş
• Yön

Görüşmeler
• Mehmet Şişmanoğlu: 30 Mayıs 1998, 21 Aralık 2005, 3 Ocak 2006.
• Ziya Hepbir, 18 Ocak 2006.
• Cengiz Abbasgil, 9 Mart 2006.
• İsmail Topkar, 14 Aralık 2005.

Arşivler
• USTE-Kemal Sülker Arşivi.
• TÜSTAV-Nebil Varoy Arşivi.
• Kristal-İş Sendikası Arşivi.
• Türk-İş Arşivi.

EKLER

31.1.1986 2533

Grev istihbaratı (Gebze 183)

Saat 5 te 22-6 vardiyasında çalışan işçilerin tamamen iş yerine terk etikleri bildirildi

Saat 5.30 da 4 no kapıdan gelen haber durumun tamamen normal olduğu bildirildi

Saat 5 50 de gelen habere göre görevli olarak çalışan işçilere ikramiye yaptırıldığı öğrenildi

Saat 7.50 de Hastahane kapısından ekmek almak bahanesiyle Hasan acar içeriye girmek istemiştir Polis vasıtası ile girmemesi temin edildi

Saat 12 de Lokantaya sendikası G.sekreteri işçiler Hilo...

verilen istihbarata göre yapmış olduğumuz tarkikte Kaki fabrikasına Kaki şişesinin girmediği tespit edildi

Saat 14 de alınış olduğumuz istihbarata göre fabrikada idarecilerle birlikte 185 kişinin çalıştığı öğrenildi.

Saat 14 10 aldığımız malumata göre Koreks mustafa ü tamirette çalışmaya icap ederken halen dairesinde çalıştırılmaktadır

Saat 14 15 de aldığımız malumata göre 5 no firmada 15-4 işçi 7 işçi 6/1 3 no firma 15 1/2 H 28 2 no firmada otomatik pres

5 No firma sabah saat 9 - 10 arasında sönürülmüştür.

Paşabahçe Cam Fabrikasındaki Grev'in Jurnali[193]

(31 Ocak 1966 - 25 Nisan 1966)

Saat 5. te 22-6 vardiyasında çalışan işçilerin tamamen işyerini terkettikleri bildirildi.

Saat 5.30'da 4. No'lu kapıdan gelen haber; durumun tamamen normal olduğu bildirildi.

Saat 5.50 de gelen habere göre; görevli olarak çalışan işçilere imalat yaptırıldığı öğrenildi.

Saat 7.50'de Hastahane kapısından ekmek almak bahanesiyle Hasan Acar içeriye girmek istemiştir. Polis vasıtası ile girmemesi temin edilmiştir.

Saat 12'de Likat-İş Sendikası G.Sekreteri işçilere hitap etmiş.

Verilen istihbarata göre yapmış olduğumuz tetkikte Rakı Fabrikasına Rakı şişesinin girmediği tespit edildi.

Saat 14'te almış olduğumuz istihbarata göre Fabrikada, idarecilerle birlikte 165 kişinin çalıştığı öğrenildi.

Saat 14.10'da almış olduğumuz malumata göre Koreli Mustafa U.Tamiratta çalışması icap ederken, Harman dairesinde çalıştırılmaktadır.

Saat 14.15'te aldığımız malumata göre 8 No'lu fırında İS-4, İs-2 7.No'lu fırında İS-6/1, 3 No'lu fırında İS-6/2, H-28, 2 No'lu fırında otomatik Pres'in normal olarak çalışmadığı öğrenildi.

5 No'lu fırın sabah saat 9-10 arasında söndürülmüştür.

Saat 14.45'te Toplum Zabıtası Şefi Yaşar Bey ile Beykoz Emniyet Amiri, sendikayı ziyaretle, Av. Nüzhet Bey ile hukuki meseleler üzerinde görüştüler.

Saat 17.05'te Yatak yüklü bir kamyon, fabrikaya girmek istemiş içinden bir insan eli sarkmış olduğundan grevci işçiler müdahale etmek istemiş, sonra bunun yalnız l kişi olduğu ve kasıtlı olmadığı; toplum zabıtası, işveren ve sendika temsilcilerinin müşterek imzaladıkları görgü zaptı ile tespit edilmiş, yatakların girmesine müsaade edilmiştir.

---

193. Grev Jurnalindeki özgün yazım aynen korunmuştur.

Saat 16.'da 8 No'lu Fırının arıza dolayısıyla tadili faaliyet ettiği haberi geldi.

Saat 21. Fabrikada Mühendis ve Memurların vagon itip, şişe ayırdıkları haberi geldi.

Saat 23'te X'in şişe ayırıp, Türk-İş ve Sendika aleyhinde tahriklerde bulunduğu öğrenildi.

Saat 11'de 76 varil karpit fabrikaya sokulmak istenmiş, müsaade edilmemiştir.

50 paket çay saat 12'de fabrikaya sokulmak istenmiş, müsaade edilmemiştir.

Grevin başladığı gün soğutmalardaki 2 saatlik imalat yerlere dökülmüş ziyan edilmiştir.

4.Şubat 1966: Saat 17.45'te Deri Kundura fabrikası işçileri arabalarla grev yerini ziyaret etmiş, sendikanın önünden vasıtalarla geçmişler, dönüşte vasıtalardan inmişler, fabrika kapısı önündeki kalabalık yüzünden yol tıkanmış, bir polisin, bir grevcinin elindeki flamayı almağa teşebbüs etmesi neticesi kargaşalık çıkmış, 5 kundura ve 4 cam işçisi nezarete alınmıştır. Saat 23'te kefaletle Paşabahçe karakolundan serbest bırakılmışlardır.

Hukuk müşavirimiz Nüshet Beyin, vizite kağıdı verilmemesi hakkında, Selçuk Tuzlalı, ölüm durumunda olan bir işçiye dahi vizite kağıdını verilmeyeceğini söylemiştir.

Adil Karamil ile Mühendis Sevinç Bey 1 Nolu kapıda 11-1 arası nöbet tutan grevci işçilere hakaret etmiştir.

Saat 03.50'de aldığımız malumata göre İS-2 ve İS-61 makineleri çalıştığı, IS-2 konyak şişesi yaptığı, İs-61 makinesi peniselin şişesi yaptığı fakat bunların da normal olarak çalışmadığı işi bırakarak gelen bir üyemizden öğrenilmiştir. Bu arada grev dışı bırakılanların tazyik altında imalat yaptırılmaktadır.

Fabrikada bulunan 8 Fırından biri olan 5 no'lu fırın tamamen soğutulmuş, 7 no'lu fırında 1, 8 no'lu fırında 2 makine çalışmakta fakat bunlar da imalat yapamamaktadır. Diğer fırınlar çalışacak şekilde bekletilmektedir. Saat 05.30.

Hasan Acar, Hayrettin Akgün, Hüseyin Oflu, Rahmi Ozansoy, Bahri Öztürk'ün çalıştıkları öğrenilmiştir.

Saat 9.30'da fabrikada çalışmak mecburiyetinde bırakılan Mümin Sezer, Grev Komitesine istida göndererek fabrikadan ayrılacağını bildirmiş ve fabrikadan ayrılmıştır.

Fikri Gözümoğlu'nun Hayri Kahraman'ı (Tezyinat ustabaşısı) evine giderek tehdit ettiği ihbar edilmiştir.

Saat 14'te çıkan Tornacı Yılmaz, H-28 makinesinin bozulduğunu ve tamir ettirmek istenmiş, görevli arkadaş yapmadığı için stop ettirilmiştir. Halen içerde çalışan bir tek peniselin makinesi vardır o da bu akşam durdurulacaktır.

Saat 06.'de aldığımız malumata göre sadece 7 no'lu fırında İs-61 çalışıyor penisilin şişesi yapıyor, fakat yapılan mal soğutmadan yere dökülüyor, tekrar toplanıp fırına atılıyor, Keza 8 nolu fırında İs-4 çalışıyor, İs-6l deki muamele buraya tatbik ediliyor. (5.2.1966)

4.2.1966 günü saat 17.45'te fabrika önünde olan hadise savcılığa intikal etmiş, savcılık cam işçileri hakkında takipsizlik kararı vermiştir.

Saat 13.30'da Ziya Hepbir ve sendikacılar geldiler. 14.20'de yapılacak olan Miting'e gittiler.

Dışarıya mal çıkarılacağını dair ihbar yapıldı. Gerekli tertibat alındı fakat işveren tarafından hiçbir hareket olmadı. (5.2.1966)

9.2.1966 tarihinde işçilere erzak dağıtımı yapılmıştır. Ali Koyun isimli işçi erzak aldığı halde fabrikaya girmiştir. Bir hafta hadiseler normal cereyan etmiştir.

10.2.1966. Bazı işçi ve çırak talebelere tebligatlar gelmeğe başlamıştır. Çırak (Teknik Öğretim Kursu)'lara yapılan tebligatlarda ayın 12'sine kadar işe dönmeleri ihbar edilmiştir.

14.2.1966. Tebligata uymayarak işe dönmeyen çırakların çıraklık mukavelelerinin savcılığa verildiğine dair ihbarnameler gelmiştir.

Gece Lojman bekçisi ile sarhoş olarak münakaşa eden Celal isimli işçi bugünkü duruşma esnasında tevkif edilmiştir. Paşakapısı ceza evine gönderilmiş olduğu öğrenilmiştir. Kendinin Cezmi Eke ve Cengiz Şener için vekâletname vermesi bildirilmiştir.

14.2.1966 Saat 12.30 ile 15 arası Türk-İş Birinci Bölge Temsilciliğinde Kristal-İş, İspirto Sanayi, Deri Kundura sendika temsilcileri, greve yapacakları para yardımlarını görüşmüşlerdir.

Yakup Öztürk, Bakkal Seher Hanıma evinin camını kırarak içeriye

girdiği ve kadının feryadı üzerine kapıdan çıkarken görülerek mahalli karakola şikayet edilmiş camın kırılışında Yakup Öztürk'ün eli kesilmiş, grevci işçilerden 941 Ercan Ceylan ve 684 Haşim Çırpan hakkında gördüklerine dair şikayetçi olmuşlardır. Netice alınamamıştır.

14.2.1966 akşamı yalnız sendikanın bitişiğindeki kahve açık bırakılmış diğerleri gece polis marifetiyle kapatılmıştır.

15.2.1966 Yakup Öztürk hadisesine ismi karışan Ercan Ceylan ve Haşim Çırpan mahkemece tevkif edilerek, Paşakapı ceza evine gönderilmişlerdir.

Akşam saat 12.45'te hasta hanenin yakınında fabrika jipinin meçhul şahıslar tarafından taşlandığı ve bu işi yapanların teşhis edilemediği haberi geldi.

3 gün hadiseler normal geçmiştir.

18 ve 19.2.1966 Cuma ve Cumartesi günleri işçilere 50'şer lira para dağıtılmıştır. Dağıtılan para Türk-İş Birinci Bölge Temsilciliği tarafından 50 bin lira, Halil Tunç 25 bin lira, Paşabahçe Tekel Sendikası 35 bin lira, Motorlu Taşıt İşçileri Sendikasından temin edilmiştir.

22.2.1966 günü Hasan Acar'ın mesken masuniyetini ihlal iddiası ile mahkemeye verilen işçi Ali Rıza Uzun, Beykoz adliyesinde yapılan duruşması sonunda beraat etmiştir.

26.2.1966 Cumartesi günü Türk-İş Birinci Bölge Temsilcinin aracılığı ile Denizcilik Bankası şehir hatlarına ait Suadiye gemisi saat 1298 lira olmak üzere kiralanmış, saat sabah 10.15 de Paşabahçe vapur iskelesinden grevci işçiler aile ve çocukları ile bu vapurla hareket etmişler, saat 10.50 de Galata köprüsü Kadıköy iskelesine çıkılmış, Galata Rıhtım Cad. Anadolu Sigorta Hanı (Bu binada şişe ve cam fabrikaları genel müdürlüğü ikamet eder) önünden başlamak üzere Denizcilik Bankası binasının önündeki meydana doğru kortej dizilmiştir. Kortej yürüyüşe geçmeden evvel bir dakika saygı duruşunu müteakip; G.Başkan Mehmet Şişmanoğlu ve grev komitesi, sendika Paşabahçe Şube Başkanı İrfan Manavoğlu tarafından basın mensuplarının da huzurunda işveren genel müdür, Şahap Kocatopçu ya verilmek üzere personel müdürü Müfit Erenli'ye bir buket takdim edilmiştir. Müteakiben kortej, İsmail Topkar'ın Petrol-İş'e ait hoparlörlü Eğitim Arabası ile kumandası altında, ön safta Türk-İş Birinci Bölge ve Bağlı Sendikalar Filamaları ile bir-

likte, müteakiben grevci 2 kız Atatürk portresi, grevci 2 işçi üzerinde Türk-İş ve Kristal-İş yazılı çelenk, müteakiben işvereni protesto maksadıyla hazırlanan dövizlerle birlikte grevci işçilerin aile ve çocukları, müteakiben gene ellerinde dövizlerle grevci işçiler yer almışlar, böylece kortej yürüyüş haline geçmiştir.

Kortej 11.20'de toplanma yerinden hareketle, Tophane, Kabataş, Dolmabahçe, Gümüşsuyu tarikiyle saat 13.00'te Taksim Abide'sine gelinmiş çelenk konulmasını müteakip İstiklal Marşı söylenmiş ve müteakiben G.Başkan Mehmet Şişmanoğlu bir konuşma ile grevci işçilerin bu hareketinde göstermiş oldukları kolaylıktan dolayı İstanbullulara teşekkür etmiştir.

Müteakiben Türk-İş Birinci Bölge Temsilcisi İsmail Topkar bir konuşma yaparak işvereni haksız tutumlarından dolayı protesto etmiş, Türk İşçisinin hür türlü maksatlı hareketin ve komünizmin karşısında olduğunu beyanla, eğer işveren, bundan sonra da doğru yolu görmezse, bu yürüyüş ve gösteri hareketlerinin daha geniş çapta tertipleneceğini söylemiştir.

Müteakiben dövizler Atatürk Abidesi etrafına bırakılmış ve topluluk tekrar sıraya girerek Dolmabahçe'ye inilmiş ve Rıhtımda bekleyen Suadiye vapuruna binilmiş, hareketten evvel vapur hoparlör tesisatı kanalı ile İsmail Topkar, işçilere yürüyüş sırasında göstermiş oldukları nizamlı ve olgun hareketlerinden dolayı işçilere teşekkür etmiştir.

Müteakiben saat 14.10'de Paşabahçe'ye müteveccihen vapur hareket etmiş, 14.40'ta vapur Şişe ve Cam Fabrikası önünde bir tur yaparak Paşabahçe vapur iskelesine yanaşmış ve işçiler aileleri ile birlikte sıra halinde gemiyi terk etmişler ve dağılmışlardır.

Yürüyüş esnasında hiçbir hadise olmamıştır.

Yürüyüşte kullanılan başlıca dövizler şunlardır:

1- Grev yapıyoruz diye açlıktan ölmüyoruz.
2- Esir pazarının satılmış köleleri değiliz.
3- İş hayatında köleliğe ve diktatörlüğe paydos.
4- Bizi kandıramayacaksınız.
5- İşçisine zam vermeyen işverene zavallı derim (Şahap Kocatopçu)
6- Emeğimizi savunmak en kutsi vazifemizdir.
7- Dün kölenizdik, bugün olduk efendiniz.

8- Türk İşçisi Anayasanın bekçisidir.

9- Dünün aslanları bugün kedi oldular.

10- Anayasanın bekçisi, kanunların hürmetkarıyız.

11- Emeğimizin hakkını istiyoruz.

12- Yüz aklığı, emek karşılığı.

13- Alnımız ak, kalbimiz pak, yardımcımız cenabı hak, hakkımızı alacağız muhakkak.

14- Türk-İş ve Sendikamız namusumuzdur. Asla ihanet etmeyeceğiz.

15- İşçinin hakkı çoktur bağışlamalı, saltanat hızlı gitti yavaşlamalı.

16- Adalet mülkün temelidir.

17- Siz ayağımıza gelmeyince, biz işyerine gitmeyiz.

18- Hakkımızı istiyoruz, sadaka değil.

19- Emeğin sömürülmesine paydos.

20- Kocatopçu; artık bizi istismar edemezsin.

21- Türk-İş ve bütün sendikaların malı olmuş grevimizde sonuna kadar kararlıyız.

22- Hakkımızı sonuna kadar savunacağız.

23- Mikrofonlarla vaatlerde bulunan işverenler çok komik oluyorlar.

24- Sosyal adaletin olmadığı yerde sermaye tehlikededir.

25- Hak verilmez alınır.

26- Kocatopçu'ya minnet etmiyoruz.

27- Kadınımız, Kızımız, çoluk çocuğumuzla tek bir vucüt olduk.

28- Biriz, birliğiz, birimiz hepimiz, hepimiz birimiz.

29- Kocatopçu; sosyal sefalet değil, sosyal adalet istiyoruz.

30- Kocatopçu Konfederasyon başkanı
Kocatopçu Sefaletin Temsilcisi
Kocatopçu İstenmeyen adam.

31- 27 gündür boşa giden gelir ve emeğin mesulü Kocatopçu'dur.

32- Kocatopçu, senin dediğin değil, Anayasanın dediği olur.

33-Yalın ayak başı kabak, bu senin işçin Kocatopçu iyi bak.

34- Saat ücreti 55, 105, 125, bozdur bozdur harca.

35- Vatandaş dikkat; Kocatopçu'nun maaşları 1000, 1000, 1000, ..., bir kişinin refahı.

36- Kocatopçu'nun işçisine ödediği saat ücreti: 55, 75, 95, 105, 125,

145, 150, 173. 18.000 işçinin sefaleti.

37- Birlik ve beraberlik doğar Türk-İş

38- Kocatopçu koca Lüpçü

39- Kanunsuz grev dedi, kanunsuz adam oldu.

40- Kocatopçu ve avanesi, sırtımızdan geçindiğiniz yeter.

41- Sosyal adalet teranesiyle, sosyal sefalet yaratan Kocatopçu.

42- Kaderimizi mutlaka değiştireceğiz.

43- Kazandırıyoruz, hakkımızı alamıyoruz.

44- İsim: Vehbi Bayrak.32 yıl hizmet, 180 kuruş ücret.

45- Kocatopçu ya 26.700 lira az, işçiye 55 kuruş çok.

1.3.1966 günü saat 12.00'de fabrika önüne 10 tonluk bir gazyağı arabası ile oksijen tüpü yüklü bir kamyon gelmiştir. Gazyağı soğutmalara oksijenler de kesme makinelerinde kullanıldığı için, imalat ve satışa matuf olması dolayısıyla içeri sokulmak istenmemiştir ve arabalar fabrika önünden uzaklaşmışlardır.

Bunun üzerine saat 15.00'te peniselin yüklü bir kamyon dışarı çıkmak istemiştir. Beykoz Asliye Hukuk Hakimi Fahrettin Böy, zabıt katibi ile birlikte hadise yerine işveren tarafından getirilmiş, hakimin talebi üzerine Tekel fabrikası Müdür Muavini bilirkişi olarak davet edilmiş, bilirkişi gelmiş, ilk önce araba içinde peniselin şişesi olduğu tespit edilmiş ve bilahare işyerine sendika temsilcileri ile işveren vekilleri müşterek heyeti ile beraber girmişler, otomatik imalatta, İs-61, İs-2 ve İs-4 makinelerinin çalışmakta olduğu görülmüş, ve makinelerin başındakilerin ekserisinin mühendis olduğu dikkati çekmiştir.

Bunun dışında başka imalat yapmadıklarını işverenlerin beyanı üzerine Mamul ambarlarına gidilmiş, burada da çalışan İşçiye rastlanmamıştır.

Bilirkişi raporu karşılıklı iddia ve müdafaaları tespit ile kendi görüşünü içine alan raporun saat 17.30 da hazırlanmış ve rapor Heyetle birlikte sendika adına, Vahdet Aşar, Mehmet Şişmanoğlu, İrfan Manavoğlu Yusuf Topçu, işvereni temsilen Av. Selçuk Tuzlalı tarafından mahallinde imza edilmiştir. Hadise dolayısıyla mal çıkarma teşebbüsü âkim kalmıştır. Hadise vukuunda grev gözcüsü olarak Mustafa Özabacı bulunmuştur.

Not: Fabrikaya girerken idareciler tarafından, greve katılmayan işçilerden Şerafettin Yalın, 2329 sicil nolu Cevat Yurtbaş, Is-4, Veli Köybaşı İs-61 makinelerinde Yusuf Güloğlu, Ruşen ve Mamul Ambarında ismi bilinmeyen bir işçi de bu makinelere ait soğutma başında görülmüşlerdir. Bugün alınan bilgiye göre görevli oldukları halde povantörlerden Temel Savaş, Afer Büyüt ve Sabih Ekinci'nin 12 saat çalıştıkları öğrenilmiştir.

2.3.1966 Bugün saat 10'da fabrika tarafından kapatılmış olan yoldan başka bir arabanın geçmesiyle açılan yola işçiler de girmişler, bilahare sendikacı ve polisler tarafından hadisesiz olarak çıkarılmışlardır. Hadise ile ilgili olarak Grev Komitesinden Yusuf Topçu ve Adil Kılınç'ın ifadeleri savcılıkça alınmıştır.

3.3.1966 günü sarhoşluk ve hakaretten sanık olan Celal isimli grevci işçi bugünkü duruşması sonunda gelmiş ve serbest olarak devam edilmesine karar verilmiştir.

5.3.1966 günü saat 14'te İsmail Topkar, İbrahim Uluç, Zonguldak Maden İşçileri Sendikası'ndan 6 kişi, Alman İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkan vekili ve Pakistan İşçi Sendikaları Konfederasyonu G.Sekreteri sendikamızı ziyaret etmişlerdir. 2 yabancı misafir ve İsmail Topkar işçilere birer konuşma yapmışlardır. Misafirler özetle, grevin haklı olduğunu ve konfederasyonlarının desteğini temin edeceklerini ve grevi desteklediklerini bildirmişlerdir. İsmail Topkar, 145 bin lira para getirmiş grevci işçilere dağıtılmak üzere Mehmet Şişmanoğlu'na imza mukabilinde teslim etmiştir.

Müteakiben davul zurna ile hep beraber oyunlar oynanmış, bu oyunlara yabancı misafirler de katılmışlardır.

6.3.1966 günü sabahtan itibaren işçi başına (60) TL olmak üzere grevci işçilere para dağıtılmıştır. İşçinin morali düzelmiş, tam bir güvenle neticeyi gözlemeye başlamıştır.

7.3.1966 pazartesi günü parasını alamayanlara para dağıtımı devam etmiş ve paraları verilmiştir.

Saat 10.45'te 1 no'lu kapıdan içeriye kalıp sokmak istedikleri ihbarı geldi. M.Özabacı durumu tetkike gitti, gelen malzemenin kalıp olmadığı elektrik malzemesi olduğu görülmüştür. Başka kayda değer hadise olmamıştır.

8.3.1966 günü aygaz taşıyan kamyon gelmiştir. Şoförün teminat istemesi üzerine teminat verilmemiş, malını boşaltmadan dönmüştür. Fabrikanın göndermiş olduğu davet mektupları sendikaya getirilmektedir.

9.3.1966 günü mühendis Altuğ, fabrikaya misafir sokmak istemiş, durum hadisesiz yatıştırılmıştır.

10.3.1966 avare Mustafa'nın davacı olduğu 4 arkadaş Beykoz ceza hakimi tarafından beraat ettirilmişlerdir. Mahkeme mevzuu gözcülerin hüviyet sormasından ileri gelmiştir.

Saat 08.'de Aygaz arabası gelmiştir. Yine fabrikaya sokulamayarak geri gönderilmiştir. Fabrikayı çalışır vaziyette tutmak için aygaza ihtiyaç olduğunu Fabrika Müdürü Avni Kahyâoğlu anlaşma olacağı yolunda Yusuf Topçu'ya imalı şekilde konuşmuştur. İbrahim Selik taksi ile gelerek içeri girmiştir.

11.3.1966 Cuma sabahı saat O5'te fabrikaya işçi getiren araba Sultaniye mevkiinde taşlandığı ihbarı geldi. 6 arkadaşın bu işi yaptığı fabrika tarafından emniyete bildirilmiş, şahit olarak bekçi Talat, Bekçi Mustafa ve Avare Mustafa şikâyetçi olarak gösterilmiştir. Suçlu olarak gösterilen grevci arkadaşlar, Davut Arda, Ahmet Eray, Şoför Osman savcılığa intikal eden hadise suçları olmadığından ademi takip kararı verilmiş, otobüs şoförü ve sahibi şikayetçi olmamışlardır.

15.2.1966 günü tevkif edilen Ercan Ceylan ve Haşim Çırpan duruşması sonunda tahliye edilerek mahkemelerinin serbest olarak devam etmelerine karar verilmiştir.

Bugün grevin 41'nci günü 12.3.1966 Cumartesi. Otobüs işçileri almak üzere saat 05.15'te fabrikadan ayrılmış, 2 jip, 1 projektörlü araba 1 adet kapalı tevkif arabası refakat etmiştir. Hiç gelen olmamıştır.

Saat 21-22 arası Sultaniye mevkiinde işçi otobüsü durdurulmuş bilinmeyen şahıslar tarafından camı kırılmıştır.

Aygazın olmayışı yüzünden H-28 makinesi durdurulmuştur. Oksijen tüpünden 16 adet kaldığı tespit edilmiştir.

Bugün grevin 42. günü 13.3.1966 Pazar. Sabah saat O7'de Hilmi Geyik jipi durdurduğu zannı ile Beykoz emniyet amirliğine getirilmiştir. Suçsuz olduğu anlaşıldığından serbest bırakılmıştır.

14.3.1966 Pazartesi günü hastalanan çubukçu yerine şiller ustası

Mustafa Kocabıyık alınmak istenmiş, itirazımız üzerine 178 Hüseyin Doğan verilmiştir. Aygaz sokulması hususunda Bölge Müfettişine yaptıkları müracaat netice vermemiş, razı olunmamıştır.

15.3.1966 Salı günü. Bugün grevin 44. üncü günü. Kayda değer bir hadise olmamıştır. İşçi toplamaya giden Gafurun otobüsü pazar gününden itibaren çalıştırılmamıştır.

16.3.1966 grevin 45'inci günü saat 13'te yabancı bir araba ile aygaz tüpleri getirilmiş, 2 no'lu kapıdan Em.Amiri Yusuf Aksu vasıtası ile içeriye sokulmak istenmiş, fakat gözcülerimiz vasıtası ile durdurulmuş, Mustafa Özabacı Toplum zabıtası Yusuf beye tüplerin giremeyeceğini söylemesi üzerine, M.Özabacı, Yusuf Topçu, Adil Kılınç, Beykoz Emniyet Amirliğine götürülmüş, durum mahkemeye intikal etmiş, ikinci duruşma 5.4.1966 gününe talik edilmiştir. Yusuf Aksu, ben bu arabayı işçi ile polisi çatıştırmak suretiyle içeriye sokacağım demiştir. Neticede araba geriye gönderilmiştir.

Saat 15'te İsmail Topkar ve Kıbrıs Türk İşçileri Sendikalar Birliği G.Sekreteri Necati Taşkın ailesi ile birlikte sendikamızı ziyaret etmişler. İsmail Topkar ve Necati Taçkın işçilere birer konuşma yapmışlar, K.Taçkın sembolik olarak grevci işçilere 100 TL nakdi yardım olmak üzere M. Şişmanoğlu'na takdim etmiştir.

17-18.3.1966 günleri normal geçmiş kayda değer bir olay olmamıştır.

19.3.1966 cumartesi. Ankara'da işveren ile Türk-İş icra heyeti arasında toplantı yapılmaktadır. Saat 16'da İsmail Topkar sendikaya gelmiş, grevci işçilere dağıtılmak üzere 95 bin lira Mehmet Sişmanoğlu'na teslim etmiştir. İşçi başına 60 TL. olmak üzere para dağıtımına başlanmıştır.

20.3.1966 grevin 49'ncu günü. Ankara'da Türk-İş ve İşveren arasında grevin kaldırılmasına ait bir protokol imzalanmıştır.

21.3.1966. Yapılan Protokol'e göre bu sabahtan itibaren işbaşı yapılması (saat.06'da) icap ederken, protokolün istenmemesi üzerine yapılmamıştır. Türk-İş G.Sek.Yar. Ethem Ezgü ve İsmail Topkar işverenle temaslar yapmış iseler de olumlu bir sonuç alınamamıştır. İşçilere greve devam etmeler hususunda birer konuşma yapmışlardır. Mehmet Şişmanoğlu ve İrfan Manavoğlu Ankara'dan dönmüşler ve G.Başkan M.Şiş-

manoğlu işçilere birer konuşma yaparak haklarının alınması yolunda greve devam etmelerini ve işçilerin aleyhine olacak bir anlaşmaya muvafakat etmeyeceklerini söylemiştir.

Saat 14.30'da Kaymakam tarafından daha evvel kapatılmış olan arka yol, grevci işçiler tarafından işgal edilmiş, yolu iki baştan kesen kapılar sökülerek halk ve işçiler bu yola girmişlerdir. Bilahare İstanbul Valisi Vefa Poyraz, olay yerine gelmiştir. Bu yolun üzerindeki kapılara grev gözcüsü koyarak bu yolun açılmasına muvafakat etmişlerdir. Bu saatten itibaren fabrikaya ham madde giremeyecektir.

22.3.1966 sabah fabrikaya gelen ekmek arabası, içeriye sokulmamış, ve araba içindeki ekmekler grevciler tarafından alınmıştır. Gene memurlar içeriye sokulmamıştır. Bu olaylar dolayısıyla mahalde emniyet kuvvetleri arttırılmıştır. Vali Vefa Poyraz'ın aracılığı ile vilayette Türk-İş Yönetim Kurulu üyeleri ve İşverenler arasında ayrı ayrı yapılan toplantılarda işverenler 5 kişi haricinde diğer işçileri de alabileceğini söylemiştir. Fakat bu teklif de kabul edilmemiştir.

Toplum Zabıtası Müdürü Yaşar Okçuoğlu saat 18.30'da sendikaya gelerek 23 Çarşamba günü memurların gidip gelmesine tahsis edilen otobüs sahibinin taşımaktan vazgeçtiğini fakat, bundan böyle memurların ve ekmeğin içeri girmesinin sendika tarafından temin edilmesini aksi halde zor kullanılacağını hatırlattı. Bundan sonra ekmek arabası geldiği haberi işçinin arasına yayılmasından arabaya hücum edilerek geri çevrildi. Bilahare grevciler ikna edilerek ekmek arabası grevci işçilerin nezaretinde fabrikaya sokuldu. Gece herhangi bir hadise olmadı.

23.3.1966 sabaha kadar vaziyet gayet normal ve sessiz geçti.

Saat 8.40'ta memurların motorla fabrikaya geldiği haberi işçi arasında duyulunca, işçiler derhal fabrikanın 1 no'lu kapısı önünde yığınak yaptılar. Kapı kadınlar tarafından tamamen kesildi. Bu arada polis, jandarma kuvvetleri tertibat aldılar. İdareciler olarak işçinin yatışması için uğraşıldı. Kısmen taşkınlığın kontrol altına alınmasına rağmen bir kadın işçiye içeri giren memurlardan Oral ismindeki şahıs, elle işaret etmek suretiyle sarkıntılık yaptığı görülünce, taşkınlığım artma istidadı göstermesine rağmen muhtemel olaylar gene önlenmiştir.

Saat 17.15'te Ziya Hepbir Sendikamıza gelerek grevcilere hitaben bir konuşma yapmış, özetle iki konfederasyon arasında imzalanan pro-

tokolün yapılan grevin karşılığı olarak kabul edilemeyeceğini, üstelik işveren sendika idarecilerini de işe alamayacağını beyanla toplu sözleşme imzalanıncaya kadar grevin devam edeceğini söylemiş, konuşması işçiler tarafından ittifakla tasvip edilmiştir.

23.3.1966. Eksik kalan para, Petrol-İşten gelen 55.000 TL tamamlanarak işçilere dağıtılmıştır.

25.3.1966. Bugün mühim bir hadise olmamış, grev normal devam etmişti.

26.3.1966. Bugün Türk-İş Birinci Bölge Temsilciliğinden Türk-İş İcra kurulu üyesi Ethem Ezgü'nün başkanlığında İstanbul'da bulunan Türk-İş Yönetim Kurulu üyeleri ve sendikamız idarecileriyle müşterek bir toplantı yapılmış, daha evvel işveren tarafından içeriye alınmayan 5 sendika idarecisi de içeri alınacağına dair bir mektubu, Kocatopçu tarafından Ethem Ezgü'ye yazılmış olduğunu beyanla sendikamız idarecilerine görüşleri sorulmuştur. Cevaben, bu mektubun bir iş teminatı sayılamayacağı, esasen yapılmış olan protokolün de grevin başarısı ile kıyas edilemeyeceği ve kifayetsiz olduğu veçhile grevin devam edeceği bildirilmiştir. Grev prosedürü ile ilgili mevzuat toplantıda hazır bulunan Türk-İş Yönetim kurulu üyelerine sendikamız genel başkanı tarafından etraflıca izah edildiğinde, Yönetim Kurulu üyeleri, sendikaya hak vermişler, bu şartlar altında kendilerinin de üzüntü duyduklarını söylemişlerdir. Yapılan toplantıda protokolün bu şartlar altında işçilere açıklanması ve işbaşı istenmesi mahsurlu görülmüştür

Çayırova işyerinde işveren, sendikadan istifa, yapılan protokole ve eski sözleşmeye bağlılık ifadesi taşıyan matbu istifanameleri dağıtmıştır.

27.3.1966. Bugün grev normal devam etmiştir.

28.3.1966. Günü sendikamız genel Başkanı ve genel sekreteri İstanbul Valisi ile saat 15.00'te vilayette bir toplantı yapmışlardır. Toplantıda grevle ilgili zabıta mevzuları görüşülmüş ve işçilerin grevden evvel içeride kalmış 15 günlük yevmiyelerinin işveren tarafından ödenmesi hususunda valiye bir dilekçe verilmiş, vali ilgililerle temasa başlamış, idarecilerimiz toplantıdan memnun olarak ayrılmışlardır. Ayrıca işverene bu hususta noter kanalı ile bir protesto çekilmiş ve İstanbul Bölge Çalışma Müdürlüğünden bir müfettiş sendikaya gelerek gerekli takibatı yapmıştır.

Bugün saat 19.00'da TRT haberlerinden Türk-İş Genel Merkezinin Paşabahçe grevi hususundaki beyanı yayınlanmış olup özetle, Paşabahçe grevi Türk-İş yönünden bitmiştir denmiş ve bir an evvel işçilerin işbaşı yapmaları gerektiği söylenmiştir. Türk-İş'in grev yapan sendika ve işçilere tavsiyesinin bu olduğu, buna rağmen greve devam edilmesi halinde Türk-İş'i yanlarında göremeyeceklerini, bundan sonra doğacak problemlerden Türk-İş in değil, işçileri maceraya sürükleyenlerin mesul olacağını ifade etmişlerdir.

29.3.1966 günü bütün gazetelerde Türk-İş Genel Merkezinin TRT ile yapmış olduğu beyanata paralel hadiselerin neşri ile ilgili olarak saat 11.00'de mahallinde bütün İstanbul gazetecilerinin iştiraki ile Ziya Hepbir tarafından bir basın toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantı basın ve grevci işçiler tarafından ilgi ile karşılanmış, grevle ilgili bütün mevzuat ve Türk-İş'in bugüne kadar bu hususdaki tutumuna karşı geniş izahatlar verilmiş, kararıyla ilgili basın bildirisi toplantı mahallinde basın mensuplarına verilmiş olup gazeteciler tarafından sorulan sorular grevci işçiler huzurunda Ziya Hepbir tarafından cevaplandırılmış, toplantı bu yönü ile de işçilerin ve basın mensuplarının takdirine mashar olmuştur.

30.3.1966. Bugün normal ve hadisesiz geçmiştir. İşçilerin greve başlamadan evvel içeride kalan 15 günlük bakiye paralarının işveren tarafından ödenmesi için İstanbul Valisi ve Blg. Çlş. Md. nezdinde Ziya Hepbir kanalı ile teşebbüslerde bulunulmuş ise de İşverenler Konfederasyonu da dahil olmak üzere olumlu bir sonuç alınamamıştır. Ziya Hepbir tarafından bu hususta Başbakan, Çalışma Bakanlığı ve Bakanlara yıldırım telgrafları çekilmiştir.

31.3.1966 günü grevci işçiler grevden önceki paralarının verilmesi için protesto maksadıyla posta Karaköy'deki G.Müdürlüğün önünde toplanılmış, kalabalık bir işçi kütlesi tarafından genel müdürlüğün civarı doldurulmuş, İstanbul Valiliği ve Emniyet Müdürlüğü tarafından gerekli emniyet tedbirleri alınmıştır. İşçi ile işveren temsilcileri arasında G.Müdürlükte yapılan müzakereler neticesinde işçilerin içerde kalan 500 TL parasına karşılığı 150 TL daha yukarı alacağı olanlara da 300 TL. ödenmesine ve bu hususta mutabık kalındığı kararlaştırılmıştır.

Durumu, mahallinde sendikamız genel Başkanı, Mehmet Şişmanoğ-

lu işçilere açıklamış, işçiler memnun olarak Paşabahçe'ye gidip paralarını almak üzere dağılmışlardır. Genel Müdürlük binasından ayrılarak Paşabahçe'ye gelen işçiler grev mahallinde toplanmışlar, saat I5.30'dan itibaren fabrikanın önündeki parkta para tediyesine başlanmış, işçiler paralarını almağa devam etmektedirler.

Ayrıca işveren bugün bu paraları ödemediği için Beykoz C.Savcılığına verilmiştir.

1.4.1966. Kurban Bayramının birinci günü grevci işçilerle bayramlaşmak üzere Grev mahalline Ziya Hepbir, İsmail Topkar, Cemil Gider, Vahdet Aşar gelmişler, misafirlerle sendikamız idarecileri tarafından bayram tebriki konuşmaları yapılmıştır. Ziya Hepbir'in kendisini getiren motorun yanaştığı iskelede kendi önünde bir kurban kesilmiştir, işçiler bir gün evvel fabrikadan para almış olmaları itibariyle bugünü neşe içinde geçirmişlerdir.

2.4.1966 günü grev normal seyrini takip etmiş ve bayram havası içinde geçmiştir.

3.4.1966 günü saat 11.30'da İstanbul Milletvekili Muhittin Güven, Kaya Özdemiroğlu, Senatör Tekin Arıburnu sendikamızı ziyaret ederek hadiseler hakkında malumat almışlardır. Yarım saat sonra ayrılmışlardır. Ayni gün saat 1.00'de mutat veçhile Türk-İş Birinci Bölge Temsilciliğinde sendikalar arası bayramlaşma yapılmış ve idarecilerimiz de bu bayramlaşmaya katılmıştır. Bu bayramlaşma Paşabahçe grevi dolayısıyla bir konsey toplantısı şeklinde geçmiştir. Ve aşağıdaki kararlar alınmıştır.

A- Paşabahçe grevi l'nci Bölge sendikaları tarafından desteklenecektir.

B- 6.4.1966 çarşamba günü Konsey, l'nci Blg.de toplanacak ve Türk-İş İcra Kurulu toplantıya davet edilecektir.

C- Konsey'in toplanacağı l'nci Blg. Temsilcisi tarafından İcra Kuruluna bildirilecek, İcra Kurulunun muvafakati halinde toplantı l'nci Blg. Temsilciliği tarafından temin edilecektir.

D- İcra Kurulunun muvafakati olmadığı takdirde Konsey toplantısı aynı gün, ayni saatte, ayni yerde Ziya Hepbir tarafından temin edilecek ve herhalde çalışmalar yapılacak ve gerekli kararlar alınacaktır. Bu kararları 11 sendika ittifakla almışlardır.

4.4.1966 günü saat 5.30'da nöbetten çıkan ve nöbete gelen işçiler Sultaniye Çayırında 8 kişilik bir grupla karşılaşmışlar, bunların bir kısmının grevci olmayan fabrika işçisi, bir kısmının da yabancı işçiler olduğu görülmüştür. Grevci işçilerle bu gurup arasında karşılaşma olmuş, grevcilerden karşı tarafa hiçbir sözle veya fiille muhalefet olunmamasına rağmen karşı taraf grevci işçilere küfür etmeğe ve tabanca ile ateş etmeğe başlamıştır. Bu anda grevci işçilerden Mehmet Duymaz ve Hüseyin Akbaş yara almışlar ve Paşabahçe Hastanesinde tedaviye alınmışlardır. Bunların tabanca ile vurulduğu tespit edilmiştir. Hadise mahalline giden Toplum Zabıtası memurları eli tabancalı 3 kişiyi yakalamışlar ve Paşabahçe Karakolu'na teslim etmişlerdir. Hadise Ziya Hepbir'e intikal ettirilmiş olup halen takibata devam edilerek gerekli kanuni formaliteler tamamlanmıştır. Saat 11.30'da Ziya Hepbir sendikaya gelmiş, sendika idarecileri ile beraber hastaneye gidilmiş, yaralı işçiler ziyaret edilmiş, her ikisinin de sağ ayakları but kısımlarından yaralanmış oldukları halde morallerinin yüksek olduğu görülmüştür. Müteakiben birlikte Paşabahçe Karakoluna gidilmiş, suçlulardan Süleyman Akın, Hızır Aksu, Ziver Alişan'm yakalanmış ve diğerlerinin zabıtaca aranmakta olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra grev mahallinde işçilere bir konuşma yapan Ziya Hepbir özetle işçilere geçmiş olsun demiş itidalli olmalarını ve hiçbir suretle kanunsuz hareketlere tevessül edilmemesini tavsiye ile, suçluların adalete teslim edilmiş olup sebeplerinin derinliğine tahkik edileceğini söylemiştir.

Hadiseye şahit olanların ifadelerine göre Cam-İş Sendikası Başkanı Ali Akın'ın silahlı görülenlerin içersinde olduğu ve yaralı Hüseyin Akbaş'ın ifadesine göre kendisini Ali Akın'ın vurmuş olduğunu öğrenilmiştir. Ali Akın zabıtaca aranmaktadır.

5.4.1966 günü öğleden sonra daha evvel tutuklanarak polis müdüriyetine sevk edilen suçlular Beykoz Adliyesine getirilerek sorgularına müteakip tevkif edilmişlerdir. Ceza evine gönderilmişlerdir. Tevkif edilenler: Süleyman Akın, Hızır Akm, Selahattin Akın ve Ziver Aslan'dır. Ali Akın halen zabıtaca aranmaktadır. Bugün saat 15.00'de Maden-İş Sendikasından Kemal Türkler, Ruhi Yümlü, Şinasi Kaya va Bşk.V. Hilmi Bey sendikamızı ve hastanedeki yaralı işçileri ziyaret etmişlerdir.

6.4.1966. grevin 66'nci günü, saat 16.00'da Bayramın 3'ncü günü

verilen karar gereğince Türk-İş 1.BölgeTemsilciliğinde şu sendikalardan teşekkül eden Konsey toplanmıştır. Bank-İş, Maden-İş, Kristal-İş, Lastik-İş, Teksif, Petrol-İş, Deniz-İş, Basın-İş, Ulaş-İş, Enerji-İş, Kimya-İş, DYF-İş, Şoför-İş, Ar-İş, Kara Yolları Sendikası, Tez Büro-İş, Oleyis, Sağlık-İş, Harp-İş, Gıda-İş, Tekstil.

Bu toplantıya Ziya Hepbir'in arzusu üzerine 25 tane grevci işçi götürülmüştür. Toplantıda hazır bulunan sendikalardan Türk-İş'e üye olanlar Bank-İş başkanı Nüsret Önsüer'i Konsey başkanlığına seçmişler ve aşağıdaki kararları almışlardır.

1- Paşabahçe Grevi, işveren Toplu Sözleşmeyi imzalayana kadar devam edecek, maddi ve manevi desteklenecektir.

2- İş Bankasındaki mevduatların çekilmesi için bütün sendika ve işçilere tamimde bulunulacaktır.

3- Ziraat Bankası Karaköy Şubesinde greve yardım olarak açılan 28653 no'lu hesaba para yatırmak için yurt çapında kampanyaya girilecektir.

4- Paşabahçe mamullerine boykot içinde yurt çapında kampanya açılacaktır.

5- Gazeteler vasıtasıyla yardım kampanyası açılması için teşebbüste bulunulacaktır.

6- Bu kararlara iştirak eden sendikaların liderleri Grev Koordinasyon Komitesidir.

7- Bunlar arasından Ziya Hepbir, Kemal Türkler, İbrahim Güzelce, Kemal Ayvacı, Adnan Başaran, Muzaffer Gökçeoğlu seçilmişlerdir.

8- Bu Komite Ankara'da Türk-İş İcra Kurulu üyeleri ile temasa geçecek, bu meselede yapılan hatalar rücu ile müşterek faaliyette bulunulması için teşebbüslerde bulunacaktır.

7.4.1966 günü grev normal devam etmiştir.

8.4.1966 günü Ankara'da Türk-İş G.Merkezinde yeni seçilen grevi yürütme komitesi üyeleri ile Türk-İş İcra Kurulu üyeleri arasında bir görüşme yapılmış, görüşmede sendikamızın Başkanı da bulunmuş, görüşmelerden bir netice alınamamıştır. (Ali Akın'ın yakalanarak tevkif edildiği öğrenilmiştir.)

9.4.1966 günü olaylar normal cereyan etmiş, Denizcilik Sendikasının daveti üzerine civar vilayetlerin sendikaları arasında bugün saat

14.00'te bir toplantı yapıldığı öğrenilmiştir.

10.4.1966 tarihinden bir gün evvel Denizcilik Sendikasında toplanmış bulunan Türk-İş dışı sendikaları temsilen bir gurup sendikamızı ziyaret ederek yaptıkları toplantıda grevimizi her yönden desteklemek kararı almış olduklarını bildirmişlerdir.

11.4.1966. Daha evvel bir kavga olayına adı karışan grevci işçilerden Necip Akbulut ve Güngör Gökbayrak tevkif edilerek ceza evine gönderilmiş olduğu öğrenilmiştir.

12.4.1966 günü Teknik Öğretim Kursu öğrencileri kanunsuz greve zorlanmaktan mahkemeye verilen sendikamız idarecileri Beykoz Adliyesinde yapılar duruşmaları sonunda beraat etmişlerdir.

13.4.1966 günü saat 15.00'te T.M.T.F. Temsilcileri Sultaniye Çayırında grevci işçi ve ailelerine folklar ve tiyatro gösterileri yapmışlar ve sendikamızla öğrenciler arasında bir buket teatisi yapılmış, ayrıca kendi armalarını sendikamıza armağan etmişlerdir. TMTF'nin bu ziyareti işçiler ve sendikamız tarafından büyük takdir toplanıştır.

Bugün saat 16.30'da Türk-İş İ.Blg.Temsilciliğinde grevle ilgili Konsey toplanmış, Toplantıya: Petrol-İş, Maden-İş, Lastik-İş, Kristal-İş, Basın-İş, Bank-İş, DYF-İş, Tez Büro-İş, Kimya-İş, Müskirat Federasyonu, Çimse İş, Kara Ulaş-İş, Demiryolu 7. İşletme, Sağlık-İş tamamı 17 sendika olarak iştirak etmişler, grevin başarıya ulaşması için, komitenin her türlü kararına uyulması için karar almışlar ve kampanyanın işyerlerine ve halka indirilmesinde mutabakata varmışlardır.

14.4.1966 günü grev 74 gün olmuş, bugünden itibaren 5 gün hadiseler normal geçmiş, kayda değer bir olay olmamıştır.

20.4.1966., Bugün grevin 80'nci günü. Sabah gazetelerde grevin memleket sağlığını tehlikeye düşürdüğü gerekçesiyle Bakanlar Kurulu tarafından bir ay süre ile 275 sayılı kanunun 21'nci maddesi gereğince ertelenmiş olduğu öğrenildi. Aynı haber saat 13.00'te radyodan "Resmi Gazetede Bugün" programın da yayınlanmıştır. Hadise grevciler üzerinde büyük bir aksülamel yaratmıştır.

Saat I5.30'da işçiler sendika mahallinde toplanmışlar, kendilerine meselenin hukuki yönü Av.Cezmi Eke tarafından izah edilmiştir. Bilahare sendikamız Genel Başkanı Mehmet Şişmanoğlu, işçilere hitaben mikrofonla uzun bir konuşma yapmış, mücadelenin devam edeceğini,

fakat işçilerin muhakkak surette Bakanlar Kurulu kararına uymak zorunda olduklarını, gerek hukuki ve gerekse idari konuları izah etmiş, işçilerin işbaşı yapmalarını istemiştir. Grevimizin ertelenme kararı bugünkü resmi gazete ile neşredilmiştir. Ayni gün Başbakan ve bütün Bakanlara aşağıdaki telgraf çekilmiş ve bir bülten halinde basına da verilmiştir.

TELGRAF:

80 günden beri Türk işçisinin vakarına yakışır bir şekilde kanun ve nizamlara büyük bir titizlikle hürmet ederek uyguladığımız, Anayasa hakkımız olan grevimizin ertelendiğini duyduk. 275 sayılı kanunun 48'nci maddesini işletmeye lüzum dahi görmeden 2500 işçinin direnme hakkını sorumsuz bir tasarrufla elinden alınmasını protesto eder, işveren ve işverenler konfederasyonunun kıramadığı azmimizi, büyük ümitlerle başımıza seçtiğimiz Hükümet olarak kırmaktaki başarınızdan ve hakkını isteyen fakir insanlara karşı işverenlerin menfaatlerini korumaktaki hizmetlerinizi temin etmekteki muvaffakiyetlerinden dolayı ayrıca istismarcı işverenleri de tebrik ederiz. 20.4.1966

Grevci işçiler Adına
Kristal-İş Sen.
G. Başkan
Mehmet Şişmanoğlu

Aynı günü Sendikamızı temsilen G.Başkan,G.Sekreter ve Paşabahçe Şube Başkanı saat 18.30'da vali konağında Vefa Poyraz'ı ziyaret ederek grevci işçilerin son durumu hakkında bilgi vermişlerdir.

21.4.1966. Grevin 81'nci günü. Teknik Üniversitenin açılışı dolayısıyla Başbakan Süleyman Demirel'in Maçka'daki Teknik Üniversite binasına geldiği haberi üzerine 200 kadın ve erkek grevci işçi oraya gitmişlerdir. Ayrıca saat 10.00'da Sendikamız tarafından siyah bir çelenk Taksim'deki Atatürk anıtına konulmuş ve orada nöbet tutulmuştur. Nöbet defterine G.Başkan Mehmet Şişmanoğlu o günkü hissiyatı belirten bir yazı yazmış ve imzalamıştır. Konulan çelengin üstüne bir adet grev gözcüsü gömleği asılmış ve Çelenge şu yazı yazılmıştır. "Hükümetin grevimizi erteleme kararını protesto eder, Atamıza sığınırız." Paşabah-

çe Grevci İşçileri

Başbakan'ın saat 15.00'te törenin yapıldığı binadan Divan Oteline gitmesi üzerine, oraya gitmesi kararlaştırılan sendika idarecileri ve grevci işçiler yaya olarak Divan Oteline gitmişler ve Sendikamızı Temsilen Mehmet Şişmanoğlu, Yusuf Topçu ve İrfan Manavoğlun'dan müteşekkil 3 kişilik bir heyet Başbakanı ziyaret etmişler ve kendisine sendikamızın armasını taşıyan bir kart üzerine siyah bir kordela ile bağlanmış olan Sendikamızın anahtarını teslim etmişlerdir.

Anahtarın bağlı olduğu ve sendikamızın armasını taşıyan kartın arkasında aynen şu yazı yazılmıştır. "Hükümet hatasını anlayıp hakkımızı teslim ederse, anahtar bize iade edilebilir, aksi halde Kocatopçu'ya verilsin. Sendikamız hür bir sendika olduğu için bu haksız karar karşısında kapatılmıştır, teessüflerimizle."

Başbakanla Genel Başkanımız arasında kısa bir konuşma olmuş, Başbakanın "siz memleketi ilaçsız bıraktınız" demesi üzerine Genel Başkanımız "olabilir ama bu ilaç şişelerini yapanların da emeklerinin karşılığını istemesi en tabii haklarıdır" demiştir. Başbakan "haklısınız, hele bir işbaşı yapın düşünürüz" demiş, bunun üzerine G.Başkanımız "ümit ederiz ki sözleriniz tahakkuk etsin" demiştir. Müteakiben grevci işçiler Paşabahçe'ye dönmüşlerdir.

Hadiseden sonra sendikamızın kapısına bir tabela asılmış ve üzerine "Anahtar Başbakana verilmiş olduğundan Sendikamız kapalıdır" yazısı yazılmıştır.

22 Nisan 1966 Grevin 82'nci günü. Bütün işçiler sabah saat 5.ten itibaren fabrika ve sendika önünde toplanmışlar, işe başlamaları için tanınan kanuni süre bitmiş olmasına, işverenin devamlı anonslarına rağmen ancak 8 işçi sabah saat 06 da işbaşı yapmışlardır. Ayrıca bugün Millet Meclisi ve Siyasi Parti başkanlarına birer telgraf çekilmiş, Hükümetin bu haksız tutumuna karşı teşri görevlerini yapmaları istenmiş ve durum basına açıklanmıştır.

Öğleden sonra sendikamız idarecileri işçileri işe girmeleri yönünden ikna faaliyetine girişmişler, işçiler tedrici olarak işe girmeğe başlamışlardır.

Bugün saat 18.00'de Mehmet Şişmanoğlu, Yusuf Topçu ve Remzi Durak Toplum Zabıtası tarafından Beykoz Emniyet Amirliğine celp

edilmişler, işçileri işe girmemeleri için teşvik ettikleri iddiası ile ifadeleri alınmış 20.30'da serbest bırakılmışlardır. 23 ve 24 Nisan Cumartesi ve Pazar günleri de sendikamız idarecileri işçileri işe girmeleri yolunda ikna faaliyetine devam etmişler ve 25 Nisan 1966 Pazartesi sabahı saat 05'ten itibaren grevin 85'nci bütün işçiler işbaşı yapmışlar, fabrika normal çalışmaya geçmiştir.

Toplu İş Sözleşmesi ve Dahili Talimatname

Türkiye Cam Sanayi İşverenleri Sendikası ile
Türkiye Şişe, Cam ve Seramik Sanayi İşçileri Sendikası
arasında akdedilen
Toplu İş Sözleşmesi ve Dahili Talimatname
İSTANBUL
1964

TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ

Akit Taraflar:

Bir taraftan, Tepebaşı Meşrutiyet Caddesi No:99 Tarhan Han'da mukim Türkiye Cam Sanayi İşverenleri Sendikası (bu mukavelede İŞVEREN diye anılacaktır), diğer taraftan Cağaloğlu, Alibaba Türbe Sokak No.29/3'de mukim Türkiye Şişe, Cam ve Seramik Sanayi İşçileri Sendikası (bu mukavelede SENDİKA olarak anılacaktır) arasında işbu Toplu İş Sözleşmesini 18.12.1963 (Onsekiz Aralık Bindokuzyüzaltmışüç) günü akdetmişlerdir.

Bu Sözleşme 1.1.1964 (Bir Ocak Bindokuzyüzaltmışdört) günü yürürlüğe girecektir.

Giriş ve Gaye:

Bu Toplu İş Sözleşmesinin gaye ve maksadı sağlam ve yapıcı bir temel üzerine, İŞVEREN ile SENDİKA'nın üyeleri olan işçiler arasında ahenkli bir İşçi-İşveren münasebeti kurup geliştirmektir. Her iki tarafın karşılıklı olarak hak ve borçlarına gösterecekleri mutlak saygı, bu ahenkli münasebetin temel taşını teşkil eder ve iki tarafın el ele gönülden beraber çalışmasını gerektiren tam bir işbirliği ruhuna dayanır. Bu İşbirliğinden, refahlı bir istihdam ortamı meydana geleceğine ve bunun da sıhhatli ve refahlı bir sanayi doğuracağına taraflar inanmaktadırlar.

Madde: 1- Mukavelenin Şümulü:

Bu Toplu İş Sözleşmesi, 15 No.lu cam ve camdan mamul eşya sanayi işyerleri ile bu işyerlerinde gündelik, saat ücreti ve akort esası ile bedenen ve bedenen ve fiilen çalışan işçilerden SENDİKA'ya üye olanlara şamildir. Ancak mezkur işyerlerinde çalışan maaşlı nezaretçiler (Us-

tabaşılar, Teknisyenler, Kısım Şefleri gibi) memurlar, serbest meslek erbabı (Avukatlar, Doktorlar, Mühendisler, Mali Müşavirler gibi), personel puantörleri, işverenlerin sırlarına vakıf olabilecek personel (Umum Müdür ve Müdürlerin makam şoförleri ve her işyeri için en çok bir kuryе gibi), cümle kapısında bulunan kapıcılar (bir işyeri için 4 kişiyi geçemez). Teknik Öğretim Kursu öğrencileri ve stajyerler işbu Toplu Sözleşmenin şümulü dışında bırakılmışlardır.

Madde: 2- Sözleşmenin Müddeti:

Sözleşme müddeti yürürlük tarihinden itibaren (3) yıldır.

Madde: 3- Sevk ve İdare Hakları:

İşyerlerinin (Fabrika, İmalathane vs.) ve buralarda çalışan insanların (işgücünün) her yönden sevk ve idaresi tamamen işverenlere aittir.

Madde: 4- Sendika Hakları:

İşverenler işbu sözleşme hükümleri dahilinde Sendika üyeliği ve Sendika üyeleri lehine faaliyeti dolayısıyla hiçbir işçiye herhangi bir şekilde farklı muamele yapılamayacağını kabul eder.

SENDİKA, işyerlerinde 274 sayılı Sendikalar Kanununun 20'nci maddesinin (a) fıkrası gereğince işyeri temsilcisi tayin eder. Bu temsilciler yalnız Sendikalı işçileri temsil ederler ve yalnız bu Toplu Sözleşmenin tatbikatı ile ilgili hususlarla meşgul olurlar. İşçi temsilcileri çalışma saatleri içinde bu Toplu Sözleşmenin tatbikatı ile ilgili olarak, ve SENDİKA-İDARE meselelerine ait olmak üzere, önceden amirinden bu maksatla işten ayrılmak müsaadesi almak şartıyla meşru faaliyetlerde bulunabilecektir. Makul sebep olmadıkça bu izin esirgenmeyecektir. Ancak bu gibi faaliyetlerde bulunma hakkı makul ölçüde kullanılacak ve temsilcinin işyerinde kendi işini yürütmesine engel olmayacaktır.

Madde: 5- Bu Sözleşme ile Değişmeyen İşyeri Nizamları:

Bu Sözleşmenin aktinden evvel İşveren tarafından çıkarılan ve işyerinde mer'i olan bilcümle emir, tebliğ, talimat ve nizamlardan bu Toplu Sözleşme hükümleri ile iptal veya tadil edilmemiş olanlar aynen; tadil edilenler ise muaddel şekilleri ile mer'i kalmakta devam ederler.

Bu Toplu Sözleşmede yer almayan veya tefsir ve tavzihi gerektiren bütün hususlarda işverenler gerektikçe tebliğ ve tamim ve emirler çıkararak işi yürütürler. Ancak bunlar işbu Toplu İş Sözleşmesi ve onun eki olan Dahili Talimatname hükümlerine aykırı olmayacaktır.

Madde: 6- İşe Alma ve İşten Çıkarma:

İşçi alma, işten çıkarma (mer'i İş Kanunu hükümleri dahilinde) çalışacak işçilerin miktarının ve evsafının tesbiti hak ve yetkisi münhasıran işverenlere aittir.

Madde: 7- İşçilerin İşinin Değiştirilmesi, İşinde Değişiklik Yapılması ve Terfileri:

İşçilerin işlerinin değiştirilmesi (yani bir işten diğerine nakledilmesi), işlerinde değişiklik yapılması terfi ettirilmeleri ile ilgili hususlar sevki idare haklarının bir cüzü olması dolayısı ile işverenin takdirine bırakılmıştır. Ancak goble akortçu kadroları işveren temsilcileri ile işçi temsilcileri ve kıdemli ustalardan müteşekkil bir heyetçe tesbit edilir. Ancak bu şekilde tesbit edilen kadro İşveren veya Vekillerinin tasvibi sonunda tatbik edilir.

Madde: 8- Ücret:

Her işyerinde halen tatbik edilmekte olan ücret (zaman ve akort) prim, ikramiye, sistemleri uygulanmaya devam edecektir. Ancak, lüzum hasıl oldukça, işverenler bu sistemleri değiştirebilirler.

Akort tarifeleri ile çalışagelinen işlerde yeni mamul veya işin akort tarifesinin tesbiti işçilerin (her imalat grubu için, mesela şiller tezgahları için ayrı, üfleme tezgahları için ayrı, dekor için ayrı el presi için ayrı olmak üzere) arasından seçecekleri kıdemli ustalar ile İşveren arasında müştereken tespit edilir ve tatbiki İşveren veya Vekilinin tasvibinden sonra yapılır.

Akort tarifelerinin tesbitinde modern zaman etüdü usullerinden istifade edilebilir.

Akort çalışan işçilerin günlük imalat miktarlarını gösteren bir liste işyerine, işçilerin göreceği bir yere asılır, veya kendilerine gösterilecek şekilde hazır tutulur. Ayrıca ay sonunda her işçinin günlük akort kazançlarını ve aylık yekununu gösteren bir icmal, kat'i ücret tediyesi ile birlikte kendisine verilir. Akort fişi veren işyerlerinde cari usule devam edilebilir.

Madde: 9- Ücretlere yapılacak zamlar:

Halen tatbik edilmekte olan saat ve akort ücretlerine aşağıda gösterilen esaslar dairesinde zam yapılmıştır:

Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Şirketi Paşabahçe ve Ça-

yırova Fabrikaları, Betebe Mozayik ve Seramik A.Ş.(Betebe), Feget Finans ve Endüstri Gelişmeleri T.A.O.(Feget) işlerlerinde:

Saat ücreti ile çalışan işçilerden:

31/12/1961 tarihinden önce işe girmiş olanların saat ücretlerine 25 kuruş,

1/1/1962 tarihi ile 31/12/1962 tarihleri arasında işe girmiş olanların saat ücretlerine 20 kuruş,

1/1/1963 tarihi ile 31/12/1963 tarihleri arasında işe girmiş olanların saat ücretlerine 10 kuruş, bir yıl sonra 1/1/1965 tarihinde ayrıca 10 kuruş daha zam yapılması,

Paşabahçe Fabrikasında akort esası ile çalışan işçilere:

Goble akortlarının tarifelerine (Amerikan ayaklı bardakları hariç olmak üzere) %10,

Dekor, paketleme, rodaj işçilerinin akort tarifelerine %7,

Goble işçilerinden kalıpçı, fıskacı, kızartmacı ve sapçı gibi akort yüzdeleri düşük olan işçilerin ücretleri, yukarıda bahsedilen tarifelere yapılacak %10 zamdan sonra akort talimatnamesince bu işçilerin zaman esasına göre alması gereken yüzde yirmibeş fazla miktarı tutmadığı takdirde 1964 yılı ilk üç aylık fiili rakamlar ve hesaplar neticesinde eğer yüzdelerine bir ilave yapmak gerekiyorsa lüzumlu nisbette bir zammın kabulü,

Betebe ve Feget firmaları işyerlerinde akort ile çalışan imalatçılar (presci, madenciler, kırma servisi ve yapıştırma servisi işçilerinin) akort tarifelerine %10 zam yapılması (üç sene için).

Kayacam, Nejdet Ercivelek ve Ortakları, Net Cam Nebi Gedikoğlu ve Şürekası Kollektif Şirketi, Hasan Gökyiğitoğulları Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi, Cevdet Donat ve Ortağı Kolektif Şirketi, Cam ve Mozayık Sanayi Limited Şirketi işyerlerinde ve cam koluna dahil diğer işyerlerinde;

a) Saat ücreti ile çalışan işçilerden:

1)- 31/12/1962 tarihinden önce işe girmiş olanların saat ücretlerine 15 kuruş, bir buçuk yıl sonra ayrıca ve ilaveten 10'ar kuruş,

2)- 1/1/1963 tarihi ile 31/12/1963 tarihleri arasında işe girmiş olan işçilerin saat ücretlerine 10'ar kuruş, bir buçuk yıl sonra zamimeten 5'er kuruş,

b) Akort ücreti ile çalışan işçilerin cümlesine şamil olmak üzere

akort tarifelerine.

Yüzde yedi ve iki yıl sonrası için de ayrıca yüzde üç, (zamların toplamı %10'u geçmemek şartıyle) zam yapılacaktır.

Madde: 10- İşçi Ücretlerinden Yapılacak Aidat ve Diğer Çeşitli Kesintiler:

İşverenler 274 sayılı Sendikalar Kanunu hükümleri dairesinde, İşçi Sendikasının yazılı müracaatı ve aidatı kesilecek Sendika üyesi işçilerin listesini vermesi ve tevsiki üzerine İşveren, üyelik aidatını ve dayanışma aidatını kesip bir listesini İşçi Sendikasına vermekle mükelleftir.

İşverenler, bunun dışında, Sendika Ev Yaptırma Kooperatifi, Yardımlaşma Derneği (Biriktirme Yardım Sandığı) aidatları ve işçi adına yılda bir defa alınacak elbise vs. gibi mübayaalara ait sendika üyelerinin borçlarını, yılda bir defa ve bir Pazar yevmiyesine mahsus olmak üzere grev fonu aidatını muvafakatnamelerini vermiş olan işçilerden kesmeyi kabul ederler. Ancak bu kesintiler hiçbir zaman dört kolonu aşmayacağı gibi herhangi kanuni hüküm ve mevzuata da aykırı olmayacaktır. İşverenler bu hizmetleri için İşçi Sendikasından hiçbir ücret talep etmeyeceklerdir.

Madde: 11- Grev ve Lokavt:

Toplu İş Sözleşmesi süresi içinde grev ve lokavt yapılamaz.

Toplu İş Sözleşmesinin tatbikinden veya tefsirinden doğacak ihtilaflarda da grev ve lokavta gidilemez. Bu kabil ihtilaflar 12'nci madde gereğince hallolunur.

Madde: 12- İhtilafların Halli:

İşçi ve İşveren arasında bu sözleşmenin tatbik ve tefsiri dolayısı ile zuhuru muhtemel anlaşmazlıkların işyeri ve iş şartlarına yakın olan ve birbirlerine iş bağları ile bağlı bulunan şahıslar arasında bir anlayış havası içinde kolayca hallolunabileceği inancı ile aşağıdaki kademeli müracaat şekli kabul olunmuştur.

Kademe 1- Şikayeti olan işçi evvela şikayet konusunun meydana geldiği tarihten itibaren üç gün zarfında şikayetini ustabaşına veya ilk amirine sarih olarak bildirir.

Ustabaşı bu şikayeti inceleyerek en geç 24 saat içerisinde işçiye cevabını sözlü olarak verir.

Kademe 2- Birinci kademede hallolmayan ihtilafları işçi ustabaşısı-

nın kendisine vereceği cevap tarihinden itibaren üç gün zarfında, şikayet konusunu, yerini, zamanını ve ilgili şahısları belirterek sözlü müracaatını Kısım Şefine yapar.

Kısım Şefi, aynı şekilde sarih olarak iki gün zarfında sözlü cevap verir.

Kademe 3- İkinci kademede hallolmayan ihtilafları işçi, işçi temsilcisine bildirir. Temsilci ilgili Kısım Şefi ile temas ederek konuyu halle çalışır. Halledemezse Mahalli SENDİKA şubesine bildirir. Mahalli SENDİKA şubesi, işçinin şikayetini tetkik ettikten sonra haklı görürse, şikayeti yazılı olarak, şikayet konusu olay ve hareketleri mümkün olan tafsilatı ile açıklayarak işlendiği zamanı, kapsadığı işçileri ve işlerinin mahiyetini belirtmek ve işbu Sözleşmenin ihlal edilen maddelerini zikrederek, alınması gereken tedbirlere işaret etmek suretiyle işverenin bildireceği Personel İşleri ile vazifeli amire 7 gün zarfında bildirir. İdare de cevabını 3 gün zarfında yazılı olarak verir.

Kademe 4- Üçüncü kademede hallolmayan ihtilaflar için Mahalli SENDİKA şubesi durumu Türkiye Cam, Seramik-İş Sendikası'na bildirir. Bu SENDİKA konuyu İŞVEREN'e yazı ile aksettirir. Ve işyerinin Müdürü veya onun tayin ettiği şahıs ile görüşür. İşyerinin Müdürü veya vekili 4 gün zarfında şikayeti yazılı olarak cevaplandırır.

Kademe 5- Eğer ihtilaf dördüncü kademede de hallolunmazsa, İŞÇİ SENDİKASI ihtilafı Türk-İş'e bildirir. Türk-İŞ'de İşveren veya Vekili ile temas ederek ihtilafı 15 gün içerisinde (bu müddet iki tarafın yazılı muvafakatı ile uzatılabilir) neticelendirir.

Bu şekilde hallolunmayan ihtilaflar için kanun hükümleri tatbik olunur.

Yukarıda gösterilen kademeli şikayet yolu, iş kolunda en geniş teşkilatı olan işyerleri nazarı dikkate alınarak tanzim edilmiş bulunmaktadır. Şikayetçi işçinin bağlı bulunduğu işyerinde yukarıda gösterilen kademelerden bir veya birkaçı bulunmadığı takdirde, İşçi ve İşçi Sendikası, bulunmayan kademenin üstündeki kademede müracaat mercii olarak gösterilen makama başvuracaktır.

Hesap yanlışlıkları ile ilgili müracaatlar 12'nci maddenin dışında mütalaa edilecek ve müracaat tarihinden itibaren en geç üç gün içinde halledilecek veya cevaplandırılacaktır.

Madde: 13 – Grev ve Lokavt'a Katılmayacak Olanlar Hakkındaki 13'ncü Madde Müzakere Edilmiş ve Aşağıdaki Şekilde Kabul Edilmiştir:

İşbu Toplu Sözleşmenin 1'nci maddesinde sözleşme dışında bırakılmış olanlardan başka Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanununun 25 ve 20'nci maddesinde zikredilen şartları havi aşağıda zikredilen işçiler Grev ve Lokavt'a katılamazlar, aşağıda zikredilen unvan ve işçi adetleri Cam İş Kolunda en çok işçi kullanan Paşabahçe Fabrikasına göre tespit edilmiş olan bu ünvanların (yani bu tip işlerin bulunmadığı işyerlerinde bu gibi işler nazarı itibare alınmayacaktır) ifade ettiği işler aynen mevcut olup, unvan farklı ise tatbik edilir. Miktarlar da azami olup, daha küçük işyerleri için, ancak lüzumu kadar işçi bırakılacaktır.

Bu mülahazalar altında Grev ve Lokavt'a katılamayacak olan işçiler:

Fondörler: Her vardiya ve her fırın için birer kişi,

Kazancılar: Her vardiya birer kişi,

Akaryakıt, Havagazı veya L.P.G. Gazı, Oksijen Tesisatı İşletenler: Her vardiya ikişer kişi,

Elektrik Bakım İşçileri: Her vardiya için iki kişi,

Bakım ve Tamir İşçileri: Her vardiya için altı kişi,

Dizel, Kompresör ve Pompa Dairesi İşçileri: Her vardiya için üç kişi,

Fırınların donmaması için: Her fırın için ikişer madenci ve birer taşıyıcı,

Harman Dairesinde (30 ton erimiş cama tekabül edecek harman hazırlamak için):

Günde en çok on kişi,

Grev başladığı anda soğutma ve pişirme fırınlarında bulunan mamullerin ayrılması ve ambalajlanması için işi bitinceye kadar soğutmacı, ayırıcı ve ambalajcı: En çok üç saat otomatik makine ile çalışan her fırın her vardiyada bir makinist,

Yakıt ve oksijen, gıda maddeleri gibi hayati maddelerin boşaltılması ve boş kapların,

Yüklenmesi için ambar ve meydan işçisi: Dört kişi,

Bekçiler: Mevcudu kadar

İtfaiyeciler: Mevcudu kadar,

Daire Odacıları: Mevcudu kadar,

Sağlık Personeli: Mevcudu kadar,

Kurye,

İaşe Personeli: Her vardiyada en çok beş kişi,

İnsan naklinde çalışan vasıtaların şoförleri: Her vardiyada bir kişi,

Yatakhane, soyunma yerleri ve tuvalet işçileri: Her vardiyada üçer kişi,

Telefon santralında çalışan santralci: Bir kişi,

Teknik Öğretim Kursu Personeli ve öğrencileri,

Kreş müstahdemi.

Madde: 14- Dahili Talimatname:

İşyerlerinde iş nizamını tanzim eden ve müzakere olunup taraflarca kabul edilen bu sözleşmeye ekli (İşyerleri Dahili Talimatnamesi) İşbu Toplu Sözleşmenin ayrılmaz bir cüz'ü olup, birlikte mütalaa olunacaklardır.

Madde: 15

Akit İşçi Sendikası üyesi olmayan işçiler, işbu Toplu İş Sözleşmesinin sağladığı haklardan dayanışma aidatı ödemek suretiyle istifade etmek istediğini yazılı olarak akid Sendikaya bildirdikleri takdirde, İşçi Sendikası bu hususta müracaat eden bütün işçiler için tefrik gözetmeden bu işçilerin Toplu Sözleşmenin sağladığı haklardan istifadesine muvafakat ettiğini şimdiden kabul eder.

Türkiye Şişe ve Cam Sanayi İşçileri Sendikası Adına

Başkan	Gnl. Sekreter
Ali Akın	Orhan Özhan
M.Veznedar	Şube Başkanı
Şevki Çırak	Lütfi Ak

Türkiye Cam Sanayi İşverenleri Sendikası Adına

Başkan	Başkan Vekili
Nevzat Şeker	Muvaffak Akçit
Temsilci	Temsilci
Selçuk Tuzlalı	Yekta Aykol

Türkiye Cam Sanayi İşverenleri Sendikası ile
Türkiye Şişe, Cam ve Seramik Sanayi İşçileri Sendikası
arasında akdedilen Toplu İş Sözleşmesiyle Kabul edilmiş olan

DAHİLİ TALİMATNAME

Madde: 1

Türkiye Cam Sanayi İşverenleri Sendikası ile Türkiye Şişe, Cam ve Seramik Sanayi İşçileri Sendikası arasında 15 No.lu cam ve camdan mamul eşya sanayi işyerlerinde yapılan işkolu esasındaki Toplu İş Sözleşmesinin 5'inci maddesinde zikredilen Dahili Talimatnamedir.

Madde: 2

İşbu Dahili Talimatname yukarıda yazılı İşyerinde bedenen ve bedenen ve fikren çalışan bütün işçilere şamil olup aynı zamanda Türkiye Şişe, Cam ve Seramik Sanayi İşçileri Sendikası ile Cam İş Kolu seviyesinde yapılmış olan Toplu Sözleşmenin bir eki ve cüzüdür.

Madde: 3

İşçiler işyerine girerken ve bilhassa tecrübe müddeti içinde işyeri dahili talepnamelerini okuyacaklardır. Bu müddet geçtikten sonra çalışmaya devam edenler gerek tecrübe müddeti içinde tatbik edilmiş olan, gerekse Dahili Talimatnamede yazılı bulunan her türlü şartları kabul etmiş sayılırlar.

Madde: 4

Bedeni çalışması fikri çalışmasına galip olan işçilerin tecrübe müddeti bir aydır. Fikren çalışması bedenen çalışmasına müsavi veya gaip olan işçilerin tecrübe müddetleri iş akdi sırasında kararlaştırılmamış ise bu müddet 3 aydır.

Madde: 5- İşten Çıkma ve Çıkarılma:

İşçiler, tecrübe müddeti içinde hiçbir kayıt ve şarta tabi olmaksızın, tecrübe müddetini doldurmuş olanlar da İş Kanununun ve bu Talimatın hükümlerine uymak suretiyle işinden ve işyerinden çıkabilirler.

İşveren de aynı şekilde, tecrübe müddetini doldurmamış olanların mesailerini müsbet görmediği takdirde müddetin hitamını beklemeden, doldurmuş olanların İş Kanununun hükümleri dahilinde işinden ve iş-

yerinden çıkabilirler.

İşçinin işine nihayet verilmesine lüzum görüldüğü veya işçi işini terk etmeyi istediği takdirde İş Kanununun 13'ncü maddesi uyarınca mütekabilen ihbarda bulunmak şarttır. İşveren ihbarda bulunmaksızın ayrılan işçiden ihbar müddetine ait ücreti tahsil edip etmemekte serbesttir.

İş Kanununun 15 ve 16'ncı maddelerinde tadat edilen sebeplerle vaki olacak işten çıkma ve çıkarmalarda 3008 sayılı Kanunun 13'üncü maddesine göre önceden ihbarda bulunma mecburiyeti yoktur.

Herhangi bir sebeple, işten veya işyerinden çıkan ve çıkarılan işçi, fabrikaya ait olup, kendisine teslim edilmiş bulunan makine, alet, malzeme, menkul ve gayrimenkul eşya v.s.yi bir makbuz mukabili İşverene teslim etmekle mükelleftir. Noksan, kırık, bozuk eşya bedelleri istihkakından kesilmek suretiyle tahsil edilir. Ayrılan işçilerin, bütün alacak ve borçları hesaplanarak ödenmesi gereken bakiye istihkakı "bir itiraz-name" mukabilinde kendisine verilir.

Madde: 6

İşyerinde azami çalışma müddeti, günlük çalışmalar ve vardiya çalışmaları için 48 saattir.

Vardiya çalışmasına lüzum olup olmadığı işveren tarafından kararlaştırılacaktır.

Madde: 7

Normal çalışma müddeti ve bunların günlere dağılımı, vardiya saatlerinin tesbit ve değişimi her işyeri için işveren tarafından tayin edilecektir.

Madde: 8

Bir işçiyi veya işçileri normal çalışma ile vardiya çalışmaları arasında veya bir vardiyadan diğerine transfer etmek İşverenin hakkıdır.

Madde: 9 – Hafta Tatili, Ulusal Bayram ve Genel Tatil Günleri:

Fabrika faaliyetinin devamlı oluşu, bazı kısımlarda hafta tatili ve diğer tatil günlerinde de devamlı çalışmayı zaruri kılmaktadır. Hangi kısımlarda bu günlerde çalışılacağı; tatil günlerinden evvel ilgililere bildirilir. İşçiler bu günlerde işe gelmekle mükelleftir. Haftanın normal mesai günlerinde devamlı olarak çalışmış olup, işin icabı hafta tatili günü de çalıştırılan işçilere müteakip haftanın diğer bir gününde hafta tatili verilir. Hafta tatilinden istifade ettirilmeyen ve Ulusal Bayram ile ta-

til günlerinde çalıştırılan işçilere, hizmet karşılığı kanunen ödenen günlük ücrete ilaveten cari mevzuat ile tayin ve tesbit olunan miktarda ayrıca ücret tediye olunur.

Madde: 10

Fazla Saatlerle Çalışma Nizamnamesinin 3 ve 4'üncü maddeleri mahfuz kalmak üzere bütün işçiler İş Kanununun 37'nci maddesi hükümleri dahilinde fazla mesai yapmayı peşinen kabul ederler.

Ancak işçinin fazla mesaiye kalmasına mani meşru ve haklı bir mazereti varsa İşveren bunu azami derecede nazarı itibare alacaktır. Lüzum görüldüğü takdirde, İşyerinin her kısmında veya bir kısım servislerinde bütün işçiye veya bir kısmına veyahutta lüzum görülenlere fazla mesai yaptırılır. Günlük normal çalışma süresine zammedilerek fazla çalışma saatleri en çok üç saat fazla saatlerle çalıştırılacak günlerin yekünu bir yılda en çok 90 iş gününe varabilir. Her bir saat fazla çalışma için verilecek ücret, normal çalışma müddetinin saat başına düşen miktarının, ağır ve yıpratıcı işlerde çalışanlara %50 fazlasıyla, normal işlerde çalışanlara ise %25 fazlasıyla ödenir.

b)Fabrikada gerek bir arıza vukuunda, gerekse vukuu bulmasının varit görülmesi halinde veya makineler, alet, edevat için hemen yapılması lazım gelen acele işlerde veya mücbir sebepler çıkınca işçiler İş Kanununun 38'inci maddesi hükümleri dairesinde işyerinin normal çalışmasına halel gelmemesinin temini için fazla saatlerle çalışmaya mecburdurlar.

İşçilerin normal mesai saatlerinin hemen hitamında veya hitamından evvel herhangi bir arıza vukuunda veya vukuun varit görülmesi halinde bir saat zarfında yapılması mümkün olan işler aynı işçilere ifa ettirilir. Ve bu bir saat için ücret verilmez. İşin uzaması halinde birinci saat işin devamı sayılarak diğer saatler için normal ücretin mukannen saatlere nisbeti miktarında fazla mesai ücreti ödenir.

c) Geceleri veya mesaiden ayrılmış oldukları bir zamanda İş Kanununun 38'inci maddesi uyarınca, vazifeye davet edilenlere de aynı madde hükümlerine göre ödeme yapılır.

Madde: 11- Saat Ayarı:

İşçilerin çalışma ve dinlenme saatleri fabrika saati veya muayyen zamanları bildiren sesli araçlarla (düdük,zil,çan gibi) işçiye bildirilir. Bu

hususta kullanılan fabrika saatleri memleket saat ayarıyla ayarlanır.

Madde: 12- Avans ve Tediyeler:

Avans ve kati tediye günleri aşağıdaki şekilde kararlaştırılmıştır.

a) Aşağıda adı geçen işyerlerinde halen cari avans ve kati tediye günleri devam edecektir. Bunlar şöyle tespit edilmiştir:

Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Paşabahçe Fabrikası
Avans: Her ayın 21 ila 28'inde
Kati tediye: 6 ila 14'ünde
T. Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Çayırova Fabrikası
Avans: Her ayın 20 ila 23'ünde
Kati tediye: 6 ila 12'sinde
Bakırköy Net Cam Fabrikası
Avans: Cumartesi günü
Kati tediye: Her ayın 11 ila 16'sı arasındaki Cumartesi günü
Bakırköy Cevdet Donat Fabrikası
Avans: Her ayın 22 ila 23'ünde
Kati tediye: Her ayın 8 ila 10'unda
Opalin
Avans: Her ayın 20'sinde
Kati tediye: Her ayın 5'inde
Gökyiğit Ltd. Şti.
Avans: Her ayın 25'inde
Kati tediye: Her ayın 10'unda
Kaya Cam
Avans: Her ayın 27 ila 29'unda
Kati tediye: Her ayın 14 ila 16'sında
Betebe
Avans: Her ayın 22'sinde
Kati tediye: Her ayın 7'sinde
Feget
Avans: Her ayın 21'inde
Kati tediye: Her ayın 6'sında

b) Pazar gününe rastlayan avanslar Cumartesi, kati tediyeler Pazartesi günü yapılır.

c) Üç ile dört gün süren dini bayramlarda, bayram içine düşen avans-

lar bayramdan önce, bir ve ikinci günlerine düşen kati tediyeler bayramdan önce, üçüncü ve dördüncü gününe düşen kati tediyeler ise bayramdan sonra ödenir. Diğer milli bayramlarda Pazar gibi hareket edilir. İşverenler bu tediye günlerini herhangi bir şekilde öne alabildikleri takdirde memnuniyetle karşılanacaktır.

Bu şekilde tespit edilen avans ve ücretlerin ödeme zamanları her zaman tatbik edilir. Ancak gerekli mühim hallerde 3 güne kadar gecikebilir.

Yukarıdaki tediye günleri haricinde istihkak mukabili müteferrik avans verilemez. Ancak İşverenin tensibi ile ve yapacağı tamimle tasrih edeceği meşru ve mucbir sebeplere müsteniden istihkaklarına mahsuben ihtiyacı olanlara ilk istihkaklarından kesilmek kaydı ile bir miktar avans verilmesi mümkündür.

Madde: 13- Tazminat Karşılığı:

İşçilerin yapacakları zarar ve ziyanı karşılamak üzere, ücretlerinden 10 günlük kazançlarından 10 haftada müsavi taksitlerle kesilir. Bu kesilen tazminat karşılığı bütün iş müddetine şamil olup, bundan bir miktar mahsup edilince müsavi taksitlerle tevkifat yapılarak noksanlık giderilir. İşten ayrılanların herhangi bir borcu bulunmadığı takdirde muvakkaten alıkonulan bu miktar tamamen kendilerine iade edilir.

Madde: 14- Çalışılmayan Günler Ücreti:

Herhangi bir sebeple mazeretli veya mazeretsiz işine gelmeyen ve çalışmayan işçilere çalışmadıkları günler için ücret ödenmez. Müdüriyetçe verilmiş izin kağıdını ibraz edemeyen işçi hafta tatili ücretini de alamaz.

Madde: 15- Dilek ve Şikayetler:

İşçiler dilek ve şikayetlerini doğrudan doğruya bağlı bulundukları şeflerine yaparlar. Ancak dilek ve şikayetlerine amirlerinden alaka görmedikleri takdirde, üs makamlara kadar müracaatta bulunabilirler.

Madde: 16- Muayene ve Tedavi:

a)İş kazası, meslek hastalığı, analık, ihtiyarlık ve hastalık hallerinde işçilerin her türlü bakımları ve kendilerine herhangi bir surette yardım edilmesi ve ödenek verilmesi hususları, mevzuata göre İşçi Sigortaları Kurumuna ait olup İşverenin bu hususta bir mükellefiyeti yoktur. Ancak İşveren, işyerleri sağlık ve iş emniyeti ile ilgili meri bütün Kanun ve

mevzuatın ilgili maddelerini yerine getirecektir.

b) İlk girişlerinde sıhhi bir muayeneye tabi tutulan işçilerden, ağır ve yıpratıcı işlerde çalışanlar 6 ayda, diğerleri senede bir umumi muayeneye tabi tutulurlar.

c) Hastalanan işçilere mesai saatleri dışında bir zamanda müracaat ettikleri takdirde dahi kendilerine Vizite kağıdı verilir. Ancak bu takdirde müracaat sahibi işçi giriş çıkış saatlerinde memurun çok yüklü bulunduğu zamanlarda vazifesinin bitmesini bekleyecektir.

d) Fabrikadan vizite kağıdı alarak Sigorta Doktoruna gidenler, İşçi Sigortaları Kurumunun neticeyi bildiren kağıdını en kısa zamanda fabrikaya gönderecek veya fabrikayı telefonla haberdar edecektir. Viziteye çıkıp istirahat alan işçilerin istirahatlı günlerde çalışması yasaktır. Vizite kağıdı almış olan işçilere "Çalışır" kağıdı getirmeden işbaşı yaptırılamaz.

e) Fabrika İdaresi herhangi bir işçiyi her zaman için sıhhi muayeneye tabi tutabilir. Cari mevzuat hükümlerine göre, sağlık durumları yaptıkları işte çalışmaya müsait olmadığı anlaşılan işçiler, İş Kanunu hükümleri dahilinde işten çıkarılır.

(NOT: Bu kısım yalnız Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Talimatnamesine konacak).

f) İşçilerin eşi ve çocukları ile diğer bakmakla mükellef oldukları kimselerin hastalık muayeneleri Müessese doktoru tarafından işyerinde ve sağlık teşkilatına tahsis olunan mahalde ve muayene saatleri içinde yapılır.

Madde: 17- İş Emniyeti:

Fabrikada çalışan her sınıf işçiler aşağıda tadat edilen nizam, intizam, sağlık ve iş emniyeti esaslarına riayet etmeğe mecburdurlar.

a) Fabrika dahilinde Müdüriyetçe tayin edilen mahallerden gayri yerlerde sigara içmek tehlikeli ve kat'iyen yasaktır.

b) Çalışılan yerlerde yakıcı ve infilak edici madde bulundurulamaz.

c) Elektrik tesisatı ile oynamak ve vazifeli olmadan çalıştırmak, istim, akaryakıt, basınçlı hava, havagazı gibi tesisatın valflarını açmak tehlikeli ve yasaktır.

d) Oksijen tüplerini kullanırken fazla sıcak bir mahalde bırakmak, seyyar karpit kazanlarını Fabrika dahiline müsaadesiz getirmek, benzin

ve petrol lambalarını kabili iştikal maddelerin yanında bulundurmak veya bırakmak, parmaklık ve manialarla muhafaza altında bulundurulan ve tehlikeli olan yerlere girmek ve sokulmak yasaktır.

e) Çalıştırmakla vazifeli bulunduğu makinelerde arıza vukuunda ilgili amirine malumat vermeden kendi başına tamire kalkışmak memnudur.

f) Halen faaliyette olan herhangi bir makine üzerinde ayar yapmak veya makinenin içerisine uzanmak, el uzatmak tehlikeli ve yasaktır.

g) İşlemeyen makine ve tesisat üzerinde tamirat veya ayar yapılırken makinenin kazaen haliharekata geçmemesi için her türlü tedbirin alınması şarttır.

h) Çalıştırmakla vazifeli olmayan personelin, faaliyet halinde olsun olmasın bilumum otomatik makine ve teçhizatı ile bilumum elektrik ve buhar tesisatına sokulmaları ve dokunmaları tehlikeli ve yasaktır.

i) Fabrikanın ve müştemilatının herhangi bir noktasında vukua gelecek en küçük bir yangın emaresi görüldüğü anda derhal Amirine ve en yakın telefon ile İdari Amirine ve Nöbetçi Amirine haber vermek mecburidir. Bu suretle Fabrikada mevcut yangın söndürme vasıta ve techizatının derhal faaliyet geçmesi sağlanacaktır.

j) Bilcümle işçiler fabrika yangın talimatnamesine uymakla mükelleftirler.

Madde: 18- Makinenin Tehlikesizce Kullanılması ve Makineye Müdahale:

Çalışan makinelerin ve motorların çalıştırılması ve kontrolü esnasında işçilerin, Müdüriyetçe kendilerine verilecek yeknesak iş elbiseleri tip ve ölçülerine aykırı şekilde derli toplu olmayan bol sarkık elbiseler giymeleri tehlikeli ve yasaktır.

Elektrik ve buhar tesisatı ile bilumum makine, techizat ve tesisatın işletme ve kontrolü münhasıran bu işle vazifelendirilmiş usta ve mütehassıs işçilere ait olup, bunlardan başka işçilerin kendiliklerinden bu işi yapmaları tehlikeli ve kat'i surette yasaktır. Makinelerin hususiyetleri icap ettirmedikçe, işleyen makine ve teçhizat ve tesisat durdurulmadan elektrik ve buhar tesisatının faaliyeti tatil edilmeden temizlik, tadilat, tamir ve ayar gibi işler için hiçbir veçhile müdahale yapılmaz. Aksi takdirde doğacak neticelerden Fabrika İdaresi mesuliyet kabul etmez.

İşbu zapta yazılı hususların ilaveten yapılacak tamim ve tebliğlere

işçilerin harfiyen riayet etmeleri icap eder.

Madde: 19- Temizlik ve İş İnzibatı:

Yukarıdaki maddede yazılı emniyet tedbirlerinden başka temizlik ve iş inzibatı bakımından işçiler aşağıdaki hususlara tamamen riayet etmekle mükelleftirler:

a) Yemekhanelerden başka Fabrika hudutları dahilinde hiçbir yerde yemek yenemez.

b) İşçiler kendilerine verilen elbise dolaplarını ve çalıştıkları yeri temiz ve intizamlı tutmakla mükelleftirler.

c) İşçilerin iş arkadaşları ile iyi geçinmesi, Müdüriyetin en çok ehemmiyet verdiği hususlardan biri olması itibariyle bütün işçiler buna azami riayet edeceklerdir.

d) Müdüriyet, işçilerinden amirlerine karşı hürmetkar ve itaatkar olmalarını ve arkadaşları ile de iyi geçinmeleri ve samimi bir işbirliği kurmalarını ister.

e) Bütün işçiler fabrikaya giriş ve çıkışlarında Müdüriyetçe tespit edilen iş saatlerine harfiyen riayet etmeye mecburdurlar. İş saatlerine cüz'i de olsa riayetsizlik Müdüriyetçe müsamaha ile karşılanmaz.

İşçi Müdüriyetten izin almaksızın, meşru veya makbul bir sebebe dayanmaksızın ardı ardına iki gün veya bir ay içinde iki defa herhangi bir tatil gününü takibeden iş günü, yahut bir ayda cem'an 3 gün işine devam etmez ise, işine nihayet verilir.

f) İşçiler kendilerine çalışma yeri olarak gösterilen yerlerden başka yerlere müsaadesiz girip çıkamazlar.

g) Çalışma saatleri esnasında işçilerin ziyaret edilmeleri yasaktır. Ancak, fevkalade bir hal dolayısıyla akraba ve arkadaşı tarafından ziyaret edilen işçi amirinden müsaade almak şartı ile ziyaretçisi ile, fabrikaca gösterilecek yerde ve münasip görülecek müddetçe görüşebilir.

h) İşçilerin fabrikaya temiz ve tıraşlı gelmeleri şarttır.

i) Fabrika mensubu olmayanların işyerine girebilmeleri için, evvela kapıcıya müracaat ederek ziyaret sebebini bildirmeleri ve kapıcının selahiyettar Amire haber verip müsaadesini alması şarttır. Aksi takdirde hariçten işyerine girmek katiyen yasaktır.

Madde: 20 – Alet ve Makinelerin Korunması:

Her işçi kendisine verilen ve işi dolayısıyla elinde bulundurduğu alet

ve edevatı, çalıştığı makineleri, iyi kullanmak ve muhafaza etmek ve işyeri müştemilatına hiçbir surette zarar iraz etmemekle mükelleftir. İşçilerin yapacakları her türlü tahribat ve sebep olacakları zarar ve ziyan kendilerine tazmin ettirileceği gibi bu zararın kötü bir niyetle yapıldığı kanaatı hasıl olursa Müdüriyetçe bu gibi hallerde kanuni yollara tevessül edilir.

Yapılan zarar ve ziyanın kasten mi, yoksa kazaen mi olduğu hususu Fabrika Müdürlüğü tarafından, işin mahiyeti nazara alınarak, teşkil olunacak mütehassıs bir Heyet marifetiyle tespit olunur.

Madde: 21- Noksan veya Arızaları bildirme Mecburiyeti:

Bütün işçiler kendileri alakadar olsunlar olmasınlar gördükleri noksan, hasar ve zararlarla arızaları Amirlerine bildirmeye mecburdurlar.

a) 100 işçiden fazla işçi çalıştıran işyerlerinde otomatik giriş ve çıkış kart basma saatleri bulundurulacaktır.

b) "İşçi Saat Basma Kartı" fabrikaya giriş ve çıkış zamanlarını tesbit eder. Ücrete esas tutulan çalışma saatlerini tesbit eden vesika, çalıştığı servisinde tutulan "İşe Devam Kontrol Listesidir".

İşe başlama zamanından evvel veya işin bitiş saatinden sonra kart basmış olan kimselerin ücretlerinin hesabında "işe devam kontrol listesindeki" kayıtlar esas tutulur.

İşveren tarafından normal çalışma saatinden erken getirilen veya geç çalıştırılan işçilerin fazla mesai ücretleri de yine kayıtlara istinaden kendilerine ödenir.

Her işçi fabrikaya girdiği veya çıktığı saati tevsik için kendi kartını kontrol saatine bizzat basmakla mükelleftir. Başkasının kartını basmak, işten çıkarılması için kafi sebep teşkil eder. Kartını basmayı ihmal eden okunaksız veya yanlış basan işçi, keyfiyetten derhal Amirini haberdar ederek gerekli düzeltmeyi yaptırmaya mecburdur. Kartındaki yanışlığı düzelttirmeyen işçilerin ücretleri ödenmez. İşçi Kontrol Kartları üzerinde kayıtlı her güne ait saat yekunları içindeki dinlenme saatleri mesaiden sayılmaz. Ve ödenmez. Ancak, 2 ve üç posta halinde çalışılan kısımlarda ve zaman esasına göre çalışılan işlerde günlük normal mesainin 8 saate iblağını teminen, dinlenme ve yemek paydosu çalışılan iş saati olarak sayılır.

Kartı kaybolan işçi keyfiyeti derhal Amirine haber vermek zorunda-

dır. Yeni kart, yapılacak tahkikat neticesinde herhangi bir suiniyet olmadığı anlaşıldıktan sonra verilir. Aksi halde yapılacak muamele hususunda Müdüriyet serbesttir.

Madde: 22- Fabrikaya Giriş ve Çıkış:

İşçiler fabrikaya umumi kapıdan girerler ve yine oradan çıkarlar. Umumi kapıdan başka yerden fabrikaya girmek ve çıkmak katiyen yasaktır.

Madde: 23- Arama:

Her işçi fabrikadan çıkarken Müdüriyetin vazifelendirdiği personele üstünü başını arattıracaktır. Müdüriyet lüzum gördüğü takdirde bu araştırmayı girişe de şamil edebileceği gibi daha da sıkı bir surette ve ani arama da yapabilir, aramaya muhalefet eden veya müşkülat çıkaran işçinin işine nihayet verilir.

Madde: 24- İşe Geç Kalma:

İşçilerin idarece tesbit edilmiş olan işbaşı saatinde kartlarını basmış olarak kendi kısımlarında hazır bulunmaları lazımdır. Geç kalanlar o gün işe alınmayabilir. Ve o günlerin yevmiyeleri ödenmez. Çalıştırıldığı takdirde en az bir saati kesilir ve yalnız çalıştırıldığı saatlere ait ücreti tediye olunur.

Madde: 25- Cezai Hükümler:

Her işçi iş saatlerinde iş başında bulunarak kendisine verilen işi iyi niyetle elinden geldiği kadar iyi olarak yapmayı, işine tam zamanında başlayıp paydos zamanı gelmeden iş başından ayrılmamayı, malzeme tasarrufuna riayet etmeyi, yaptığı işin ve mamullerin iyi kalitede olmasına çalışmayı, kendisini yetiştirerek işini daha iyi yapmaya ve verimini arttırmaya gayret etmeyi, Amirleri ve iş arkadaşları ile iyi geçinmeyi ve bulunduğu yeri temiz tutmayı ve idarenin gerek bu Dahili Talimatnamede, gerekse lüzumu halinde, tamim, tebliğ ve emirlerle bildirilen nizamlara riayet etmeyi esas kabul eder. Bunların dışına çıkarak aşağıdaki hata ve kusurları işlemiş olanlar bu madde hükümleri gereğince cezalandırılırlar. İşçilerimizin vuku bulacak hata ve kusurlarından dolayı tatbik edilecek ceza ve mahiyetleri aşağıda gösterilmiştir.

a) İHTAR:

Vazifesinde tembellik gösteren, işine geç gelen, yalan söyleyen, itaatsiz tavırlar takınan, arkadaşlarıyla iyi geçinmeyen, serkeşçe hareket-

ler gösteren, Amirleri tarafından yapılan tavsiyeleri dinlemeyen, emrinde çalışanlara karşı iyi muamele etmeyen, iş saatinden mesaiyi takip etmeyen, işten erken çıkıp geç gelenlere karşı müsamahada bulunan, iş başında uyuyan, işbaşına geç giden ve iş başından erken ayrılan ve 28,29,30 No.lu maddelerde yazılı yasak olan hallere riayet etmeyenler hakkında yazılı ihtar yapılarak dikkatleri çekilir (İtfaiye teşkilatında bulunanlarla gece bekçilerinin iş başında uyumaları derhal işlerine son verilmesini icabettirmektedir).

b) Ağır İhtar Cezası:

(a) fıkrasındaki yazılı hallerin tekerrüründe ilgiliye hadisenin mahiyetine göre ya ikinci bir ihtar, yahut da hareketi daha ağır görülürse yazı ile ağır ihtar cezası verilir. Bundan maada:

Amirlerine hürmetsizlik gösteren, İşyerinde arkadaşlarıyla toplu bir halde münakaşada bulunan, arkadaşlarını tahkir eden, işin sekteye uğramasına sebebiyet veren, müessesenin disiplin kararlarına riayet etmeyen, iş ahengini bozan hareketlerde bulunan, emrinde çalışanlara haksız bir ceza veren veya hakaret eden, işçiyi hususi işlerinde çalıştıranlar 28'inci maddenin (i) bendi hükümlerine riayet etmeyenler hakkında yazılı ağır ihtar cezası tatbik olunur.

c) Yevmiye Kesme Cezası:

Yukarıda (a) ve (b) fıkralarında yazılı hallerden dolayı ağır ihtar cezası almış olanların aynı kusurlarının tekerrüründe hadisenin ehemmiyet derecesine göre Müdüriyetin takdiri ile bir yevmiyeden üç yevmiyeye kadar yevmiye kesme cezası verilir. Bundan başka ustaları tarafından verilen vazifeyi yapmamakla müesseseye zarar iras eden, fabrika dahilinde siyasi faaliyet gösteren, arkadaşlarını müessese aleyhine tahrik eyleyenler, hareketlerinin mahiyetine göre bir yevmiyeden üç yevmiyeye kadar ceza görürler.

d) İsten Uzaklaştırma Cezası:

Ağır ihtar ve yevmiye cezası ile tecziye oldukları halde aynı suçları tekrar işleyenler hakkında işten çıkarma kararı verilir. Ancak hadisenin ehemmiyet derecesine ve işçinin hususi hallerine göre intihabı bir muamele olmak üzere Fabrika İdaresi işten çıkma kararı yerine bir haftadan on beş güne kadar parasız işten uzaklaştırma cezasını tatbik edebilir. Bu takdir Müdüriyete aittir.

e) İşe Son Verme:

İş Kanunu hükümleri mahfuz kalmak üzere, herhangi bir hadiseden dolayı bir ağır ihtar ve müteakiben aynı hadiseden yevmiye cezası veya muhtelif sebeplerden iki ağır ihtar veya üç yevmiye cezası alanların vuku bulacak herhangi bir kusurları halinde işlerine son verme cezası tatbik olunur.

Bundan Başka:

a) Arkadaşları ile işyerinde fiilen kavga edip yekdiğerini dövenlerin,

b) Amirlerine karşı gelip lisanen hakaret ve tecavüzde bulunanların,

c) Müessesenin zararını, iş disiplini ahengini bozacak şekildeki hareket ve itirazlarıyla verilen işi ve vazifeyi yapmaktan imtina eyleyenlerin,

d) İş icabı başka bir serviste çalıştırılmalarına lüzum görüldüğü halde verilen vazifeyi yapmayanların,

e) Devam saatleri kartlarına silinti ve tahrifat yapanların (Başkası tarafından silinti ve tahrifat yapılmış ise kartın ilk basılacağı zamanda kart dairesine raci olunur),

f) Başkasına ait saat kartını basanların (Bu husus bir tutanakla tevsik edilir),

g) Müessesede kadın ve erkek arkadaşlarına karşı şeref ve haysiyet kırıcı ifade ve hareketlerde bulunanların,

h) Kumar oynayanların,

i) İşyerine alkollü içki getiren veya alkollü veya içkili sarhoş olarak gelenlerin (İçkili veya sarhoş gelenler müessese doktorluğuna muayene ettirilir. Doktor bulunmadığı zaman iki imzalı zabıt tutulur. Rapor ve zabıt münderecatı muteberdir.),

j) Tavır ve hareketleri itibariyle müessesenin emniyetini ihlal ettiklerine kanaat getirilen veya müesseseye ait malzeme veya maddeyi gizlice harice çıkarttıkları müessese tarafından tesbit olunanlar (Bu husus Müdüriyetin takdirine bağlıdır.),

k) Bir ay zarfında izin almaksızın veya meşru bir sebebe istinat etmeksizin ardı ardına iki gün veya bir ay zarfında iki defa herhangi bir tatil gününü takibeden iş günü veyahut bir ayda cem'an üç işgünü işine gelmeyenlerin, işlerine son verilir.

l) İş Kanununun 16'ncı maddesinde yazılı diğer memnu haller hak-

kında da bu madde hükmü tatbik olunur.

İşbu maddede yazılı ve işe son vermeyi mucip fiillerden İş Kanununun 16'ncı maddesine uygun hallerde ihbar mühleti beklemekle beraber bu mehile ait ücret ile kıdem tazminatı da ödenmez.

Madde: 26- Disiplin Kurulu :

50'den fazla işçi çalıştıran işyerlerinde, biri İşletme Kısım Amirlerinden, diğeri tercihen Personel İşleri ile meşgul olan Amir olmak üzere İşverenin tayin edeceği iki üye ile işyeri İşçi Baş Temsilcisi olmak üzere üç üyeden müteşekkil bir Disiplin Kurulu teşkil edilecektir.

İlgili kanunlarda, Dahili Talimatnamede ve işbu Toplu Sözleşmenin ana hükümlerinde belirtilmiş olan disipline aykırı hareketlerde işçiye bir ceza verilmesi isteniyorsa konu bu Disiplin Kurulunda tetkik ve müzakere edilerek gerekli ceza tesbit edilerek işverene teklif edilir. Bu kurulun vazifesi istişari mahiyettedir.

İşveren veya Vekili, Kurulun vermiş olduğu kararları aynen tatbikte veya değiştirmekte serbesttir. Devamsızlık dolayısıyla cezaların Disiplin Kurulundan geçmesine lüzum yoktur.

Madde: 27

27 Maddeden ibaret bulunan talimatname 1.1.1964 (Bir ocak bindokuzyüzaltmışdört) tarihinden itibaren muteberdir.

Türkiye Şişe, Cam ve Seramik Sanayi İşçileri Sendikası Adına	Türkiye Cam Sanayi İşverenleri Sendikası Adına
Ali Akın	Nevzat Şeker
Başkan	Başkan
Orhan Özhan	Muvaffak Akçit
Genel Sekreter	Başkan Vekili
Şevki Çırak	Selçuk Tuzlalı
Muhasip	İşveren Temsilcisi
Lütfü Ak	Yekta Aykol
Paşabahçe Ş. Başkanı	İşveren Temsilcisi

19.12.1963

UZLAŞTIRMA TUTANAĞI

Tarafların, Mehmet Odabaş, Oral Büker ve Münir Ekonomi'den müteşekkil Uzlaştırma Kurulunun 18.12.1963 tarihinde müttehaz kararını aynen kabullerini mübeyyin ve 275 Sayılı Kanunun 15'inci maddesi hükmü gereğince tanzim olunan işbu tutanak birlikte imzalandı.

BAŞKAN	ÜYE	ÜYE
Mehmet Odabaş	Oral Büker	Münir Ekonomi

Türkiye Şişe, Cam ve Seramik Sanayi İşçileri Sendikası Adına

Temsilci	Temsilci
Ali Akın	Orhan Özhan
Temsilci	Temsilci
Şevki Çırak	Lütfü Ak

Türkiye Cam Sanayi İşverenleri Sendikası Adına

Temsilci	Temsilci
Nevzat Şeker	Muvaffak Akçit
Temsilci	Temsilci
Selçuk Tuzlalı	Yekta Aykol

Çalışma Bakanlığı Temsilcisi
Çalışma Genel Müdürü
Ekmel Onbulak

Türk-İş 7. Genel Kurulu Onur Kurulu Raporu

Muhterem misafirler, Basın mensupları ve 7'nci Genel Kurulun çok kıymetli delegeleri.

Sizleri Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Onur Kurulu adına saygıyla selamlarız.

Sayın delegeler,

7/14 Mart 1966 Tarihinde akdedilen TÜRK-İş 6'ncı Genel Kurul toplantısında kıymetli reyleriyle bizleri işbaşına getiren delege arkadaşlarımızın, kurulumuza tevdi ettikleri kutsal ve mesuliyetli görevi Türk-İş'in ismine layık ve onun şerefine gölge düşürmeden ve hiçbir tesir altında kalmadan Türk-İş İcra ve Yönetim kurullarından, kurulumuza intikal eden konuları büyük bir titizlikle incelemiş, konular üzerinde vermiş olduğumuz kararları, huzurunuza getirmiş bulunuyoruz.

Muhterem delegeler,

Türk-İş İcra Kurulundan almış olduğumuz 25 Mayıs 1966 tarih 66/1450-25 sayılı bir yazıda: 20/23 Nisan 1966 tarihinde toplanan Yönetim Kurulunun gündeminde bulunan Paşabahçe grevi ile ilgili olayları tetkik ettiğini, bu olaylarda adı geçen T. Kristal-İş, T. Petrol-İş, T. Lastik-İş, T. Maden İş ve İstanbul Basın-İş Sendikalarının Türk-İş ananizamname hükümlerini ihlal ettiklerinden dolayı ONUR kuruluna sevklerine ittifakla karar verildiği bildirilmekte, yukarıda adı geçen sendikalar hakkında ananizamname hükümlerinin tatbiki istenmekte idi.

Yazının onur kurulu üyelerine gönderildiği tarihte, üyelerin bir kısmının toplu sözleşme müzakerelerinde vazifeli olmaları bir kısmının ise yurt dışında bulunması sebebiyle belirli tarihte toplantı yapılamamış ve durum Türk-İş Başkanlığına bildirilmiştir.

İcra Kurulunun 26-8-1966 tarih 66/2572-25 sayılı ikinci yazısı ile 6 Eylül 1966 tarihinde Türk-İş merkezinde toplanan kurulumuz vazife taksimini yaptıktan sonra tevdi edilmiş dosya üzerinde çalışmaya başlamış ancak, kurulumuza sevk edilen sendikalar hakkında sevk gerekçeleri olmadığından durum 6-9-1966 tarih 966/2 sayılı yazımızla Türk-İş Başkanlığına bildirilmiş, raporumuzda adı geçen sendikalar hakkın-

daki sevk gerekçeleri ayrı ayrı istenmiştir.

Talebimiz 27.9.1966 tarihinde Türk-İş Başkanlığınca yerine getirilmiş ve gerekçe dosyası kurulumuza tevdi edilmiştir. Tevdi edilen dosya üzerinde inceleme yapan Kurulumuz, Türk-İş Yönetim Kurulundan 5 üyenin adı geçen sendikaların Onur Kuruluna sevkleri aleyhinde oy kullandıkları tespit edilerek adı geçen üyelere Onur Kurulumuzca 6-9-1966 tarihinde birer yazı gönderilerek muhalefet şerhlerinin kurulumuzca bilinmesinde fayda mülahaza ettiğimizi bu sebeple en kısa zamanda muhalif kalış sebeplerinin kurulumuza bildirilmeleri talep edilmiştir.

Bu taleplerimiz ilgililerce yerine getirildikten sonra kurulumuza sevkedilmiş bulunan sendikalara 24-9-1966 tarih 966/8/9/10/11/12 sayılı yazılarımızla tebligat çıkartılmış ve savunmalarını yapmak üzere yetkili temsilcilerinin tebligatımızla yazılı tarihlerde Türk-İş 1. Bölge Temsilciliğinde hazır bulundurulmaları istenmiştir.

6-10-1966 tarihinde toplantıda yetkili temsilcilerinin bulundurulması hakkında 24-9-1966 tarih 966/10 sayılı yazımızla tebliğ ettiğimiz Türkiye Petrol-İş Sendikası bu tebliğimize cevap vermemiş, bilahare kurul başkanına ilgili sendikadan yapılan telefonda sendika yetkililerinin 6-10-1966 tarihinde yurt dışında bulunacaklarını, bu sebeple toplantının daha erken bir tarihe alınmasını talep etmişlerdir.

Sendikanın talebi kurulumuzca uygun görülmüş adı geçen sendika yetkilileri 30-9-1966 tarihinde toplantıya davet edilmiştir. Sendikanın talebi ile öne alınan toplantıya sendikadan hiçbir yetkili iştirak etmemiş ve başka bir mehil talebinde de bulunmamıştır. Konu kurulumuzca müzakere edilerek adı geçen sendikaya 1 Ekim 1966 tarih 966-13 sayılı bir tekit yazısı çıkartılarak 17 Ekim 66 günü yetkili temsilcilerinin mutlak surette toplantıda hazır bulundurulması istenmiştir. Belirli günden evvel 11 Ekim 1966 tarihinde kurulumuza müracaat eden ilgili sendika yetkilisi, sendikanın itham edildiği konuların bilinmediğini bu sebeple subut delillerinin yazılı olarak sendikaya bildirilmesini istemiş ve bu talebini 11-10-1966 tarih 1989 sayılı yazısı ile de ayrıca yapmıştır.

Sendika yetkilisinin gerek yazılı gerekse şifahi talebi kurulda tanzim edilen tutanakla tespit edilerek taraflarca imza altına alınmış, sendika talebi kurulumuzca kabul edilerek subut delilleri 12 Ekim 1966 tarih 966-16 sayılı yazımızla ilgili sendikaya tebliğ edilmiştir.

Bu tebliğimize 19-10-1966 tarih 2303 sayılı yazılarıyla cevap veren sendika bir haftalık munzam mehil talebinde daha bulunmuş sendikanın bu talebi de kabul edilerek 24-10-1966 tarih 966/18 sayılı yazımızla sendikaya bildirilmiştir. Belirli gün ve saatte toplanan kurulumuz adı geçen sendikanın mehil talebinde bulunduğu ve mehilin kendilerine verildiği halde toplantıya gelmediklerini tespit etmiştir. Konuyu müzakere eden kurulumuz adı geçen sendikaya son olarak 24 Kasım 1966 tarihine kadar bir mehil daha verilmesine karar vermiş ve durum sendika yetkililerine bildirilerek 24 Kasım 1966 tarihine kadar kurulumuza yazılı veya bizzat gelerek savunmalarını yapmadıkları takdirde sendika hakkında tanzim edilmiş olan dosya üzerinden gerekli işlemlerin yapılacağı kesinlikle bildirilmiş olmasına rağmen belirli günde Türk-İş genel merkezinde toplanan kurulumuza adı geçen sendikanın gerekli cevabı vermediği görülmüştür.

Aradan geçen müddet içinde olayda adları geçen diğer sendikalarla yöneticilerin ifadelerini alıp dosyaları tekemmül ettirmiş olan kurulumuz, gerek Türk-İş Başkanlığınca tanzim edilerek kurulumuza intikal ettirilen dosya muhteviyatını, sevk gerekçelerini gerekse ifade zabıtlarını basın kupürlerini ve olay esnasında neşredilen bildirileri etraflıca tetkik etmiş olup yapılan tetkik neticesinde olaylarda adı geçen Türkiye Petrol Kimya ve Atom İşçileri Sendikasının 31 Ocak 1966 tarihinde başlayan Kristal-İş Sendikası grevinin 47'nci gününde Kristal-İş Sendikası yetkililerinin, grevin bir anlaşma ile neticelendirilmesi için Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonuna vermiş oldukları 20 Mart 1966 tarihli yetki belgesine müsteniden Türk-İş İcra Kurulu Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu yetkilileri ile yaptıkları müzakereler sonunda ihtilafı bir neticeye bağlayarak taraflarca imzalandığı, Türk işçi kuruluşlarının en üst organı olan Türk-İş'in imzalamış olduğu bu protokolü Türk-İş'in üyesi bulunan Türkiye Petrol İşçileri Sendikasının tasvip etmediğini, Grevin Türk-İş yönünden bittiği bütün üye kuruluşlara bildirilmiş olmasına rağmen adı geçen sendikanın Türk-İş bildirisine riayet etmediği, Grevin devamı için grevci işçileri teşvik ettiği bunun dışında 23-3-966/31-3-966/7-4-966/13-4-966/15-4-966 tarihlerindeki Yeni Tanin Gazetesi 8-4-966 tarihli Cumhuriyet ve 26-4-966 tarihli Akşam Gazetesinde çıkan beyanatların Türk-İş'in hükmü şahsiyetini zedeleyi-

ci ve tahrip edici bu beyanların ilgili sendikaca tekzip edilmediği, bir kısım sendikaları Türk-İş aleyhine tahrik ettiği, 6-4-966 tarihinde neşredilen Türk-İş aleyhindeki bildiriye imza koyduğu tespit edilmiştir.

31 Ocak 1966 tarihinde başlayan Türkiye Kristal-İş Sendikası grevinde, teşkilatlar arasında zuhur eden anlaşmazlıkların yine teşkilatlar arasında halli gerekirken bu hususlara riayet etmeyen Türkiye Petrol-İş Sendikası, yukarıda tespit edilen fiillerden dolayı Türk-İş ananizamnamesinin 7'nci maddesinin (A) ve (B) fıkralarının kısmen ihlal ettiği anlaşılmıştır.

Ananizamnamenin yukarıda belirtilen maddesini kısmen ihlal ettiği tespit edilen Türkiye Petrol Kimya ve Atom İşçileri Sendikasının ananizamnamenin 17'nci maddesi hükmü gereğince 24 Kasım 1966 tarihinden itibaren (15 ay) müddetle Türk-İş üyeliğinden muvakkaten ihracına kurulumuz ittifakla karar vermiş ve durum 25 Kasım 1966 tarih 966/21 sayılı yazı ile Türk-İş Başkanlığına tebliğ edilmiştir.

İkinci konu olarak Türkiye Kristal-İş Sendikasının durumu ele alınmış bu sendika yetkililerinin kurulumuza vermiş oldukları ifadelerle, Türk-İş Başkanı ile Genel Sekreterinin ifadeleri ve dosya muhteviyatı tetkik edilmiş, yapılan tetkik sonunda:

Adı geçen sendikanın 31 Ocak 1966 tarihinde başlayan grevinde sendika yöneticilerinin greve başlamadan evvel Türk-İş Başkanını İstanbul'da ziyaret ederek durumu izah ettiklerini, bu isteklerine Türk-İş Başkanının, sendikanın yeni kurulmuş olduğunu bu işyerinde mer'i bulunan toplu iş sözleşmesinin bulunduğunu sözleşmenin bitim tarihine kadar beklemelerinin doğru olacağını bu müddet içinde sendikanın daha kuvvetli gelebileceklerinin bildirmesine rağmen ilgili sendikanın bu tavsiyeye uymadığı ve toplu sözleşme çağrısı yaparak neticede greve gittiği anlaşılmıştır.

Grevin başladığı tarihte Türk-İş greve giden Kristal-İş Sendikasının üyesi olmadığı halde bunun bir işçi hareketi olması bakımından maddi ve manevi yönden desteklemiş, 7-14 Mart 1966 tarihinde akdedilen Türk-İş 6'ncı Genel Kurul toplantısında da adı geçen sendika Türk-İş üyeliğine kabul edilmiş bu suretle de adı geçen sendikanın durumu Genel Kurulda etraflıca müzakere edilmiştir. Grevin 47'nci gününde Kristal-İş Sendikası yetkililerinin grevin bir anlaşma ile neticelendirilmesi

için Türk-İş'e 20-3-1966 tarihli bir yetki belgesi verdiği tespit edilmiştir. Türk-İş yetkilileri üye sendikanın kendilerine vermiş olduğu yetki belgesine müsteniden konuyu işveren sendikaları konfederasyonu yetkilileri ile müzakere etmiş işverenin ihtilafı bir protokolle halledebileceklerini beyan etmeleri üzerine konuyu ilgili sendikaya bildirmiştir. Sendika yetkilileri ihtilafın bir protokolle halline taraftar olduklarını Türk-İş'e bildirmeleri üzerine Türk-İş yetkilileri sendikanın bu muvafakatına istinaden konuyu işverenle yeniden müzakere ederek bir neticeye bağlamış ve durum ilgili sendikaya tebliğ etmiştir.

Türk-İş tarafından yapılmış olan anlaşmayı Kristal-İş Sendikası tasvip etmemiş, yapılan anlaşma gereğince 21-3-1966 tarihinde fiilen sona ermesi icap eden grevin devamı için gerekli çabayı sarfetmiş, bu meyanda Türk-İş 'in tutum ve davranışlarını yeren 6-4-1966 tarihli ortak bildiriye imza koyduğu tespit edilmiştir.

Yukarıda tespit edilen hususlarla Türkiye Kristal-İş Sendikasının Türk-İş ananizamnamenin 7'nci maddesinin (A) ve (B) fıkralarını kısmen ihlal ettiği anlaşılmış olduğundan Türkiye Kristal-İş Sendikasının Ananizamnamesinin 17'nci maddesi hükmü gereğince 24 Kasım 1966 tarihinden itibaren (15) ay müddetle muvakkat ihracına ittifakla karar verilmiş ve durum Türk-İş Başkanlığına tebliğ edilmiştir.

Aynı olayla ilgili olarak Türkiye Maden-İş, Türkiye Lastik-İş, İstanbul Basın-İş Sendikalarının durumları ele alınmış, bu sendika yetkililerinin kurulumuza vermiş oldukları ifadeleri ile dosya münderecatı üzerinde yapılan tetkik neticesinde; Türkiye Maden-İş Sendikasının:

Türk-İş anlaşmasının ilgili sendikaya tebliğ edildiği ve grevin Türk-İş yönünden bittiği, Türk-İş'e aza olan bütün kuruluşların grevle ilgilenmemeleri ilan edildiği halde ilgili sendikanın bu ilanı nazarı dikkate almadığı bunun dışında Türk-İş hükmü şahsiyetini zedeleyen 6-4-1966 tarihli bildiriye imza koyduğunu, aynı sendikanın tam yetkili bir idarecisinin dahil olduğu bir heyetin Türk-İş anlaşmasından sonra Ankara'ya gelerek Türk-İş yetkilileri ile gerekli görüşmelerde bulunduğu, bu görüşmelerde bilhassa Maden-İş Sendikası yetkilisinin işçilerin işbaşı yapmalarının zaruri olduğunu Türk-İş başkanına teklif ettiğini bu teklifine rağmen grevci sendikayı desteklemeye devam ettiği anlaşılmıştır.

Yukarıda belirtilen hususlardan dolayı Türkiye Maden-İş sendikası-

nın Türk-İş ananizamnamesinin 7'nci maddesinin (A) ve (B) fıkralarını kısmen ihlal ettiği tespit edilmiş olduğundan adı geçen sendikanın ananizamnamenin 17'nci maddesi hükmü gereğince 24 Kasım 1966 tarihinden itibaren (6) ay müddetle muvakkat ihracına ittifakla karar verilmiştir.

Türkiye Lastik-İş ile İstanbul Basın-İş Sendikalarının aynı konu ile ilgili tutum ve davranışları, her iki sendikanın yetkilileri tarafından gerek kurulumuza verdikleri ifadeleri gerekse dosya muhteviyatı üzerinde yaptığımız tetkikler neticesinde her iki sendikanın Türk-İş'in tebliğlerine riayet etmedikleri grevin Türk-İş yönünden bittiği Türk-İş kuruluşu içinde bulunan bütün üye sendikalara bildirildiği halde Türkiye Lastik-İş Sendikası ile İstanbul Basın-İş Sendikasının bu bildiriye uymadıkları, grevi desteklemeye devam ettikleri, her iki sendikanın Türk-İş aleyhine neşredilen bildiriye imza koydukları sebebiyle ananizamnamenin 7'nci maddesinin (A) ve (B) fıkralarını kısmen tespit edilmiş olduğundan Türkiye Lastik-İş Sendikası ile İstanbul Basın-İş Sendikasının ananizamnamenin 17'nci hükmü gereğince (3) ay müddetle muvakkat olarak ihraçlarına ittifakla karar verilmiş ve karar gereği için 25 Kasım 1966 tarih 966/21 sayılı yazımızla Türk-İş Başkanlığına tebliğ edilmiştir.

Kurul kararımız Türk-İş Başkanlığınca ilgili sendikalara tebliğ edilmiş Türk-İş'den muvakkat olarak ihraç edilmiş olan beş sendikadan Türkiye Petrol-İş Sendikası ile Türkiye Kristal-İş Sendikası diğer sendikalara oranla daha çok disiplin cezasına tabi tutuldukları halde Türk-İş bünyesindeki durumlarını muhafaza etmişler ve bugün üyemiz olarak aramızda bulunmaktadırlar. Bu sendika yöneticilerine Türk sendikacılık prensiplerine dolayısıyla Türk-İş'e karşı göstermiş oldukları saygıya, huzurunuzda teşekkürü bir borç biliriz.

Diğer üç sendikaya gelince; bu sendikalar verilmiş olan cezalar yukarıda adı geçen sendikalara oranla çok hafif olmasına rağmen, bu sendikaların gayesi kararların kendilerine tebliğinden sonra ortaya çıkmış 3 ve 6 ay gibi muvakkat ihraçları bahane ederek esas gayelerini tahakkuk ettirmek amacıyla ve aralarına Türkiye Kimya-İş ve Bank-İş sendikalarını da alarak Türk-İş kuruluşuna karşı (DİSK) adı altında Türk-İş'i bölücü ve ananizamnameye aykırı davranışları ile durumu bir konfederasyon kurmaya kadar götürmüşlerdir.

Yukarıda adı geçen sendikaların bu tutum ve davranışları Türk-İş Başkanlığının 2 Şubat 1967 tarih 67/397-25 sayılı yazı ile kesin ihraç talebiyle kurulumuza intikal ettirilmiştir.

9 Şubat 1967 tarihinde toplanan kurulumuz Türk-İş yazısında adı geçen İstanbul Basın-İş, Türkiye Maden-İş, Türkiye Lastik-İş, Türkiye Kimya-İş ve Türkiye Bank-İş Sendikalarına birer telgraf gönderilmesine karar vermiş ve durum ilgili sendikalara telgrafla bildirilerek Türk-İş ananizamnamesinin 7'nci maddesini ihlal ettikleri iddiasıyla Onur Kuruluna sevk edildiklerini bu konudaki müdafaalarını yapmak üzere yetkili temsilcilerinin 11 Şubat 1967 günü Türk-İş Genel Merkezinde hazır bulundurulması istenmiştir.

Kurulumuzun bu tebliğine yukarıda adları geçen sendikalardan Basın-İş,Lastik-İş, Kimya-İş ve Bank-İş hiçbir cevap vermedikleri gibi temsilcilerini de göndermemişlerdir. Bunların dışında kalan Türkiye Maden-İş Sendikası temsilcisini göndermemiş ancak tebliğimize 11 Şubat 1967 tarihli telgrafıyla cevap vermiştir. Bu telgrafı ibret vesikası olarak raporumuza almayı faydalı bulduğumuzdan aynen alıyoruz.

TELGRAF YILDIRIM

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU
BAŞKANLIĞI
TÜRK-İŞ ANKARA

Bugün için sendikamızı Onur Kuruluna davet eden telgrafınızı aldık. Konuyu Genel Yönetim Kurulumuz görüştü ve şu kararı size bildirmem için bana görev verdi. Türk-İş Türk işçi sınıfının temsilcilik yetkisini kaybetmiştir. Bu sebeple yargılama hakkı yoktur ve bu konuda Türk-İş'i muhatap kabul etmiyoruz. Esas yargılanması gerekenler Türk-İş yöneticileridir. 12 Şubat'ta İstanbul Çemberlitaş Şafak Sinemasında toplanacak işçinin huzuruna gelin, hesap verin savunmanızı yapın.

Türkiye Maden-İş Sendikası
Genel Başkanı
Kemal TÜRKLER

Yukarıdaki telgraf metninden de anlaşılacağı üzere gerek Maden-İş Sendikası gerekse diğer 4 sendika Türk-İş'e karşı tutum ve davranışları kurulumuza tevdi edilmiş dosya üzerinden incelenmiş, yapılan incelemelerde adı geçen sendikaların 16-1-1967 tarihli Akşam Gazetesindeki beyanları ile Türk-İş'e karşı olduklarını Türk-İş'e karşı (DİSK) adı altında bir konfederasyon kurduklarını, bu kuruluşta kurucu olarak yer aldıklarını, yine aynı gazetede Türk-İş'in dış kaynaklardan yardım almak suretiyle ayakta durduğunu, bilatarihli neşrettikleri ortak bildiride Türk-İş'in işçi örgütü olmaktan çıktığını, işçi haklarını ayaklar altına aldığını iç ve dış sömürücülerin doğrultusunda yürüdüğünü işçi sınıfının etkin bir rol oynamasını önlemeye çalıştığını, Kamuoyuna açıklamak suretiyle gerek Türk-İş'in gerekse Türk-İş kuruluşu içinde bulunan bütün üye sendikaların hükmü şahsiyetlerini zedeledikleri bu sebeple ananizamnamenin 17'nci maddesini ihlal ettikleri tespit edilmiştir.

Türkiye İşçi Partisinin paralelinde oldukları inkar kabul edilmeyen kendi ifade ve ikrarları ile de müteaddit defalar sabit olan bu 5 sendikanın ileridenberi Türk-İş'e karşı olan tutum ve davranışları teşkilatlarımızca bilinen bir gerçektir.

Partilerüstü politikada musır ve demokratik nizama bağlı, tüzüğünde bu gibi davranışlarla mücadele etmeyi kabul etmiş olan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu bünyesinde bu fikre ve prensiplere aykırı kuruluşların üye olarak bulunması ananizamname hükümlerine aykırı olduğundan yukarıda adı geçen Türkiye Maden-İş, Türkiye Lastik-İş, Türkiye Kimya-İş, Türkiye Bank-İş ve İstanbul Basın-İş Sendikalarının, ananizamnamenin 17'nci maddesinin 4 fıkrası hükmü gereğince Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu üyeliğinden kesin olarak ihraçlarına ittifakla karar verilmiş ve gereği için 13 Şubat 1967 tarih 967/28 sayılı yazımızla Türk-İş Başkanlığına tebliğ edilmiştir.

Kıymetli Delegeler,

Türk işçi hareketinin yurdumuzda en güçlü temsilcisi olan ve her geçen gün bu gücüne yeni güçler katan Türk-İş'in bu gücünü dağıtmak dolayısıyla Türk-İş'i atıl bir duruma düşürmek için saba sarfedenler hakkında kurulumuzun vermiş olduğu kararları huzurunuza getirmiş bulu-

nuyoruz. Raporumuzun yüksek kurulunuzca tasvip ve tasdikini bekle
akdetmekte olduğumuz 7'nci Genel Kurul toplantısının Türk işçisin
Türk ulusuna hayırlı olmasını diler, sizleri saygı ile selamlarız.

Başkan (Kazım YETMİŞBİR)	Raportör (Ali Haydar MUTAF)
Üye (Ömer KARAHASAN)	Üye (Ahmet KURT)
Üye (Kemal TOKATLI)	

Paşabahçe Grevi ve Türk-İş'in Tutumu

İsmail Cem,
Cumhuriyet, 5 Nisan 1966

Bazı olaylar vardır, kendi çerçevelerinin çok ötesinde anlam taşır, hayli derinde yatan nedenlerin berraklaşmasını sağlarlar, Paşabahçe'de süregelen grev, bunlardan biridir. Kristal-İş'in grevi, işverenin kendi açısından kesinlikle haklı olduğu bir grev niteliği taşıması bakımından, başlı başına bir özelliğe sahiptir. Bu özellik, Kristal-İş'in de kendi açısından kesinlikle haklı olmasıyla bir kat daha büyüyor. Olayın üçüncü unsuru Türk-İş Konfederasyonu ise, dar anlamdaki bir hukuk anlayışının çerçevesinde suçlanamaz. Paşabahçe grevinin gelişmesi, olayların kronolojik sıralaması ve temeldeki nedenlerin araştırılması Türk sendikacılığının yavaş yavaş su üstüne çıkan aksaklıklarını, yapısındaki hataları ve gelecekteki tehlikeleri değerlendirmemize yardımcı olabilir.

Zaman içinde sıralanış

Paşabahçe fabrikasındaki ilk toplu sözleşme bundan üç yıl önce işkolu esasına göre ve Cam-İş Sendikası tarafından imzalanmıştı. "Sarı" olmakla suçlanan bu sendikanın dağılmasından sonra yerine kurulan Kristal-İş "İşyeri esasına" göre yeni bir toplu sözleşme imzalamak için işverene başvurdu. İşverenin itirazı üzerine mesele mahkemeye götürüldü ve Kristal-İş'in yeni toplu sözleşme yapmak yetkisine sahip olduğuna dair karar alındı. Yargıçların bu kararından sonra işveren gene toplu sözleşme imzalamak istemeyince 31 Ocak 1966'da 2400 İşçinin katıldığı grev başladı.

Türk-İş Konfederasyonu, üyesi Kristal-İş'in bu grevini desteklemekte kararsızdı. Sonra, belki de yaklaşan kongrede karşılaşacağı tepkiyi düşünerek grevi desteklemekte olduğunu açıkladı. Toplu sözleşmenin yenilenmesi için işverenle görüşmelere başladı, hatta bir anlaşmaya da vardı. Türk-İş'in desteği, kongrede bizzat Genel Sekreter Halil Tunç tarafından şöyle açıklanıyordu: "Türk-İş Paşabahçe grevini desteklemektedir. Bu grev bizim namusumuzdur[194]".

194. Türk-İş Genel Kurul çalışmaları, 1966.

Kongreden sonra Türk-İş, "Bir çözüm yolu bulmak İçin" Kristal-İş'in kendisine verdiği yetkiye dayanarak işverenle "toplu sözleşmeden vazgeçildiğini belirten bir protokol imzaladı ve grevin durdurulmasını üyesi Kristal-İş'e bildirdi.

Şimdi Kristal-İş, yetkiyi toplu sözleşmeden vazgeçilmesi için değil, Türk-İş'le işveren arasındaki eski temasları göz önünde tutarak, bu sözleşmeyi gerçekleştirecek protokolün imzalanması için Türk-İş'e verdiğini belirtmekte; Türk-İş ise grevin sona erdiğini, artık üyesini desteklemeyeceğini açıklamaktadır.

Türk-İş'in tutumu

Bu olayda dikkati çeken ilk nokta Türk-İş'in tutumundaki çelişmedir. Kristal-İş'in toplu sözleşme isteği eğer haksız ise, Türk-İs'in bu grevi asla desteklememesi, işverenle bu yolda temasa geçmemesi, son protokolü imzalayan Halil Tunç'un "Bu grev bizim namusumuzdur" şeklinde söz etmemesi gerekirdi. Yok, eğer talep haklı ise, Türk-İş'in grevcilerin görüşünü dahi sormadan hareket etmemesi; sınırları hayli tartışma götürür bir yetki belgesine dayanarak toplu sözleşmeden vazgeçmemesi gerekirdi.

Bir de, Türk-İş'le işveren arasında son imzalanan protokolde yer alan "600 liralık ödeme" vardır ki, bu "ödemenin", altına Türk-İş'in imza attığı bir protokolde yer alması bağlı başına bir hâdisedir.

Protokolde, "Grevcilerin en geç üç gün içinde işbaşı yaptıkları takdirde kendilerine ve halen çalışmakta olanlara 600 TL. ödemede bulunulacağı" belirtilmektedir. Bu kayıt, Türk-İş'in 21 Martta yaptığı açıklamada da yer almakta, "seyyanen ödenecek 600 liradan" söz edilmektedir,

Bu, grevci işçileri grevden vazgeçirmek için dünyanın her ülkesinde denenmiş, malûm bir taktiktir. Güç durumdaki grevcilerin parayı görünce grevden vazgeçmeleri için kullanılan taktiktir. Bu çareye başvurmak, işverenin belki de hakkıdır. Ama Türk-İş gibi bütün işçileri temsil eden bir kuruluşun böyle bir taktiği kabullenmesi, bunun yer aldığı protokole imzasını atması, en hafif deyimle "hakkı değildir".

Temeldeki bozukluk

Türk-İş'in bu tür hataları ve çelişmeleri geçmişte de vardır. Bunları kuruluş dönemindeki bilinçsizliğine ve güçlüklere, diğer ülkelerde çok

zor elde edilmiş işçi haklarının bizde hediye kabilinden alınmasına, mücadele içinde yoğrulunmamış olunmasına ve profesyonel sendikacılığın bünyesinde taşıdığı tehlikelere bağlamak gerekir. Ancak, Türk-İş'in aksayan yanlarını incelemek, çözüm yollarını aramak şarttır. Türk-İş yöneticileri için de şarttır, Türk-İş'in ilerici bir kuvvet olarak devamını isteyenler için de şarttır.

Dünyadaki sendikacılık akımları, asıl ölçü olan emek-sermaye-sınıf kavramlarından ötürü üçe ayrılıyor[195]:

1) "İlerici sendikacılık", sınıf kavramını ve mücadelesini kabul ederken mücadelenin bir kavga şeklini almasını ve düzenin şiddet yoluyla yıkılmasını reddediyor. Amerikan sendikacığında (AFL-CIO), İngiltere'de (TUC). Batı sendikalarının çoğunda hâkîm olan bu görüş, büyük üretim araçlarının ve bazı gelir kaynaklarının millileştirilmesini de savunuyor.

2) "Komünist Sendikacılık", sendikayı sınıf kavgasını sürdüren bir araç olarak geniş çizgileriyle tanımlıyor.

3) Üçüncü büyük akım olan "Hıristiyan sendikacılık" ise, (Fransa'da CFTC, vb.) Uluslararası Konfederasyonunun ikinci tüzük maddesinde belirtildiği şekilde "Sınıfı ve sınıf mücadelesini hem patronların, hem de işçilerin açısından reddeder".

Türk-İş, her şeyden önce yönünü bulamamış, dünyadaki sendikacılık akımları arasında yerini alamamış bir topluluktur. Bir yandan "dış ticaretin millileştirilmesi" gibi ilerici sendikacılığın görüşlerini benimsemekte, öte yanda bu görüşün en ılımlısını bile "Komünistlikle" suçlayanların mitingine gözlemcilerle katılmakta; ilerici sendikacılığın bazı özelliklerini taşırken Hıristiyan sendikacılığın sermaye-emek-sınıf anlayışını savunmaktadır.

Denebilir ki Türk-İş kendi şartlarına uygun bir akım, bir kuruluş yaratmak amacındadır. Ama sendikacılığın da iki yüzyılı aşkın bir mücadelesi, gelişimi, felsefesi var. Sendikaların gruplaşması ve temel ilkelere bağlanmaları sadece kendi isteklerinden değil, dünya şartlarının değişmesinden ve tarihi aşamalardan ötürü gerçekleşmiştir. Türk-İş gibi çeşitli akımların değişik unsurlarını bir araya getirmek isteyenler, her

195. Georges Lefranc "Le Syndicalisme dans Ie Monde".

unsurun kendinde var olan değerin meydana gelen halitanın içinde kaybolmasıyla karşılaşmışlardır.

Bir felsefenin yokluğu ve temeldeki çelişmeler, en ilerici bildirileri yayınlarken "seyyanen ödenecek 600 liralardan" söz etmenin; önce destekleyip, sonra yüzüstü bırakılan grevlerin; had safhadaki makam kavgalarının; gereksiz gözlemcilerin; hem o yana, hem bu yana yaranmak heveslerinin asıl nedeni olmuştur.

Ve en tehlikelisi, işçi kitlelerini sendikanın samimiyetinden şüpheye düşürmenin yolunu açmıştır.

Paşabahçe'den İş Bankası Çiftliği'ne

İlhan Selçuk,
Yön, Sayı 163, 13 Mayıs 1966

Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasındaki işçilerin grevi iktidarın eliyle bir ay geriye bırakılmıştı.

Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası işçilerinin grevi, bu sürenin bitiminde belki gene başlayacak, belki başlamayacak.

Şimdi işçilerin yolda halka dağıttıkları bildiriden birkaç satır okuyalım. Diyorlar ki Paşabahçe emekçileri :

"Biz işçiyiz. Paşabahçe'de bir fabrika şişe ve cam yapar, orada çalışırız. Beyoğlu'nda süslü mağazası var. Tabaklar, bardaklar görürsünüz de iftihar edersiniz, işte onları yaparız biz. 1800 derece hararetin altında çalışırız. En eskimiz 30 seneyi dolduranımız, vergiler dahil saatte 150 krş. Ve günde 12 lira alır. Saatte 55 kuruş, 80 kuruş, 90 kuruş alanımız var. Vasatisi 125 kuruştur.

Hepimiz 2500 kişiyiz. Ailelerimizle 10.000. Toplu Sözleşme Kanunu çıktı dediler. Biz de hak isteyebilecekmişiz. 3 sene evvel sözleşme yapıldı. Bize bir şey veren olmadı. Biz de 3 sene bekledik, şimdi verin dedik. Bizim işverenimiz Şahap Kocatopçu imiş, büyük adammış, zengin adammış, ama sözleşme yapmak istemiyor. Hakkınız yok diyor. Mahkemeye gittik, Yargıtaya gittik, hakkınız var dediler, ama adam olmaz diyor.

Biz de greve başladık, fabrika devletin malı, zararı devlete biniyor. Kocatopçu maaşını tıkır tıkır alıyor, zarar ettiği yok, bize hak vermemek için neler yapmadı ki! "

Ve böylece devam edip gidiyor Paşabahçe işçilerinin bildirisi.

Bu masum bildiri, bu saf bildiri, Paşabahçe hikayesinin arkasındaki oyunları sökemeyen işçilerimizin heyecanını yansıtıyor. Gerçekte Paşabahçe hikayesini temeline bağlamak için gözlerimizi biraz daha ötelere çevirmemiz gerekir.

İşçiler, Paşabahçe Şişe Cam Fabrikasının devlete ait olduğunu söylüyorlar. Doğrudur. Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası İş Bankasının

kurduğu bir fabrikadır.

İş Bankası, devlet eliyle kurulmuştur.

Ortakları şunlardır:

Sermayenin yüzde 12'si hazine'nindir.

Yüzde 30 hissesine İş Bankası Emekli Sandığı sahiptir.

Yüzde 30'u gelirlerini Dil Tarih Kurumuna bırakmış Atatürk adına Halk Partisi temsil etmektedir.

Ve geriye kalanı da bazı özel şahıslarındır.

Atatürk devrinde bir milli banka olarak kurulan İş Bankası, kamuya ait olmak gerekirken özel teşebbüsün çiftliği haline getirilmiştir.

Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası tamamı İş Bankasına ait bir kuruluştur.

İş Bankasının başındaki Genel Müdür ayda 35.000 liradan fazla para alır. Demek ki adamın yıllık geliri 400 bin liraya yaklaşıktır.

İş Bankasının kurduğu Paşabahçe Şişe Cam Fabrikasının başında bulunan Şahap Kocatopçuoğlu ise özel teşebbüsçülerin mutemet memurudur.

Devlet eliyle özel saltanatın tahtırevanında dolaşan bu kişiler işçilerin karşısındadırlar.

Amerika bize tarım fazlası gıda maddeleri yollar. Bunların karşılığının bir kısmı Türk parası olarak Türkiye'de ödenir. Ödenen yüz milyonlarca lira Türkiye'de iki bankaya yatar:

Biri Merkez Bankası,

Öteki İş Bankası.

Demek ki bizim Amerika hesabına ödediğimiz yüz milyonlarca lira İş Bankasının kasalarında Amerika hesabında bulunuyor.

İş Bankası bu paraları Amerikanın göstereceği yönlerde kullanır. İş Bankasında bulunan bu fonun adı, meşhur Cooley fonudur.

İş Bankası, Türk-Amerikan Dış Ticaret Bankasına da ortak olmuştur. Ve 3,5 milyon lira yatırmıştır. Demek ki İş Bankası çıkar ortaklığını ve kaderini Türk-Amerikan Bankasıyla birleştirmiştir.

Dahası var :

Amerikalılar Türk-İş'e para yardımı yaparlar. Yılda bir milyon liradan fazlaya gelen bu paraların bir bankada bulunması gerek. Milli banka sayılan İş Bankasının kasaları bu milyonları da kapsar.

Demek ki İş Bankası bir yandan Amerikan Cooley fonunun yüz milyonlarıyla beslenirken, beri yanda Türk-Amerikan Bankasıyla içli-dışlı olmuşken ve daha ötede Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasına tam sahip iken...

Saf işçi arkadaş! Sen de ellerine döviz alır ve sokaklarda bildiri dağıtarak amacına varabileceğini sanırsın!

Senin fabrikanın sahibi aslında devlet iken, senin fabrikanın kaderinde söz sahibi sen olman gerekirken, senin fabrikanın kaderine sahip olan İş Bankası Genel Müdürü ayda 35.000 lira, yani en azından günde 1000 lira alır.

Ve sen günde 10 lira alırsın!

Türk-Amerikan Bankası, İş Bankası, Cooley fonu, Morrison şirketi vesaire işbirlikçiliğinde çevrilen bütün bu çarkı ta kökünden kavrayamadan hakkını gereği gibi savunabilmene imkan yoktur.

Anayasa Türk işçisine haklarını sonuna kadar yasalar içinde savunmak imkanı vermiştir.Ama bu imkanları kullanabilmek ancak gereği gibi yetişmiş işçi liderlerine ve bağımlı olmayan işçi örgütlerine bağlıdır.

Siyasi iktidarın grev yasağı süresi sonuna yaklaşırken bu gerçeği yalnız Paşabahçe işçilerinin değil, tüm işçilerin iyice öğrenmesi gerekir.

Paşabahçe işçilerinin yolda vatandaşlara dağıttığı bildiriden birkaç satır daha okuyalım.

"Bugün 80 günü geçti, gene de hakkımızı istiyoruz. Dağlarda ebegümeci topluyoruz, balık olursa oltayı alıp koşuyoruz. Evde fazla eşya vardı, kilim, mintan, iskemle gibi. Onları da satıyoruz. (.....) Sendikamız Karaköy'deki Ziraat Bankasının İstanbul Şubesi'nde (28653 No.lu) hesap açtı. Emekten yana olanlar, haktan yana olanlar, emeği ile, alın teriyle çalışanlar, maddi ve manevi yardıma koşuyorlar, hesaba bir kuruş da olsa para yatırıyorlar."

İnsan bunu okudukça işçilerimizin çaresizliği karşısında utanıyor. Emekçi vatandaşlarımızın düşürüldüğü çıkmazlarda nasıl kıvrandıklarını gördükçe utanıyor.

Aslında devlet hazinelerinden ayda binlerce lira alan Şahap Kocatopçu, devlet hazinesinin fabrikası başında olacak ve aynı zamanda özel teşebbüsün memuru olacak...

Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasının sahibi İş Bankasının Genel

Müdürü yılda 350 bin lirayı aşkın parayı da devlet hazinesinden alacak.

Ve sonra devletin işçileri günde iki buçuk lire için greve kalkışacaklar ve yoldaki vatandaşlardan "bir kuruş da olsa" yardım isteyecekler.

Hey gidi Atatürk'ün Cumhuriyeti, seni ne hale getirmişler ve hey gidi Atatürk'ün Bankası seni nasıl çiftlik haline getirmişler!

Grevler ve Sendikalar

Adil Aşçıoğlu, Yön, Sayı 153, 4 Mart 1966

Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasının grevci işçileri ile eşleri ve çocukları geçen hafta içersinde bir sessiz yürüyüş yaptılar.

Grevcilerin sessiz yürüyüş yapmalarının amacı işçilerin içinde bulundukları güç yaşama şartlarını halk oyuna bir kere daha duyurmak, işverenin ücretlere birazcık olsun zam yapmamasını protesto etmekten ibaretti. Gerçekten mahkeme kararı ile kanuna uygunluğu anlaşılan bir grevin kanunsuz olduğunda ısrar eden işveren, uyuşmazlığı Yargıtaya götürmüş ve sözde prensip meselesi, aslında işçileri bugünkü düşük ücretlerle sömürmek isteği yüzünden, sendikanın zam isteklerini geri çevirmiştir.

Grevlerin, yürürlükte olan kanunlardaki kayıt ve şartlarla, işçilerin ekonomik haklarını korumalarına yardımcı bir silah olmaktan çıkıp işverenlerin işçiler üzerindeki ekonomik baskılarını arttırmalarına yarayan bir vasıta olduğu her gün biraz daha iyi anlaşılmaktadır. Gerçekten bir yandan ekonomik bakımdan son derece güçlü bir işveren ve ona yardım eden bir işverenler sınıfı, diğer yandan henüz tam olarak sınıf bilincine erişmemiş, dayanışmadan yoksun ve aslmda bozuk olan ekonomik durumu grev yüzünden daha da kötüleşen işçiler varken grevin işçiler yararına kolay kolay sonuçlar vermesini düşünmek yersizdir.

275 sayılı kanun, işçiler arasında dayanışmayı sağlayacak olan sempati grevlerini yasakladığı gibi, işçilerin belirli süreli bir greve gitmelerini ve bu grevde sonuç alamazlarsa grevi yenilemelerini de imkansız hale getirmiştir. Başka bir deyişle, greve gitmek isteyen işçiler iki şıkla karşı karşıya bırakılmışlardır: ya işverenin isteklerine boyun eğmek ya da her türlü açlığı ve sefaleti göze alarak süresiz greve gitmek. Gerçekten işçiler işverene ekonomik baskı yapmak amacı ile belirli bir süre için grev yaptıktan sonra yeniden işlerine dönerlerse aynı sebepten tekrar greve başlayamazlar. Birçok yabancı ülkelerde işçiler uzun sürecek bir grevin kendileri için ortaya çıkaracağı tehlikeleri göz önüne alarak örneğin birkaç günlük grevler yapabilirler. Bu süre içinde işverenlerde

işçi isteklerini kabule doğru bir anlayış belirmezse, onlar bir süre sonra yeniden greve başvurmayı deneyebilirler. Bizde ise kanunun tanıdığı 6 günlük süre içinde greve gidilmezse grev hakkı bile düşmektedir. Böylece işçiler grev için kendilerine en uygun zamanı seçmek hakkından yoksundurlar. Bu yüzdendir ki birçok hallerde sırf grev haklarını kaybetmemek amacı ile kendilerine uygun olmayan zaman ve şartlarda greve başlamak zorunda kalmaktadırlar. Böylece de grevler çoğu zaman işçilerin ve sendikaların ekonomik bakımdan daha da ezilmeleri sonucunu doğurmaktadır. Şişe ve Cam Fabrikalarında çalışan işçiler bu şartlar altında greve başlamışlardır. 2000'den fazla işçi greve başladığı tarihte işyerinde aylık ya da haftalık ücretlerini alamamış, böylece daha başlangıçta direnme imkanlarının önemli bir kısmını kaybetmişlerdir. Sendikaya gelince, o da kendi mali imkanlarından çok kardeş sendikaların ve özellikle Türk-İş'in mali yardımına güvenerek greve karar vermiş bulunmaktadır.

Türkiye İş Bankası gibi büyük bir mali kapitalist kurumun ortak bulunduğu Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları için grevin ekonomik bir baskı aracı olacağını düşünmek boştur. Gerçekten fabrika değil bir ay belki de bir yıl çalışmasa Türkiye İş Bankası sayesinde mali bakımdan çökmesine imkan olmadığı ortadadır.

Bu şartlar altında böyle bir işverene karşı ekonomik baskı yapmak amacı ile sadece bir tek işyerinde greve gitmek, beklenen sonucu sağlamayabilir.Onun içindir ki grevin başta Türkiye İş Bankası Merkez ve şubeleri olmak üzere bu bankanın ortak bulunduğu önemli işyerlerine de yayılması şarttır. Çünkü dize getirilmesi gereken asıl işveren Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Ortaklığı değil, fakat İş Bankası'dır. Ama ne yazık ki, bugün kanun ve sendikaların durumu grevi bu şekilde etkili hale getirmeye elverişli değildir.

İzmir'deki tekstil işçileri grevinde de durum bundan farklı değildir. İşverenler gerek İzmir'deki gerekse Paşabahçe'deki grevde işçi sendikalarının istedikleri zamları veremeyecek durumda değillerdir. Fakat durumlarının elverişli olmasına rağmen bu zamlara vermeye yanaşmamaktadırlar. İşverenlerin bu şekilde hareket etmelerinin sebebi kuvvetlenmeye başlayan sendikaları ve Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunu her bakımdan zayıflatmak ve çökertmektir. Bu işverenler tara-

fından bilinçli olarak işçilere karşı ve onların örgütlenmelerine karşı açılmış hedefi açıkça belirli bir sınıf savaşından başka bir şey değildir. Nitekim, Şişe ve Cam İşçileri grevinde açıkça görüldüğü gibi, bütün işveren sendikaları ve İşveren Sendikaları Konfederasyonunu mali bakımdan son derece kuvvetli olan Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Ortaklığını maddi ve manevi olarak desteklediklerini ilan etmişlerdir. Grev sadece Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikalarında yapıldığı halde, diğer işkollarındaki işverenlerin de bu greve karşı cephe almaları bir sınıf dayanışmasından başka bir şey değildir. Gerçekten Şişe ve Cam Fabrikasındaki grevden tekstil, kimya, deri işverenlerinin bir zarar gördüklerini ya da göreceklerini kimse iddia edemez. Hal böyle iken ekonomik bakımdan kendilerine karşı hiçbir harekette bulunmamış olan şişe ve cam işçileri karşılarında Türkiye'deki bütün işveren sınıfını bulmuşlardır. Bu şartlar altında 2400 işçinin diğer sendikaların ve işçilerin desteklerine rağmen grevi işverene karşı ekonomik baskı aracı olarak kullanarak onu dize getirmeleri kolay değildir.

Bu durum grevi ve toplu sözleşme düzenini işçi meselelerinin çözülmesi için yeterli bir araç olarak kabul eden sendika yöneticilerini artık uyandırmalıdır. Sendikacılar ve işçiler karşılarında tek tek işverenler değil, fakat memleketin bütün üretim araçlarını ve mali kaynaklarını ellerinde tutan bir işverenler sınıfı bulunduğunu ve işçi sınıfının esaret ve sefalet şartlarından kurtulması için yaptığı savaşta ona göz açtırmamak için işveren sınıfının ellerinden geleni yapmakta olduklarını artık anlamalıdırlar.

Ne yazık ki sendikacılarımızın ve işçilerimizin çoğu henüz bu gerçekleri görmekten uzak bunmaktadırlar. Şişe ve Cam işçilerine karşı Türkiye'deki bütün işverenler birleştiği ve bunu açıkça ilan ettikleri halde bazı sendikacılar yılın işverenini seçip onun şerefine masraflı toplantılar düzenlemekte, bir kısmı da işveren olmazsa işçi de olamaz gibi vecizeler yumurtlamaya devam etmektedirler. Hele bazı sendika yöneticilerinin işverenlerin bu açık ve bilinçli tutumları karşısında yalınayak başı kabak yürüyüşlerden medet ummaları işçilerin her hareketinde dış tahrikler aramakta işverenlerle yarış etmeleri Türk işçi hareketinin dünya işçi hareketi içinde itibarını kırmaktan başka bir işe yaramamaktadır.

Türk-İş'in katılmak için büyük çabalar harcadığı Hür Dünya İşçi

Sendikaları Konfederasyonu da bugüne kadar Türk işçilerinin ciddi olarak giriştikleri mücadelelerin hiçbirinde onlara yardımcı olmamıştır. Aksine Hür Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve ona bağlı birçok uluslararası işçi kuruluşları Türkiye'deki işçi hareketinin gelişmesini engellemeye çalışmışlardır. Bu uluslararası işçi teşekkülleri yabancı işverenlerden Türkiye'de çalışanları korumaya bile çalışarak işçilerden çok işverenlere yardımcı olduklarını göstermişlerdir. Örneğin merkezi Amerika'da bulunan Uluslararası Petrol İşçileri Sendikasına Berec grevi sırasında sadece 500 dolarlık bir yardım yapmakla yetinmiş ve bu sendika Türkiye'deki yabancı Petrol Şirketleri ile toplu sözleşme görüşmeleri yaparken bu şirketlere karşı greve gidilmemesi için elinden geleni yapmıştır.

Türkiye'de işçiler yaşama ve çalışma şartlarını düzeltmek şöyle dursun henüz en ilkel hakları olan örgütlenme ve grev hakkını genişletme savaşı içinde çırpınırlarken Türk sendikalarının üyesi bulundukları uluslar arası işçi teşekküllerinin hiçbirinin kılını bile kıpırdatmadığını hatırlamaları ve bunun sebepleri üzerinde dikkatle durmaları gerekir.

Bu sözde uluslararası işçi kuruluşlarının Türkiye'deki işçilere yardım etmelerinin ve iyi niyetli olduklarını göstermenin zamanı gelmiştir. Fakat bundan da daha önemli olanı işçilerin ve işçi sendikalarının karşılarında bilinçli bir işveren sınıfı bulunduğunu görüp ona göre kendi aralarındaki dayanışma ve sınıf birliğini gerçekleştirmeleridir. Aksi halde nasıl sendikasız işçileri işverenler tek tek dize getirebiliyorsa, sınıf dayanışmasından yoksun sendikalar da işverenler karşısında geçici bir süre için de olsa dize geleceklerdir. İşçilerin bu şekilde işverenler karşısında yenilgiye uğramasının sorumluluğu bugünkü yöneticilerin olacak ve işçiler ya bu yöneticilerden yada onların başında bulunduğu sendikalardan ayrılıp gerçek işçi sendikalarını kurduktan sonra onlardan hesap soracaklardır.

Bir avuç insan

İsmail Özkan*

1964 yılında Paşabahçe Şişe ve cam fabrikasının açmış olduğu Teknik Öğrenim Kursu mezunuydular. Cam-İş adındaki gazete ile ilk karşılaştıklarında bir avuç insandılar. Gayemiz; sözcüğüyle başlayan bir yazıyı hızla okumaya başladılar. "politik cereyanların üstünde davamızı, işçi davamızı savunmak... Mukaddes yolda yürümek... Türklük ve memleket... kötü ideolojilerin düşmanı olmak davamızın başında gelir" ... diye devam ediyordu yazılar. Sendika sözcüğüyle de ilk karşılaşıyorlardı. Bütün bu sözcükleri anlamlandıramadılar.

Özellikle ideoloji sözcüğü çok yabancı geldi kendilerine. Üç ana mevzudan bahsediyordu gazete HÜRRİYET, İŞ, EKMEK isteniyordu. Hasan Türkay'ın gazetedeki "Sendikam" adındaki şiirini hep birlikte okudular. Hasan Türkay'ı ilk kez Harmantepe'deki bir kahvehanede konuşma yaparken dinlemişlerdi. Türkay, o günkü konuşmasında sendikayı yıkmak istiyor komünistler demişti. Cam-İş Sendikası'na sahip çıkılmasını istiyordu dinleyenlerden. Gazeteyi okuduklarında anımsadılar Sendika sözcüğünü. Ancak sendika hakkında en küçük bir bilgileri yoktu. Sendika nedir, neye yarar gibi sorulara cevap ararlarken, bu kez de grev patlamıştı. Grevin ne olduğunu tam olarak bilmedikleri için iyice afalladılar. Sokaklar kalabalıktı, kimse işe gitmiyordu. Her kafadan bir ses yükseliyordu. –Kristal-İş Sendikası'nı başa getirmek istiyorlar, diyordu birileri. –Bir başka grup, Türkiye İşçi Partililer Hasan Türkay'ları yıkacaklar diyordu. –Adaylar özgür olmalı, demokratik seçim yapılmalı diyordu bir başka grup. –Yetkiler işçilerde olmalı dedi bir diğerleri. –Yeter artık toplu sözleşme görüşmelerinde işçiler söz sahibi olmalı dedi bir başka topluluk. Olup bitenler karşısında bir avuç insan şaşırmıştı. Kendilerinin de zorunlu olarak içinde yer alacakları bu coşkulu işçi hareketiyle ilk kez karşılaşıyorlardı. Teknik öğrenim kursu sürecince tanıdıkları abileri bir yandan onları grev gözcüsü olmaları konusunda ik-

* Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası İşçilerinden.

naya çalışırken, diğer yandan da grev kırıcılığı yapmamalarını ve yapanlara karşı da kendileriyle birlikte davranmalarını öğütlüyorlardı. Gördükleri, dinledikleri ve yaşadıklarını bir yandan anlamlandırmaya çalışıyor, diğer yandan da grev gözcüsü elbiseleri içersinde bu tarihe tanıklık ediyorlardı. İnsanlar yukarıdaki taleplerinin yanı sıra sürekli hak, hukuk ve iş istiyoruz diyorlardı. Cam-İş Sendikası da aynı şeyleri söylüyordu gazetelerinde.

Dahası işverenlerde "gelin çalışın, biz bir aileyiz" diyorlardı çarşaf çarşaf yayınladıkları bildirilerde. Onlar bu istenenlere de bir anlam veremiyorlardı ancak; yine de grev gözcülüğü yapmaktan hoşlanıyor ve mücadele denen hareketlilik içinde kaynayıp gidiyorlardı. Grevin ilerleyen günlerinde ağabeylerini, babalarını hep ön saflarda mücadele ederken gördüler. Grev kırıcılığı başlamıştı. Bazı yöneticiler de bazı üniteleri faaliyete geçiriyordu. İşverenler ise fabrikadan mal çıkarma girişimlerini yoğunlaştırmak istiyordu. İşçilerle işverenler ve polis arasında gerilim her geçen gün artıyor ve işçilerin kurduğu komiteler grev kırıcılarını hırpalıyordu, iki işçi yaralanmıştı. Bir avuç insanın kafası karışıktı. Neler olup bittiğini anlamaya çalışıyorlardı. Bir yandan korkuyorlar, diğer yandan da işin daha da içine girmek istiyorlardı. Hemen hemen her gün birkaç olay birden yaşanıyordu. Bazı arkadaşlarıyla ters düşüyorlardı. "Kim vurduya gidersiniz" diyordu bazı arkadaşları. Ama bu yaşananlar onları heyecanlandırıyordu, kendilerini bu yaşanan sürecin rüzgârına bıraktılar. Artık en önlerdeydiler; yürüyüşler, protestolar her türlü gösteri ve eylemlilikte onlarda yer alıyorlardı. Öncü işçiler onları da arasına almıştı. İşçiler coşkuluydu, bölge halkı çoluk çocuklarıyla onları destekliyordu ve hep birlikte vapurlara doluşarak Karaköy'e geçildi. İşveren Sendikası'nın önünden geçerken TİSK başkanı Şahap Kocatopçu protesto edildi. Tophane, Dolmabahçe, Gümüşsuyu yoluyla Taksim alanındaki anıta bir çelenk konuldu. Öncü işçilerin hazırladığı pankartlarda şunlar yazıyordu: "Hak verilmez alınır", "Kocatopçu koca löpçü", "Kocatopçu'ya 26.700 lira az, işçilere 55 kuruş çok", "Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için" (bu bir avuç insanın ilk pankartıydı) bunun gibi bir çok pankart anıt çevresine konularak yürüyüşe son verildi. Bu eylemden hemen sonra Türk-İş yönetimi, grevi başarıyla yöneten Kristal-İş Sendikası'ndan yetkili alarak işverenlerle masaya oturuyordu.

21 Mart 1966 'da işveren görüşlerinin ağırlıkta olduğu ve de sendika yöneticilerinin işe alınmasını içeren bir protokol da imzalanmıştı. Ancak bu yapılan protokol büyük bir işçi tepkisiyle karşılaştı, bu işin içinde bir ihanet olduğu kesinleşmişti. Bütün işçiler grevi daha bir coşkuyla devam ettirmeye karar verdi. Bunun üzerine Türk-İş yönetimi bir bildiri yayınlayarak Paşabahçe Grevi'nin Türk-İş açısından bittiğini ve bütün işçilerin işbaşı yapmalarını istedi. Türk-İş yönetiminin grev kırıcı bu tutumu işçiler tarafından büyük bir protesto ile karşılandı ve acilen bir dayanışma platformu oluşturuldu.

Petrol-İş, Türkiye Maden-İş, Lastik-İş, Teksif, Deniz-İş, Basın-İş, Ulaş-İş, Enerji-İş, Kimya-İş, DYF-İş, Şöför-İş, Ar-İş, Tezbüro-İş, Karayolları Sendikası, Oleyis, Sağlık- İş, Harp-İş, Gıda-İş ve Tekstil-İş sendikalarından oluşan grevi destekleme konseyi oluşturuldu. Konsey Türkiye kamuoyuna bir çağrı yaparak, işçilerin istekleri doğrultusunda toplu-iş sözleşmesi imzalanana kadar grevi destekleyeceklerini açıkladı. Süreç öyle hızlı yaşanmıştı ki, bir avuç insanın şaşkınlığı bir kat daha artmıştı. Cam-İş yöneticilerinin 3 yıllığına 15 kuruşa toplu sözleşme imzalayacağı iddia edilerek işçilerin çoğunluğu Kristal-İş Sendikası'nı işyerinde yetkili sendika tayin etmişti. Ancak Kristal-İş Sendikası'nın da daha ileri talepleri hemen hemen yok gibiydi. Bir avuç insandan biri "Oyun bozuldu" dedi. Diğerleri birbirlerine bakıp, adeta şaşırırcasına; nasıl diye sordular hep birden. "Bu konseyin kuruluşu işverenlerin ve Türk-İş'in grevi kendi istekleri gibi sona erdirme hesaplarını alt üst ettiği gibi, Kristal-İş'in iç yüzünün de ortaya çıkmasını sağlayacak, Kristal-İş'in de Cam-İş'ten farklı olmadığını, ileriki aşamalarda hep birlikte gözleyeceğiz." dedi. Dayanışma konseyi, aldığı kararla, sendikalı işçiler başta olmak üzere bütün halkın İş Bankası'ndan mevduatlarını çekmeleri çağrısını yaptı. Paşabahçe Şişe-Cam, İş Bankası dolayısıyla CHP'nin hatırı sayılır ortaklarındandı. Bu kampanya sonucunda İş Bankası'ndan çekilen para miktarı milyonları aştı. Yurt çapında Paşabahçe ürünleri boykot edildi. Bu kez de devreye hükümet girdi ve 20 Nisan 'da grev bir ay ertelendi. Bu kararı protesto etmek için Başbakan Demirel'e ve bakanlara telgraflar çekildi, sendika'nın anahtarı Demirel'e teslim edildi ve de 25 Nisan'da iş başı yapıldı. Daha sonra ise Yüksek Uzlaşma Kurulu'na götürülen grev yeni bir toplu iş sözleşmesinin imzalan-

masıyla sonuçlandı. Bir avuç insan, yaşanan bu süreç ile birlikte birçok avuç insan oldular. Bu pratiği belleklerine yazıp mücadele süreçlerine eklemlenerek 1974 yılında Hürcam-İş Sendikası'nın Paşabahçe Şubesi'ni kurdular.

www.ekenek.com'dan alınmıştır.

Grev Bildirisi

Adnan Özyalçıner*

Fabrikanın geniş, beton avlusunda öbek öbek yığılı, boş arsalıklarla çöplüklerden toplanma kirli, paslı cam kırıkları sabah güneşi altında, elmas yığınlarıymışçasına, yalancı ışıltılar salarak boşu boşuna parıldayıp duruyordu şimdi. Yeniden pırıl pırıl, lekesiz su bardakları; ince belli çay bardakları, türlü renk ve görünüşte (duman rengi, gök mavisi, buz mavisi, buğulu beyaz, buzlu cam rengi) çiçek vazoları, suluklar, çeşmibülbüller yapılması için irili ufaklı, vagon doluları cam kırığını kıpkızıl bir hamur haline getirecek olan fırınlardan hiçbirinin bacası kaç gündür tütmüyordu. Her gün, gündüz gece demeden, masallardaki devler gibi, ateş soluyan ter kusan fabrika çalışmıyordu, Yemyeşil sırtlardaki denizin sürükleyip getirdiği mantarlaşmış tahtalar, paslı tenekelerle yamalı gecekondularla denize inen küçük, dar, ama ışıklı sokaklarda yaşayanlar kaç gündür düdük sesi olmadan, asık bir yüzle, gözleri çapaklı, sakalları uzamış, umutsuz uyanıyorlar, bir somun ekmeğin düşü içinde uzun uzun düşünüyorlardı. Onları her gün çalışmaya çağıran, geleceklerinin, umutlarının bağlı olduğu düdük susmuştu. Geleceklerini karanlık gördükleri, çocuklarıyla karılarının umutsuz bakışlarına daha çok dayanamadıkları için kendileri susturmuştu düdüğü. Sessiz, suskun sabahlar birbirini izliyordu artık. Hırçın Boğaz denizi bile, bu süre içinde ortaklaşa yasa katılırmışçasına dümdüz oluyordu. Rüzgar esmiyordu. Fabrikanın fırınları soğumuştu ve kalıplar bomboştu.

Biz işçiyiz. Paşababçe'de bir fabrika şişe ve cam yapar, orada çalışırız. Beyoğlu'nda da süslü bir mağazası var. Tabaklar bardaklar görürsünüz de iftihar edersiniz: İşte onları yaparız biz. 1800 derece sıcaklığın altında çalışırız. En eskimiz, 30 seneyi dolduranımız, vergiler dahil, saatte 150 kuruş, günde 12 TL alır. Saatte 55 kuruş, 8O kuruş 90 kuruş alanımız vardır. Ortalaması 125 kuruştur.

Fabrikanın önüne birikmişti bütün işçiler. Çoluk çocuk hepsi. Boğa-

* Adnan Özyalçıner, Grev Bildirisi, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1998, ss.197-205.

ziçi'nin Anadolu yakasını İstanbul'a bağlayan upuzun asfaltta gelen geçen otomobillerle otobüsler bu işçi engeliyle karşılaşıyor, bir işçi barikatıyla durdurulan taşıtlardaki yolculara Sayın İstanbul Halkına diye başlayan bildiriler dağıtılıyordu.

Bildiri dağıtımında en çok koşuşan, elinde bir tomar kağıtla kırçıl sakallı, kırpık bıyıklı, çini mavisi gözlü yaşlı bir işçiydi. Güneşten esmerleşmiş yorgun yüzünde gözleri lekesiz cam bardaklar gibi ışıl ışıldı. Arkadaşları Asım Baba derlerdi ona. Bir ayağı hafiften aksardı. Doğuştan bir parça kısaydı o bacağı. Onun için koşuşması biraz da gülünç bir izlenim bırakıyordu kalabalık arasında.

Barikatın ortasından gazlayarak hızla geçip gitmek isteyen bir taksiyi önleyip ellerini havaya kaldırarak ve bacaklarını iki yana açarak durdurdu Asım Baba. Eliyle kaportaya abanarak ilerlemesine engel olmak istiyordu sanki. Şoför, kızgınlıkla homurdanarak, arkada oturan yolculara,

– Kabak tadı verdi bunlar da artık! dedi. Ne bu be!

– Dur bakalım ne yapacak? dedi arkadakiler.

Asım Baba, herbirine, teker teker her seferinde derisi çatlamış kocaman parmağını tükürükleyerek elindeki kağıtlardan dağıttı. Sonra bir jandarma başçavuşu tavrı ile:

-Serbestsiniz! dedi.

Kravatlı, sinekkaydı tıraşlı, gençten biri vardı şoförün yanında oturan. Kolunu açık camdan uzatıp Asım Baba'nın dirseğine dokundu.

– Senin okuman yazman var mı baba?

– Yok, ne olmuş?

– Bu kağıtta ne yazdığını biliyor musun?

– Bilmem.

– Yazılanlar doğru mu dersin?

Birdenbire dönüp otomobilin üstüne abanırcasına pencereden delikanlıya eğilerek dosdoğru baktı gözlerinin içine. Biraz çokça içeri eğilmiş olmalı ki, delikanlı ürküntüyle koltukta az geriye aldı kendini. Yaşlı adam, kolunun geniş bir hareketiyle kalabalığı gösterdi. Sanki hepsini birden kucaklamak istiyordu.

– Arkadaşlar yazdılar, biz de imzaladık. Ne yazmışlarsa doğru yazmışlardır. Ne diyorlarsa gerçektir.

Otomobil uzaklaşıp gitmişti. Kalabalık uğulduyordu.

Hepimiz 2500 kişiyiz. Ailelerimizle 10.000. Toplusözleşme Kanunu çıktı dediler. Biz de hak isteyecekmişiz. 3 sene evvel sözleşme yapıldı. Bize bir şey veren olmadı. Biz de 3 sene bekledik. Şimdi verin dedik. Bizim işverenimiz Şahap Kocatopçu imiş. Büyük adammış, zengin adammış. Ama sözleşme yapmak istemiyor. Hakkınız yok diyor.

Mahkemeye gittik, Yargıtaya gittik hakkınız var dediler. Ama adam olmaz diyor.

Asım Baba, boyuna, yapımı duran pırıl pırıl, lekesiz su bardaklarını, ince belli çay bardaklarını buğulu beyaz yada dağılgın duman rengindeki çiçek vazolarını, sulukları, menevişli çeşmibülbülleri düşünüyordu. Onun doğup büyüdüğü köydeki insanlar, çaylarını toprak kaplar, çinko kupalar içinde al şafaklar gibi ışıldayan rengini göremeden, bir kör gibi, yoğun bir gece karanlığını içercesine içerlerdi. Çamurlu dere suyunu da kalaysız bakır kaplarla kafatası gibi kemikleşmiş takır takır su kabaklarından ya da ağzı kırık toprak testilerden öğle sıcağında, çıplak yazının ortasında kupkuru boğazlarından aşağı lıkır lıkır akıtırlardı. Bütün cam bardaklar, pırıl pırıl, lekesiz su bardaklarıyla ince belli çay bardakları gelinlerin çeyizleri arasında konuklar için uzun yıllar saklanır, raflarda tozlanırdı. Hiçbiri onlara dokunamazdı. Çocuklar cam bardaklara ancak düşlerde kavuşurlar, kırık cam parçalarını elmas parçaları gibi sıkı sıkı saklarlardı incik cincikleri arasında... Onun için bu pırıl pırıl nesneleri, kıpkızıl cam hamurunu avurtlarını şişire şişire upuzun borulardan soluklarını, kırmızı balonlarını şişiren yaramaz çocukların sevinciyle habire üfürerek gerçekleştiren bu güçlü, yiğit insanlara saygıyla karışık bir sevgi beslerdi Asım Baba. Onun işi, kıpkızıl, biçimsiz bir hamur topağından vitrinlerdeki pırıl pırıl nesneleri yaratan insanlara cam kırığı yükleyip göndermekti. Çocukluğunun düşlerden koparılıp alınmış ışıltılı elmaslarını. Bu işi yorulmaksızın, sevinçle yapardı o yüzden. Çünkü bütün o pırıl pırıl nesnelerin yaratılmasında onun da emeği vardı. Vagonlara kürek kürek güneşin ışıl ışıl parlattığı cam kırıklarını doldururken hep uzaktaki köyünü, çocukluğunu köyünün çocuklarını, düşlerine giren elmas parçacıklarını düşünür, cam kırıklarını küreleyişini hızlandırırdı. Ne kadar çok hızlı çalışırlarsa onca çok bardak, vazo, suluk yapılır; onca çok da çocuk sevinir, düşleri gerçekleşirdi. Vitrinlerdeki boy boy cam eşyayla hemşerilerine övündüğü çok olurdu.

– Na şuncacık cam kırıklarından, köyde çocukların topladığı incik cinciklerden yapıyoruz biz bu koca koca, ışıl ışıl camları. Bak bakalım, ama gözünü dört açarak bak ha, bir yerinde en küçük bir leke, küçücük bir ek yeri görebilir misin? Ya! diyerek böbürlendi.

Bir gün işçiler,

– İşi bırakıyoruz... dediler. Fırnları söndürdük. Sen de küreğini bırak elinden.

– Ne oldu ki?

– Soluğumuz tükendi Asım Baba! Yeterince gıda alamadığımız için eskisi gibi üfleyemiyoruz hamuru. Zar zor üflesek de bir bakıyorsun daha kalıba oturtamadan patlamış hamur. Hadi bu sefer al baştan. Her gün böyle bu. Eskisi kadar çok bardak yapamıyoruz. Bütün yurda yetecek kadar çok. Köydeki çocukların da eline verecek kadar çok. Düşlerini gerçekleştirebilecek kadar çok. Patron da ekmeğimizi çoğaltmıyor işte. Söylüyoruz söylüyoruz dinlemiyor, soluğumuz tükendi artık diyoruz, anlamıyor. Gücümüzü tazelemiyor. Bardaklar çoğalsın istemiyor AsımBaba! Herkesin bardağı olsun istemiyor, anladın mı?

Topluca bıraktılar işyerini. Fabrikayı boşalttılar. Giriş çıkışı denetlemek için fabrikanın çevresiyle yollara, kapılara ak önlük giydirilmiş gözcüler diktiler. Gün geldi ekmek alacak paraları tükendi. İskelede balık tuttular. Pırıl pırıl, ışıl ışıl balıklar. Kadınları, çoluk çocuğu dağlara ebegümeci, labada toplamaya gönderdiler. Başlarına Asım Babayı kattılar. Çünkü o, denizden anlamazdı, olta tutmasını beceremezdi; ama dağlardaki otları tanırdı bir bir. Rüzgarını kurdunu, kuşunu bilirdi.

Fabrikaya yeni işçiler getirileceği haber alınmıştı. Üç gündür ablukadaydı fabrika. Gece yarısı gelip çevresinde, kapılarında halka olmuşlar, çoluk çocuk, kadın, kız, ana, bacı kuşatmışlardı fabrikayı. Giriş çıkış yollarını da tutmuşlardı, ellerinde kazma, kürek sapları, inceli kalınlı sopalarla. Fabrikalarını başkalarına kaptırmayacaklardı. Kendileri gibi başka işçi kardeşlerinin de aldatılmasına göz yumamazlardı. Üç gündür polisle çatışıyorlar, kendilerini ve fabrikalarını savunuyorlardı. Arkadaşlarından kimisi polis kurşunuyla yaralanarak hastaneye kaldırılmış, kimisi yakalanarak polis ciplerine ite kaka bindirilip hapishaneyi boylamıştı.

Bugün de polis arabasının hoparlöründen dağılmaları sertçe ihtar

edildiği halde dağılmıyorlardı işte. Kol kola, birbirlerine sıkı sıkıya kenetlenmiş olarak duruyorlardı. Polis arabasının hoparlörü son defa konuştuğunu söyledikten sonra ara sokaklara gizlenmiş düzenli bir polis ordusu, işçiye son ve kesin darbeyi indirerek kalabalığı dağıtıp kuşatmayı kaldırmak üzere, üstlerine saldırdı. İşçiler de taş ve sopalarla savunmaya geçtiler. Üç gündür böyleydi bu. Dağılmıyorlardı. Dağılmayacaklardı da.

Asım Baba, aksak bacağıyla dövüşen bir topluluktan ötekine koşuyor, çocukların ve kadınların başında taş yetiştiriyordu dövüşenlere. Birden polisle boğaz boğaza gelmiş bir işçiyle karşılaştı. İşçinin gömleği boydan boya yırtılmış, güçlü pazuları çıkmıştı ortaya. İkisi de sokak çocukları gibi hırslı hırslı soluyarak kıyasıya dövüşüyordu. Ama polis, Şerif Usta'yı iyice kıstırmış, boğazına yapışmış sıkıyordu, boğacaktı neredeyse.

- Bırak onu! diye bağırarak polisin üstüne, arkadan eline geçirdiği iri bir kürekle atıldı Asım Baba.

-Onun soluğu bize gerekli. Çoluğumuzun çocuğumuzun mutluluğu için gerekli. Senin çocuğun için de gerekli o adam sersem!

Bu eski toprak adamın küreği sapından sıkıca kavrayıp havaya kaldırarak keskinlemesine arkadaşının kafasına, arkadan indirmek üzere olduğunu gören bir başka polis, çabucak silahını çekip ateşledi. Asım Babanın elindeki kürek düştü. Cam küreye küreye ağzı iyice keskinleşen kürek, katı topraktan küçücük bir kesek koparıp az öteye fırlattı. Tabancanın patlamasıyla Şerif Ustayla polis birbirlerinden ayrılarak ayrı yönlere fırlayıp kaçmışlardı. Gık demeden olduğu yere çöktü yaşlı adam.

Gözlerini açtığında hastanedeydi. Doktor başucunda duruyor ve ona gülümsüyordu. Bacağının biri kütük gibiydi. Onu duymakta güçlük çekiyordu. Kan, damarlarında yorgun bir ılıklıkla akıyor, arada bir keskin bir sızıyla kasılıyordu. Doktor,

– Kurşunu çıkardık, dedi. Bacağın kurtuldu.

Yaşlı adam, acının elverdiğince gülümseyerek,

– Vah benim çilekeş topal bacağım...diye söylendi.

– Herkes de onu görür ne hikmetse!

Sonra heyecanla:

– Arkadaşlar nasıl, onlara ne oldu? diye sordu.

– Hepsi demir gibi, meraklanma sen. Direnmeye devam ediyorlar şu anda da. Her sabah uğrayıp yaralı arkadaşlara selam bırakarak ödevleri başına koşuyorlar.

Doktorun arkadaşları konusundaki yatıştırıcı sözleri yaşlı adamı rahatlatmıştı. Bunun üstüne genç doktor, kurnaz bir gülümsemeyle ak gömleğinin cebinden dörde katlı bir kağıt çıkardı. Kağıdı havada sallayarak,

– Hatırlıyor musun bunu? dedi. Dün sabah sen vermiştin bana. Hani otomobili durdurmuştun. Hatırladın mı?

Ben o sırada daha önce yaralanan ve aniden komaya giren bir arkadaşımız için hastaneye yetişmeye çalışıyordum. Çok acele bir müdahale için, izinli olduğum halde, çağrılmıştım hastaneden.

O zaman hatırladı Asım Baba. Bu, otomobilde onunla konuşan sinekkaydı tıraşlı, boyunbağlı gençti. Ta kendisi.

– İçinde ne yazılı olduğunu bilmediğini söylemiştin dün sabah bana. Dinlemek ister misin?

Ve genç doktor, bildiriyi, tok bir sesle, tane tane okudu yaşlı adama.

... Ve biz de greve başladık, Fabrika devletin malı, zararı devlete biniyor. Kocatopçu tıkır tıkır maaşını ahyor, zarar ettiği yok. Bize hak vermemek için neler yapmadı ki. En son haberimiz olmadan protokol imzalattı. Sonuçta gene bize bir şey vermedi. Üstümüze tabancalı adamlar geldi. İki arkadaşımız hastanede. Fabrika kapısına ekmek astılar, pencereden tulumba tatlısı gösterdiler, arkadaşlarımız hapishanede yattı.

Bugün 80 günü geçti, gene de hakkımızı istiyoruz. Dağlarda ebegümeci topluyoruz, labada topluyor, balık olursa oltayı alıp koşuyoruz. Evde fazla eşya vardı kilim; mintan, iskemle gibi. Onları da satıyoruz. Ölüm Allahın emri, ama bu adam bizimle masaya oturmalı, mahkeme kararına, Yargıtay kararına uymalı. Bu adamın hem devlete milyonlar zarar vermeye, hem de bizleri süründürmeye ne hakkı vardır?

Yaşlı adam, genç doktora, bütün bunları sanki onların kağıdından okumuyormuş da, ona, greve gidişlerinin nedenini anlatan bir cam işçisiymişçesine sevgiyle, saygıyla baktı. Genç doktorun gözleri çakmak çakmak olmuştu. Sonsuz bir sevgiyle izliyordu yaşlı hastasını.

– Haklısın delikanlı! dedi yaşlı adam. Aynen böyle işte!

Doktorun sesinden dinlediği kendilerinin haklı sözleri, yatağa bağl kalmanın, fırınların bir an önce ve yeniden ateşlenmesine çalışanlanı yanında olamamanın, buğulu beyaz, dağılgın duman rengindeki suluk ların, menevişli çeşmibülbüllerin, pırıl pırıl, lekesiz cam bardakların ya pımına başlayamamanın acısını çökertti yüreğine birden. Şimdi çol uzaklarda kalan köyündeki çocukların düşlerini gerçekleştirememiş ol manın utancı sardı benliğini. Artık savaş dışı kalmış yararsız bir adam oluşunun acı gerçeği gözlerini yaşarttı. Gözyaşlarını doktora gösterme mek, amma da yufka yürekliymiş dedirtmemek, biraz da içine düştüğü karamsarlığı yenmek üzere pencereden yana başını döndürüp denize baktı, sonra da boynunu uzatıp gerilerde kalan ve yattığı yerden görünmeyen fabrikalarını aradı. Gökyüzünde, mutlu sabahlarında olduğu gibi, dağılgın bir duman kümeciği. Sevdiği cam sulukların rengindeki Gök dümdüz ve maviydi. Denizse hafifçe çırpıntılı.

Doktor neler düşündüğünü anlamışçasına,

-Üzülme, geçecek bütün bunlar! dedi. Bugün balık her günkünden daha iyi. Palamut akını başlamış.

Sonra bildiriye, kaldığı yerden devam etti; aynı tok ses, koğuşta yankılanarak.

... Halbuki fabrikanın bir günlük zararını, bize zam diye verse mesele hallolur.

Yazarın notu:
Italikle yazılan bölümler, 1966 Yılındaki Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası grevinde İstanbul halkına dağıtılan ve halkı kendilerini desteklemeye çağıran "Grev Bildirisi"nden alınmıştır.

PAŞABAHÇE 1966
GELENEK YARATAN GREV

kitabımızın yazarları:

Aziz Çelik
Rize doğumlu. Haydarpaşa Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu. "Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye" konulu tezi ile Marmara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi Bölümü Yüksek Lisans programını bitirdi. Halen aynı bölümde doktora programına devam ediyor. 1985 yılından bu yana Türk-İş üyesi Kristal-İş Sendikasında araştırma ve eğitim uzmanı olarak çalışıyor. Sosyal politika ve emek sorunları üzerine çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmış yazı ve makaleleri var. BirGün gazetesinde haftalık sosyal politika yazıları yazıyor.

Zafer Aydın
1963 Kars doğumlu. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi mezunu. Yayıncılık ve sendika dergilerinde editörlük yaptı. 1989 yılından bu yana Türk-İş üyesi Kristal-İş Sendikasında eğitim uzmanı olarak çalışıyor. Yaşam Radyo'da İşbaşı adlı programı hazırlayıp sunuyor. Çeşitli gazete ve dergilerde çalışma yaşamı sorunları üzerine yazıları yayınlandı. "Sollamalar" adlı bir kitabı bulunuyor. Aydın, Aziz Çelik ile birlikte "Temel Sendikal Bilgiler" ile "Küreselleşme ve Sendikalar" adlı kitapların da yazarıdır.

Paşabahçe işçileri Taksim Anıtı'nda. Cumhuriyet Gazetesi Arşivi.

"Sayın İstanbul Halkına,

"Biz işçiyiz. Paşabahçe'de bir fabrika şişe ve cam yapar, orada çalışırız. Beyoğlu'nda süslü bir mağazası var. Tabaklar, bardaklar görürsünüz de iftihar edersiniz. İşte onları yaparız biz. 1800 derece hararetin altında çalışırız.

"Hepimiz 2500 kişiyiz. Ailelerimizle 10.000. Toplu Sözleşme Kanunu çıktı dediler. Biz de hak isteyebilecekmişiz. 3 sene evvel sözleşme yapıldı. Bize bir şey veren olmadı.

"Biz de greve başladık.

"Bugün 80 günü geçti gene de hakkımızı istiyoruz. Dağlarda ebegümeci topluyoruz, labada topluyor, balık olursa oltayı alıp koşuyoruz. Evde fazla eşya vardı kilim, mintan, iskemle gibi. Onları da satıyoruz."

Paşabahçe grevcilerinin bildirisinden

TÜSTAV

ISBN 975-8683-54-3